การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

โดย

นางสาววนิษา ติคำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

INTEGRATIVE MANAGEMENT OF LOCAL - COMMUNITY MUSEUMS AT BAN TAO HAI JAE-LIANG KILN SITES, NAN PROVINCE

By

Vanisa Tikam

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Cultural Resource Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ” เสนอโดย นางสาววนิษา ติคำ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

…….....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
รองศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์พิสิฐ เจริญวงศ์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์)
...../...../.....

51112208 : สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
คำสำคัญ : การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ

วนิษา ติคำ : การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์. 249 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษากระบวนการและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง จำนวน 4 แห่ง

ผลการศึกษา พบว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง มีปัญหาในการจัดการ คือ ขาดความเชื่อมโยงแบบพึ่งพิงอิงอาศัยกันในลักษณะต่างคนต่างทำ

รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม คือ การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสมบนฐานความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นการจัดการที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้อย่างยาวนาน โดยวิธีการที่ให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีการจัดการที่เชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันในมิติต่างๆ

1. มิติด้านการเมือง คือ การให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเป็นผู้ประสานการจัดการโดยให้ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำเรื่องการจัดการ

2. มิติด้านความเชื่อ คือ ต้องสร้างศาลเจ้าที่เพื่อสร้างความเคารพนับถือบรรพบุรุษช่างปั้นดินและเจ้าที่ที่ดูแลคุ้มครองพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งการจัดพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษช่างปั้นดินร่วมกัน

3. มิติด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องมีการกำหนดให้พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง เป็นพื้นที่การอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีและเพิ่มมูลค่าของสินค้าธุรกิจพิพิธภัณฑ์ผ่านการสร้างสัญลักษณ์

4. มิติด้านการท่องเที่ยว คือ การทำเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2553
ลายมือชื่อนักศึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ .....

51112208 : MAJOR : CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT
KEY WORD : INTEGRATIVE MANAGEMENT OF MUSEUM
VANISA TIKAM : INTEGRATIVE MANAGEMENT OF LOCAL - COMMUNITY MUSEUMS AT BAN TAO HAI JAE-LIANG KILN SITES, NAN PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SAYAN PRAICHARNJIT. 249 pp.

This study is aimed to identify difficulties and design an appropriate model for the management of 4 local-community museums related to ancient ceramic kiln sites known as Ban Tao Hai Jae-Liang in Nan province.

Preliminary research indicates the existing management activities of the studied museums are separated from each others and that creates much difficulties on the conservation of archaeological site and maintenance of museums

The appropriate model of management to overcome such difficulties is an **Integrative Management. Following the integratve management model,** all 4 museums should operate their museum activities interdependently based on local wisdom and tried to cooperate with external organizations in various dimension including :-

1. Political dimension, is to cooperate with the Suak Sub-District Administration with the supervision of Heun Ban Suak Saen Cheun Museum.
2. Mythical & belief dimension, local community should create and construct a spirit shrine to honor the ancient potters, protective spirit and arrange the worshiping ceremony regularly.
3. Economic dimension, is to highlight all 4 museums as archaeological preserve-areas, creating common identity and processing museum-based business.
4. Tourism dimension, is to create tourist program that link to all cultural resource available in community and arranging publication of new activities.

Program of cultural resource management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2010
Student's signature.....
Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มิอาจสำเร็จลุล่วงได้ หากปราศจากความเมตตากรุณา ความเข้าใจ ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และกำลังใจ จากผู้ที่รักและเคารพอย่างสูงหลายท่าน ที่ล้วนมีคุณูปการสำคัญ ซึ่งผู้ศึกษาขอน้อมระลึกถึง และกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้แนวคิด ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง ตลอดจนให้กำลังใจ และอดทนต่อความด้อยประสบการณ์ ความรู้ของผู้ศึกษาเรื่อยมา กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ อาจารย์พิสิฐ เจริญวงศ์ กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาอันมีค่าในการอ่าน สอบ ชี้แนะ ให้แนวคิด และร่วมขัดเกลาวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงได้ รวมทั้งคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประศาสตร์วิชาความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้มีอยู่ในตัวผู้ศึกษาเรื่อยมา

ขอกราบขอบพระคุณผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาและอดทน ต่อการบอกเล่าเรื่องราว ตอบคำถาม ที่ด้อยความรู้ของผู้ศึกษา ขอกราบขอบพระคุณนายแพทย์บุญยงค์ วงค์รักมิตร ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ที่ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ขอกราบขอบพระคุณนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน นายกสุนทร ธิเสนา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวก เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เจ้าหน้าที่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาและอดทน ต่อการบอกเล่าเรื่องราว เสนอรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสมและตอบคำถามที่ด้อยความรู้ของผู้ศึกษา

กราบขอบพระคุณพี่ขวัญ ที่มีนามว่า คุณจีรวรรณ ศรีหนูสุด ผู้ที่คอยให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง คอยเตือนสติและให้กำลังในยามที่ท้อแท้ เข้าใจ ช่วยเหลือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล อดทนต่อความเครียด คอยช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เต็มใจตลอดเวลา ขอบคุณน้องก้อย เบญจวดี ศรีหนูสุด น้องสาวพี่ขวัญ ที่คอยอดทนต่อความเครียด ให้กำลังใจ คอยช่วยเหลืออย่างเต็มใจ มีกิจกรรมที่สร้างให้เกิดความสนุกสนานอยู่ตลอดเวลาในช่วงที่เครียด ซึ่งทำให้ผู้ศึกษา อบอุ่นใจ มีกำลังใจ และรู้สึกว่าโชคดีที่ได้มีโอกาสพบเจอ สองพี่น้องครอบครัวศรีหนูสุดที่แสนดีนี้

กราบขอบพระคุณนักวิชาการ นักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม นักพัฒนา ผู้ประดิษฐ์สร้างหนังสือดีๆทุกท่าน ที่ทำให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ความคิด ความรู้อันกว้างขวางมากขึ้น ขอบคุณพิพิธภัณฑ์ทุกพิพิธภัณฑ์ ชุมชนทุกชุมชนที่เป็นตัวอย่างดีๆให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ผ่านงานเขียนต่างๆ

กราบขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สำเร็จบรรลุผล

ขอบคุณเพื่อนชาวการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (CRM) ที่เป็นกำลังใจต่อกันเรื่อยมา พี่ๆ CRM ภาคพิเศษ ที่คอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี เพื่อนๆ CRM 1 ที่ร่วมเดินทางช่วยเหลือ และร่วมฝ่าฝันในเส้นทางนักศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมาด้วยกัน

ขอเทิดทูนบิดามารดา พ่อนัส แม่เนตร ผู้มีพระคุณสูงสุดและเป็นที่รักยิ่งในชีวิตของลูก คอยโอบอ้อม ดูแล สั่งสอน และให้โอกาสในทุกด้าน อีกทั้ง มีความเข้าใจ สนับสนุน และเป็นกำลังใจทุกเวลา โดยเฉพาะเมื่อลูกเจอปัญหาและอุปสรรค และคอยช่วยให้ผ่านพ้นไปได้ รวมทั้งอดทน ช่วยเหลือโดยไม่เคยปริปากบ่น ขอบคุณพี่เขียด พี่สาวอันเป็นที่รักของน้องสาว ซึ่งคอยให้กำลังในยามที่ท้อแท้ หมดหวัง เหนื่อยและอ่อนล้า ตลอดทั้งพร้อมช่วยเหลือน้องสาวคนนี้อย่างเต็มใจเต็มที่เรื่อยมาอย่างไม่เคยบ่น ทำให้น้องรู้ว่าเป็นโชคดีที่สุดที่เราได้เกิดมาเป็นพี่น้องกันเป็นลูกของพ่อนัสกับแม่เนตร กราบขอบพระคุณ ยายชื่น ผู้อาวุโสในครอบครัวที่ให้ทั้งกำลังใจและทุนทรัพย์ในการเดินทางกลับบ้าน คอยให้กำลังใจและให้ความรักแก่หลานเสมอมา กราบขอบพระคุณ ย่าไพ ผู้อาวุโสอีกคนในครอบครัวที่ให้ทั้งกำลังใจ และให้ความรักแก่หลานเสมอมา กราบขอบคุณญาติๆทุกคนในตระกูลติคำ และตระกูลธิเสนา ที่รักและเป็นกำลังใจให้หลานคนนี้เรื่อยมา กราบขอบพระคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ เจ้าของเตา และบรรพบุรุษช่างปั้นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ที่ได้อนุญาตให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอย่างราบรื่นตลอดมา คุณค่าและประโยชน์อันเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ศึกษาขออุทิศให้แก่ ตาแสน ปู่มานะ และบรรพบุรุษผู้ล่วงลับทุกท่าน ที่ให้ความรักแก่ผู้ศึกษาเสมอมา หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาครั้งต่อไป

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญภาพ ..... ฎ

บทที่

1 บทนำ 1

ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1

คำถามการวิจัย 7

วัตถุประสงค์ของการศึกษา 7

ขอบเขตในการศึกษา 7

ผลที่ได้รับ 8

นิยามศัพท์ 8

2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10

แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น 11

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม 18

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงบูรณาการ 25

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 29

แนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ 31

3 ระเบียบวิการศึกษา 34

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 34

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา 37

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 38

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล 38

4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล 39

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่าน

บ้านเตาไหแช่เลียง 39

ชุมชนบ้านสวกพัฒนา 42

ชุมชนบ้านหนองโต้ม 46

บทที่ หน้า

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 48
พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง .. 53
ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่าน
บ้านเตาไหแช่เลียง 62
กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 63
กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก..... 115
กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 127
กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม..... 150
ส่วนที่ 3 ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น
แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 162
ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์
เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 162
ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์
เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก 165
ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ..... 168
ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม 175
ส่วนที่ 4 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น
แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 184
รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์
เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 184
รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์
เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก 185
รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 187
รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม..... 194
รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ 201
มิติด้านการเมือง 201
มิติด้านความเชื่อ..... 204
มิติด้านเศรษฐกิจ 207
มิติด้านการท่องเที่ยว 208

บทที่ หน้า
5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ 214
สรุปผลการศึกษา 215
การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 215
การจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก 218
การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 220
การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม 224
รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ 228
ข้อเสนอแนะ 232

บรรณานุกรม 234

ภาคผนวก 239
ภาคผนวก ก 240
ภาคผนวก ข 244

ประวัติผู้วิจัย 249

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์	17
2	องค์ประกอบ 8 ประการในการพัฒนาการอย่างบูรณาการที่เอาพื้นที่เป็นที่ตั้ง	26
3	การพัฒนา/การจัดการเชิงบูรณาการ	28
4	แผนที่แสดงแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง	40
5	แผนที่ตำบลสวก	41
6	แผนที่ชุมชนบ้านสวกพัฒนา	42
7	แผนที่ชุมชนบ้านหนองโต้ม	47
8	บริเวณดอยเฟื้องหม้อ	49
9	พระบ่อสวก	50
10	แผนที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง	54
11	พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น	55
12	พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก	58
13	พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	59
14	พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	61
15	สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542	65
16	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544	65
17	ไหลายพระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานไว้เป็นสิริมงคลแก่พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544	66
18	ข้อความแสดงความคิดเห็นของผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น	70
19	การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ผ่านกิจกรรมการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี	73

ภาพที่ หน้า

20 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ผ่านกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน 75

21 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ผ่านกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน 76

22 การจัดการเฟื้องหม้อบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น 79

23 การจัดการเฟื้องหม้อบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์และบริเวณป้ายนิเทศ บริเวณกลางสวนระหว่างทางเดินเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส 79

24 การจัดการเฟื้องหม้อบริเวณใต้ถุนบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ..... 79

25 บริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ..... 81

26 บริเวณใต้ถุนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น..... 84

27 บริเวณชานบ้านและเติ๋นเฮือนบ้านสวกแสนชื่น 85

28 ห้องนอนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น..... 86

29 ครัวไฟ (ห้องครัว) เฮือนบ้านสวกแสนชื่น..... 86

30 ป้ายนิเทศบริเวณกลางสวนทางเดินระหว่างเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส..... 88

31 การบรรยายของดาบตำรวจมนัส ติคำ..... 90

32 การบรรยายของคุณยายชื่น ธิเสนา..... 91

33 เตาสุนัน 92

34 เตาจ่ามนัส 94

35 เตาแสนศรี 95

36 เตาชื่น 97

37 หลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาจ่ามนัส)..... 98

38 พิธีการเลี้ยงผีปู่ย่าของสายตระกูลของคุณยายชื่น ธิเสนา ที่บ้านแม่อุ๊ยอ้วน รวมทรัพย์..... 102

39 การขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัส พ.ศ.2542..... 104

40 การขุดค้นศึกษาเตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดี ประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิต ในสมัยโบราณ เมื่อพ.ศ.2549..... 105

41 กิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน เมื่อพ.ศ.2544..... 106

ภาพที่ หน้า

42 กิจกรรมการขุดค้นหลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาจ่ามนัส)
เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2549 108
43 กิจกรรมการปั้นดิน เมื่อ พ.ศ.2549 109
44 พิธีการเลี้ยงผีแม่ธรณีของบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ 110
45 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 114
46 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก
ผ่านกิจกรรมการขุดค้นเตามานพ-1และเตามานพ-2 เมื่อพ.ศ.2549 118
47 การจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) 119
48 การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก 119
49 เตามานพ-1และเตามานพ-2 120
50 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก 123
51 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ
ผ่านกิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชน (กิจกรรมการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ) 132
52 เตาปู่ฮ่อ 134
53 การจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 135
54 การจัดแสดงของห้องสมุดเฟื้องหม้อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 135
55 ป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 136
56 ป้ายนิเทศบริเวณหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ 136
57 ภูมิทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 137
58 หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อก่อนมีการขุดค้นตกแต่งหลุมขุดค้นเตา พ.ศ.2547 139
59 กิจกรรมการขุดค้นเตาปู่ฮ่อ พ.ศ.2547 140
60 ผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนาช่วยกันสร้างปั้นวัว
เพื่อจัดแสดงภายในห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 142
61 ชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อนำมาจัดแสดง
ภายในห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 142
62 ผู้สูงอายุและเด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนา นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกันแยกประเภทเฟื้องหม้อเพื่อในมาจัดแสดง
ภายในห้องสมุดเฟื้องหม้อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 143

ภาพที่		หน้า
63	กิจกรรมละอ่อนปั้นดิน ณ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พ.ศ.2547	144
64	กิจกรรมการปลูกต้นไม้บริเวณดงปู่ฮ่อ	144
65	กิจกรรมการทอผ้าของชาวบ้านสวกพัฒนา เมื่อพ.ศ.2550	146
66	พิธีกรรมการเลี้ยงแก้บนผีปู่ฮ่อที่ศาลปู่ฮ่อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	147
67	งานของดีบ่อสวก พ.ศ.2551	147
68	พิธีบวงสรวงปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อของงานของดีบ่อสวก	148
69	กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	149
70	การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ผ่านกิจกรรมการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2	153
71	การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1	154
72	การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2	154
73	การจัดแสดงป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	155
74	การจัดแสดงเฟื้องหม้อภายในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	155
75	กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	161
76	ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น	164
77	ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก	167
78	ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	171
79	สภาพปัจจุบันของการจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์	173
80	ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	178
81	สภาพปัญหาของหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1	181
82	สภาพปัญหาของหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2	181
83	สภาพปัญหาของป้ายนิเทศบริเวณหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1	182
84	รูปแบบที่เหมะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	193
85	รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	199
86	แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง	211

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (modernization)ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ที่ประเทศไทยเริ่มใช้นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นกว่าเดิมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างรวดเร็ว มีผลทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจด้านการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีเห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ขึ้นมาบังคับใช้ ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องใกล้ตัวของคนเราถูกมองข้ามออกไปเรื่อยๆ อาทิ ชุมชนที่มีทรัพยากรทางโบราณคดีมรดกทางวัฒนธรรมของอดีตที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน แต่คนในชุมชนไม่สามารถจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองได้ ถูกผูกขาดอำนาจไว้ที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งการนำไปเก็บรักษาหรือจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติของแต่ละจังหวัด ประกอบกับวิถีชีวิตในการทำมาหากินของคนในชุมชนอาจนำไปสู่การทำลายทรัพยากรทางโบราณคดีโดยความไม่รู้ ความไม่เข้าใจของคนในชุมชน รวมทั้งการเข้ามาของคนภายนอกที่หวังไม่ดีหรือหวังผลประโยชน์จากทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆส่งผลให้ทรัพยากรวัฒนธรรมค่อยๆถูกละเลยไปเรื่อยๆ

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำใดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า มรดก หรือ heritages ที่เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนหรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 24) เนื่องจากในชุมชนมีฐาน

ทรัพยากรที่มีคุณค่าเป็นของตัวเอง ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า ตลอดจนสิ่งมีชีวิตและความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะเดียวกันยังมีทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน คือ ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resources) ที่มีทั้งของเก่าจากอดีตเป็นมรดก (heritage) ที่ตกทอดมาถึงคนรุ่นเราและของที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ (creations) ที่เราสร้างขึ้น (พิสิฐ เจริญวงศ์ 2542 : 14) ทั้งที่เป็นในเชิงนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็นได้ (Intangible forms) เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา เป็นต้น และที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องมองเห็นได้ (Tangible forms) หมายถึง ทรัพยากรทางโบราณคดี ได้แก่ แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัตถุทางวัฒนธรรมต่างๆเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่นำมาใช้ในการดำรงชีวิต อาทิ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร สิ่งประดิษฐ์งานฝีมือ เครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น เป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีและการดัดแปลงประยุกต์ใช้สิ่งต่างๆ รอบตัว มาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตมาหลายชั่วอายุคนมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

“...โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นของมีคุณค่าและจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้า ในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาให้คงทนถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและตั้งแสดง ให้นักศึกษาและประชาชนได้ชมและศึกษาหาความรู้ให้มาก และทั่วถึงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ข้าพเจ้าได้คิดมานานแล้วว่า โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของท้องถิ่นใด ก็ควรเก็บรักษาและตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของจังหวัดนั้นๆ มีผู้กล่าวกันว่า ขณะนี้ได้มีผู้ที่สนใจและหาซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุส่งออกนอกประเทศกันมาก ถ้าต่อไปภายหน้าเราจะต้องไปศึกษาหรือชมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของไทยเราเองในต่างประเทศ ก็คงจะเป็นเรื่องน่าเศร้าและอับอายมาก เราจึงควรจะขวนขวายและช่วยกันรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเราแล้วสร้างพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาไว้จะเป็นการดีที่สุด...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2504 แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรทางโบราณคดีและวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นๆตลอดจนถึงเรื่องความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นสิ่งจำเป็นไม่เฉพาะแต่ในระดับประเทศเท่านั้น แต่พิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสังคมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับชุมชนและระดับครอบครัว รวมทั้งให้

ความสำคัญกับพิพิธภัณฑ์ในฐานะเป็นแหล่งเก็บรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้เพื่อการอนุรักษ์และการเรียนรู้ต่อไปของคนรุ่นหลัง

"พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น" จึงมีความมุ่งหมายของการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นสอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2504 เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นแหล่งหรือสถานที่รวบรวมและจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณคดี สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรมรวมทั้งความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 28) ทำให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นมีฐานะเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการ (means) ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมคนในชุมชนและคนนอกชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งการศึกษาวิจัย การเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม การให้ความรู้แก่ชุมชน การฟื้นฟูพลังชุมชน การจัดระบบความสัมพันธ์ของชุมชน การจัดการเชิงบูรณาการให้สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสม

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงหรือแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก ท้องที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นพื้นที่ทางโบราณคดี ในแวดวงวิชาการโบราณคดีและประวัติศาสตร์ รู้จักกันในนามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกตั้งอยู่ในพื้นหมู่ที่ 1 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งต่อมามีการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางเอกสารราชวงษปกรณ์พงศาวดารเมืองน่านและตำนานวัดพระธาตุแช่แห้ง ได้พบชื่อเรียกแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกว่า บ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียง ต่อมาจึงเรียกชื่อแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกว่า "แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง" (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 40) ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีเดียวกับแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกนั่นเอง ซึ่งปัจจุบันบริเวณที่พบหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชาม เนินดินที่ตั้งเตาเผาและเศษเครื่องถ้วยชามที่แตกหักอยู่ตามบริเวณริมน้ำห้วยปวน ลำน้ำสวก ในบ้านทุ่งกุ้ง(บ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10) บ้านหนองโต้ม (หมู่ที่ 8) บ้านบ่อสวก (หมู่ที่ 1) และมีข้อมูลหลักฐานเครื่องถ้วยชามที่บิดเบี้ยวเสียหายจากกระบวนการเผาที่บ้านเชียงยืน (หมู่ที่ 4) ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทำให้พบว่าหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกระจายอยู่ในพื้นที่ประมาณ 3-4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,000 ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในสมัยโบราณ แต่หลักฐานเตาเผารวมทั้งร่องรอยการผลิตเครื่องถ้วยชามหนาแน่นยังคงอยู่ที่บ้านทุ่งกุ้ง (บ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10) บริเวณ

ดอยเฟื้องหม้อ ริมน้ำห้วยปวน ลำน้ำสวก พื้นที่ดงปู่ฮ่อและบริเวณใกล้เคียง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 41-43)

ด้วยเหตุที่นักวิชาการ นักโบราณคดีและคนในชุมชนได้ตระหนักร่วมกันว่าแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางวิชาการสูงและในชุมชนบ้านสวกพัฒนามีทรัพยากรวัฒนธรรม วัตถุทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน ความเชื่อประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเหลืออยู่มากมาย จึงได้ดำเนินการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นคือ 4 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งแต่ละพิพิธภัณฑ์ได้มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อาทิ การขุดค้นเตาเผา การฟื้นฟูชุดความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันกันระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชนและให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนภาคภูมิใจในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองและเป็นการอนุรักษ์ ดูแลรักษาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง มีหน่วยการจัดการทั้งในหน่วยการจัดการระดับครอบครัวและระดับชุมชน ทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งต่างมีความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดการของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง กล่าวคือ

<u>พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น</u> เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแห่งแรกของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง กระบวนการจัดการเริ่มจากการขุดค้นศึกษาเตาเผาและการสร้างพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นในพื้นที่บ้านของนายดาบตำรวจมนัส – คุณสุนัน ติคำ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสวกพัฒนาเมื่อประมาณ 50-60 ปี ผ่านสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์และมีการจัดแสดงเกี่ยวกับเตาเผาและเศษเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง จำนวน 4 เตา คือ เตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ อันเป็นมรดกวัฒนธรรมของอดีตที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน รวมทั้งการบรรยายจากวิทยากรชาวบ้านที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ทางโบราณคดีและความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น สิ่งของที่จัดแสดงได้เป็นอย่างดี

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีหน่วยการจัดการในระดับครอบครัว ที่สามารถจัดการได้บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม เป็นการจัดการที่ทำให้ผู้ที่เข้า

มาเยี่ยมชมเกิดความประทับใจและความแปลกใจที่แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ที่อื่นๆ การจัดการดูแลรักษาอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของเจ้าของบ้าน ที่สำคัญพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้โดยไม่ได้มีการเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าชมใดๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ โดยดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2442 จนถึงปัจจุบัน

<u>พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก</u> เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการในระดับครอบครัว ตั้งอยู่ในพื้นที่ของคุณมานพ –คุณสิรินทร ติคำ ได้สร้างโรงเรือนเพื่อจัดแสดงสิ่งของสะสมที่เป็นภาชนะดินเผาเครื่องถ้วยชามที่พบในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ.2549 ได้มีการขุดค้นพบหลักฐานเตาเผา 2 เตาตั้งอยู่ในเนินดินเดียวกัน เรียกกันว่าเตาแฝดหรือเตาคู่ ซึ่งต่อมากลายเป็นจุดสนใจของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งเจ้าของพื้นที่ได้เปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก แต่ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกยังไม่ได้ดำเนินการจัดการใดๆเพิ่มเติมตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งในเรื่องของการจัดแสดงสิ่งของที่สะสม การจัดบอร์ดแสดงนิทรรศการ ฯลฯ มีเพียงแต่สิ่งของที่สะสมและเตาเผาคู่ที่ขุดค้นเท่านั้น

<u>พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ</u> เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการในระดับชุมชน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสวกพัฒนา มีการจัดการที่เริ่มจากกลุ่มผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐร่วมกับคนในชุมชนสวกพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมริเริ่มจัดตั้ง โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านให้งบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้าน(คนในชุมชน)เรียกว่าดงปู่ฮ่อ สร้างอาคารนิเวศน์ดงปู่ฮ่อและการขุดค้นเตาปู่ฮ่อในพื้นที่ดงปู่ฮ่อเมื่อปีพ.ศ.2545-2547 แต่อาคารถูกทิ้งร้างไม่มีการจัดแสดงหรือใช้สอย จนกระทั่งในเดือนมีนาคม พ.ศ.2547 ได้มีการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อขึ้นอีกครั้งโดยการมีส่วนรวมของ คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ องค์การบริหารส่วนตำบลสวกและองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน โดยการขุดค้นและอนุรักษ์เตาปู่ฮ่อให้สมบูรณ์ การสร้างหลังคาคลุมเตา การจัดแสดงเศษเครื่องถ้วยชาม การจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านสวกพัฒนา การปลูกต้นไม้ฟื้นฟูธรรมชาติบริเวณดงปู่ฮ่อ การจัดบอร์ดนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ การรวมตัวของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ จัดตั้งกิจกรรมกลุ่มละอ่อนปั้นดิน กลุ่มปลูกพืชสมุนไพรและกลุ่มทอผ้า รวมทั้งการจัดงานของดีบ่อสวก เป็นต้น แต่เมื่อมีการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจนสามารถเปิดให้บริการได้ระยะหนึ่งแล้ว กลับไม่มีองค์กรใดหรือกลุ่มใดเข้ามารับผิดชอบในการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อโดยตรง นอกจากนี้ชาวบ้านสวกพัฒนาส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนายังขาดความรู้สึกความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการจัดการพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการในระดับชุมชน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านหนองโต้ม เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับงบประมาณการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านในการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ.2550 ชาวบ้านหนองโต้มได้ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาครัฐ ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผา 2 เตา และการจัดแสดงเฟื้องหม้อ (เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา) สิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านหนองโต้ม การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการขุดค้นเตาเผาภายในพิพิธภัณฑ์ แต่สภาพการณ์ปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไม่มีการเปิดให้เข้าชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ หลังคาคลุมเตาเผาทรุดโทรม ฯลฯ เนื่องจากการจัดการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไม่มีองค์กรใดหรือใครเข้ามารับผิดชอบในการจัดการ ขาดการดูแลรักษาและการอนุรักษ์

จากสภาพการณ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า ปัญหาที่สำคัญของการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง คือ การจัดการของแต่ละพิพิธภัณฑ์ขาดการเชื่อมโยง การพึ่งพิงอิงอาศัยกัน ทั้งๆที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง มีการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผาที่มีอายุประมาณ 550-700 ปี เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา มีการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลสวกและมีวิทยากรหลักที่เป็นที่รู้จักเป็นบุคคลที่มีชุดความรู้

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” โดยมีประเด็นในการศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม โดยเริ่มจากการทบทวนหรือถอดบทเรียนการจัดการที่ผ่านนั้นเป็นการจัดการที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นอย่างไรสภาพปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันเป็นอย่างไร ใคร(ควร)เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแต่ละพิพิธภัณฑ์ รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไรและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งควรมีความเชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันหรือไม่อย่างไร ในมิติใดบ้างอย่างไร บนฐานของความรู้ความสามารถหรือศักยภาพของคนในชุมชนและเป็นการจัดการที่ยาวนานอยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม

คำถามการวิจัย

กระบวนการจัดการที่ผ่านมาของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นอย่างไร เผชิญกับปัญหาการจัดการอะไรบ้าง การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแต่ละพิพิธภัณฑ์ควรมีทิศทางการจัดการที่เหมาะสมอย่างไร รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการและสภาพปัญหาการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2. เพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาประวัติ พัฒนาการและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ชุมชนบ้านหนองโต่มแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2. ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละพิพิธภัณฑ์

3. ศึกษาปรากฏการณ์และสภาพปัญหาของแต่ละพิพิธภัณฑ์

4. หารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแต่ละแห่งที่เหมาะสม

5. หารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ขอบเขตด้านพื้นที่

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ หมู่ที่ 10 และพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม หมู่ที่ 8 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ได้แก่ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ชาวบ้านชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชาวบ้านชุมชนบ้านหนองโต้ม นักวิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ และประชาชนทั่วไป

ผลที่ได้รับ

1. ทราบถึงสภาพปัญหาการจัดการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์เตาเผาบ้านหนองโต้ม

2. ทราบถึงขั้นตอนหรือกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์เตาเผาบ้านหนองโต้ม เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์เตาเผาบ้านหนองโต้มที่เหมาะสมบนฐานของการพึ่งตนเอง

3. ทำให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรและความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน

4. ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

5. ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

นิยามศัพท์

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง สถานที่หรือแหล่งที่รวบรวม รักษา อนุรักษ์และจัดแสดงทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ อาทิ ทรัพยากรทางโบราณคดี สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ ที่แฝงด้วยทรัพยากรที่ไม่สามารถจับต้องได้ อาทิ ความเชื่อ ภูมิปัญญา ฯลฯ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนในระบบความสัมพันธ์ของชุมชนรวมทั้งเพื่อการแสดงเรื่องราวของท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในพื้นที่แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 4 พิพิธภัณฑ์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์เตาเผาบ้านหนองโต้ม ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ หมายถึง การค้นหาและกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ การประเมินคุณค่าและศักยภาพคนและของ การเสริมสร้างศักยภาพผู้จัดการ การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงและการให้บริการ การจัดการความรู้ กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์

การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ หมายถึง การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ให้มีความเชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันอย่างเหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในมิติด้านความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านการท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หมายถึง รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต่ม ตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์

รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หมายถึง รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต่ม ให้มีความเชื่อมโยงการพึ่งพิงอิงอาศัยกันได้ตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงทั้งหมดตามกระบวนการพิพิธภัณฑ์และการเชื่อมโยงกันในในมิติด้านความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านการท่องเที่ยว ตามความเหมาะสมของการจัดการในช่วงนั้นๆ

เฟื้องหม้อ คือ เศษภาชนะดินเผา (potsherd)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงบูรณาการ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้แนวคิดหลักที่นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ คือ แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ในมิติของความหมาย รูปแบบของพิพิธภัณฑ์ ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์และใช้กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในพื้นที่และเพื่อการวิเคราะห์ในส่วนของการจัดการพิพิธภัณฑ์

ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในมิติของความหมาย คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นความหมายและลักษณะของศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรม รวมตลอดถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่นำมาเป็นฐานคิด วิธีคิดของการจัดการพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการศึกษาจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงบูรณาการ เนื่องจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ขาดการจัดการที่มีความเชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาความหมายของการจัดการเชิงบูรณาการ เพื่อนำมาใช้อธิบายและวิเคราะห์ เพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการจัดการที่เชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้อย่างยาวนาน

สุดท้ายผู้ศึกษาได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการศึกษาและเชื่อมโยงในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีทรัพยากรทางโบราณคดีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรม จึงนำไปสู่จัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญและกระบวนการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นอย่างไร จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นพบว่ามีผู้ให้ความหมาย ความสำคัญและกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

ความหมายของพิพิธภัณฑ์

สมเด็จพระเทพรัตราชสุดาสยามบรมราชกุมารี (อัญเชิญมาอ้างถึงใน สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 277) ทรงกล่าวถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ ว่า พิพิธภัณฑ์ คือ การเล่าเรื่องราวชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งให้คนกลุ่มอื่นได้รับรู้ และกระบวนการเล่าเรื่องนี้ทำให้สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกันทบทวนเรื่องราวจากอดีต และนำมาเป็นกำลังสำหรับปัจจุบันและอนาคตต่อไป พิพิธภัณฑ์ทำให้ได้ความรู้กว้างไกลด้วยหนทางที่ย่อยน

พิสิฐ เจริญวงศ์ (อ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 279) พิพิธภัณฑ์ หมายถึง แหล่งรวมความรู้ทั้งหลายของมนุษย์

วุฒิเลิศ เทวกุล (อ้างถึงในศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2545 : 1) พิพิธภัณฑ์ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสถานที่ที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ

สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติหรือ ICOM (International Council of Museums (อ้างถึงในจีรพร นาคสัมฤทธิ์ 2546 : 39) ให้ความหมายว่า พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถาบันที่ตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไรเพื่อการบริการรับใช้สังคมและพัฒนาสังคม เปิดให้สาธารณะชนเข้าชมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ ค้นคว้าวิจัย สื่อสารความรู้ความเข้าใจและจัดแสดงเผยแพร่อย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาหาความรู้ เกิดความบันเทิงใจต่อหลักฐานทางวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 9-20) พิพิธภัณฑ์เป็นตัวกระตุ้นและสนับสนุนแห่งการเรียนรู้จากวัตถุจริงที่ตั้งแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการกระหายรู้ เกิดความรู้ระหว่างการชมผลงาน ผู้ชมจะบังเกิดความคิดใหม่ ความรู้ใหม่ ก่อเกิดการพัฒนาทุกระดับการศึกษา นับตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่วัยชรา นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ยังเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สำหรับคนซึ่งถูกกีดกันจากสังคม ไม่ว่าจะเป็น ผู้ว่างงาน ผู้ไร้ทักษะฝีมือ ผู้ที่มีรายได้ต่ำ ผู้ที่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรม ในสภาวะแวดล้อมที่มีอาชญากรรมสูง ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยที่ไม่ดี หรือผู้ที่ยากจนครอบครัวแตกแยกเหล่านี้ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด หอศิลป์ จะเป็นสถานที่ซึ่งพวกเขาสามารถเข้าไปหาความบันเทิง หาความรู้จากวัตถุที่จัดไว้ ผลงานศิลปะนี้เองที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมจินตนาการ เกิดการเรียนรู้ สร้างความเชื่อมั่น ลดความรู้สึกที่ถูกกีดกันในสังคมลง

พิพิธภัณฑ์ คือ แหล่งสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย คนจำนวนมากประสบความยากลำบากในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมแบบเดิมในโรงเรียน การศึกษาหาความรู้จากการชมผลงานต่างๆที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน พร้อมๆกับเกิดความซาบซึ้ง เกิดการเรียนรู้ มีทักษะการค้นพบด้วยตนเอง

Elaine Heumann Gurian (อ้างในจุลสาร"ก้าวไปด้วยกัน"ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2549 : 5) พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่ใช้สิ่งของจัดแสดงเป็นหลัก เป็นสถานที่ที่ใช้เรื่องราวในการนำเสนอ มีเป้าหมายในการเล่าเรื่อง ต้องการเปิดเผยเรื่องราวของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม สามารถใช้วัตถุของจริงควบคู่กับของจำลอง สื่อ และเทคโนโลยีอื่นๆ

จากนิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปว่า พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งของเก่าและของใหม่ในรูปแบบของสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ที่เกิดจากการประดิษฐ์สร้างจากสติปัญญาของมนุษย์ที่แฝงอยู่ในของที่เป็นวัตถุที่ทำหน้าที่เก็บรักษา ให้การศึกษาความรู้ ให้การเรียนรู้ เพื่อการสร้างความรู้ การรักษา การรู้จักเรื่องราวและเพื่อความบันเทิงจากวัตถุนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับของ ความสามารถ ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่ไม่หวังผลตอบแทนหรือผลกำไรจากผู้ที่มาเข้าชมหรือศึกษาหาความรู้

ความหมายของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543 : 75-79) มองว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภายในของชุมชนจัดขึ้นโดยคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเองและใช้กำลังทรัพย์ของท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสถานที่จัดแสดงของและคลังสะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนของชุมชนได้

สร้างสรรค์ไว้และสืบทอดมาสู่คนรุ่นหลัง โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นรู้จักตัวเองและท้องถิ่นตลอดจนสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีหลักฐานที่แสดงถึงการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนการพัฒนาทางเทคโนโลยีและพัฒนาการทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจในท้องถิ่น ถือเป็นจุดรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสิ่งที่ต้องการแสดงในพิพิธภัณฑ์ไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุนั้น ดังนั้นวัตถุที่แสดงจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของมีค่าหรือมีความเก่าแก่ แต่จะต้องเป็นของที่มีความหมายสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นต้องเน้นเรื่องคนกับสภาพแวดล้อมเพราะการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมนั้นถือเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นขณะเดียวกัน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะต้องทำเป็นกระบวนการต่อไปเรื่อยๆ เพราะเรื่องราวของชุมชนและวัฒนธรรมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยหัวใจสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็คือ การร่วมกันในการจัดทำและจัดการ ซึ่งความรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งนั้นอาจนำมาพัฒนาให้คนคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆที่เหมาะสมกับท้องถิ่นขึ้นมาได้

งามพิศ สัตย์สงวน (อ้างถึงในศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2549 : 22) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหมายถึง ศูนย์ทางด้านวัฒนธรรม ที่สามารถชักจูงให้คนที่อยู่ในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการมาพบปะกันเป็นประจำเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น

สิริพร สมบรูณ์บูรณะ (2546 : 137) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะเป็นพื้นที่สาธารณะแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่นำเสนอภาพรวมของวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆให้สมบูรณ์ขึ้น อีกทั้งยังได้เห็นสิ่งที่ใกล้ตัวมากที่สุด ภายใต้ระบบการศึกษาที่ทำให้คนได้เห็นและได้คิด รวมทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การมีสติปัญญาและการมีความรู้ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์นานาประการ โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบที่อาจสร้างดุลยภาพกับการศึกษาในระบบ

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2550 : 282-284) ให้ความหมายว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชน หมายถึงแหล่งหรือสถานที่รวบรวมและจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้ภูมิปัญญา เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่ บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างสมัยโบราณที่โดยอายุ รูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรมหรือประวัติความเป็นมาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องราวของชุมชนนั้นๆที่รวมเรียกว่า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดีหรืออาคารสถานที่ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้จัดแสดงข้อมูล หลักฐานทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆของชุมชน อาจจะเป็นสถานที่อื่นใดที่แสดงถึงนัยสำคัญทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนรับรู้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้

สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (อ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 287)) กล่าวถึงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นประเภทหนึ่งว่า พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ต่างกันด้วย เพราะฉะนั้นถ้าเราไม่โลภมากว่าพิพิธภัณฑ์ของเราจะตอบคำถามเกี่ยวกับชุมชนได้ทุกเรื่อง ก็น่าจะทำให้วิสัยในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ทำได้ดีขึ้น คือ ให้ความรู้อะไรเขาไป ให้เขาประทับใจในเรื่องนั้นสักเรื่องหนึ่ง เป็นเด่นในเรื่องนั้น

Hilde S. Hein (2000 : 50) พิพิธภัณฑ์ชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์ที่ต้องสร้างประโยชน์ต่อสังคมทั้งตัวของคนในชุมชนและคนนอกชุมชนที่จะได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นสถานที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆในช่วงเวลาของอดีตและอนาคตที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่และของที่จัดแสดงก็จะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์และบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนนั้นๆ

Elaine Heumann Gurian (อ้างในจุลสาร “ก้าวไปด้วยกัน” ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2549 : 5) พิพิธภัณฑ์ชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์เกิดจากการต้องการของคนในชุมชนที่สามารถรักษาขนบธรรมเนียมท้องถิ่น มีการสอนวัฒนธรรมประเพณีโบราณในโอกาสพิเศษและช่วยเหลือประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชน

จากนิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวม รักษา อนุรักษ์และจัดแสดงทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนทั้งที่เป็นทรัพยากรที่สามารถจับต้องมองเห็นได้ อาทิ หลักฐานทางโบราณคดี สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุสิ่งของที่เกิดจากการสรรค์สร้างของคนในชุมชนที่เป็นไปเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวันส่วนตนและส่วนรวม ที่แฝงด้วยภูมิปัญญาที่มีหรือเคยมีที่ไม่สามารถจับต้องได้ จัดแสดงให้เห็นถึงความหมายของสิ่งของนั้นๆและสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆในชุมชนและวัฒนธรรมที่เป็นไปเพื่อการแสดงเรื่องราวของท้องถิ่น

ความสำคัญและประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

งามพิศ สัตย์สงวน (อ้างถึงในศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2549 : 22) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทำให้ทุกคนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเหมือนกันเพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนให้ดีที่สุด

ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกูลและคณะ (อ้างถึงในอุษณีย์ ยุทธพงษ์ธาดา 2549 : 45) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หมายถึง การเป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งของชุมชนเช่นเดียวกับศาสนา (รูปธรรม คือ วัด) เช่นเดียวกับการสาธารณสุข (รูปธรรม คือ โรงพยาบาล สถานพยาบาล หมอพื้นบ้าน) การศึกษา (รูปธรรม คือ โรงเรียน) เมื่อใดก็ตามที่”

องค์กร” ในท้องถิ่นใดได้รับการสถาปนาเป็นสถาบันทางสังคม มีกระบวนการทางการปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชุมชน และมีการพัฒนาการที่เคียงคู่ไปกับสังคม ได้รับการดูแลใส่ใจเป็นส่วนหนึ่ง ก็จะทำให้พิพิธภัณฑ์สามารถเดินต่อไปได้

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2550 : 274-291) พิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสังคมในทุกระดับ เพราะในแต่ละสังคมแต่ละชุมชน แต่ละกลุ่มคนแต่ละวัฒนธรรมต่างก็มีวัตถุโบราณสถานศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมทั้งที่มีสภาพเป็นมรดก (heritages)และเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมร่วมสมัย ยังใช้ประโยชน์(creativities / cultural present)อยู่มากมาย เพราะสถานะของพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไปจึงเสมือนห้องรับแขกของหน่วยงานทางสังคมและการปกครองระดับต่างๆ ว่าจะเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่รวบรวมสิ่งของที่เป็นวัตถุโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ – โบราณคดี งานฝีมือทางศิลปะที่สวยงาม วัตถุที่มีคุณค่าทางศาสนา ความเชื่อ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รูปภาพ สิ่งของเครื่องใช้ในกิจการต่างๆที่ควรแก่การชี้ชวนให้ตนต่างถิ่น คนต่างวัฒนธรรมได้ชื่นชมและรับรู้ พิพิธภัณฑ์จึงไม่ใช่เรื่องแปลกในวิถีชีวิตของคนเรา เพราะมักสะสมวัตถุสิ่งของ ที่ล้วนแต่เป็นคุณค่าในทางจิตใจของผู้ที่เป็นเจ้าของ และเมื่อแขกมาเยือนก็ถือโอกาสอวดของเหล่านั้น มีการอธิบายที่มาหรือประวัติศาสตร์สิ่งของเหล่านั้นด้วนความภาคภูมิใจ ซึ่งพฤติการณ์เช่นนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์นั่นเอง

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นมีคุณประโยชน์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือและวิธีการในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น มีประโยชน์ในแง่ของการ เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพและฟื้นฟูพลังของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทำให้มีความรู้และประสบการณ์ ตลอดถึงเรื่องของความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลที่เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของชุมชน ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน วัฒนธรรมของตน รู้และเข้าใจระบบนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ รักถิ่นฐานบ้านเกิด เกิดความสามัคคีและความเอื้ออาทรเกื้อกูลกันและกัน เป็นพื้นที่แสดงความเป็นตัวตนของชุมชนให้เกิดการเห็นและยอมรับจากคนภายนอก เชื่อมต่อมาจนถึงเรื่องของชุมชนมีศักดิ์ศรี และที่สำคัญที่สุดคือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความรู้และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองในทุกมิติบนฐานวัฒนธรรม นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างเครือข่ายเชื่อมต่อการเรียนรู้ในวงกว้างขึ้น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543 : 75-79) ประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในที่ต่างๆกันและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในท้องถิ่นให้เข้ามามีกิจกรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จากประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาขอสรุป ประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1. ในแง่ของวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาในการดูแลสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และแสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชน

2. ในแง่ของการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งของที่จัดแสดงที่แฝงด้วยความเชื่อ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา และเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งความรู้ที่น่าศึกษา

3. ในแง่ของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนร่วม ทั้งการอนุรักษ์ การฟื้นฟู ฯลฯ

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์

สายันต์ ไพรชาญจิตร(เอกสารการสอนประกอบรายวิชา357621 Museum management 2552) ได้อธิบายถึงกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังปรากฏในภาพที่ 2.1

1. การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ (Research for museum identity) เป็นการหาอัตลักษณ์/ตัวตนของพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นเป้าหมายร่วมกันในการจัดการ การเรียนรู้ร่วมกัน พิพิธภัณฑ์ไม่จำเป็นต้องตอบทุกเรื่อง แค่เรื่องเดียวก็เป็นอัตลักษณ์ได้

2. การประเมินคุณค่าและศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์และวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Valuation) จะช่วยให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและประโยชน์อย่างไร รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรนั้นให้ความสำคัญต่อทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างไรและมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างไร

3. การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ (People empowerment) เป็นการแสดงศักยภาพความรู้ความสามารถในการจัดการพิพิธภัณฑ์ เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงศักยภาพของตนเองในการจัดการทรัพยากรนั้นๆให้เกิดประโยชน์

4. การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์(Collection management) เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่พิพิธภัณฑ์นั้นๆที่สะท้อนให้เห็นวิธีคิดและการจัดการของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

5. การจัดแสดงและการให้บริการ (Presentation & Services) เป็นการแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์และการถ่ายทอดความรู้ผ่านการจัดแสดงและวิทยากรหรือสื่อต่างๆ

6. การจัดการความรู้ (Knowledge management) เป็นการแปลงความรู้ให้ง่าย โดยการขุด ค้นหา สร้าง ฟื้นฟู จัดเก็บ อนุรักษ์ นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการถ่ายทอดสู่คนอื่นๆมีการปรับปรุงให้สมสมัยและเผยแพร่ให้แก่คนและของ ผ่านการสร้างความรู้และการจัดหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ การกระจายความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีวัฒนธรรม

7. กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ (Museum activities) คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นระยะๆ เช่น การจัดนิทรรศการชั่วคราว การใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์จัดกิจกรรมชุมชนและการจัดให้มีกิจกรรมเคลื่อนไหวได้ๆ

8. ธุรกิจพิพิธภัณฑ์ (Museum business) เป็นการดำเนินการต่อยอดจากกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่สามารถพัฒนาสิ่งที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ให้เป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์

ที่มา : สายันต์ ไพรชาญจิตร์. "กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์" เอกสารประกอบวิชา 357621 Museum management คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552. (อัดสำเนา)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

การศึกษาครั้งนี้มีกรณีศึกษาเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น เป็นการมองพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในส่วนของความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ว่าคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มให้คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างไร การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นวิธีคิดในการวิเคราะห์การอธิบายกระบวนการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในมิติของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของการจัดการที่ผ่านมา การจัดการในปัจจุบัน เพื่อหารูปแบบ/ทิศทางหรือการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

พิสิฐ เจริญวงศ์ (อ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 13) ทรัพยากรวัฒนธรรม (culture resources) นั้นมีทั้งของเก่าจากอดีต เป็นมรดกที่ตกทอดมาถึงคนรุ่นเราและมีของใหม่ที่เราสร้างขึ้น ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุในรูปของวัตถุ สิ่งก่อสร้าง สถานที่และภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่ดำรงอยู่และวัฒนธรรมที่แสดงออก เช่น ดนตรี ศิลปะ งานฝีมือ ประเพณีและภาษา ฯลฯ ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต โดยระบุว่าวัฒนธรรมมีคุณลักษณะเป็น องค์อินทรีย์หรือหน่วยชีวิตที่สามารถวิวัฒน์ไปได้เรื่อยๆ

สิริพร สมบรูณ์บูรณะ (2546 : 107) มรดกทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่แสดงถึงกระบวนการและผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนหนึ่งในสังคม ซึ่งแสดงความหมายและเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของกลุ่ม มรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความจริง และปัจจุบันในรูปแบบที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม อีกทั้งเป็นทุนทางสังคมทีมีอยู่แล้ว และมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคของประเทศ

ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2550) ทรัพยากรวัฒนธรรม คือ ผลิตผลของวัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆของระบบวัฒนธรรม(ทั้งในอดีตหรือปัจจุบัน)ที่มีค่า หรือเป็นตัวแทน หรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมจึงรวมถึงซากสิ่งของมนุษย์ทำขึ้น (ซากเรือจม ซากเตาเผา ขวานหิน เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ) แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน เอกสารทางประวัติศาสตร์ ภาษา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งของที่

มนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น แต่มีความหมายทางใดทางหนึ่งต่อมนุษย์ เช่น ซากพืช ซากสัตว์ แหล่งน้ำ ดิน และหิน ที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2550 : 13-14) ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งก่อสร้างที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนเพื่อการปฏิบัติ จินตนาภาพ ความรู้สึกนึกคิด ศิลปะและการแสดง ที่ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสทางกายภาพได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่ เพื่อการใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ปัญหาด้านต่างๆของชุมชนและสังคม ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3กลุ่ม คือ

1. ทรัพยากรทางโบราณคดี
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก ได้แก่ ศิลปะ วรรณกรรม การละเล่น การแสดง ปรัมปราคติ นิทาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม ผู้ศึกษาสรุปว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีทั้งของเก่าจากอดีต เป็นมรดกที่ตกทอดมาถึงคนรุ่นเราและมีของใหม่ที่เราสร้างขึ้นมาใหม่ เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งที่เป็นในเชิงนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็นได้ (Intangible forms) เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา เป็นต้น และที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องมองเห็นได้ (Tangible forms) คือ ทรัพยากรทางโบราณคดี ได้แก่ แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัตถุทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่นำมาใช้ในการดำรงชีวิต อาทิ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร สิ่งประดิษฐ์งานฝีมือ เครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ความหมายและลักษณะคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม

ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2550) คุณค่า (value) และความหมาย(meaning) ของทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่าแก่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ฉะนั้นคุณค่าและความหมายจึงอาจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคม-วัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ และทางสติปัญญา ของแต่ละคนแต่ละสังคม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับบริบทอื่นๆหรือเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจ ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีความหมาย หรือมีประโยชน์สำหรับสังคมมนุษย์ทั้งใน

ปัจจุบันและอนาคต คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้

องค์กรยูเนสโก องค์กรไอโคโมส และอิกครอม (อ้างถึงในธนิก เลิศชาญฤทธ์ 2550 : 7-8) ได้กำหนดคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม คือสิ่งที่ผู้คนในปัจจุบันให้ความสำคัญกับทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆซึ่งอาจแตกต่างกันไปแต่ละสังคม คุณค่าทางวัฒนธรรมของทรัพยากรวัฒนธรรม ยังแบ่งย่อยได้อีก ดังนี้

1.1 คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ (identity value) เป็นกลุ่มคุณค่าที่มีความสัมพันธ์และความผูกพันด้านอารมณ์ความรู้สึกกับทรัพยากรวัฒนธรรม

1.2 คุณค่าเชิงศิลปะหรือเทคนิค (relative artistic or technical value) เป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ลวดลาย โครงสร้าง หน้าที่ใช้สอย

1.3 คุณค่าเชิงจำนวนที่หายาก (rarity value) หมายความว่า ทรัพยากรบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน มีอายุไม่เม่ากัน ซึ่งในหลายกรณีก็พบว่ามีอยู่จำนวนไม่มากหรือเป็นของหายาก

2. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย หมายถึงคุณค่าการใช้งานในสังคมร่วมสมัย แบ่งออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

2.1 คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (economic value) หมายถึงคุณค่าทรัพยากรสามารถช่วยให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ดำรงชีพได้ หรือคุณค่าที่มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการมีชีวิตอยู่ได้ เช่น การท่องเที่ยว การค้า และการมีความสุข

2.2 คุณค่าเชิงหน้าที่ใช้สอย (functional value) หมายถึงหน้าที่คล้ายกับคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ แต่เน้นที่คุณค่าการใช้งาน การใช้สอยแบบเดิมที่ทรัพยากรวัฒนธรรมเคยถูกใช้มาหรืออาจมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่

2.3 คุณค่าเชิงการศึกษา (educational value) หมายถึงคุณค่าที่มนุษย์ในปัจจุบันใช้ในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม

2.4 คุณค่าเชิงสังคม (social value) หมายถึงกิจกรรมทางสังคมที่ยังเป็นประโยชน์ในสังคมปัจจุบัน

2.5 คุณค่าเชิงการเมือง (political value) หมายถึงคุณค่าที่อาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทรัพยากรนั้นๆ

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2550 : 22) คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม วัตถุทางวัฒนธรรมและทรัพย์สินทางวัฒนธรรมใดๆไม่ได้มีคุณค่าฝังติดอยู่ในตัวของสิ่งนั้นๆ มนุษย์เป็นผู้ศึกษาและ

กำหนดคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่างๆซึ่งก็มักจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกรอบเกณฑ์ทางปัญญา ประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ และจิตวิทยาสังคมในแต่วัฒนธรรมที่ยึดถือโดยปัจเจกหรือกลุ่มคน การกำหนดคุณค่าของวัตถุทางวัฒนธรรม (cultural materials) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม(cultural landscapes) ไว้ในฐานะที่เป็นทรัพยากร(resource) ก็เพราะเรามองเห็นศักยภาพการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งศักยภาพของวัตถุทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นๆอาจจะไม่ใช่ศักยภาพดั้งเดิมในสมัยที่ถูกสร้างขึ้นมาก็ได้

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (อ้างถึงใน สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 24) ทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรม มีประโยชน์ต่อประเทศชาติและสังคม ดังนี้

1. ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้นทั้งนี้ เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์นั้นย่อมต้องอาศัยเอกสารเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนั้นการใช้โบราณวัตถุสถานซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในขณะนั้นเข้าช่วยสอบสวนเอกสารจึงอาจทำให้ทราบความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ดีขึ้นได้

2. ทำให้ประชาชนในชาติ เกิดความรักชาติ เนื่องจากการที่เราได้ไปเห็นโบราณวัตถุสถานที่สวยงามหรือใหญ่โตย่อมทำให้เราอดนึกไม่ได้ว่าบรรพบุรุษของเรามีความสารถมาสร้างสิ่งที่งดงามได้เช่นนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทำนุบำรุงและช่วยให้เราเกิดความหวงแหนพยายามรักษาดินแดนนี้ไว้ให้เป็นของเราตลอดไปจนถึงอนาคต

3. ศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมที่แสดงออกด้านสุนทรีย์ประเภทจารีตประเพณี การมหรสพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมเชิงนามธรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแบบอ่อน (software) ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นชาติ ในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแบบแผนเฉพาะของตนเองและบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่น ก็สามารถนำมาดัดแปลงปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะโดยเฉพาะของตนเองได้

ศาสตราจารย์เกียรติคุณวิเลียม ดี ไลป์ (อ้างถึงใน สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 25-27) ระบุทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่า 4 แบบ คือ

1. คุณค่าที่แสดงนัยของอดีต (associative / symbolic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาต่างๆในอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของนั้น เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ยืนยันเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้ด้วยสภาพของมันเอง สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตที่เชื่อถือและเป็นความทรงจำของอดีต(memory of the

past) ที่มีพลังสูงในการสื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้สามารถทำความเข้าใจอดีตของมนุษยชาติได้โดยง่าย

2. คุณค่าทางวิชาการ (informational value) ในขณะที่ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ สิ่งของ สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีคุณค่าในฐานะเป็นตัวแทนของอดีตในตัวของมันเองแล้ว ตัววัสดุที่นำมาสร้าง และบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้นๆ ก็เป็นแหล่งข้อมูลที่ชวนให้สนใจเรียนรู้เรื่องราวว่าได้มาจากไหน ได้มาอย่างไร ซึ่งแต่แฝงไว้ด้วยพลังในการบอกให้เรารู้เรื่องราวในอดีตทั้งสิ้น แต่การจะรู้เรื่องราวต่างๆที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้นั้นจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการตั้งคำถามและมีวิธีการหาคำตอบที่เหมาะสมที่เรียกว่า" การศึกษาวิจัย" ซึ่งเป็นการวิจัยพื้นฐานที่นิยมใช้หาคำตอบเกี่ยวกับอดีต

3. คุณค่าทางสุนทรีย์หรือความงาม (aesthetic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ สิ่งของ สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบางชิ้น บางสถานที่มีรูปทรงลักษณะพื้นผิว มีความสวยงามกว่าชิ้นอื่นๆ สวยงามกว่าแหล่งอื่นๆในมุมมองของผู้คนในวัฒนธรรมหนึ่งๆที่มีมาตรวัดและเกณฑ์กำหนดคุณค่าของความสวยงาม คุณค่าด้านความงามอาจจะไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในตัววัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ แบบแผนและความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมและในห้วงเวลาที่วัตถุนั้นถูกสร้างขึ้น หรือเป็นไปตามความนิยมของตลาดซื้อขายชิ้นงานทางศิลปะหรือวัตถุทางวัฒนธรรม

4. คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (economic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เหลือเป็นมรดกอยู่ในปัจจุบันนี้กำลังถูกนับรวมเข้าไปสู่กระบวนการสร้างมูลค่าเชิงปริมาณในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรวัฒนธรรมอาจจะเกิดมูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบัน นอกจากนี้คุณค่าพื้นฐานด้านอื่นๆทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่าเข้าไปชม ซื้อมาเป็นเจ้าของ ลงทุนใดๆเพื่อให้เกิดกำไรหรือเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ตามคุณค่าและความสำคัญที่มีอยู่ในทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ

จากการนิยามความหมายและลักษณะคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ผู้ศึกษาสรุปว่าคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรม วัตถุทางวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น การกำหนดคุณค่าจึงแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของสังคม บริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ กรอบเกณฑ์ทางปัญญาหรือสติปัญญา ประสบการณ์และจิตวิทยาสังคมในแต่ละวัฒนธรรมที่ยึดโดยปัจเจกหรือกลุ่มคน ซึ่งคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมใดๆนั้นไม่ได้มีคุณค่าฝังติดอยู่ในตัวของสิ่งนั้นๆทั้งคุณค่าที่แสดงความเป็นอดีตหรือนัยทางอดีต

คุณค่าทางวิชาการ คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ฯลฯ แต่ความสำคัญของคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตโดยที่ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นอาจจะไม่ใช่มีสภาพดั้งเดิมเหมือนเช่นที่ถูกสร้างขึ้นมาก็ได้

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2548 : 24-25) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำใดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า มรดก หรือ Heritages ที่เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนหรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณค่าระดับสูง หรือการพัฒนาทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งชุดการกระทำใดๆที่เรียกว่าการจัดการนั้นประกอบด้วยกิจกรรม 8 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ (Resource research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งในเชิงกายภาพ คุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่าและข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นๆต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

2. การประเมินคุณค่าและศักยภาพทางโบราณคดี (Resource valuing and appraisal) จะช่วยให้ทราบว่าทรัพยากรทางโบราณคดีชนิดต่างๆที่มีอยู่นั้นมีคุณค่าทางด้านใดบ้างและมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจในการดำเนินการใดๆต่อไปหรือไม่

3. การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากร (Knowledge management) โดยการสร้าง จัดระบบ จัดแสดง เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนหมู่มากหรือมหาชนในชุมชน นอกชุมชนและสาธารณชน

4. การบริรักษ์ (Conservation-in-use) การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง

5. การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือ (Networking) ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่ม ชุมชน องค์กรอื่นๆทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนโดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือ

เกื้อกูลกันและกัน เป็นกระบวนการเสริมสร้างพลังซึ่งกันและกัน จะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

6. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ (Resource rehabilitation /revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ แต่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (out-of-original functioned resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้แก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้แก่ชุมชน

7. การบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรม

8. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource-based community business) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไร อยู่ตอลดเวลา

ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มีแบบแผนที่ใช้อธิบายกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เรียกว่า 3Es-Model ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติที่สำคัญ (Actions) 3 ลักษณะ คือ

1. กระบวนการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก (E1 : Education) เน้นการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติงานจริง (interactive learning through practices) การจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารหลายทางแบบไม่เป็นทางการ (informal multi-channel communication) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อความเข้าใจร่วมกันในเรื่องคุณลักษณะทางวิชาการ เป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทต่างๆรวมทั้งการเล็งเห็นประโยชน์ของทรัพยากรทางโบราณคดีในทางการพัฒนาชุมชน

2. การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E1 : Engineering) หมายถึงการคิดค้นรูปแบบวิธีวิทยา (methodology) และเทคนิคที่เหมาะสม (appropriate technique/technology) ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย(research) ด้านการอนุรักษ์ (conservation) การสงวนรักษา (preservation) และแบบแผนการพัฒนา(development pattern) รวมไปถึงการสร้างเงื่อนไข(conditions) กฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติ(regulations) และกฎหมาย(acts) เพื่อใช้

ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

3. การบังคับใช้กฎระเบียบ (E1 : Enforcement) หมายถึง การนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติและกฎหมายที่ชุมชนและสังคมตราขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกันและเอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่สะดุดหยุดลงกลางคันหรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุอันไม่สมควร

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองทั้งที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้และทรัพยากรวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ ที่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น แสดงถึงศักยภาพ ความสามารถ ความรู้ของตนเองในการพึ่งตนเองได้และพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสมรวมถึงการร่วมกันแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญและหาทางออกหรือแนวทางแก้ไขอย่างเหมาะสมตามสภาพการณ์นั้นๆ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงบูรณาการ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความเชื่อมโยงของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีการจัดการในลักษณะเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงการจัดการของทั้งสี่พิพิธภัณฑ์ยังขาดความเชื่อมโยง การพึ่งพิงอิงอาศัยกัน การจัดการเชิงบูรณการจึงเป็นการจัดการที่อธิบายถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นให้มีการจัดการอย่างเชื่อมโยงกันและมีทิศทางในการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

ความหมายการจัดการเชิงบูรณาการ

ประเวศ วะสี (2547 : 26-28) การพัฒนาอย่างบูรณาการ ไม่ควรจะมุ่งเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดดๆ หรือแยกส่วน เพราะจะทำให้เกิดการเสียความสมดุลและความวิกฤต แต่ควรจะพัฒนาทุกด้านอย่างเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ เพื่อความสมดุลและความยั่งยืน (www.km.com) เป็นการพัฒนาที่อยู่ในฐานวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ ฉะนั้นรูปธรรมของการพัฒนาในฐานวัฒนธรรม คือ การพัฒนาการอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง พื้นที่หมายถึงชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด ถ้าทุกชุมชน ทุกท้องถิ่น ทุกจังหวัด มีการพัฒนาอย่างบูรณาการ ก็จะมีการพัฒนาอย่างบูรณาการเต็มพื้นที่ ดังเช่นปรากฏในภาพที่

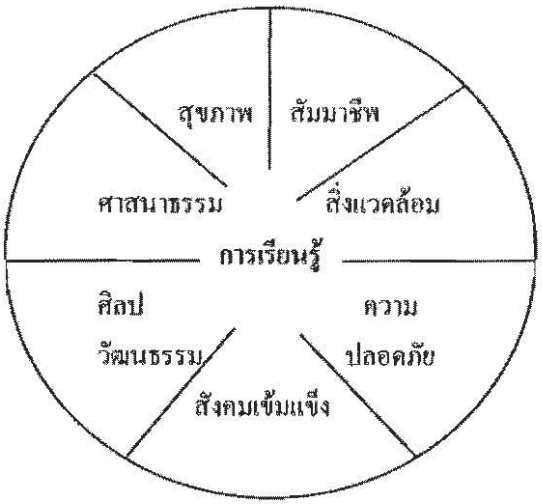

ภาพที่ 2 องค์ประกอบ 8 ประการในการพัฒนาการอย่างบูรณาการที่เอาพื้นที่เป็นที่ตั้ง

ที่มา : ประเวศ วะสี, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน, 2547).

องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่มี 8 เรื่องด้วยกัน คือ

1. การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ทุกพื้นที่ต้องดูแลให้ทุกคนหรือทุกครอบครัวมีสัมมาชีพ

2. การอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

3. มีความปลอดภัย

4. มีสังคมเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ มีการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างบูรณาการ

5. ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ศิลปะ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

6. ศาสนธรรม ความเสียสละ การลดความเห็นแก่ตัว การพัฒนาจิตใจ ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการได้ง่าย

7. สุขภาพ หมายถึง การพัฒนาอีก 7 องค์ประกอบล้วนทำให้เกิดสุขภาวะ

8. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ชุมชนต้องรวมตัวกันทำการวิจัยเรื่องของชุมชน เอาผลการวิจัยมาปรับพฤติกรรม ซึ่งเป็นแบบการพัฒนาอย่างบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการเป็นการต่อเนื่อง

ดังนั้น การพัฒนาอย่างบูรณาการที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นอยู่บนฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เพราะ

เรียนรู้ในการปฏิบัติการจริงของชีวิตเพื่อการพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปอย่างบูรณาการ

การบูรณาการจึงเป็นความเชื่อมโยง ของการอยู่ร่วมกัน ความเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆหรือความเชื่อมโยงกับศีลธรรมตามธรรมชาติ ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่เป็นการปรับเปลี่ยนมนุษย์ทั้งโครงสร้างในสมองและโครงสร้างทางสังคม ให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน บนพื้นฐานของความสมดุล เพื่อเกิดเป็นความสุขของชุมชน ที่เกิดการส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ ให้เกิดความเข้มแข็งและความสามารถดูแลตนเองได้ ซึ่งการเรียนรู้อาจเป็นความรู้เก่าที่มีอยู่ในชุมชนหรือการสร้างความรู้ใหม่ให้กับชุมชน ที่เน้นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติและต้องพัฒนาอย่างบูรณาการ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันและมีผลกระทบถึงกันทั้งหมด ซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ (ประเวศ วะสี อ้างถึงใน สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร 2548 : 62-69)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 2-13) การบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้าเป็นส่วนประกอบของอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งลักษณะของการบูรณาการไม่ได้เป็นการรวมกันทั้งหมด แต่นำมาเฉพาะบางส่วนที่สามารถรวมกันได้กับส่วนที่เป็นแกน โดยองค์ประกอบย่อยๆของสิ่งที่จะนำมาบูรณาการ จะคัดเลือกเฉพาะบางส่วนที่สามารถเสริมแกนหลักให้มีความสมบูรณ์ โดยการดึงเอาส่วนที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการกับแกนหลัก อาจต้องใช้หลักของการมองอย่างองค์รวม และหลักหารสังเคราะห์เข้าร่วมด้วย การบูรณาการที่ครบถ้วนจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์มากกว่าภาวะก่อนการบูรณาการ ซึ่งการบูรณาการสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ 1.การบูรณาการการรูปธรรม (factual integration) หมายถึง การนำสิ่งที่มีอยู่จริงมารวมกัน หรือองค์ประกอบที่อยู่อย่างแยกส่วนมาทำให้เป็นระบบที่มีลักษณะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ใช้ในลักษณะของกระบวนการที่องค์ประกอบต่างๆ อาทิ ระบบ องค์การ บุคคล ฯลฯ ตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปรวมตัวกัน โดยมีการจัดโครงสร้างใหม่ หรือปรับกระบวนการทำงานใหม่ตามหน้าที่ มีการประสานงานอย่างเชื่อมโยงกัน เพื่อทำให้องค์ประกอบดังกล่าวบรรลุถึงสภาพที่ดีกว่าสภาพก่อนบูรณาการ 2.การบูรณาการนามธรรม หมายถึง การบูรณาการแนวคิด (conceptual integration)ที่อยู่ในรูปของแผนงาน สมมุติฐาน กระบวนทัศน์ ทฤษฎี โครงการ แผนการ ฯลฯ ตั้งแต่สองแนวคิดขึ้นไป แนวคิดเหล่านี้อาจมีข้อมูลบางส่วนหรือแนวคิดภายในที่ดูเหมือนมีความขัดแย้งกัน การบูรณาการเป็นการนำมาก่อรูปใหม่ โดยนำองค์ประกอบย่อยที่ดูเหมือนแตกต่างมารวมกันอย่างผสมกลมกลืน ผลลัพธ์ของกระบวรการนี้คือ มูลค่าที่เพิ่มขึ้นและน่าพึงพอใจมากขึ้นกว่าการที่แต่ละแนวคิดอยู่อย่างแยกส่วน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2548) ในงานพัฒนาชุมชน “บูรณาการ” หมายถึง การทำให้สมบรูณ์ กล่าวคือ ทำให้หน่วยย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กันร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืน ซึ่ง

การพัฒนาอย่างบูรณาการไม่จำเป็นว่าจะต้องพัฒนาในทุกด้านไปในคราวเดียวกัน ขึ้นอยู่กับความจำเป็น ความต้องการและความพร้อม อันเป็นเงื่อนไขของแต่ละชุมชนหรือที่เรียกว่า งานเชิงประเด็น เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน โบราณคดีชุมชน ฯลฯ การพัฒนาอย่างบูรณาการ จึงไม่ใช่บูรณาการเฉพาะผลหรือเป้าหมายเท่านั้น แต่ต้องบูรณาการวิธีการดำเนินงานหรือการจัดการด้วย ดังนั้น การพัฒนาอย่างบูรณาการ เป็นกระบวนการจัดการความสัมพันธ์ของความแตกต่างให้มีดุลยภาพบนฐานความยุติธรรมทางสังคมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ มีผลของการดำเนินงานที่ตอบสนองชีวิตชุมชนในทุกด้าน โดยผ่านกระบวนการ วิธีการทำงาน ที่สอดคล้องและสนับสนุนกัน ดังปรากฏในภาพที่

ภาพที่ 3 การพัฒนา/การจัดการเชิงบูรณาการ

ที่มา : ปาริชาติ วลัยเสถียร. "การพัฒนาอย่างบูรณาการ" เอกสารประกอบวิชาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548. (อัดสำเนา)

สมพันธ์ เตชะอธิก และทรงพล ตุละทา (2547 : 72) บูรณาการ เป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการต้องไม่มุ่งเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ควรคำนึงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึงศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ฉะนั้นการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นการพัฒนาหรือแก้ปัญหาสังคมซึ่งมีการใช้องค์ความรู้ และการพัฒนาที่หลากหลายสาขา โดยมีการผสมผสานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

องค์การซีมีโอ (2553) การบูรณาการ คือ การทำให้สมบูรณ์ โดยการนำหน่วยย่อยอันหนึ่งเข้ารวมกับหน่วยย่อยอื่นๆภายในองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ ซึ่งการทำให้สมบูรณ์นั้นต้องอธิบายรายละเอียดให้เห็นภาพที่ชัดเจนของกระบวนการบูรณาการ

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2553) ทฤษฎีบูรณาการ เป็นทฤษฎีที่พยายามบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆเข้ามาอย่างรอบด้าน แต่ไม่ใช่การนำองค์ความรู้ต่างๆมากองรวมกัน หรือทึกทักเหมารวมเอาไว้ด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกแยะอะไรได้

จุรีวัลย์ ภักดีวุฒิ (2553) การบูรณาการ คือ การผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือทำให้ดีขึ้น

จากการนิยามความหมายการจัดการเชิงบูรณาการที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปว่า การจัดการเชิงบูรณาการ หมายถึง การจัดการระบบย่อย/มิติต่างๆทั้ง ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีความเชื่อ การทำมาหากิน เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษา การเมืองการปกครอง ให้มีการจัดการหรือพัฒนาอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันแบบพึ่งพิงอิงอาศัยกันและสร้างคุณประโยชน์แก่กันอยู่เสมอ โดยการจัดการนั้นไม่จะต้องไม่ใช่แค่ในมิติใดมิติหนึ่งแต่การจัดการต้องเชื่อมโยงกับมิติอื่นและขึ้นอยู่กับความจำเป็น ความต้องการและความพร้อม เพื่อความเหมาะสมในการจัดการตามบริบทของสังคมและเวลาในช่วงนั้นๆ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งมีประเด็นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ในการประกอบการศึกษาครั้งนี้

จรีพร นาคสัมฤทธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ชนบทศึกษาและการพัฒนา) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาในเรื่อง พิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านบ่อสวก: รูปแบบการเรียนรู้ของชาวชนบท จ.น่าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีของชุมชนบ้านบ่อสวก ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ศึกษาผลที่ได้จากการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีของชุมชนบ้านบ่อสวก และศึกษาข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีของชุมชนบ้านบ่อสวก ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาเพื่อชุมชนแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับผลการศึกษาของผู้เรียนรู้ตามอัธยาศัย พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ ที่เกิดจากองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม

ภูมิปัญญา และการพัฒนาของชุมชนบ้านบ่อสวก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากสื่อทางโบราณคดี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและสื่อทางสภาพทางแวดล้อมภายในพิพิธภัณฑ์และในชุมชน ฉะนั้นความรู้ที่ได้จากสื่อสามารถนำไปคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์กิจกรรมต่างๆเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทได้ และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ ด้วยกระบวนการสังเกต สัมผัสบรรยากาศ การซักถาม พูดคุย การฟังบรรยายจากวิทยากรชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดความรู้ที่แตกต่างกันหลากหลาย และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เข้ามาศึกษาเยี่ยมชม ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในชุมชนบ้านบ่อสวก

นอกจากความรู้ความเข้าใจชุมชนในด้านต่างๆแล้ว การที่เข้าเยี่ยมชมได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดทัศนคติในการพัฒนาชุมชนชนบท ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีด้านการยอมรับ การตอบสนอง การสร้างคุณค่า และการเก็บรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุไว้เพื่อศึกษา เป็นการสร้างกระบวนการคิด รวมทั้งเป็นการสร้างลักษณะนิสัยในการสนับสนุนให้คนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนอย่างเหมาะสม

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาในเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน (Participatory action research and development program towards an enhancement of community ability on cultural resource management in Nan Province) ดำเนินงานในพื้นที่ตำบลสวกและตำบลนาซาว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษา และเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก แหล่งผลิตเครื่องมือหินที่เขาหินแก้ว เขาชมพู ดอยปู่แก้ว และแหล่งโบราณคดีอื่นๆในพื้นที่ศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนตำบลสวกและตำบลนาซาว อำเภอเมือง จังหวัดน่านในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี-ประวัติศาสตร์ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมอื่นๆในพื้นที่ของตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งเพื่อศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี-ประวัติศาสตร์และทรัพยากรทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สำหรับเป็นตัวอย่างในการนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นๆ พบว่า ชาวบ้านและคนในชุมชนท้องถิ่นบางกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2542ถึง พ.ศ. 2547 และคนส่วนใหญ่ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ มีความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความรู้เรื่องราวของแหล่งโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมอื่นๆเพิ่มมากขึ้น มีทักษะในการจัดการและใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชุมชนในลักษณะที่เน้นการพึ่งตนเองได้ พึ่งกันเองได้ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับคนอื่นๆกับชุมชนอื่นๆได้ ซึ่งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเชื่อว่าจะสามารถก่อให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาทรัพยากรชุมชนได้ในระยะยาว

อุษณีย์ ยุทธพงษ์ธาดา (2549 : บทคัดย่อ) วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาในเรื่องการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน: ศึกษาเปรียบเทียบพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ตำบลสวก และ พิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาซาวสามัคคี ตำบลนาซาว อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเปรียบเทียบชุดความรู้ที่มีอยู่ของแต่ละพิพิธภัณฑ์ชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบการก่อเกิดและขั้นตอนวิธีการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนว่ามีความเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร และศึกษาเปรียบเทียบผลที่ได้จากการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนของทั้งสองพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชน(ท้องถิ่น) พบว่าชุดความรู้ของทั้งสองพิพิธภัณฑ์นั้นประกอบไปด้วย ความรู้ในรูปวัตถุทางวัฒนธรรม และความรู้ในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม แต่ต่างกันตรงพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีความรู้ในรูปโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาซาวสามัคคีมีความรู้ในรูปศาสนาวัตถุ ประเด็นของการก่อเกิดของทั้งสองพิพิธภัณฑ์ก็มีลักษณะคล้ายกัน คือ เกิดจากการที่นักวิจัย/นักวิชาการภายนอกที่เข้าไปให้แนวคิดในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ และในประเด็นของผลที่ได้ก็คือ นอกจากจะเกิดพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ความรู้ที่มีในทั้งสองชุมชน ยังได้รับการยกระดับความรู้ เป็นการดึงความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนให้ออกมาอยู่ในรูปพร้อมใช้ที่สามารถนำเอามาปรับประยุกต์ใช้ได้เลยและชุมชนต่างๆก็ได้รับการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริงจรเกิดความรู้ใหม่ที่จะสามารถนำมาใช้และปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และพัฒนาตนและชุมชนต่อไป

5. แนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2. เพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

รวมทั้งจากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวในการศึกษาครั้งนี้ คือ แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการเชิงบูรณาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ทำให้ผู้ศึกษาได้แนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

ผู้ศึกษามีแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ในการอธิบายพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ(Means) ของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการและการสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยมองใน 3 ประเด็น คือ

1. การจัดการที่ผ่านมาและสถานการณ์ของการจัดการในปัจจุบันเพื่อศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และสภาพปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์

2. หารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

3. หารูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์บูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน พึ่งพิงอิงอาศัยกันในมิติของกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์โดยไม่จำเป็นต้องบูรณาการทุกๆมิติเข้าด้วยกัน มิติด้านความเชื่อ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านการเมืองและมิติด้านการท่องเที่ยว แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

ผ่านกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อหาสาเหตุของความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพื่อนำมาอธิบายรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมและนำไปสู่การอธิบายรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

แนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

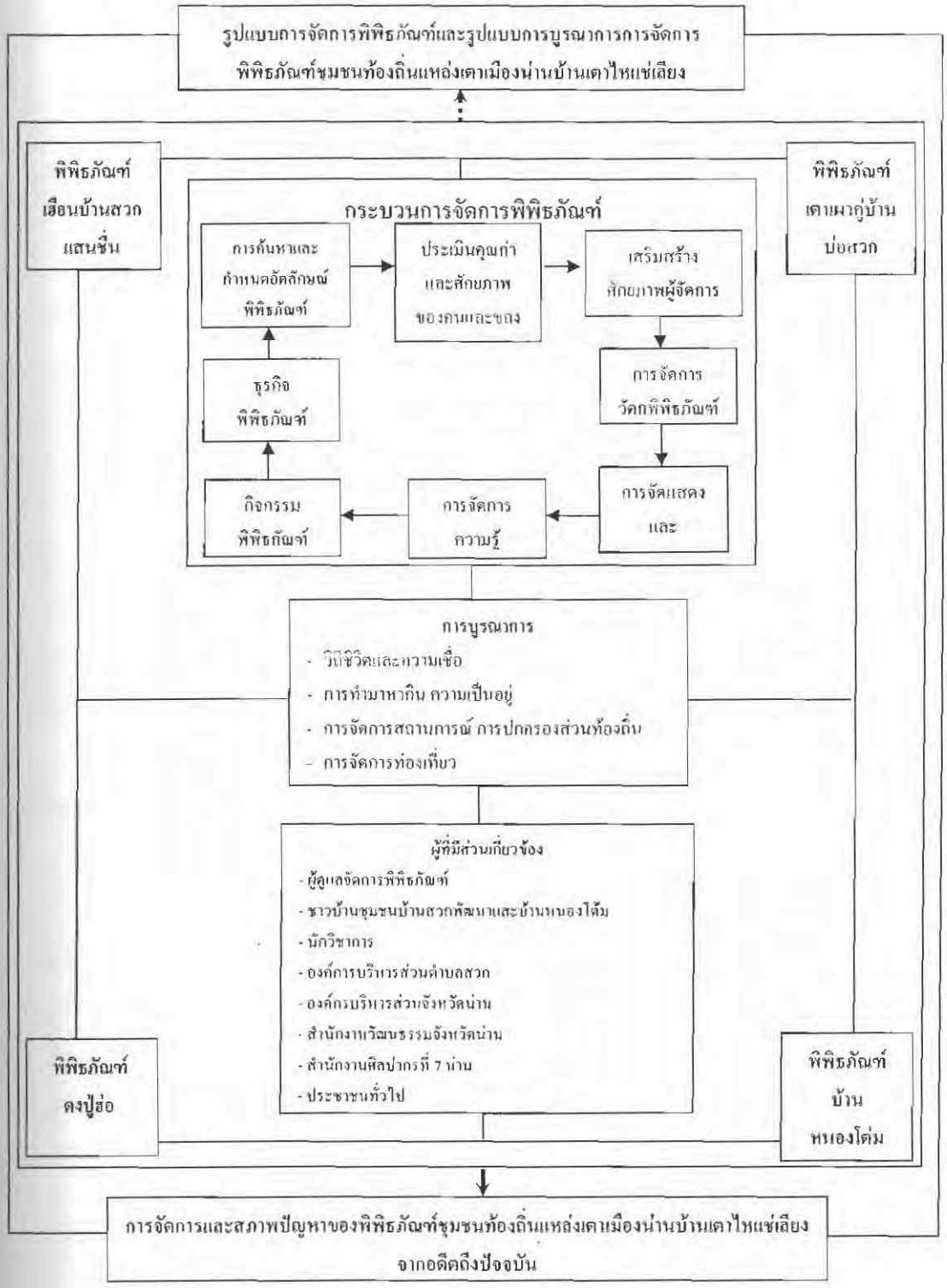

——— หมายถึง มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ——→ หมายถึง ส่งผลให้เกิด

——→ หมายถึง ใช้อธิบายภาพรวม ·····→ หมายถึง นำมาสู่การอธิบาย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)เพื่อให้มีความเข้าใจต่อสภาพการณ์การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอย่างครอบคลุม เพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม โดยศึกษากระบวนการจัดการที่ผ่านมาและสภาพปัญหาการจัดการในปัจจุบันจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของแต่ละพิพิธภัณฑ์ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษากับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่ลียงที่เหมาะสม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและแนวคิดการจัดการเชิงบูรณาการ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ จุลสาร บทความและเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งสื่อทางอินเตอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวคิด สร้างแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเบื้องต้น รวมทั้งเป็นแนวทางในการศึกษา

2. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Filed Study)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยที่ผู้ศึกษาได้ลงไปยังพื้นที่และสังเกตกระบวนการในการจัดการพิพิธภัณฑ์ การเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆในพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง โดยเน้นให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพื่อหาสาเหตุและสภาพปัญหาการ

จัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์และหาทางออกร่วมกัน

2.2 สนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น เรื่องประวัติ วิถีชีวิต ลักษณะพื้นฐานและสภาพปัญหา และในส่วนของพิพิธภัณฑ์ เช่น ประวัติความเป็นมาและลักษณะข้อมูลพื้นฐาน

2.3 การสัมภาษณ์แบบลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์แบบรายบุคคลเป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ต้องการทราบรายละเอียดมากที่สุด โดยมีคำถามประกอบการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นประเด็นที่ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

2.3.1 ศึกษาประวัติ พัฒนาการและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง อาทิ ที่ตั้ง ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเป็นมาของชุมชนในพื้นประวัติความเป็นมาของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง การปกครอง ลักษณะเศรษฐกิจ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมเป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

2.3.2 ศึกษาประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเริ่มก่อตั้ง ตั้งขึ้นเมื่อใด วัตถุประสงค์ของการตั้งพิพิธภัณฑ์คืออะไร องค์กรใดหรือใครบ้างเข้ามาร่วมในการก่อตั้งอย่างไร ทรัพยากรที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีอะไรบ้าง มีการให้คุณค่าและความหมายอย่างไร

2.3.3 ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงว่ามีการจัดการตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์หรือไม่และการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นไปตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างไร ในประเด็นของ

2.3.3.1 การศึกษาวิจัยอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ (Research for museum identity) คือ การหาอัตลักษณ์/ตัวตนของพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

2.3.3.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพผู้จัดการและวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Valuation) เป็นการประเมินเพื่อช่วยให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและประโยชน์อย่างไรในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรนั้นให้ความสำคัญต่อทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างไร

2.3.3.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้จัดการ (People empowerment) คือ การแสดงศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างไร เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงศักยภาพของตนเองในการจัดการทรัพยากรนั้นๆให้เกิดประโยชน์อย่างไร

2.3.3.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Collection management)คือ การจัดการอธิบายถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งของนั้นๆอย่างเหมาะสมหรือไม่ อาทิ การทำทะเบียน การจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑ์

2.3.3.5 การจัดแสดงและการให้บริการ (Presentation & Services) คือ การจัดแสดงและการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีเพียงพอแค่ไหน ทั้งการถ่ายทอดความรู้ผ่านการจัดแสดงและวิทยากรหรือสื่อต่างๆได้อย่างเหมาะสมหรือไม่

2.3.3.6 การจัดการความรู้ (Knowledge management) หมายถึง การแปลงความรู้ให้ง่าย โดยการขุด ค้นหา สร้าง ฟื้นฟู จัดเก็บ อนุรักษ์ นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการถ่ายทอดสู่คนอื่นๆมีการปรับปรุงให้สมสมัยและเผยแพร่ให้แก่คนและของ ผ่านการสร้างความรู้และการจัดหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ การกระจายความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีวัฒนธรรม คนในชุมชนและนอกชุมชนได้รับความรู้มากน้อยแค่ไหน คนในชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้หรือไม่อย่างไร

2.3.3.7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ (Museum activities) พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์อย่างไร อาทิ การใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชนแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.3.3.8 ธุรกิจพิพิธภัณฑ์ (Museum business) พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์อย่างไร

2.3.4 ศึกษาปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและสภาพปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่

2.3.4.1 ผลได้ที่เกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีอะไรบ้าง มีผลดีและผลเสียต่อชุมชนอย่างไร

2.3.4.2 สภาพปัญหาที่เคยเผชิญและแนวทางแก้ปัญหาที่ผ่านมาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแต่ละพิพิธภัณฑ์เผชิญปรากฏการณ์หรือปัญหาในการจัดการอะไรเกิดขึ้นบ้าง การจัดการที่ผ่านมาเป็นการจัดการที่เหมาะสมหรือมีความสำเร็จและล้มเหลวในการจัดการในด้านใดบ้างอย่างไร และการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ใครบ้างเข้ามาร่วมในการแก้ปัญหาบ้าง

2.3.5 รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้มีความเหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์ควรทำอย่างไร ใครควรเข้ามามีส่วนร่วม และจะมีการจัดการ โดยนำความรู้อะไรมาจัดการและควรเป็นการจัดการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสมหรือเป็นการจัดการที่ต้องพึ่งพาภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว รวมทั้งรูปแบบ

จัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไปแช่เลียงทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ให้มีการจัดการที่เชื่อมโยงกันพึ่งพิงอิงอาศัยกันอย่างเหมาะสมในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ มิติด้านความเชื่อ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านการเมืองและมิติด้านการท่องเที่ยวอย่างไร

2.4 การทำแผนที่ทรัพยากร (Resource Mapping) เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของทรัพยากรในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ การเล่าประสบการณ์ของการร่วมอยู่ในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มของผู้ศึกษาและการสอบถาม เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอที่สามารถจะนำมาวิเคราะห์ ผู้ศึกษาจึงเลือกกลุ่มประชากรในการศึกษา ดังนี้

1. ผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งอยู่ในกระบวนจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ

1.1 พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนา

1.2 พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก คือ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำ นายกิติลักษณ์ ติคำและนายกิติพันธ์ ติคำ

1.3 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ คือ ผู้ใหญ่บ้านสวกพัฒนา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสวกพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวกชุมชนบ้านสวกพัฒนา คณะกรรมการชุมชนบ้านสวกพัฒนา

1.4 พิพิธภัณฑ์เตาเผาบ้านหนองโต้ม คือ ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้ม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองโต้ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวกชุมชนบ้านหนองโต้ม คณะกรรมการชุมชนบ้านหนองโต้ม

2. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง คือ ชาวบ้านสวกพัฒนาและชาวบ้านหนองโต้ม ทั้งผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ผู้สูงอายุ เด็กเยาวชนและผู้ใหญ่ (พ่อบ้านแม่บ้าน)

3. บุคคลภายนอกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

3.1 นักวิชาการ คือ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์

3.2 เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวกและองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน

3.3 เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ คือ สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

3.4 องค์กรภาคประชาชน คือ ศูนย์ประสานงานประชาคม

3.5 ประชาชนทั่วไปที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ ใช้ในการสัมภาษณ์ พูดคุยและการสังเกต

2. แบบจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) ใช้ในการจดบันทึกรายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากการพูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกต

3. เครื่องมือช่วยจดจำ (Recording Tools) ได้แก่

3.1 เครื่องบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกของผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

3.2 กล้องถ่ายภาพ ใช้ในการบันทึกภาพ ข้อมูลและกิจกรรม

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) ทั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการอธิบายตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์และตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง (Analytic Induction) บนฐานของการใช้แนวคิดต่างๆประกอบการวิเคราะห์ และนำผลของการศึกษามาอธิบายให้เห็นภาพกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และสภาพปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง รวมทั้งรูปแบบจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสมและมีการเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม นำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้และนำเสนอผลการศึกษาในรูปการบรรยายพรรณนาความในการเขียนรายงานต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผู้ศึกษาได้ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง สภาพปัญหาการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เหมาะสมและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง โดยการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ส่วนที่ 3 ศักยภาพและปัญหาในการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ส่วนที่ 4 รูปแบบที่เหมาะสมการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ข้อมูลทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. ชุมชนบ้านสวกพัฒนา
2. ชุมชนบ้านหนองโต้ม
3. แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง
4. พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

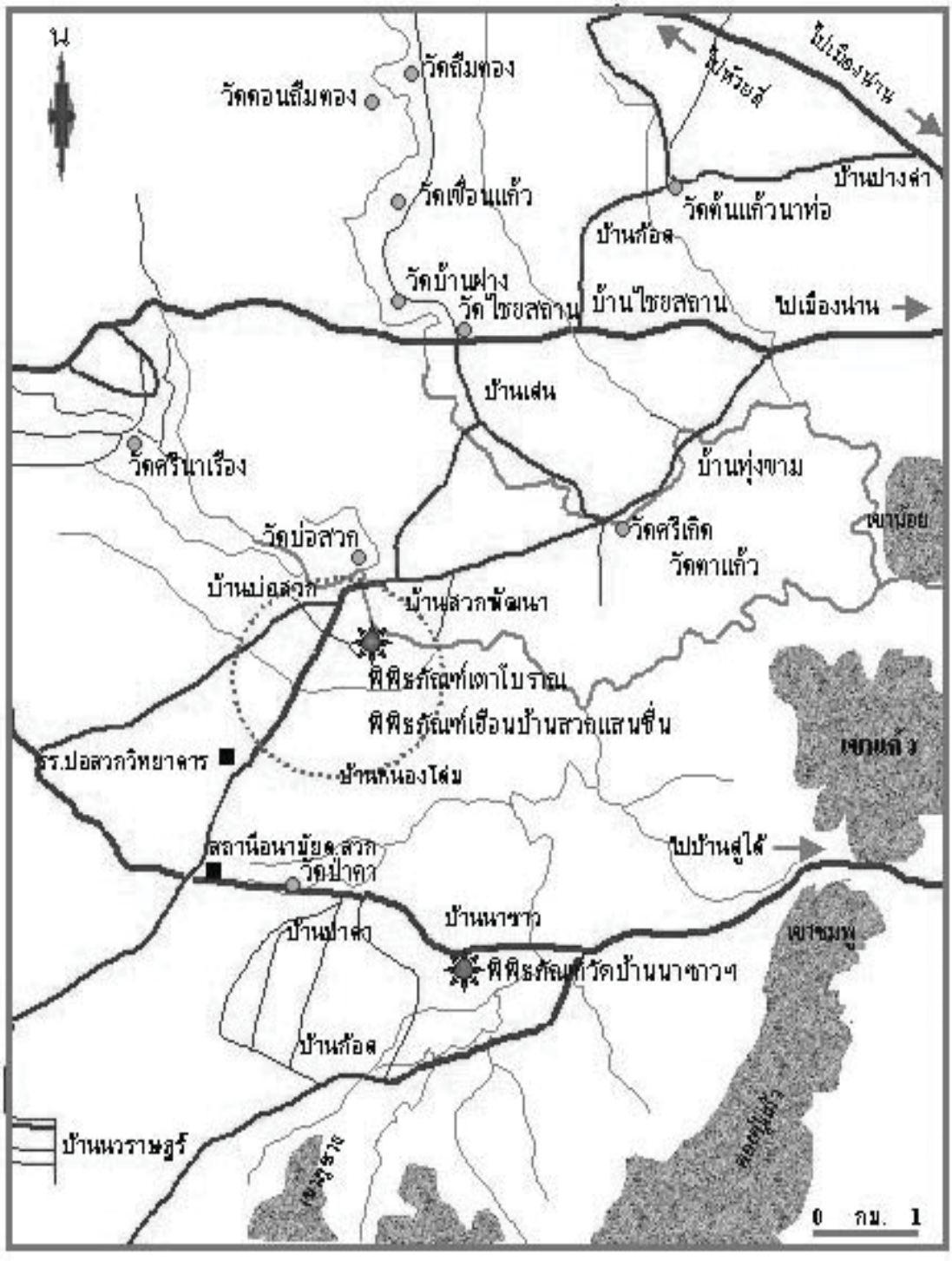

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง (ข้อมูลจาก รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์)

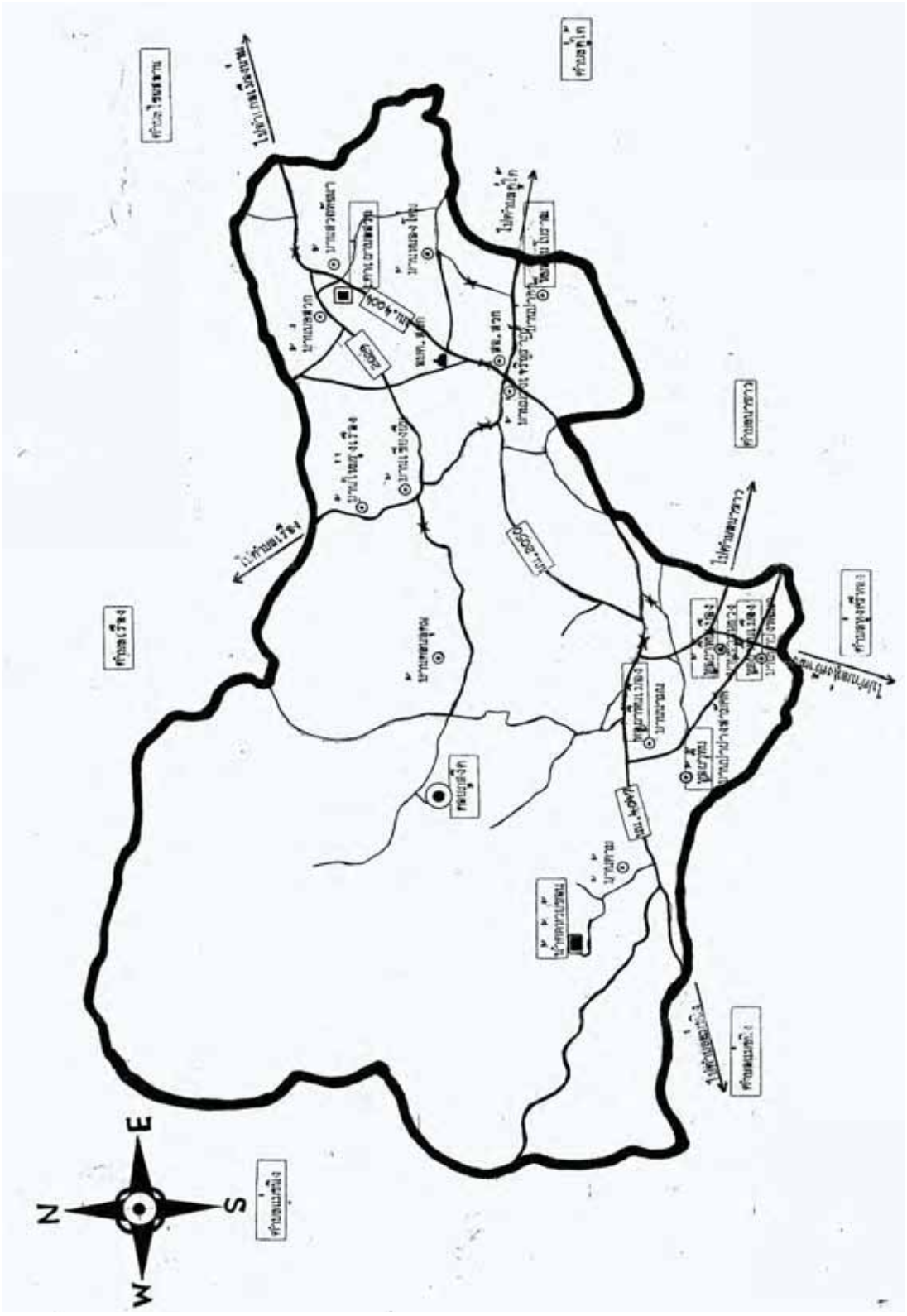

ภาพที่ 5 แผนที่ตำบลสวก (ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลสวก)

1. ชุมชนบ้านสวกพัฒนา

1.1 สภาพที่ตั้งหมู่บ้านและอาณาเขตติดต่อ

ชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน แต่เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกันกับบ้านบ่อสวก แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านออกมาเป็น “บ้านสวกพัฒนา”

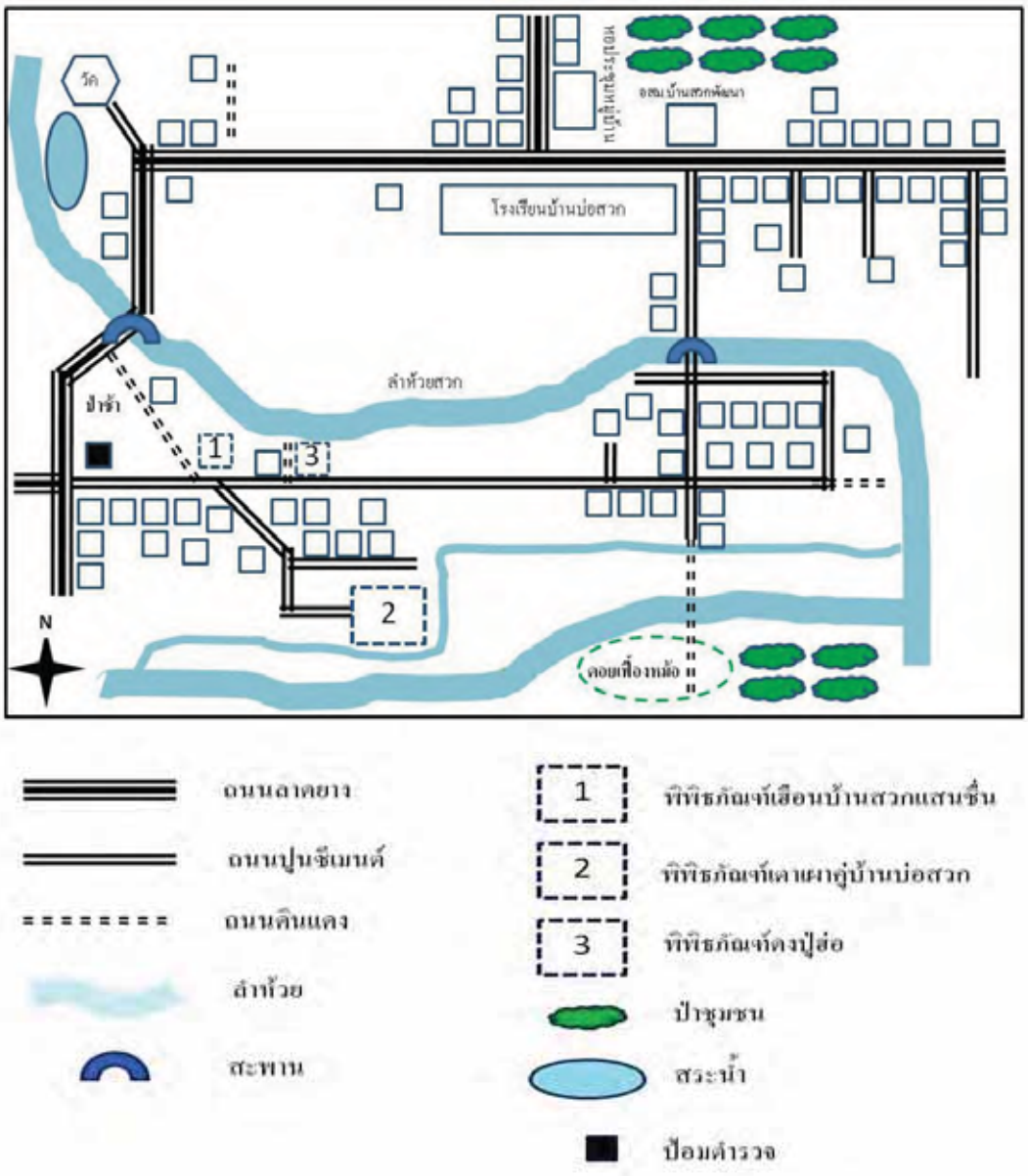

ภาพที่ 6 แผนที่ชุมชนบ้านสวกพัฒนา

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านตาแก้ว ตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน
ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านหนองโต้ม ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านศรีเกิด ตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านเรือง ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน

1.2 ประวัติความเป็นมา / การตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนบ้านบ่อสวกนั้นมีประวัติศาสตร์การอยู่อาศัยที่ยาวนานไม่น้อยกว่า 200 ปี ที่มีการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ที่อยู่กันเป็นหย่อมๆ 3 กลุ่ม/บ้าน คือ บ้านเหล่า บ้านทุ่งกุ้ง และบ้านทุ่งหรือบ้านกลาง(ปัจจุบัน คือ บ้านใหม่) แต่ละบ้านจะมีแก่บ้านเป็นผู้นำ อยู่ภายใต้การปกครองของแคว๊น(กำนัน) (พ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่น 2552) และจากการศึกษาพระพุทธรูปไม้ของวัดบ่อสวกของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2548) พบว่า พระพุทธรูปไม้ของวัดบ่อสวกองค์หนึ่งมีการจารึกพ.ศ.การสร้างพระพุทธไม้อยู่ในจุลศักราช 1162 หรือพ.ศ.2343 (สายันต์ ไพรชาญจิตร 2548 : 154) โดยทั้ง 3 หย่อมบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ติดริมลำห้วยสวก ก่อนที่จะมีการจัดตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการจากทางราชการเป็นหมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านบ่อสวก ซึ่งมีจำนวน 30 กว่าครัวเรือนซึ่งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่อยู่กันแบบเครือญาติและต่อมาในปี พ.ศ.2535 ชุมชนบ้านบ่อสวกมีจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจึงเกิดการแยกชุมชนออกมาเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ซึ่งชุมชนบ้านสวกพัฒนาแบ่งพื้นที่ของชุมชนออกเป็น 2ส่วน คือ เขตบ้านทุ่งกุ้งกับบ้านใหม่ โดยบ้านทุ่งกุ้งหรือบ้านหนองทุ่งกุ้ง สาเหตุที่เรียกว่าบ้านทุ่งกุ้งหรือบ้านหนองทุ่งกุ้ง เพราะบริเวณทางทิศใต้ของบ้านลุ่มที่ติดกับลำน้ำห้วยปวน เป็นหนองน้ำที่มีน้ำตลอดทั้งปีและมีกุ้งจำนวนมาก จึงเรียกว่าบ้านทุ่งกุ้ง

การตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านทุ่งกุ้งเริ่มต้นจากการที่พ่อเฒ่าน้อย สีโน ชาวบ้านเหล่า(บ้านบ่อสวก หมู่ที่ 1) ได้มาเลี้ยงควายอยู่บริเวณนี้บ่อยๆและเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์จึงพาครอบครัวเข้ามาตั้งบ้านอยู่บริเวณบ้านทุ่งกุ้ง โดยการย้ายบ้านมาจากบ้านเหล่าหรือบ้านบ่อสวกในปัจจุบัน มาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำสวกเป็นลำน้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านสวกพัฒนาที่บริเวณบ้านลุ่มและได้ขยายครอบครัวจนมีบ้านเรือนประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน แต่พอเข้าสู่ฤดูฝนน้ำจากลำห้วยสวกก็จะไหลเข้าท่วมบ้านจนได้รับความเสียหายทุกปี ชาวบ้านบางส่วน ได้แก่ พ่ออุ๊ยตา คนการณ์ พ่ออุ๊ยแก้ว ถุงบุญ นายประดิษฐ์ อินน้อย จึงย้ายบ้านขึ้นมาสร้างบนที่ดอนที่น้ำไม่ท่วม และต่อมาพ่ออุ๊ยแก้ว คนการณ์ พ่ออุ๊ยศรี อินน้อย แม่อุ๊ยชื่น ธิเสนา ได้ย้ายบ้านตามขึ้นมาจนถึงปัจจุบันและเรียกบริเวณนี้ว่าบ้านดอย ซึ่งบ้านลุ่มและบ้านดอย เรียกว่าบ้านทุ่งกุ้งหรือบ้านใต้ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง(บ่อสวก) ส่วนบ้านทุ่งหรือบ้านกลาง(ปัจจุบันเรียกว่าบ้านใหม่) ก็ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือบ้านใหม่และบ้านก๊อด เป็นที่ตั้งของวัดบ่อ

สวกและโรงเรียนบ้านบ่อสวก ซึ่งปัจจุบันทั้งบ้านใหม่และบ้านทุ่งกุ้งหรือบ้านใต้รวมกันเป็น “ชุมชนบ้านสวกพัฒนา”

แม้ว่าบ้านสวกพัฒนาจะเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 8 กิโลเมตร แต่ไม่ได้ทิ้งสภาพของความเป็นชุมชนชนบท ที่มีการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติหรืออำนาจลึกลับ ไม่ว่าจะเป็น การนับถือผีปู่ย่า การนับถือเจ้าหนานปู่ฮ่อ เจ้าแม่นางฟอง ผีหัวนา ฯลฯ สภาพการทำนาทำไร่ยังคงมีให้เห็นจนถึงปัจจุบัน การทำมาหากินที่ยังพึ่งพาธรรมชาติเป็นวิถีที่เหมาะสมสำหรับคนในชุมชนและที่สำคัญประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นสายใยแห่งชีวิตของชุมชนยังไม่สูญหายไปทั้งหมด ซึ่งบ่งบอกถึงการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

1.3 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนบ้านสวกพัฒนาถือว่าเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่และมีอายุที่ยาวนาน ซึ่งประวัติศาสตร์ของชุมชนอยู่ 2 ชุด คือ

จากตำนานคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่เล่าสืบต่อกันมา ทำให้ทราบว่าชุมชนบ้านสวกพัฒนาก่อตั้งเมื่อปีพุทธศักราช 2330 คือ แสนสมฤทธิ์และหมื่นตีนเตียง และมีตำนานที่เล่าขานกันมาเกี่ยวกับหมู่บ้าน คือ เรื่องพญาการเมืองกับพระมเหสีนางฟอง ซึ่งมีเรื่องเล่ากันว่าพญาการเมืองมีพระมเหสีที่มีฝีมือในการทำอาหาร อาหารที่พระนางทำอาหารอร่อยมาก ใครชิมก็ต้องติดใจ วันหนึ่งพญาการเมืองให้นางสนมละเอียดไปแอบดูพระมเหสีนางฟองทำอาหาร จึงได้ทราบว่าขณะที่ทำอาหารพระนางได้บ้วนน้ำลายลงในอาหาร(นางสนมละเอียดจึงรู้ว่าเจ้านางฟองได้ชิมอาหารด้วยทัพพี ก่อนแล้วเอาทัพพีลงไปคนในหม้อแกง จากที่เจ้านางฟองมีน้ำลายเค็ม จึงทำให้อาหารมีรสชาติอร่อย ทำให้นางสนมละเอียดอิจฉาเจ้านางฟองจึงหาทางขับไล่เจ้านางฟองออกจากเมือง) เป็นเหตุให้พญาการเมืองโกรธมาก และได้ขับไล่พระมเหสีออกจากเมือง

ต่อมาพญาการเมืองก็ล้มป่วยลง เพราะรสชาติอาหารไม่ถูกปาก จึงสั่งให้ขุนนางและทหารออกไปตามหาพระมเหสีกลับมา ขุนนางและทหารได้ตามพบนางฟองที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ได้อ้อนวอนให้พระนางกลับเมือง ในระหว่างการเดินทางพระนางไม่ยอมพูดกับใคร จนถึงประตูเมือง ทหารที่ไปตามพระมเหสีนางฟอง จึงพูดว่า “ทำไมแม่นางจึงสวก(ดุ)อย่างนี้ ไม่ยอมพูดกับใคร” แม่นางฟองจึงตอบว่าไม่ “บ่สวก” (ไม่ดุ) แล้วก็บ้วนน้ำลายลงพื้นสองหยด ทางทิศเหนือหนึ่งหยดและทางทิศใต้หนึ่งหยด แล้วน้ำลายนี้ก็กลายเป็นบ่อน้ำเค็ม (บ่อเกลือ) และชาวบ้านก็ใช้ประโยชน์จากบ่อเกลือ ตำนานนี้กลายเป็นชื่อของหมู่บ้านที่ปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “บ้านบ่สวก” และเพี้ยนเป็นบ้านบ่อสวกหรือบ้านสวกจนถึงปัจจุบัน และเจ้านางฟองก็ได้เป็นผีหอประจำหมู่บ้าน(ที่ช่วยรักษาเกี่ยวกับการทำการเกษตร) และช่วยปกป้องคุ้มครองชาวบ้านจนถึงทุกวันนี้

ชาวบ้านจึงเล่าขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่ใครหลบหลู่ก็จะมีอันเป็นไปตามความเชื่อของคนในชุมชนบ้านบ่อสวก

และยังอีกตำนานหนึ่งที่เล่าว่าเดิมที่หมู่บ้านนี้เป็นที่อยู่ของชาวลัวะและมีบ่อเกลือศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งในภาษาลัวะคำว่าเกลือ คือ “สวก” และเรียกบ่อเกลือว่าบ่อสวก กลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน เรื่องเล่าที่เป็นตำนานเหล่านี้แสดงถึงความเป็นมาที่ยาวนานของชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชื่อหมู่บ้านกับสถานที่สำคัญในหมู่บ้าน ชุมชนนี้จึงเป็นชุมชนที่มีฐานความรู้ที่เป็นของตนเองเหลืออยู่มาก

อีกส่วนคือประวัติศาสตร์ชุมชนจากการศึกษาของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2548) ที่ทำการศึกษาวิจัยประวัติความเป็นมาของแหล่งเตาเมืองน่านที่บ้านบ่อสวกจากหนังสือราชปกรณ์พงศาวดารเมืองน่านและตำนานพระธาตุแช่แห้ง พบว่า

...ราชวงศ์ปกรณ์พงศาวดารเมืองน่าน หรือ ตำนานฝ่ายเมือง กล่าวชื่อ บ้านเตาไห ไว้ในบันทึกเหตุการณ์ตอนหนึ่งว่า ตอนที่เจ้าอินตะแก่นราชบุตรของเจ้างัวผาสุม ได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองน่าน เมื่อประมาณ พ.ศ.1976 – 1977 ถูกน้องชายสองคน ชื่อ เจ้าแปงและเจ้าห่อพรหม กระทำการยึดอำนาจและจับขังคุกหลวง แต่เจ้าอินตะแก่นทำอุบายว่าเจ็บป่วยใกล้ตายด้วยโรคร้ายแรงใกล้ตาย จนถูกปล่อยให้ไปตายนอกคุก จึงลักลอบหลบหนีออกจากคุกหลวงไปยังบ้านเตาไห ก่อนจะเดินทางต่อไปยังบ้านเมืองราม ลงเรือหนีไปพึ่งพญาเชลียงในแคว้นสุโขทัย

ตำนานพระธาตุแช่แห้งฉบับวัดนาซาว กล่าวไว้ตรงกันกับราชวงษ์ปกรณ์พงศาวดารเมืองน่าน เมื่อพิจารณาจากหลักฐานชื่อ บ้านเตาไหและบ้านเตาไหแช่เลียง ที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในการศึกษา ณ แหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกที่มีการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งและมีการใช้เตาเผาชนิดดินก่อมาตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 (พ.ศ.1790) หรือช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีพัฒนาการร่วมสมัยกับการผลิตเครื่องถ้วยชามสังคโลกที่เมืองเชลียง (ศรีสัชนาลัย) ผู้คนในเมืองน่านและหัวเมืองใกล้เคียงคงรู้จักแหล่งผลิตเรื่องถ้วยชามเมืองน่านกันเป็นอย่างดี ในชื่อบ้านเตาไหและบ้านเตาไหแช่เลียง... (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 55-102)

ทำให้ประวัติความเป็นมาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการขาดช่วงประวัติศาสตร์ ไม่ทราบความเป็นมาที่แน่ชัด ฉะนั้นประวัติความเป็นมาที่ถูกต้องของแหล่งเตาเผาโบราณบ้านบ่อสวก ว่าที่จริงไม่ได้เรียกว่า แหล่งเตาเผาโบราณบ้านบ่อสวก แต่เรียกกันว่า “แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง”

1.4 สภาพทั่วไปของชุมชน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านสวกพัฒนาเป็นพื้นที่ทำกิน ปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวน บ้านเรือนมีลักษณะรวมกันเป็นกลุ่ม การปลูกบ้านจะแยกกันกับที่ทำกิน การตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กตามเครือญาติที่ใกล้ชิดกัน พื้นที่บ้านส่วนมากไม่ได้แสดงอาณาเขตที่แบ่งแยกจากกันชัดเจนนัก มีการปลูกต้นไม้ไว้ริมรั้วเพื่อแสดงอาณาเขตของบ้านและปัจจุบันเริ่มมีรั้วกันแบ่งเขตแบบถาวร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไป มีชาวบ้านส่วนน้อยที่รับราชการ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง อยู่อาศัยกันอย่างเรียบง่าย ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ มีการปกครองที่เป็นทางการมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำและมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชุมชน และชาวบ้านจะรวมตัวกันทุกครั้งในการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

1.5 ประชากร ศาสนา ความเชื่อและการศึกษา

ชุมชนบ้านสวกพัฒนา มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 404 คน เป็นชาย 195 คน เป็นหญิง 209 คน จำนวนครัวเรือน 133 ครัวเรือน และจำนวนหลังคาเรือน 95 หลังคาเรือน (ข้อมูลประชากรเมื่อพ.ศ. 255/) ประชากรบ้านสวกพัฒนาเป็นคนเมืองหรือไทยวน นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 1 แห่ง คือ วัดบ้านบ่อสวก ที่มีชาวบ้านมีความศรัทธาใช้วัดร่วมกัน 2 หมู่บ้าน คือ ชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวก รวมทั้งชาวบ้านสวกพัฒนายังมีความเชื่อเรื่องผี(สิ่งเหนือธรรมชาติ)อาทิ การนับถือผีปู่ย่า พิธีกรรมการสู่ขวัญ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ การนับถือเจ้าหนานฮ่อ การนับถือเจ้าแม่นางฟอง ฯลฯ ชาวบ้านสวกพัฒนาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปวช. ปวส. ปริญญาตรี เป็นต้น มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านบ่อสวก มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลและชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 และชาวบ้านสวกพัฒนาจะใช้ภาษาเมืองในการติดต่อสื่อสารกันและใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อราชการ

2. ชุมชนบ้านหนองโต้ม

2.1 สภาพที่ตั้งหมู่บ้านและอาณาเขตติดต่อ

ชุมชนบ้านหนองโต้ม หมู่ที่ 8 ตำบลสวก อำเภอเมืองจังหวัดน่าน แต่เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกันกับชุมชนบ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านออกมาเป็น “บ้านหนองโต้ม”

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน
ทิศใต้ ติดกับ บ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน
ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านนาซาว หมู่ที่ 1 ตำบลนาซาว อำเภอเมืองน่าน
ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านม่วงเจริญราษฎร์ หมู่ที่ 3 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน

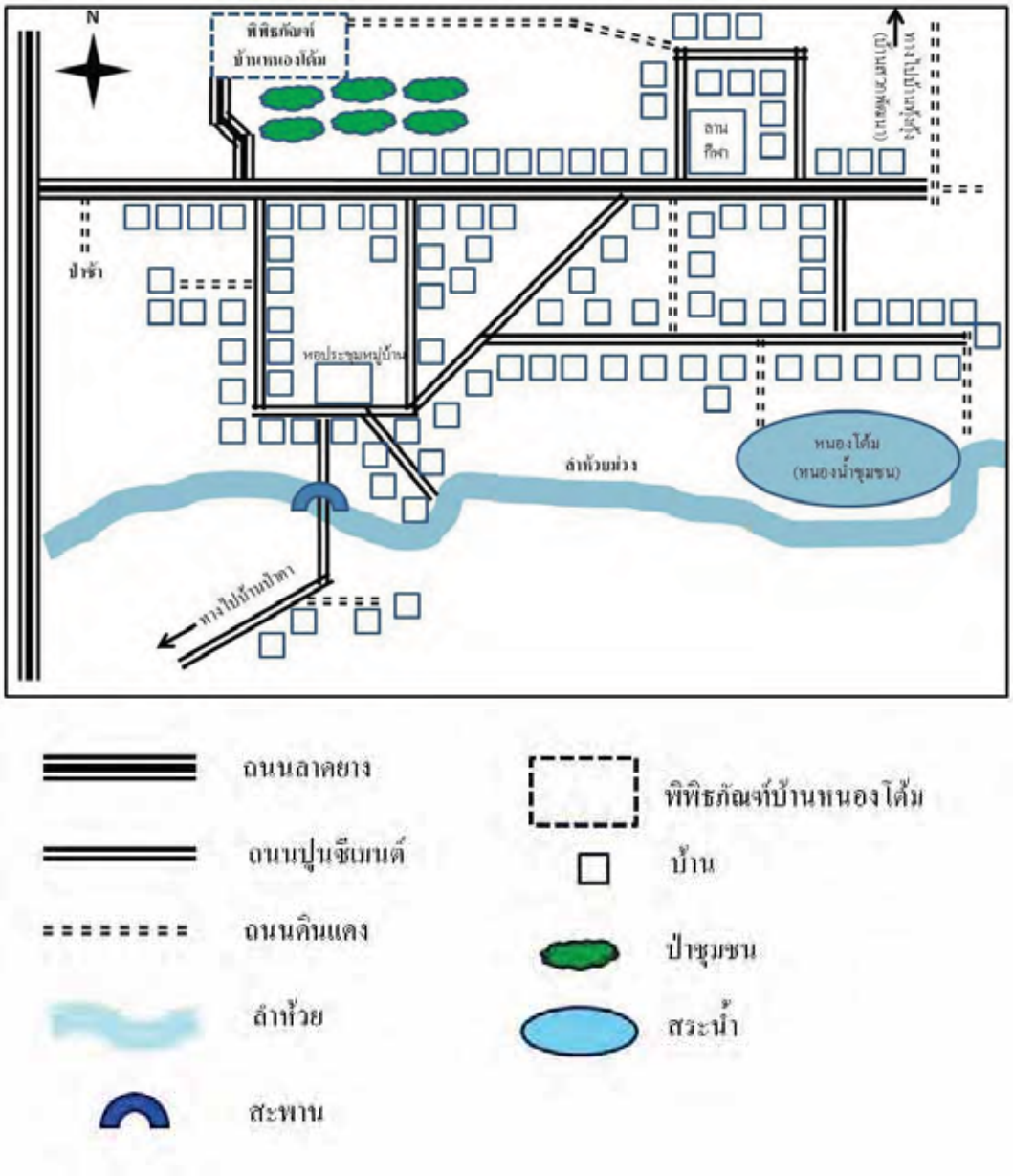

ภาพที่ 7 แผนที่ชุมชนบ้านหนองโต้ม

2.2 ประวัติความเป็นมา / การตั้งถิ่นฐาน

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบ้านหนองโต้ม พบว่า ในอดีตภายในชุมชนมีหนองน้ำที่มีลักษณะกว้าง เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีต้นไม้ขึ้นอยู่รายล้อมหนองน้ำ อาทิ เก๊าฮ้า เก๊าตีนตั้ง เก๊าก้อม แต่ต้นไม้ที่มีมากที่สุดในบริเวณหนองน้ำ คือ เก๊าโต้ม(ต้นโต้ม) ชาวบ้านจึงเรียกบ้านนี้ว่า “บ้านหนองโต้ม” เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานไม่น้อยกว่า 100 ปี (พ่ออุ๊ยยศ ธิเสนา 2552) เป็นหย่อมบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของชุมชนบ้านป่าคาซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นจึงมีการแยกบ้านออกจากบ้านป่าคา หมู่ที่ 2 คือ “ชุมชนบ้านหนองโต้ม” หมู่ที่ 8 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

2.3 สภาพทั่วไปของชุมชน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านหนองโต้มเป็นพื้นที่ทำกินของคนในชุมชน ทั้ง การทำนา ทำไร่ ทำสวน การตั้งบ้านเรือนมีลักษณะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม การปลูกบ้านจะปลูกแยกจากที่ทำกิน พื้นที่บ้านไม่มีการแสดงอาณาเขตแต่เป็นเพียงแค่การปลูกต้นไม้ พืช สมุนไพร เป็นเขตแสดงอาณาเขตของบ้านและบางบ้านก็จะมีการสร้างรั้วที่แสดงอาณาเขตที่ถาวรและแน่นหนา ชาวบ้านหนองโต้มส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวนและรับจ้างทั่วไป มีชาวบ้านส่วนน้อยที่รับราชการ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง อยู่อาศัยกันอย่างเรียบง่าย ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน-แม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มอสม. ฯลฯ มีการปกครองที่เป็นทางการ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำและมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชุมชนและชาวบ้านจะรวมตัวกันทุกครั้งในการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

2.4 ประชากร ศาสนา ความเชื่อและการศึกษา

ชุมชนบ้านหนองโต้มมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 324 คน เป็นชาย 167 คน เป็นหญิง 157 คน จำนวนหลังคาเรือน 104 หลังคาเรือน(ข้อมูลประชากรปี พ.ศ.2552) ประชากรบ้านหนองโต้มเป็นคนเมืองหรือไทยวน นับถือศาสนาพุทธซึ่งมีศรัทธาวัดร่วมกับชาวบ้านป่าคา คือ วัดป่าคา รวมทั้งชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องผี(สิ่งเหนือธรรมชาติ) อาทิ การนับถือผีปู่ย่า ฯลฯ ชาวบ้านหนองโต้มส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานในอดีต คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษา ปวช. ปวส. และปริญญาตรี เป็นต้น ชาวบ้านหนองโต้มใช้ภาษาเมืองในการติดต่อในการสื่อสารและใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อราชการ

3. แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงถ้าถามผู้เฒ่าผู้แก่หรือคนอื่นๆในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวก คงไม่มีใครทราบมาก่อนว่าบริเวณบ้านทุ่งกุ้งเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตา

ไหแช่เลียงหรือแหล่งโบราณคดี เพราะตั้งแต่พ่อเฒ่าน้อย สีโน มาเลี้ยงควายอยู่บริเวณบ้านทุ่งกุ้งและตัดสินใจพาครอบครัว ย้ายจากบ้านเหล่า(บ้านบ่อสวก หมู่ที่ 1 ตำบลสวก ในปัจจุบัน) เข้ามาบุกเบิกพื้นที่บริเวณนี้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน ทำนา ทำไร่ทำสวน อยู่บริเวณบ้านทุ่งกุ้ง โดยไม่ทราบว่าย้ายมาตั้งแต่ พ.ศ. ใด แต่ประมาณว่าตั้งแต่สมัยพ่อเฒ่าน้อย สีโน จนถึงรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน น่าจะไม่น้อยกว่า 100 ปีหรือ 5 รุ่น

ภาพที่ 8 บริเวณดอยเฟื้องหม้อ

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่บ้านทุ่งกุ้งปัจจุบันเป็นที่รู้จักมานานแล้วในฐานะแหล่งพระเครื่องชื่อดังของเมืองน่านที่เรียกว่า “พระบ่อสวก” เนื่องจากมีการขุดพบพระพิมพ์ดินเผาเป็นจำนวนมากที่กรุพระ บริเวณดอยเฟื้องหม้อริมลำห้วยปวนทางทิศใต้ของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของคุณยายชื่น ธิเสนา เล่าว่า

...ตอนที่มีการขุดค้นพระบ่อสวก ตาแสน ธิเสนา ก็ได้ไปร่วมขุดค้นและได้ส่วนแบ่งพระพิมพ์มาบุ้งกี๋หนึ่ง ตอนนั้นไม่มีราคา ไม่ได้ซื้อขายกัน เมื่อเอามาที่บ้าน ตอนค่ำคนในบ้านรู้สึกไม่สบายใจ ไม่อยากให้นำเข้าบ้าน กลัวว่าจะขึด(สิ่งที่ไม่ดีจะเกิดขึ้น) แม่เฒ่าคำเอ้ย สีโน(ยายของคุณยายชื่น ธิเสนา)ได้ให้ตาแสน ธิเสนา นำพระพิมพ์ที่ใส่ในบุ้งกี๋ไปวางไว้บนขอบรั้วหน้าบ้าน ตั้งใจว่าตอนเช้าจะนำมาทำความสะอาดและคัดเลือกแต่ชิ้นที่ดีๆ แต่รุ่งเช้าออกไปดูทั้งพระบ่อสวกและบุ้งกี๋

ก็หายไป ไม่รู้ว่าคนอื่นยกเอาไปหรือว่าพระท่านเห็นว่าไม่มีใครสนใจจึงหนีกลับไปอยู่ที่เดิม แต่มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทันเหตุการณ์เชื่อว่าพระหายไปเอง เพราะตอนนั้นใครก็กลัวไม่อยากเอาของเก่าเข้าบ้าน... (ชื่น ธิเสนา 2552 และอ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 50)

ประกอบกับความเชื่อของคนภาคเหนือที่จะไม่นำพระที่ชำรุดหรือแตกหักนำมาไว้ที่บ้าน แต่จะนำไปไว้ที่วัด หลังจากที่มีการขุดค้นพระบ่อสวก ก็ทำให้เกิดการเข้ามาของคนภายนอกที่สนใจในเรื่องพระเครื่องและของเก่า ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ โดยการจ้างให้ชาวบ้านขุดบ้างและชาวบ้านขุดเองแล้วนำของที่ได้มาขายให้บ้าง ณ ช่วงเวลานั้น ทำให้เครื่องถ้วยชามที่สมบูรณ์สวยงามไม่มีอยู่ในชุมชน เพราะในสมัยนั้นชาวบ้านไม่รู้ว่าของเก่าเหล่านั้นมีคุณค่าและประโยชน์อย่างไร ยกเว้นชาวบ้านบ้างคนก็จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน อย่างไรก็ตามด้วยความไม่รู้ของชาวบ้านว่าบริเวณบ้านทุ่งกุ้งเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านสวก จึงได้ทำลายพื้นที่บริเวณนี้ โดยทำการเกษตรอาทิ การไถที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูก การตัดถนนเข้านาเข้าสวน เป็นต้น

ภาพที่ 9 พระบ่อสวก (ข้อมูลจาก รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์)

จากการศึกษาหลักฐานเอกสารของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) พบว่า จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน พบว่า

...แหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกในอดีตรู้จักว่า บ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียง ดังปรากฏในหนังสือราชวงษปกรณ์ พงศาวดารเมืองน่าน (ตำนานฝ่ายเมือง) กล่าวถึงชื่อ บ้านเตาไห ไว้

ในบันทึกเหตุการณ์ตอนที่ “เจ้าอินต๊ะแก่น ราชบุตรของเจ้าผาสุม ได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองน่าน เมื่อ พ.ศ.1976-1977 ถูกน้องชาย 2 คน ชื่อ เจ้าแปงและเจ้าหอพรหม (ห่อพม) กระทำการยึดอำนาจ และจับคุมเจ้าอินต๊ะแก่นไว้ที่คุกหลวง แต่เจ้าอินต๊ะแก่นออกอุบายว่าเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรงใกล้ตาย ทำให้เจ้าแพง (แปง) และเจ้าหอพรหม (ห่อพม)ปล่อยเจ้าอินต๊ะแก่นให้ไปตายนอกคุก **เจ้าอินต๊ะแก่นจึงลอบหนีออกจากคุกหลวงไปยังบ้านเตาไห** ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังบ้านเมืองราม ลงเรือหนีไปพึ่งพญาเชลียงในแคว้นสุโขทัย” ส่วนตำนานพระธาตุแช่แห้ง(ตำนานฝ่ายวัด) กล่าวว่า “อินแก่นท้าวได้กินเมืองแทนพ่อได้ 6 เดือน ท้าวแพงท้าวเหาะ หลอนชิงเอาเมืองได้ เอาพี่ใส่คอกไว้ จักหื้อตายในคอกที่นั้น ส่วนอินแก่นท้าวก็ริพรองปองปล่อยพ้น ได้ถริ(แสร้ง)ว่าลงเลือดหอดหิวแรง เลือดควายแดงทาผ้า เที่ยงตายชแลว่าอั้น ท่าวแพงหลอนไขประตูคอกไว้ จักตายภายนอก ก็ตามใจมันเทอะว่าอั้น ตกกลางคืนอินทแก่นท้าว หลอนออกจากคอกค้องสอก **แล่นหนีไปอยู่บ้านเตาไหแช่เลียงนั้น** ชาวสายสุวัณณ์ก่อกั้งปกดี นายบ้านพาลักหนีไปคืนเดียว รอดเมืองรามบ้านหัวลินหั้น ถามกินเข้า เถ้าแก่(128)ผ้าขาวผู้ 1 ชื่อว่า สังฆปาละผ้าขาว ลักเจ้าเอาเข้าใส่เรือทุ้มดี พายล่องใต้รอดแช่เลียงไปที่เพิ่งสวัสสดี... (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 33-38)

และการศึกษาหลักฐานเอกสารของวินัย พงศ์ศรีเพียร พบว่า พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับปลีกได้กล่าวถึงบ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียงว่า

...ความเสน่ห์แก่อาตมามานั้นก็ให้ส่ง **จึงนายสามออนก็เอาพระยาแก่นท้าวไปซ่อนไว้ในเตาไห** (เป็นชื่อสถานที่) แห่งหนึ่ง ครั้นพระยาแพงรู้ก็แต่งคนให้ไปหาทั่วทั้งเมืองก็มิพบ พระยาแพงก็ให้ยัต (ปิดหรือกัก) ด่านทุกตำบล ครั้นแล้วนายสามออนก็เอาพระยาแก่นท้าวหนีมาโดยทางสวาง หาโภชนาอาหารกินมิได้เลย ก็กินแก่ใบหมากเมา เปลือกไม้รากไม้ ประมาณสิบวันก็ถึงเมืองสหลวง นายสามออนก็เอาพระยาแก่นท้าวเข้าไปฝากไว้ในกุฏิพระมหาเถรพรหมๆก็ให้รักษาไว้ จึงขุนพลพระยาเชลียงไปวังช้างในตรอนได้ช้างพังพลายประมาณหกสิบช้าง จึงพระมหาเถรพรหมก็ให้ปะขาวมาบอกพระยาเชลียงถึงคอกช้างนั้นว่า บุตรท่านพระยาแก่นท้าวหนีมาด้วยนายสามออนถึงสวางแล้ว ครั้นพระยาเชลียงรู้ก็ยินลาก ยินดีหนักหนา แลสิ่งให้ผูกช้างผูกม้าไปรับพระยาแก่นท้าว ครั้นพระยาแก่นท้าวมาถึงก็กราบไหว้พระยาเชลียงผู้เป็นบิดา ก็แถลงการณ์อันพระยาแพง พระยาลิ่มชิงเอาเมืองน่านนั้น แลพระแก่นท้าวก็หนีมาเล่าให้พระยาเชลียงฟังทุกประการ แล้วพระยาเชลียงก็เอาพระยาแก่นท้าว ล่องลงมาถวายบังคมแต่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าถึงอยุธยา แล้วพระยาเชลียงก็ทูลแถลงการณ์ อันพระยาแพงพระยาลิ่มชิ่งเอาเมืองน่านนั้น แลตัวพระยาแก่นท้าวก็หนีมานั้น ทูลแก้ผู้เป็นเจ้าทุกประการ จึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าก็กล่าวแก่พระยาแก่นท้าวแล้วให้พระราชทานรางวัลแก่พระยาทั้งสองก็ลาพระบรมราชาธิราชเจ้าคืนไปเมืองเชลียง... (อ้างถึงในกมลทิพย์ ธารสว่างดำรง 2548 : 15-16)

หากพิจารณาจากหลักฐานชื่อ **บ้านเตาไหและบ้านเตาแช่เลียง** ที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่านทั้งสองฉบับ ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดีของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) พบว่า แหล่งเตาเมืองน่านที่บ้านบ่อสวกที่มีการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งและมีการใช้เตาเผาชนิดเตาดินก่อมาตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 (พ.ศ.1790) ต่อช่วงต้นพุทธศตวรรษที่19 มีพัฒนาการร่วมสมัยกับการผลิตเครื่องถ้วยเคลือบรุ่นแรกๆที่เมืองเชลียง(ศรีสัชนาลัย) และหลักฐานเอกสารที่เป็นศิลาจารึกและตำนานเมืองก็ยืนยันถึงความสัมพันธ์ของผู้ปกครองเมืองน่านกับแคว้นสุโขทัยเป็นอย่างดีในช่วงก่อน พ.ศ.1992 (ก่อนที่เมืองน่านจะถูกผนวกรวมเข้าไปอยู่ในแคว้นล้านนาสมัยพระเจ้าติโลกราช) ผู้คนเมืองน่านและหัวเมืองใกล้เคียงคงจะรู้จักแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามของเมืองน่านเป็นอย่างดีในชื่อบ้านเตาไหและบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นแหล่งเตาเผาโบราณในท้องที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์เชื่อว่าเป็นตำบลบ้านเดียวกันเพราะเมื่อพิจารณาจากเอกสารที่อ้างถึง บอกว่าเจ้าอินต๊ะแก่น หนีออกจากคุกหลวงในเมืองน่านออกไปซ่อนตัวอยู่ที่บ้านเตาไห/บ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งคงจะอยู่ไม่ห่างจากเมืองน่านนัก เพราะเป็นตำบล/บ้านที่ผลิตเครื่องถ้วยชามหรือเป็นตำบลแห่งแรกที่หยุดพัก และแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองน่านในสมัยนั้นเท่าที่พบก็มีเพียงแห่งเดียว คือ บ้านบ่อสวก บ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต่ม ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองน่านไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 10 กิโลเมตรเท่านั้น นอกจากนี้ในเอกสารทั้งสองฉบับยังกล่าวตรงกันว่ามีคนพาเจ้าอินต๊ะแก่นหนีต่อไปยังเมืองราม แล้วล่องเรือไปทางใต้เพื่อไปเมืองเชลียงที่จังหวัดสุโขทัย ซึ่งบ้านเมืองรามอยู่ริมน้ำน่านทางทิศใต้ของแหล่งเตาที่บ้านบ่อสวก ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอเวียงสา ซึ่งก็สอดคล้องกับจุดหมายปลายทางของการเดินทาง คือมุ่งลงไปทางทิศใต้ เพื่อล่องเรือไปยังเมืองเชลียง(ศรีสัชนาลัย)จังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน จากหลักฐานและข้อพิจารณาดังกล่าว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้เสนอว่าชื่อของตำบลบ้านที่ตั้งแหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามที่บ้านบ่อสวก ซึ่งแต่เดิมในสมัยโบราณเรียกกันว่า บ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียง อย่างแน่นอน และหากจะเรียกกันให้ถูกต้องตามอดีตก็น่าจะเรียกแหล่งเตาเมืองน่านที่บ้านบ่อสวกหรือแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก ว่า “แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง” ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีเดียวกับแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ่อสวกนั่นเอง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 39-40)

จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) พบว่า ปัจจุบันได้พบหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชาม เนินดินที่ตั้งเตาเผาและเศษเครื่องถ้วยชามที่แตกหักอยู่ตามบริเวณริมน้ำห้วยปวน ลำน้ำสวก ทั้งในบ้านทุ่งกุ้ง (บ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10) บ้านหนองโต่ม (หมู่ที่ 8) บ้านบ่อสวก (หมู่ที่ 1) และมีข้อมูลหลักฐานเครื่องถ้วยชามที่บิดเบี้ยวเสียหายจากกระบวนการเผาที่บ้านเชียงยืน (หมู่ที่ 4) ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทำให้พบว่าหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชามของ

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกระจายอยู่ในพื้นที่ประมาณ 3-4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,000 ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในสมัยโบราณ แต่หลักฐานเตาเผารวมทั้งร่องรอยการผลิตเครื่องถ้วยชามหนาแน่นยังคงอยู่ที่บ้านทุ่งกุ้ง (บ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10) บริเวณดอยเฟื้องหม้อ ริมน้ำห้วยปวน ลำน้ำสวก พื้นที่ดงปู่ฮ่อและบริเวณใกล้เคียง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 42-43)

4. พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงตั้งอยู่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 และชุมชนบ้านหนองโต้ม หมู่ที่ 8 ตำบลสวก อำเภอ เมืองจังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรม ประกอบด้วย ทรัพยากรทางโบราณคดี คือ เตาเผาโบราณ เฟื้องหม้อ (เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนน่านที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม ไม่ว่าจะเป็น ประวัติชุมชน นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องมองเห็นได้ซึ่งแฝงไว้ด้วยนัยยะของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่มีหน่วยการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน คือ

1. พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
2. พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
3. พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
4. พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ชุมชนบ้านหนองโต้ม หมู่ที่ 8 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

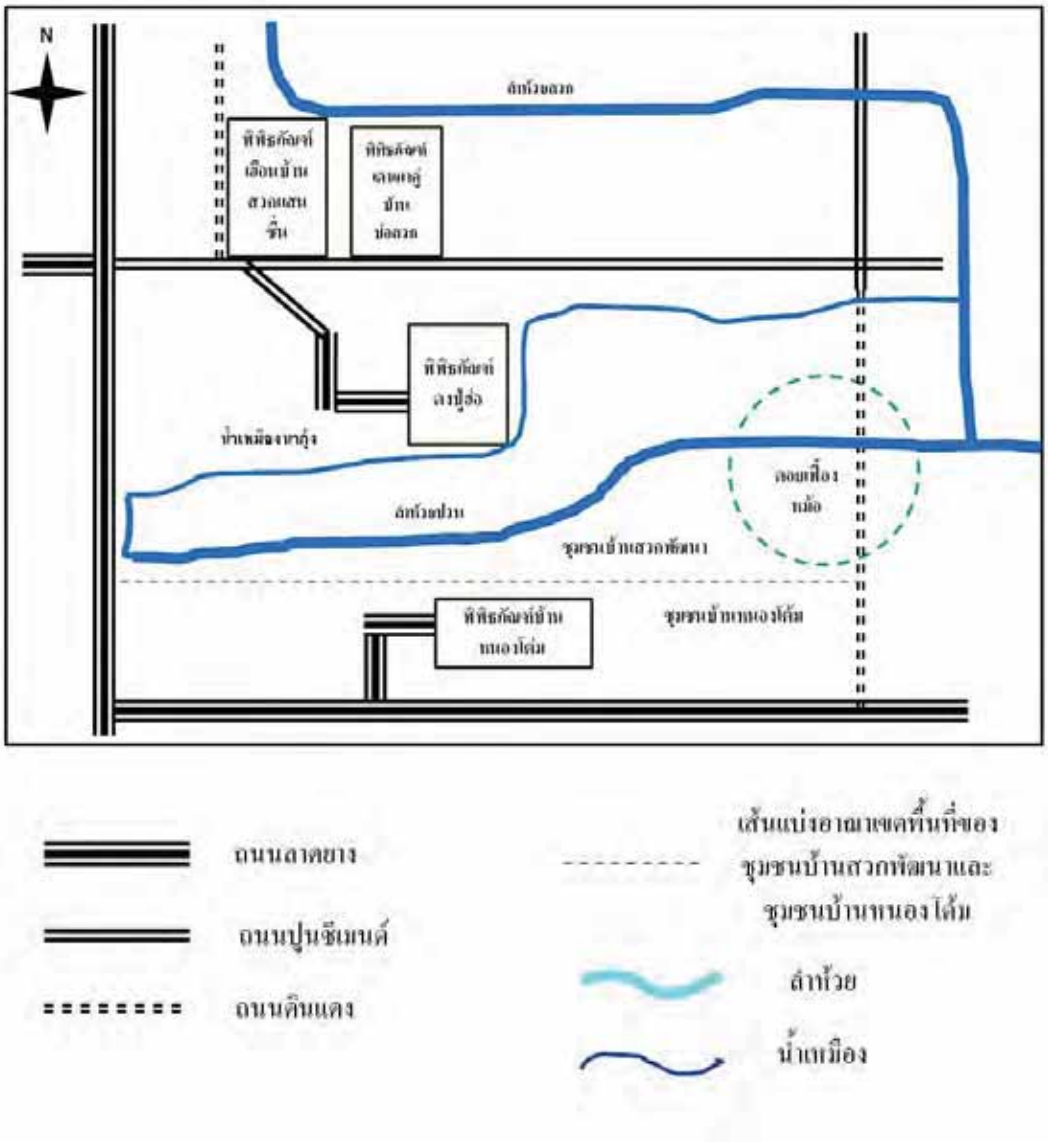

ภาพที่ 10 แผนที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

4.1 พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นตั้งอยู่ในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ บ้านเลขที่ 8 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการในระดับครอบครัวของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ซึ่งพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีวัตถุพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วยหลุมขุดค้นศึกษาเตาสุนัน เตาจ่ามนัส ต่าแสนศรี เตาชื่น หลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ(กองขยะเตาจ่ามนัส) เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เฮือน

บ้านสวกแสนชื่น สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆและวิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวประกอบด้วย บ้าน เล้าข้าว(ยุ้งฉาง) เตาเผาถ่าน เล้าไก่ โรงวัวและสวนผลไม้

ภาพที่ 11 พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการจัดการที่เริ่มจากการศึกษาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2542 โดยรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้มีโอกาสดำเนินงานโครงการวิจัยเครื่องถ้วยล้านนาฯ ที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากรองศาสตราจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในขณะนั้น เข้ามาศึกษาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง จึงได้เดินทางมาชุมชนบ้านสวกพัฒนาพร้อมด้วยคุณวิเศษ เพชรประดับ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านในขณะนั้น คุณวสันต์ เทพสุริยานนท์ คุณสุภมาศ ดวงสกุล คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน นักโบราณคดีของกรมศิลปากรและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน และจากการประสานงานของศูนย์ประสานงานประชาคมให้มาพบกับดาบตำรวจมนัส ติคำ ทำให้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้เข้ามาสำรวจพบเนินดินที่ตั้งเตาเผา 2 แห่งในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ จากนั้นรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ก็ขออนุญาตขุดค้นอย่างเป็นทางการจากกรมศิลปากรและดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ

วันที่ 2 เดือนตุลาคม พ.ศ.2542 ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ คุณตาแสน-คุณยายชื่น ธิเสนา นางสาวขนิษฐา ติคำ นางสาววนิษา ติคำร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ คุณสุนทร ธิเสนา (ประธานบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลสวกในขณะนั้น) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก ชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวก กำนันตำบลสวก นายแพทย์คณิต ตันติศิริวิทย์

(ผู้อำนวยการโรงพยาบาลน่าน) คุณวิเศษเพชรประดับ(หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน)และครอบครัว ชาวบ้านสวกพัฒนาที่ร่วมในการขุดค้นประกอบด้วย นายสังวาล ยศมุ่ง นายประจักษ์-นางธรรมนอง ศิลาเพชร นายสายสิทธิ์ เกษนา นายแผน-นางบุญชุม อังกาบ นางบัวหลง ถุงบุญ นายสุนทร-นางมณฑา ถุงบุญและนักศึกษาปริญญาตรีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 3 คน ประกอบด้วยนางสาวอมรรัตน์ ชูพูล นางสาวนิรมล พงษ์สถาพรและนายพิทักษ์ สุขพิพัฒนามงคล ได้ร่วมกันทำพิธีบวงสรวงหรือขออนุญาตเจ้าของเตา บรรพบุรุษช่างปั้นดินและปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อสิ่งศักดิ์สิทธ์ที่ชาวบ้านสวกพัฒนาเชื่อว่าเป็นผู้รักษาทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงโดยมีพ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่นเป็นผู้นำทำพิธีกรรมการขออนุญาตเจ้าที่ในการขุดค้นและดำเนินการขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัสตามกระบวนการทางโบราณคดี

วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ซึ่งสร้างความปิติยินให้แก่ครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวกเป็นอย่างมาก

เดือนมีนาคม พ.ศ.2544 คณะกรรมการมูลนิธิพระครูพุทธมนต์โชติคุณและศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ ศักยภาพของผู้ดูแลจัดการแหล่งโบราณคดีอย่างดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและครอบครัว จึงได้อนุมัติเงินทุนจำนวน 150,000 บาท ให้ก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เฮือนโบราณที่แสดงวิถีชีวิตของชาวน่าน ดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนาและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ จึงได้ปรึกษากันว่าจะสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านโบราณอย่างไร รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และดาบตำรวจมนัส-สุนัน ติคำจึงได้จัด “เวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน”โดยดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำได้เชิญผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนาประกอบด้วยคุณยายชื่น ธิเสนา คุณตามอญ-คุณยายมัน คำจันทร์ พ่ออุ๊ยคำพรมวัน แม่อุ๊ยวันดี พรมวัน พ่ออุ๊ยบุญสาร-แม่อุ๊ยพรรณ เรือนอุ่น พ่ออุ๊ยทรง-แม่อุ๊ยมี สีโน พ่ออุ๊ยแก้ว ถุงบุญ แม่อุ๊ยบาง ยะยม พ่ออุ๊ยศรี อินน้อย พ่ออุ๊ยแปลง กันทะมา แม่อุ๊ยหลี คนการณ์ พ่ออุ๊ยแปลง กันทะมา พ่ออุ๊ยรัตน์ ทะปาละ นางสุดใจ เกษนาและนางบัวตอง เกษนาและเยาวชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวก ร่วมกับดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและครอบครัว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ รศ.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์และนักษาศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มาพูดคุยเล่าความหลังเรื่องบ้านของคนสมัยว่ามีความเป็นอยู่อย่างไรบ้านมีลักษณะอย่างไร โดยมีนายภูริทัต ไชยเศรษฐ์ได้นำความรู้ที่ได้จากเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านและการศึกษาเอกสารบ้านโบราณของชาวน่านได้ออกแบบเฮือนบ้านโบราณ

ดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้ให้สล่าหวิน ขัดโน(นายถวิล ขัดโน) เป็นสล่า(ช่าง)สร้างเฮือนในค่าจ้าง 50,000 บาทและดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำได้หาซื้อเสาไม้เก่า หลังคากระเบื้องเก่าจากชาวบ้านมาสร้างบ้าน ทำให้เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นประมาณ 180,000 บาท มีการลงเสาเอกเฮือนวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2544 โดยพ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่นเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม หลังจากการสร้างเฮือนพิพิธภัณฑ์แล้วเสร็จดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนาได้นำสิ่งของเครื่องใช้ของคุณยายชื่นไปจัดแสดงที่เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและมีการตั้งชื่อเฮือนพิพิธภัณฑ์ว่า “พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น” ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเฮือนของคนบ่อสวกเมื่อ 50-60ปีที่ผ่านมาซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านสวกพัฒนา ส่วนคำว่า “แสนชื่น”เป็นชื่อของคุณตาแสน-คุณยายชื่น ธิเสนา เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่คุณตาแสน ธิเสนา และเป็นเกียรติให้แก่คุณยายชื่น ธิเสนาผู้บุกเบิกที่ดินและเป็นเจ้าของที่ดิน

วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นซึ่งสร้างความปิติยินให้แก่ครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวกเป็นอย่างมาก

เดือนตุลาคม พ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวร่วมกับชาวบ้านสวกพัฒนาประกอบด้วย นายสายสิทธิ์ เกษนา นายนิยม ใจมา นายผดุงศักดิ์ อินน้อย นายประจักษ์ ศิลาเพชรและนายจ๋อย เรืองอินตา ขุดค้นศึกษาเตาชื่นเตาแสนศรีและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ (กองขยะเตาจ่ามนัสและเตาสุนัน) นอกจากนั้นนางสาวจุไรรัตน์ ปิยะวัชร์ นางสาวสุลักษณา เป็กทอง นางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุดและนางสาววนิษา ติคำได้ทำโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนโดยให้เด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนใกล้เคียงเข้ามาร่วมกิจกรรมของโครงการทั้งการขุดค้นหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ(กองขยะเตาจ่ามนัส) กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์เป็นกิจกรรมการฝึกให้เด็กเป็นมัคคุเทศก์ในการนำชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง กิจกรรมปั้นดินเป็นกิจกรรมที่ให้เด็กได้ปั้นดินที่สะท้อนให้เห็นการเผาเครื่องปั้นดินของเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาชื่นและเตาแสนศรี โดยกิจกรรมปั้นดินได้มีการสร้างโรงปั้นดินและเตาเผาเพื่อใช้เผาผลิตภัณฑ์ของเด็กๆและเป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้กับคนชุมชนและนอกชุมชน

นอกจากนั้นดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวได้เปิดให้คนในชุมชนและนอกชุมชนทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพได้เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นโดยไม่เสียค่าธรรมเนียมในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์รวมทั้งดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ

และครอบครัวยังให้การต้อนรับผู้ที่เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยการที่ดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนาเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นกันเอง

4.2 พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกตั้งอยู่ในบริเวณสวนของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำอยู่ห่างจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นไปทางทิศตะวันออก 80 เมตร เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการระดับครอบครัวของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว ซึ่งพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีวัตถุพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วยหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม

ภาพที่ 12 พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากการคุณมานพ ติคำ ได้สำรวจพบเนินดินเตาเผาบริเวณสวนและสร้างโรงเรือนเก็บของในพ.ศ.2547 ต่อมาในพ.ศ.2549 คุณมานพ ติคำได้อนุญาตให้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์เข้ามาขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ในบริเวณสวนของคุณมานพ ติคำ ซึ่งในการขุดค้นศึกษามีชาวบ้านสวกพัฒนาสวกพัฒนาเข้าร่วมในการขุดค้นประกอบด้วย ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ นายสายสิทธิ์ เกษนา นายสุนทร ถุงบุญ นายแผน อังกาบ นายสังวาล ยศโม่ง นายนิยม ใจมานายประจักษ์ ศิลาเพชรและเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขุดค้นเตาเผาคู่ไม่ว่าจะเป็น นางสาวสายฝน อังกาบ เด็กชายแนน ศิลาเพชรและเด็กหญิงผึ้ง ยศโม่ง หลังจากที่มีการขุดค้นเตาเผาคู่แล้วเสร็จ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำได้เปิดพื้นที่สวนของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้และทำโรงเรือนเก็บของเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและได้ตั้งชื่อแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก” ที่แสดงถึงพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเตาเผาคู่(เตามานพ-1และเตามานพ-2)คือลักษณะของเตาเผา 2 เตาวางอยู่คู่กันที่ตั้งอยู่ที่สวกพัฒนา(หรือบ้านบ่อสวกนั่นเอง) นอกจากนั้นคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว ได้เปิดโอกาสให้ทั้งคนนุชมชนและนอกชุมชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่โดยไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์

4.3 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านทุ้งกุ้ง(ชุมชนบ้านสวกพัฒนา) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน ซึ่งพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีวัตถุพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย ศาลปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง และวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาผ่านสิ่งของเครื่องใช้ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากการคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้สำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงบริเวณดงปู่ฮ่อในพ.ศ.2543

ภาพที่ 13 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

“ดงปู่ฮ่อ” เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่มีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นผีอารักษ์ดูแลดงปู่ฮ่อ ซึ่งในอดีตดงปู่ฮ่อเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้น้อยใหญ่เป็นป่าที่ชาวบ้านไม่เข้าไป เพราะชาวบ้านมีความเชื่อต่อปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อซึ่งเป็นความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยแก้ว ถุงบุญ ที่เล่าว่า สมัยก่อนคนเฒ่าคนแก่จะบ่(ไม่)หื้อ(ให้)ลูกหลานและคนที่มีขวัญอ่อนเข้าไปในดงปู่ฮ่อเพราะปู่ฮ่อและเจ้าหนานฮ่อเป็นคนดุ ใครที่เข้าไปในดงปู่ฮ่อโดยที่ไม่มีการขออนุญาตหรือเข้าไปบุกรุกตัดไม้ในดงปู่ฮ่อก็จะมีอันเป็นไปหรือไม่ก็จะไม่สบายและในช่วงกลางพรรษาจะมีน้ำไหลออกมาจากดงปู่ฮ่อไหลลงน้ำเหมืองนากุ้งแต่ก็บ่สู้(ไม่รู้)ว่าเป็นน้ำมาจากไหน ซึ่งพ่ออุ๊ยแก้ว ถุงบุญ สันนิฐานว่าอาจจะเป็นเพราะฝนตกมากน้ำจึงไหลลงน้ำเหมืองนากุ้ง (แก้ว ถุงบุญ 2553) และคำบอกเล่าของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า ตอนเด็กๆได้เข้าไปในดงปู่ฮ่อตามผู้ใหญ่เข้าไปเลี้ยงผี แต่เวลาจะเข้าดงปู่ฮ่อบ่ (ไม่) ได้สะดวกเหมือนสมัยนี้จะไปเลี้ยงผีแต่ละครั้งจะต้องเดินไปทางลำห้วยปวน (สุนัน ติคำ 2552) นอกจากนั้นชาวบ้านจะมีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ในช่วงแรม 13 ค่ำ เดือน 3 และเดือน 9 แต่เมื่อวันเวลาเปลี่ยนความเชื่อก็จืดจางไปตามกาลเวลาซึ่งเห็นได้จากการสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพ.ศ.2543 ชาวบ้านได้ช่วยกันตัดต้นไม้ แผ้วถางหญ้าทำถนนเข้าสู่ปู่ฮ่อ

จนกระทั่งพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เข้ามาสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ตามโครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก มีการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ศาลปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ อาคารห้องน้ำและถนนลาดยาง ต่อมาในพ.ศ.2446 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านขุดค้นศึกษาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงบริเวณดงปู่ฮ่อ ซึ่งในการขุดค้นครั้งนี้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีน เข้ามาศึกษาขุดค้นแหล่งเตาในดงปู่ฮ่อโดยมีนักโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเป็นผู้ควบคุมการขุดค้น ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้มีการขุดค้นจำนวน 19 หลุม พบว่าหลุมขุดค้นเตาเผา 2 เตา แนวอิฐ เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในพ.ศ.2545-2546 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อไม่ได้มีการดำเนินการจัดการใดๆ อาคารพิพิธภัณฑ์ถูกปล่อยร้าง หลุมขุดค้นเตาเผา 1 เตาอยู่ในสภาพที่ชำรุด ดงปู่ฮ่อถูกปล่อยให้เป็นพื้นที่ไร้ประโยชน์มีหญ้าขึ้นรกร้าง

ต่อมาในพ.ศ. 2547 ชุมชนบ้านสวกพัฒนาร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ร่วมกันฟื้นฟูดงปู่ฮ่อเป็น “พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ” ซึ่งการจัดการในครั้งนี้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้พานักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาฝึกงานภาคปฏิบัติที่ชุมชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดงปู่ฮ่อร่วมกับคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อครั้งนี้เป็นการจัดการตามแนวคิดโบราณคดีชุมชนของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการขุดแต่งหลุมขุดค้นเตาเผาและตั้งชื่อหลุมขุดค้นเตาว่าเตาปู่ฮ่อ กิจกรรมการฟื้นป่าปู่ฮ่อโดยการปลูกต้นไม้ในบริเวณดงปู่ฮ่อและชาวบ้านสวกพัฒนาได้นำพืชสมุนไพรมาปลูกในบริเวณดงปู่ฮ่อ กิจกรรมล่ะอ่อนปั้นดินโดยให้เด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนาเรียนรู้การปั้นดินจากนายณรงค์ ร่วมญาติและนายสายสิทธิ์ เกษนาที่ได้ฝึกอบรมการปั้นดินที่จังหวัดลำปางและมีการสร้างเตาให้กับละอ่อนที่ปั้นดินได้นำของที่ปั้นมาเผานอกจากนั้นเด็กยังได้นำของที่ตนเองปั้นไปขายให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์และคนในชุมชน กิจกรรมการจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงแบ่งออกเป็น 2 ห้อง คือ ห้องประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้านได้นำสิ่งของเครื่องใช้มาบริจาคเพื่อจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเพื่อจัดแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนบ้านสวกพัฒนาและห้องสมุดเฟื้องหม้อเป็นการจัดแสดงภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หลังจากฟื้นฟูดงปู่ฮ่อตามแนวคิดโบราณคดีชุมชมก็มีการเปิดพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการและตั้งชื่อพิพิธภัณฑ์ว่า “พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ” และเปิดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้โดยไม่มีการเสียค่าเข้าชมใดๆทั้งสิ้น

4.4 พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน ซึ่งพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีวัตถุพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วยหลุมขุด

ค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและสิ่งของเครื่องใช้ที่ชาวบ้านหนองโต้มนำมาบริจาคให้แก่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ภาพที่ 14 พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการเริ่มจากคนในชุมชนบ้านหนองโต้มสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มและพบว่าบริเวณสวนของพ่ออุ๊ยยืน คนกลางมีเนินดินเตาเผา คณะกรรมการชุมชนบ้านหนองโต้มร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้มีการประชุมชาวบ้านหนองโต้ม เพื่อหารือถึงสร้างพิพิธภัณฑ์และขุดค้นเตาเผาซึ่งต่อมาพ่ออุ๊ยยืน คนกลางและลูกหลานที่เป็นเจ้าของที่ดินอีก 2 คน คือ นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะได้บริจาคที่ดินให้แก่ชุมชนจำนวน 11 ไร่ เพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายบุญเรือน กระอาจ ที่ว่า พ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะเห็นคุณค่าและความสำคัญของเตาเผาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงจึงได้บริจาคที่ดินให้กับชุมชนและข้อตกลงขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านที่จะให้เจ้าของที่ดินเป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม (คุณบุญเรือน กระอาจ 2552)

ในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มและถนนทางเข้าพิพิธภัณฑ์ตามโครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก แต่เมื่อมีการสร้างพิพิธภัณฑ์แล้วเสร็จก็ไม่มีการจัดการใดๆ

จนกระทั้งพ.ศ.2547 ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้มได้ทำหนังสือมายังสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ว่าบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มมีเตาเผาและองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านก็ได้มาสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แต่ไม่มีการขุดค้นเตาเผาจึงต้องให้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านมาขุดค้นศึกษา (คุณสิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2553)

พ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณในการขุดค้นเตาเผาให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านขุดค้นเตาเผาร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้ม ภายใต้แนวคิดที่ว่า ขุดค้นศึกษาประชาชนมีส่วนร่วม จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหนองโต้ม ฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการทำงานทุกขั้นตอนประชาชนและนักวิชาการมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น มีการประชุมร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันและขุดค้นศึกษาร่วมกัน ซึ่งชาวบ้านหนองโต้มต้องสละแรงกายและแรงใจมาช่วยในการขุดค้นและพัฒนาแหล่งเรียนรู้แห่งนี้รวมทั้งในอนาคตชาวบ้านหนองโต้มจะต้องเป็นผู้ดูแลสืบไป(อ้างถึงในป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม)

จนกระทั้งในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2550 นักโบราณคดีจากสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านร่วมกันชาวบ้านหนองโต้มทั้งคนเฒ่าคนแก่ ผู้ใหญ่ เยาวชนและเด็กๆได้สร้างศาลเพียงตาและทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่ซึ่งต่อมาชาวบ้านหนองโต่มได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาร่วมกันขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม 1 และเตาบ้านหนองโต้ม 2 ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการขุดค้นประมาณ 1-2 เดือน นอกจากนั้นชาวบ้านหนองโต้มที่มีเฟื้องหม้อได้นำมาร่วมจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไปรวมทั้งตั้งชื่อพิพิธภัณฑ์นี้ว่า “พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม” และมีเปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้โดยไม่มีการเสียค่าเข้าชมใดๆทั้งสิ้น

ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เป็นกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม โดยกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงได้แบ่งกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 หน่วย คือ พิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัว คือ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก และพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการในระดับชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งพิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่ง ต่างมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบที่ต่างกันออกไป

การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัว มีจุดเริ่มต้นมาจากขุดค้นศึกษาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ แต่มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ในลักษณะที่ต่างกัน

1. พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการในระดับครอบครัว คือ ครอบครัวของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ที่เป็นการจัดการตามศักยภาพ ความรู้ความสามารถของคนในครอบครัวที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม ซึ่งมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังนี้

1.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของพิพิธภัณฑ์ คือ

1.1.1 แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแสดงผ่านการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ โดยมีรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ชาวบ้านสวกพัฒนาและนักศึกษาปริญญาตรีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรร่วมกันขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสในพ.ศ.2542 ต่อมาในพ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ขุดค้นศึกษาเตาหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติม คือ เตาชื่น เตาแสนศรีโดยมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวและชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมในการขุดค้นศึกษา รวมทั้งการขุดค้นศึกษาหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณได้มีสมาชิกของโครงการยุวชนโบราณคดีมามีส่วนร่วมในการขุดค้นศึกษาหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงผ่านเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาชื่น เตาแสนศรี หลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์ตี่(ที่)บ้านเฮา เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากการขุดค้นศึกษาเตาเผา

ของอาจารย์สายันต์ บ่(ไม่)ว่าจะเป็นเตา เฟื้องหม้อ ล้วนเป็นของเก่าของโบราณ ของแหล่งเตาบ้านเฮาทั้งนั้น ทำหื้อ(ให้)เฮาได้สู้(รู้)ได้หัน(เห็น)ว่าบ้านเฮาในอดีตเป็นแหล่งโบราณคดี...(สุนัน ติคำ 2552)

1.1.2 แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาในช่วง 50-60 ปี

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของคนบ้านสวกในช่วง 50-60 ปีผ่านเฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นบ้านที่สร้างตามแบบบ้านสมัยก่อนของคนบ้านสวกและคนน่านที่เกิดจากการระดมความคิดของผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนาในเวที “คนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน” เป็นเวทีที่ให้ผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนา เยาวชนบ้านสวกพัฒนา ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ รศ.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์และนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องบ้านสมัยก่อนเพื่อหารูปแบบของเฮือนหรือบ้านโบราณของคนบ้านสวก นอกจากนั้นภายในเฮือนบ้านสวกแสนชื่นยังมีการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของคุณยายชื่น ธิเสนาที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านสวกในอดีตเมื่อ 50-60 ปีที่ผ่านมา ทำให้เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในเฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า

...นอกจากเตาเผาแล้วพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นยังมีเฮือนบ้านสวกแสนชื่นตี่(ที่)เป็นบ้านของคนสมัยก่อนแสดงวิถีชีวิตของคนบ้านสวกผ่านตัวเฮือน ข้าวของเครื่องใช้ตี่(ที่)จัดไว้บนเฮือน...(มนัส ติคำ 2553) และคำพูดของนางชัญญณัส รอดพยุง(ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น) ที่บอกว่า ...เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านบ่อสวก...(ชัญญณัส รอดพยุง 2552)

1.1.3 แสดงให้เห็นถึงสถานที่ที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงเสด็จ

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแสดงให้เห็นถึงสถานที่ที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงเสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัสของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542 และการเสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

เมื่อครั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นพระองค์ท่านทรงลงลายพระนามบนไหที่ระลึก ที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาเครื่องเคลือบดินเผา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จังหวัดลำปาง ผลิตเลียนแบบไหโบราณของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง และพระองค์ท่านทรง

พระราชทานเป็นมงคลวัตถุจัดแสดงถาวร ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ทำให้ไหลายพระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เป็นอีกหนึ่งงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ภาพที่ 15 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542

ภาพที่ 16 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

ภาพที่ 17 ไหลายพระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีที่พระราชทานไว้เป็นสิริมงคลแก่พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

1.1.4 แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ และครอบครัว

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวซึ่งแสดงผ่านวิถีชีวิตแบบพอเพียงที่ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวใช้ชีวิตอย่างปกติเหมือนครั้งเมื่อยังไม่มีพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นประกอบด้วย การเลี้ยงวัว การเลี้ยงไก่ สวนผลไม้ การตัดหญ้า กวาดใบไม้ การปลูกผักและการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ที่มีความสะอาดร่มรื่นและเงียบสงบ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า

...ทุกคนในบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด คนมาแอ่วก็บ่(ไม่)มีใครว่าใครติ มีแต่คำชื่นชม เพราะว่าเฮา(เรา)ก็ใช้ชีวิตแบบปกติ อยู่อย่างไงก็อยู่อย่างงั้นไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร เคยเลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ ปลูกผัก ทำอะไรก็ทำอย่างนั้นไม่ได้มีการเลิกทำเลย แถมสิ่งตี่(ที่)เฮา(เรา)หย่ะ(ทำ)ก็ทำหื้อ(ให้)คนมาแอ่วได้ฮู้(รู้)ได้หัน(เห็น)สิ่ง(ตี่)เขาบ่(ไม่)เกินหัน(เห็น)มาก่อนอย่างคนกรุงเทพเปิ้นมาแอ่ว เปิ้นบ่(ไม่)เกย(เคย)หัน(เห็น)เก๊าสัก(ต้นสัก)เก๊าลำไย(ต้นลำไย)เปิ้ลก็ได้หัน(เห็น)... (คุณสุนัน ติคำ 2552)

และนอกจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้าน ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวยังให้ความใส่ใจต้อนรับผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นกันเองเหมือน

แขกที่มาเที่ยวคนหนึ่งซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณอภิญญา ทนะขว้าง ที่ว่า พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของเจ้าของบ้านที่เป็นธรรมชาติ บ้านก็น่าอยู่ สงบร่มเย็น ลุงจ่า อุ๊ยชื่นก็ให้ความต้อนรับเป็นอย่างดีเหมือนเราเป็นลูกหลานท่านอีกคน (อภิญญา ทนะขว้าง 2553)

ฉะนั้นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นจึงมีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุคในแต่ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ทั้งวิถีชีวิตของคนโบราณเมื่อประมาณ 700 กว่าปีที่แสดงให้เห็นถึงแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงผ่านการขุดค้นศึกษาเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณและหลักฐานเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและวิถีชีวิตของคนบ่อสวกเมื่อประมาณ 50-60 ปีผ่านเฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงของเฮือนบ้านสวกแสนชื่นและวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบันหรือวิถีชีวิตของครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ผ่านการดูแลรักษาหลักฐานทางโบราณคดี เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงของเฮือนพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตประจำวันของเจ้าของบ้านทั้งการเลี้ยงไก่ การปลูกผัก การตัดหญ้า การกวาดใบไม้ ฯลฯ และพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นยังแสดงให้เห็นถึงสถานที่ที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงเสด็จพระราชดำเนินทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีรวมทั้งลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีที่ทรงลงพระนามในสมุดเยี่ยมของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและไหลายพระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี(ไหลายพระนามสิรินธร) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพของผู้จัดการและวัตถุพิพิธภัณฑ์

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องมองเห็นได้ซึ่งแฝงด้วยทรัพยากรวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้ อาทิ เตาโบราณ เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม สิ่งของเครื่องใช้ ชีวิตประจำวันของเจ้าของบ้าน เป็นต้นและศักยภาพของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีในมิติต่างๆ ดังนี้

1.2.1 คุณค่าที่แสดงนัยของอดีต

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของอดีตใน 2 ช่วงเวลา คือ สมัยอดีตเมื่อประมาณ 700 กว่าปี เป็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ว่าคนโบราณมีความเพียรอุตสาหะในการดำรงชีวิต (คุณสุนัน ติคำ 2552)

และนายวิสิทธิ์ สงวัฒนา ได้กล่าวว่า หลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ทำให้เห็นวิทยาการของการเผาเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณที่เป็นคุณค่าของอดีตที่ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ถึงกรรมาวิธีการเผาเครื่องถ้วยชามที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเผาในปัจจุบัน(วิสิทธิ์ สงวัฒนา 2552) และคำพูดของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ที่กล่าวว่า

...เตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและภาชนะเครื่องถ้วยชามเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงความมีอยู่จริงของกิจการการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในห้วงศตวรรษที่ 18-23 ในชุมชนที่ปรากฏชื่อเรียกในตำนานว่าบ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียง จากตำนานพื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิด พงศาวดารเมืองน่านและตำนานพระธาตุแช่แห้งฉบับวัดนาซาว ว่า “ตำนานพระธาตุแช่แห้ง(ตำนานฝ่ายวัด) กล่าวว่า อินแก่นท้าวได้กินเมืองแทนพ่อได้ 6 เดือน ท้าวแพงท้าวเหาะ หลอนชิงเอาเมืองได้ เอาพี่ใส่คอกไว้ จักหื้อตายในคอกที่นั้น ส่วนอินแก่นท้าวก็ริพรองปองปล่อยพ้น ได้ถริ(แสร้ง)ว่าลงเลือดหอดหิวแรง เลือดควายแดงทาผ้า เที่ยงตายชแลว่าอั้นท่าวแพงหลอนไขประตูคอกไว้ จักตายภายนอก ก็ตามใจมันเทอะว่าอั้น ตกกลางคืนอินทแก่นท้าวหลอนออกจากคอกค้องสอก **แล่นหนีไปอยู่บ้านเตาไหแช่เลียงนั้น** ชาวสายสุวัณณ์ก่อกั้งปกดี นายบ้านพาลักหนีไปคืนเดียว รอดเมืองรามบ้านหัวลินหั้น ถามกินเข้า เถ้าแก่(128)ผ้าขาวผู้ 1 ชื่อว่า สังฆปาละผ้าขาว ลักเจ้าเอาเข้าใส่เรือทุ้มดี พายล่องใต้รอดแช่เลียงไปที่เพิ่งสวัสสดี” ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะข้อความในตำนาน/พงศาวดารที่เป็นหลักฐานทางเอกสารซึ่งไม่สามรถยืนยันได้แน่นอนว่าแหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามนั้นเคยมีอยู่จริงหรือไม่ หรืออยู่ที่ไหน แต่เตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและภาชนะเครื่องถ้วยชามล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์(Tangible) ที่ปรากฏมีอยู่จริงยืนยันข้อความในเอกสารตำนาน/พงศาวดารได้... (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2553)

ส่วนคุณค่าสมัยอดีตเมื่อ 50-60 ปี คือ คุณค่าที่เป็นเครื่องเตือนความทรงจำของคนสมัยก่อน ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของคุณยายชื่น ธิเสนา ที่ว่า เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงอยู่นั้น เป็นของที่ยายเคยใช้มาแล้วทั้งนั้น อาทิ เตาไฟที่ทำให้ยายนึกถึงสมัยก่อนที่จะต้องไปหาหลัว(ฟืน)มาก่อไฟ ไม่เหมือนสมัยนี้ที่ใช้เตาแก๊สไม่ต้องเหนื่อยไม่หาหลัวมาก่อไฟ (ชื่น ธิเสนา 2552) รวมทั้งเฮือนบ้านสวกแสนชื่นยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเฮือนหรือบ้านสมัยก่อน ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตคนบ่อสวกเมื่อประมาณ 50-60 ปี ที่มีความแตกต่างจากคนปัจจุบันอย่างไร บางคนที่มาเยี่ยมชมเฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่พาลูกหลานมาด้วยก็จะคอยช่วยอธิบายหรือบอกเล่าเรื่องราวของตนเองผ่านสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงอยู่เหล่านี้ว่าสมัยก่อน ย่า ยาย พ่อ แม่ก็เคยใช้ของเหล่านี้มาทั้งนั้น ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีคุณค่าที่แสดงนัยของอดีตใน 2 ช่วงเวลาที่แตกต่างกันแต่มีความสัมพันธ์กัน

1.2.2 คุณค่าทางวิชาการ

เตาเผาโบราณและหลักฐานเครื่องถ้วยชามที่ขุดค้นศึกษาในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีคุณค่าในฐานะหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ (Archaeological and historical evidence) ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ล้านนา เป็นแหล่งเตาของเมืองน่าน สำหรับการศึกษาวิจัยที่มีผู้สนใจเข้าไปศึกษาเยี่ยมชมไม่น้อยกว่า 4 คน มีผลงานการวิจัยและหนังสือที่ใช้แหล่งเตาแห่งนี้เป็นข้อมูลในการศึกษา จำนวน 7 เรื่อง/เล่ม ได้แก่ งานวิจัยโครงการโบราณคดีชุมชนของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ซึ่งมีหนังสืองานวิชาการประกอบด้วยหนังสือโบราณคดีชุมชน : การจัดการอดีตของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน หนังสือการฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ หนังสือกระบวนการโบราณคดีชุมชน:การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน หนังสือการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชนและหนังสือโบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา ฯลฯ วิทยานิพนธ์เรื่องพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านบ่อสวก : รูปแบบการเรียนรู้ของชาวชนบทจังหวัดน่านของคุณจรีพร นาคสัมฤทธิ์ วิทยานิพนธ์เรื่องการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน : ศึกษาเปรียบเทียบพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ตำบลสวก และพิพิธภัณฑ์วัดนาซาวสามัคคี ตำบลนาซาว อำเภอเมือง จังหวัดน่านของคุณอุษณีย์ ยุทธพงษ์ธาดา และวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่าน สุโขทัย ล้านนา พุทธศตวรรษที่ 19-22 จากหลักฐานด้ายเครื่องบ่อสวกของคุณกมลทิพย์ ธารสว่างดำรง

1.2.3 คุณค่าทางด้านจิตใจ

คุณค่าทางด้านจิตใจของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นความภาคภูมิใจของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวในฐานะเป็นอาจารย์ที่คอยให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ทั้งที่ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวไม่ได้ศึกษาทางด้านโบราณคดี ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า

...อาจารย์สายันต์บอกผมว่า ผมนี่เป็นครูของเขาอีกทีหนึ่ง พวกอาจารย์กับด๊อกเตอร์ที่มาบ้านผมบ่อยๆ เขามาก็บอกผมว่าผม เขาไม่รู้เรื่องในหมู่บ้าน ไม่รู้เรื่องอะไรสักอย่าง ผมต้องสอนเขาอีกที เขาพูดทำนองนี้บ่อยๆ อย่างอ๊ยชื่น(แม่ของภรรยายผม) ก็เป็นอาจารย์ของอาจารย์อีกทีหนึ่ง เพราะเขาไม่รู้จักพื้นที่ไม่รู้จักวิถีชีวิตของชาวบ้าน อย่างเรื่องเตาเผาก็เช่นกัน อาจารย์สายันต์บอกว่าผมมีแค่ขุด ผมไม่รู้เรื่องว่ามันเป็นอย่างไร จ่าเป็นคนสังเกตว่ามันเป็นมาอย่างโน้นอย่างนี้ อาจารย์เขาคิดอย่างนี้...(มนัส ติคำ 2547 อ้างถึงในชาตรี เจริญศิริและคณะ 2547 : 192)

นอกจากนั้นยังเป็นความภาคภูมิใจที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเสด็จที่บ้าน ดังที่คุณยายชื่น ธิเสนา กล่าว่า บ้านเฮามีของเก่าของโบราณ มีเฮือนสมัยก่อน เฮาก็ได้ดูแลรักษาหื้อ(ให้)เป็นได้มาแอ่วมาศึกษาขณะพระพี่นางกับพระเทพเป็นก็เสด็จมา ทำหื้อ(ยาย)สู้สึกดีใจ ภาคภูมิใจตี่(ที่)เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเสด็จมาบ้านเป็นเกียรติของบ้านของวงศ์ตระกูล(คุณยายชื่น ธิเสนา 2552) นอกจากนั้นผู้ที่มีเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นก็ประทับใจในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ที่ซึ่งสะท้อนผ่านสมุดเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งปรากฏให้เห็นในภาพที่

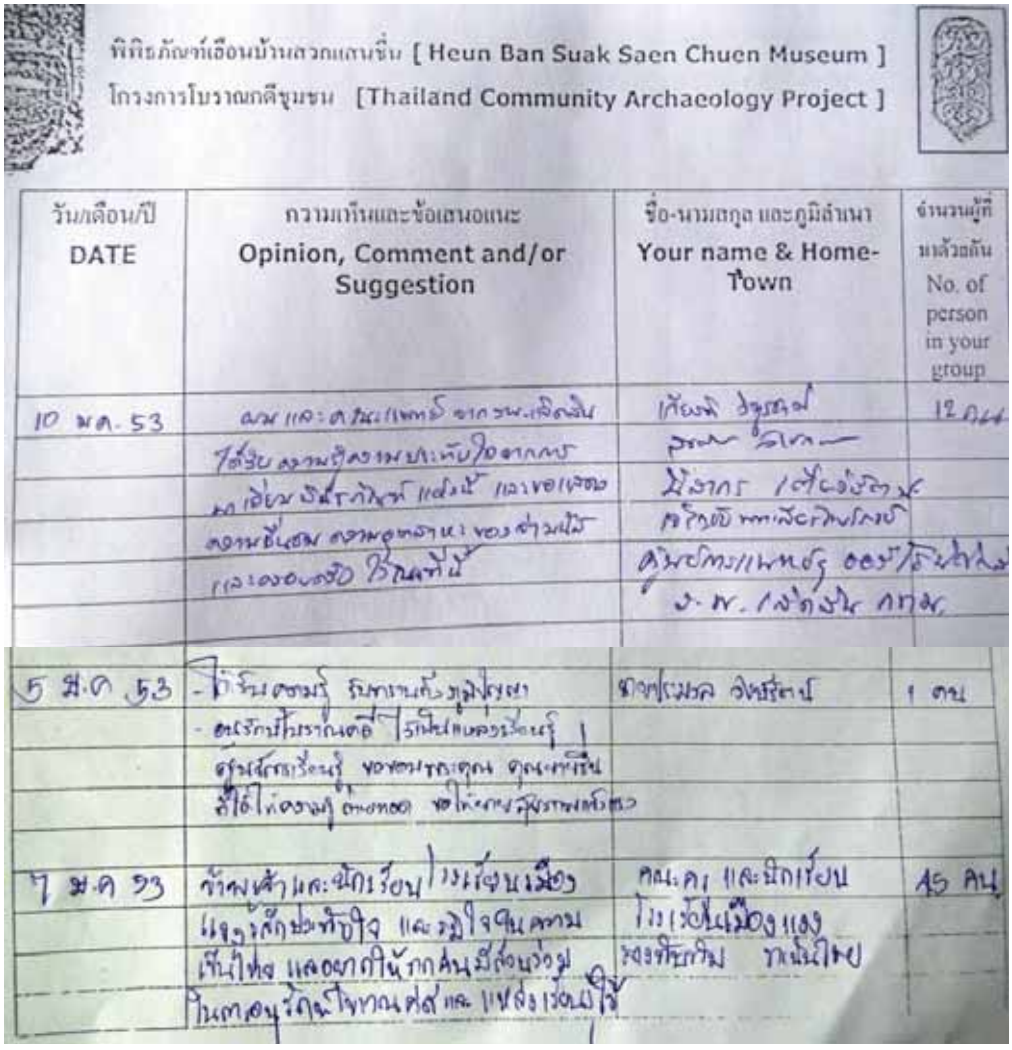

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น [Heun Ban Suak Saen Chuen Museum]
โครงการโบราณคดีชุมชน [Thailand Community Archaeology Project]

วัน/เดือน/ปี DATE	ความเห็นและข้อเสนอแนะ Opinion, Comment and/or Suggestion	ชื่อ-นามสกุล และภูมิลำเนา Your name & Home-Town	จำนวนผู้ที่มาด้วยกัน No. of person in your group
10 มค. 53	ดีมาก ๆ ประทับใจมาก ๆ ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ... เพิ่มขึ้นมาก ... ความรู้ความสามารถ ...	...	12 คน
5 มี.ค 53	- ได้รับความรู้ ... - ...	...	1 คน
7 มค 53	ข้าพเจ้าและนักเรียน ... แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ...	คณะครู และนักเรียน ...	45 คน

ภาพที่ 18 ข้อความแสดงความคิดเห็นของผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น
ที่มา : สมุดแสดงความคิดเห็นของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.2.4 คุณค่าทางสังคม/ชุมชน เป็นคุณค่าที่เกิดจากการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ที่เสียสละพื้นที่บ้าน เสียสละความเป็นส่วนตัวทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมโดยการเปิดพื้นที่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ กล่าวว่า

...ดาบตำรวจมนัสและครอบครัวได้เสียสละดูแลจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นสมบัติของชาติไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ โดยครอบครัวดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ได้ทำหน้าที่การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีแทนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน เป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี...(นรินทร์ เหล่าอารยะ 2553)

จากคุณค่าที่ได้กล่าวมาข้างต้นของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ทำให้เห็นถึงศักยภาพของเจ้าของบ้านหรือผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่เสียสละความเป็นส่วนตัว การเปิดพื้นที่บ้านให้คนอื่นๆทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้มาศึกษาหาความรู้ มาพักผ่อน มาท่องเที่ยวและได้เรียนรู้จากเจ้าของบ้านทั้งเรียนรู้วิถีชีวิตแบบพอเพียงเลี้ยงตัวได้ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ทั้งการทำสวน การเลี้ยงสัตว์ บรรยากาศของบ้านที่เป็นธรรมชาติและเงียบสงบ การบรรยายของเจ้าของบ้านที่ให้ความรู้แบบเป็นการเอง อัธยาศัยที่ดีต่อแขกที่มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ทำให้การจัดการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นสามารถจัดการด้วยความรู้ความสามารถของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและไม่เบียดเบียนใคร ไม่ได้หวังว่าใครหรือหน่วยงานใด องค์กรใดจะเข้ามาช่วยเหลือที่ถือว่าเป็นการจัดการที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งคนอื่นตามความเหมาะสมและคนที่เข้ามาช่วยเหลือไม่ได้หวังผลประโยชน์จากการช่วยเหลือหรือมีเงื่อนไขแอบแฝง และสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวเป็นการจัดการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองนั้นเพราะการอยู่แบบพอดี อยู่แบบพอเพียง ไม่ต้องไปดิ้นรนหาอะไรมาเพิ่มเติม อยู่แบบวิถีชีวิตของเราจัดการตามศักยภาพและความรู้ความสามารถของเราเท่าที่เราสามารถจะทำได้ ทำให้สิ่งที่มีอยู่เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต ใครจะมาว่าอะไรก็ปล่อยเค้าว่าไปเพราะเค้าไม่มาอยู่กับเราไม่ได้เข้ามาจัดการกับเรา เหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการจัดการเรื่อยมาตลอดระยะเวลา 10 ปี

1.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นการเสริมสร้างศักยภาพความสามารถในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากกิจกรรมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เกิดจากคนในครอบครัวเรียนรู้กันเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน ผ่านกิจกรรม ดังนี้

1.3.1 กิจกรรมการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี

กิจกรรมการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัส ในพ.ศ.2542 และการขุดค้นศึกษาเตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาสุนันและเตาจ่ามนัส) ในพ.ศ.2549 ซึ่งการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวและชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกับร.ศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรที่ร่วมกันขุดค้นศึกษาได้เรียนรู้ร่วมในเรื่องกระบวนการขุดค้นทางโบราณคดี ความเชื่อของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา การจัดการแหล่งโบราณคดี ชุดความรู้ทางโบราณคดีและความเชื่อของชุมชนบ้านสวกพัฒนากันผ่านกิจกรรมการขุดค้นศึกษาเตาโบราณ ดังภาพที่ 19

ซึ่งกิจกรรมการขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสในเดือนตุลาคม พ.ศ.2542 ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวและชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกับร.ศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรที่ร่วมกันขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของการขออนุญาตในการขุดค้นซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างนักโบราณคดีกับชาวบ้าน คือในทางกฎหมายในการขุดค้นแต่ละครั้งจะต้องได้รับอนุญาตการขุดค้นจากกรมศิลปากรและต้องมีนักโบราณคดีเป็นผู้ขุดค้น ส่วนชาวบ้านจะต้องมีการขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์/สิ่งเหนือธรรมชาติคือเจ้าที่ เจ้าของเตาและปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้ปกปักรักษาเตาโบราณและส่วนเรื่องการขุดค้นศึกษาเตาเผาถ้าชาวบ้านไม่ได้ศึกษาทางด้านโบราณคดีมาก่อนก็ไม่รู้ว่าต้องทำอย่างไรและถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไปก็มีหน้าที่ขุดอย่างเดียว ถ้าเจอของก็จะค่อยบรรจงขุดเพื่อไม่ให้ของชิ้นนั้นเสียหาย ซึ่งการขุดค้นศึกษาครั้งนี้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้เสริมสร้างศักยภาพของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวรวมทั้งชาวบ้านสวกพัฒนาในเรื่องของการขุดค้นโดยการอธิบายการขุดค้นตามกระบวนการโบราณคดีเป็นอย่างไรมีกระบวนการและขั้นตอนการขุดค้นศึกษาอย่างไรและการขุดค้นแต่ละครั้งจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการขุดค้นแต่การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการขุดค้นศึกษาแต่ละครั้งสามารถยืดหยุ่นได้ตามลักษณะโครงสร้างของเตาเผาและไม่ต้องกลัวว่าถ้าขุดค้นศึกษาแล้วจะทำให้ของแตกหักเสียหายรวมทั้งอธิบายถึง ลักษณะเนินดินที่ตั้งของเตา การอนุรักษ์แหล่งเตาที่ถูกต้อง

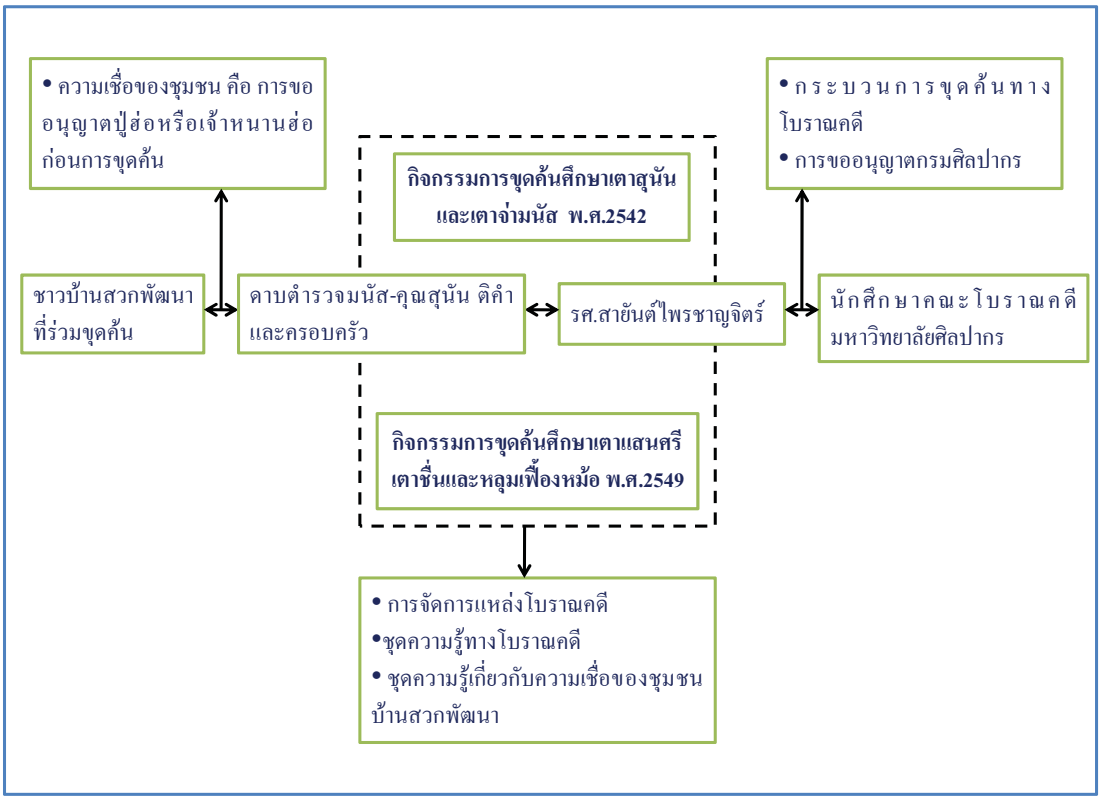

ภาพที่ 19 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นผ่านกิจกรรมการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี

ต่อมาในพ.ศ.2549 มีการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติมในบริเวณพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณหรือหลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาสุนันและเตาจ่ามนัส) ซึ่งการขุดค้นเตาแสนศรีและเตาชื่นมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและชาวบ้านสวกพัฒนาที่เคยผ่านการขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัสและเตาปู่ฮ่อล้วนแต่ผ่านประสบการณ์การขุดค้นมาแล้วจนสามารถรู้ทิศทางการวางเตาร่วมกันขุดค้นศึกษา โดยมีรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์เป็นนักโบราณคดีร่วมในการขุดค้นครั้งนี้ ส่วนหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณหรือหลุมเฟื้องหม้อเป็นการขุดค้นร่วมกันของเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาที่เข้าร่วมโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนและคณะทำงานของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนต่างได้เรียนรู้วิธีการขุดค้น การอนุรักษ์หลุมขุดค้น ประเภทของภาชนะเครื่องถ้วยชามจากการอธิบายของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและชาวบ้านที่ร่วมในการขุดค้นเตาแสนศรีและเตาชื่นเพื่อให้เด็กเกิด

ความรู้สึกห่วงแหนทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชน ฉะนั้นการเสริมสร้างศักยภาพคนในส่วนของกิจกรรมการขุดค้นศึกษาเตาสุนัน จ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวและชาวบ้านสวกพัฒนาที่เข้าร่วมในการขุดค้นศึกษาทั้งเด็กยุวชน ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในเรื่องการขุดค้นศึกษาเตาโบราณ การอนุรักษ์เตา ลักษณะของเนื้อดิน/เนินดินที่ตั้งเตาโบราณประเภทของภาชนะเครื่องถ้วยชามและการขออนุญาตในการขุดค้นทางโบราณคดี

1.3.2 กิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน

กิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านเป็นกิจกรรมของการระดมความคิดของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเพื่อสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่น โดยทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านต่างได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องเฮือนโบราณ บ้านเรือนสมัยก่อน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยก่อน นอกจากนั้นกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านยังได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถในการจัดการเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังภาพที่ 20

ซึ่งกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2545 เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อหารูปแบบเฮือนโบราณ โดยมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ชาวบ้านสวกพัฒนาทั้งผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนา รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ รศ.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์(อาจารย์ประจำภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)และนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่เคยรู้ในเรื่องของบ้านเรือนในสมัยก่อนผ่านการระดมความคิดของผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนาที่ต่างร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ของแต่ละคนในเรื่องบ้านเรือนของคนสมัยก่อนเมื่อประมาณ 50-60 ปีว่ามีลักษณะบ้านเรือนเป็นอย่างไร สร้างอย่างไรโดยเป็นการให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพของตนเองในเรื่องของความรู้เรื่องบ้านเรือนสมัยก่อนให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันและทำให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวสามารถนำความรู้เรื่องเฮือนโบราณมาจัดการให้เกิดเป็นเฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสามารถดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชนจนถึงปัจจุบัน

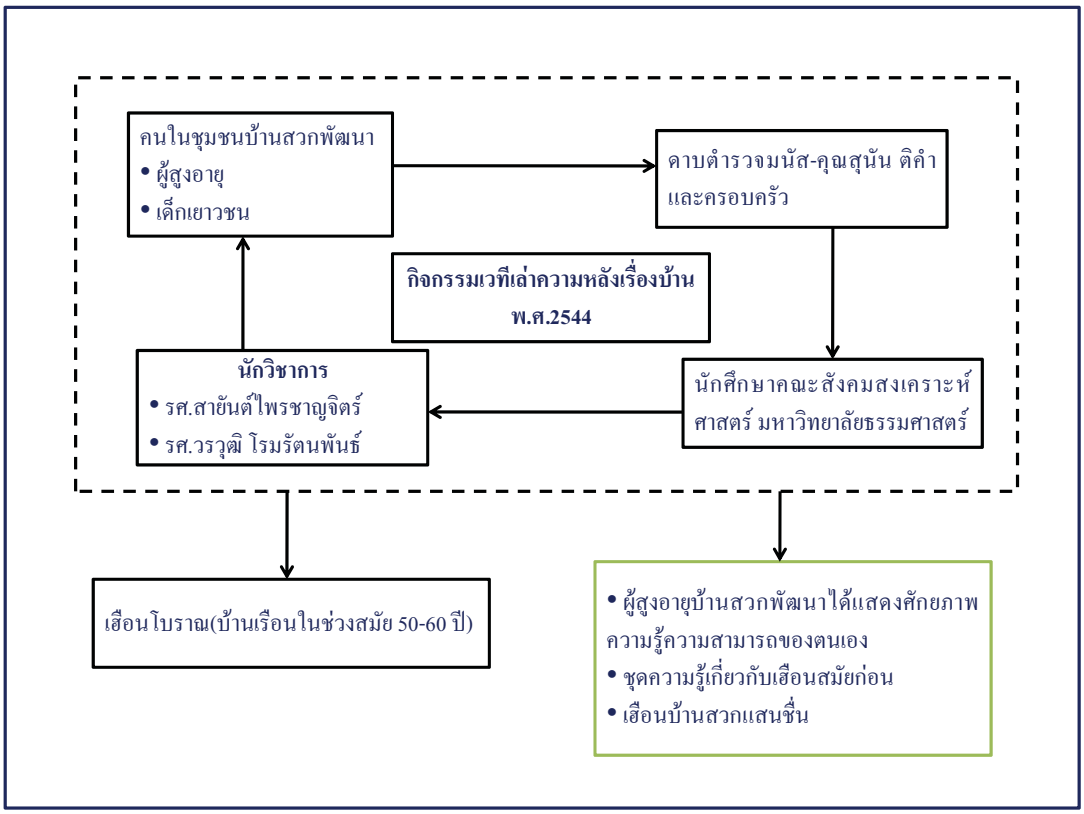

ภาพที่ 20 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นผ่านกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน

1.3.3 กิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน

กิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ในเรื่องการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านสวกพัฒนา เริ่มการดำเนินกิจกรรมในพ.ศ.2549 โดยมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ชาวบ้านสวกพัฒนาทั้งผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และคณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการปั้นดิน มัคคุเทศก์น้อย การขุดค้นหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ การทำแผนที่พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังภาพที่

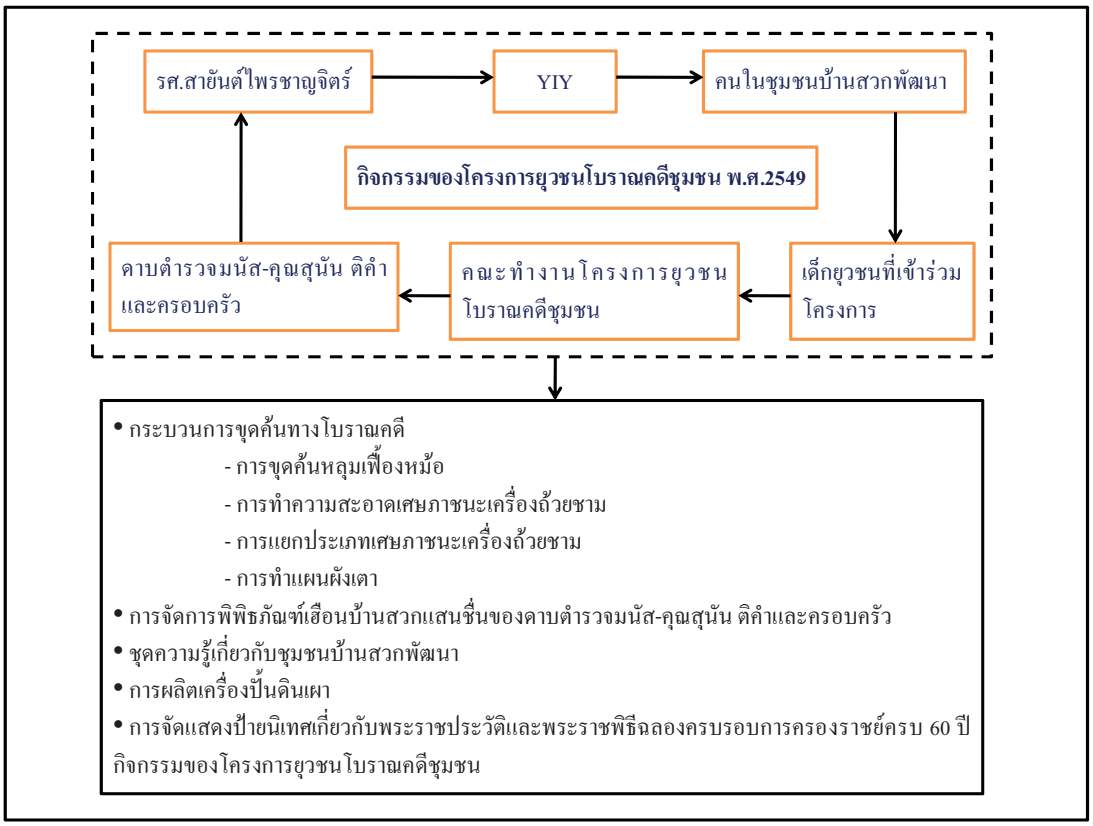

ภาพที่ 21 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นผ่านกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน

ทำให้ดาบตำรวจมนัส ติคำ คุณสุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนาได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถให้แก่เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการ คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนได้เรียนรู้ถึงวิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในบ้านสร้างให้เกิดคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชน ส่วนรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้เสริมสร้างศักยภาพให้เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการ คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนและคณะทำงานกลุ่ม YIYได้เรียนรู้การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและครูภูมิปัญญาชาวบ้านสวกพัฒนาได้เสริมสร้างศักยภาพให้เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการ คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนและคณะทำงานกลุ่มYIYได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ทำให้เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการ คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนและคณะทำงานกลุ่มYIYได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถที่ตนเองได้จากการเรียนรู้มาใช้ในกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางสาวอิสราวดี สีโน ที่ว่า

...กิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนที่ตนเองได้เข้าร่วมทำกิจกรรมทำให้ตนเองได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนที่ไม่เคยรู้มาก่อน อาทิ ประวัติชุมชน ผักสมุนไพรในบ้านของตนเอง ประเภทของภาชนะเครื่องถ้วยชาม ที่เกิดจากการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น...(อิสราวดี สีโน 2553)

นอกจากนั้นกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนยังเป็นตัวช่วยให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ชาวบ้านสวกพัฒนา ได้เรียนรู้การทำงานของคณะทำงานและเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาที่เข้าร่วมโครงการที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน

1.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแบ่งการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1.4.1 หลุมขุดค้นเตาเผาและหลุมเฟื้องหม้อ

การขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีในบริเวณพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นประกอบด้วย เตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวได้มีการจัดการหลุมขุดค้นเตาเผาและหลุมเฟื้องหม้อ ทั้งการทำหลังคาคลุมเตา รั้วกั้นอาณาเขตหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาและหลุมเฟื้องหม้อ การทำความสะอาดหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาและหลุมเฟื้องหม้อ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า

...ผมห้ามไม่ใครลงไปในเตาเพราะผมกลัวว่าเตาจะพัง จึงให้คนที่มาเที่ยวดูอยู่นอกรั้วข้างบน เคยมีคนแอบปีนลงไป แต่ต้องรีบขึ้นมาเพราะไปเจองูบ้าง เจอแตนเจอต่อไล่ต่อยเอาบ้าง แต่ผมลงไปกวาดลงไปทำความสะอาดบ่อยๆนี่ก็ไม่เคยเจออะไรเลยนะ มีบางครั้งที่รู้สึกคล้ายกับว่ามีคนมายืนอยู่ดูใกล้ๆแต่จิตผมไม่มีพลังพอที่จะสื่อสารกับเขาได้ ก็เลยไม่รู้ว่าเป็นใคร

ผมทำความสะอาดปักกวาดทุกสองสามวัน เอาข้าวเอาเหล้ามาบูชา จุดธูปเทียนบูชาเตาด้วยความเคารพเป็นประจำ ไม่ได้งมงาย แต่เชื่อว่ามีเจ้าของเตาแล้วเขาก็หวง หากเราดูแลของเขาดี เขาก็จะสบายใจเพราะของของเขาเคยอยู่ในดินมาตั้งหลายร้อยปีไม่เสียหาย เราขุดของเขาขึ้นมาแล้วมันจะเสียหายได้ง่าย ต้องทำให้ดี ถ้าทำไม่ดีเราเองก็จะเดือดร้อน เพราะอย่างแรกคนที่เขามาเที่ยวเห็นเตาชำรุดทรุดโทรมเขาก็จะตำหนิเราว่าเรา เราก็จะไม่สบายใจ ผมจึงคิดว่าทำให้ดีที่สุดไว้ก่อนจะได้สบายใจกันทุกฝ่าย... (มนัส ติคำ ,อ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 238)

1.4.2 เฟื้องหม้อ (เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม)

การจัดการเฟื้องหม้อของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดาบตำรวจมนัส ติคำได้มีการจัดการโดยนำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการศึกษาหลุมขุดค้นเตาเผาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณและจากการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณบริเวณดอยเฟื้องหม้อ นำมาทำความสะอาดด้วยวิธีการนำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามมาแช่ในอ่างน้ำไว้ประมาณ 1-2 คืน แล้วนำแปรงสีฟัน แปรงซักผ้ามาขัดทำความสะอาดและนำไปตากให้แห้งและนำไปเก็บ ซึ่งการเก็บเฟื้องหม้อของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นการนำเฟื้องหม้อมาจัดแสดงให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้สัมผัสเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม ทั้งการจัดแสดงในตู้กระจกบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น การนำมากองไว้บริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์และบริเวณป้ายนิเทศบริเวณกลางสวนระหว่างทางเดินเตาสุนันกับเตาจ่ามนัสและการจัดแสดงไว้ในชั้นเก็บของบริเวณใต้ถุนบ้านของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังปรากฏให้เห็นในภาพที่ 24

ซึ่งการจัดแสดงไว้ในชั้นเก็บของบริเวณใต้ถุนบ้านของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2549 ได้มีส่วนร่วมในการจัดเฟื้องหม้อ โดยดาบตำรวจมนัส ติคำและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ เป็นผู้อธิบายลักษณะของเฟื้องหม้อแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้แก่เด็กๆและให้เด็กช่วยกันวิเคราะห์ แยกประเภทของเฟื้องหม้อว่าเฟื้องหม้อแต่ละชิ้นคืออะไร มีลักษณะอย่างไรและให้เด็กช่วยกันนำเฟื้องหม้อมาจัดแสดงในชั้นวางของ ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้ยังเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กบ้านสวกพัฒนาได้รู้จักการอนุรักษ์ รักษาและเรียนรู้เฟื้องหม้อของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีอยู่ในชุมชน โดยกิจกรรมการจัดเฟื้องหม้อของเด็กๆที่เข้าร่วมโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่กล่าวว่า

...เวลาเราไปดูตามพิพิธภัณฑ์ต่างๆของมันอยู่ในตู้ ไม่มีโอกาสได้จับหรอก เราอยากให้เด็กสัมผัสได้หยิบ ได้จับ อีกหน่อยเวลาคุยกับลูกจะได้บอกว่านี่พ่อเคยจับมาแล้ว อย่างบ้านผมนี่ปล่อยหมด ใครจะเล่นอะไรก็ช่าง มันเสียหายเราก็ซ่อม...(มนัส ติคำ,อ้างถึงในผู้จัดการรายวัน 10 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 22 การจัดการเฟื้องหม้อบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ภาพที่ 23 การจัดการเฟื้องหม้อบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์และบริเวณป้ายนิเทศบริเวณกลางสวนระหว่างทางเดินเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส

ภาพที่ 24 การจัดการเฟื้องหม้อบริเวณใต้ถุนบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ

1.4.3 เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

การจัดการเฮือนบ้านสวกแสนชื่นของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นการจัดการสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดง โดยการทำป้ายชื่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษติดสิ่งของเครื่องใช้แต่ละชิ้นและบางชิ้นที่ได้จากคนที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งของเครื่องใช้มีการติดป้ายชื่อของเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ชิ้นนั้นๆเพื่อให้เกียรติแก่เจ้าของสิ่งของเครื่องใช้

นอกจากนั้นคุณยายชื่น ธิเสนา ได้ใช้เวลาว่างยามเช้าและยามเย็นของทุกๆวัน เปิด-ปิดประตูหน้าต่าง ประตูเฮือน และทำความสะอาดปัดกวาดเช็ดถูเฮือนบ้านสวกแสนชื่นอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง ซึ่งการทำความสะอาดแต่ละครั้งของคุณยายชื่น ไม่ใช่เป็นการทำเพราะหน้าที่แต่เป็นการทำเพราะเฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นบ้านอีกหลังหนึ่งที่เจ้าของบ้านต้องดูแลรักษาความสะอาดบ้านให้สะอาดและเรียบร้อย เพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน (ชื่น ธิเสนา 2553)

1.4.4 ระบบนิเวศในบ้านและพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

การจัดการระบบนิเวศในบ้านและพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นการจัดการแบบเรียบง่ายตามวิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว โดยดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำจะช่วยกันปลูกต้นไม้และดอกไม้ที่หาได้ในชุมชนมาปลูกในบริเวณบ้าน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า

...การที่หาดอกไม้มาปลูกไว้ เพื่อความสวยงามของบ้านและให้คนมาแอ่วได้หัน(เห็น)บางคนตี่(ที่)มาแอ่วก็ขอดอกไม้แห้งไปปลูก เปิ้นบอกว่ามัน(ดอกไม้)งาม(สวย)ดี นอกจากนั้นเฮาก็ปัดกวาดถูบ้านหื้อ(ให้)มีความสะอาดอยู่เสมอเพราะคนมาแอ่วบางคนเขาก็ขอขึ้นไปบนบ้าน เหมือนตี่(ที่)อาของสมเด็จจิกมี่ประเทศภูฐานเปิ้นมาแอ่วเปิ้นก็ขอขึ้นมาผ่อ(ดู)บนบ้านทำหื้อ(ให้)เฮาต้องดูแลบ้านหื้อ(ให้)สะอาดอยู่เสมอ...(คุณสุนัน ติคำ 2552)

รวมทั้งดาบตำรวจมนัส ติคำ ยังใช้เวลาที่ออกเวรก็จะมาตัดหญ้า กวาดใบไม้ในบริเวณสนามหญ้า สวนผลไม้ ซึ่งดาบตำรวจมนัส ติคำ เล่าว่า ถึงว่าบ้านบ่(ไม่)มีเตา บ่(ไม่)มีพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ก็ต้องตัดหญ้าอยู่แล้ว พอมีแบบนี้ก็เลยต้องกวาดใบไม้และตัดหญ้าหื้อ(ให้)มันงามตา(สวยงาม) และอีกอย่างการตัดหญ้าก็เป็นการออกกำลังกาย ทำให้มีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยอีกด้วย (มนัส ติคำ 2552) นอกจากนั้นดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวก็ยังมีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ปลูกต้นไม้ ปลูกผัก ดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินตามวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอย่างที่เป็นเหมือนเมื่อครั้นยังไม่มีพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ภาพที่ 25 บริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ

1.5 การจัดแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงและการให้บริการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นการจัดแสดงและให้บริการตามศักยภาพความรู้ความสามารถของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว มีการจัดแสดงและการให้บริการออกเป็น 5 ส่วน คือ

1.5.1 การจัดแสดงเกี่ยวกับเตา เป็นการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมเฟื้องหม้อ(เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา)ที่เป็นการขุดค้นตามหลักการทางโบราณคดี ซึ่งการจัดแสดงเตาโบราณของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นนั้นมี**เตาสุนัน**ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านติดกับรั้ว**บ้าน เตาจ่ามนัส**ตั้งอยู่ทางทิศตะวันของบ้านอยู่ห่างจากเตาสุนันประมาณ 50 เมตร **หลุมเฟื้องหม้อ**อยู่ห่างจากเตาจ่ามนัสประมาณ 10 เมตรทางด้านทิศเหนือ ส่วน**เตาแสนศรี**ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านติดกับรั้วบ้านอยู่ห่างจากเตาสุนันประมาณ 50 เมตรและ**เตาชื่น**ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านติดกับรั้วบ้านห่างจากเตาแสนศรีประมาณ 50 เมตร ซึ่งทั้ง 5 หลุมขุดค้นศึกษามีการสร้างหลังคาหลุมเตาแบบถาวรและมีการล้อมรั้วไม่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เข้าไปเดินในเตาและหลุมเหล่านี้ต่างมีการจัดแสดงที่แตกต่างกันออกไป คือ

1.5.1.1 เตาสุนัน เป็นเตาที่มีการจัดแสดงที่แตกต่างจากเตาอื่นๆที่มีโครงสร้างเตาแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ บริเวณปล่องเตาที่มีลักษณะคล้ายบ่อน้ำเนื่องจากถูกรถแทรกเตอร์ไถและคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเชื่อว่าเป็นน้ำบ่อร้าง ตามความเชื่อของคนเหนือจะไม่ทำอะไรกับน้ำบ่อเพราะเชื่อในเรื่อง “ขึด” ซึ่งบริเวณปล่องเตามีหลุมขนาดเล็ก 2 หลุมโดยรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ สันนิฐานว่าน่าจะเป็นเครื่องหมายของการทำพิธีกรรมก่อนขั้นตอนการเผาภาชนะเครื่องถ้วยชาม ส่วนห้องภาชนะไม่พบภาชนะเครื่องถ้วยชามมีเพียงชั้นดินที่สันนิฐานว่าเป็นชั้นวางของในขั้นตอนก่อนการเผา (มนัส ติคำ 2552) ส่วนห้องไฟและช่องใส่ไฟโครงสร้างของเตาในส่วนของหลังเตายุบตัวลง

...ทำให้เห็นเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายเป็นจำนวนมากในห้องไฟและช่องใส่ไฟทางด้านหน้าเตา เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามดังกล่าวถูกนำมาใส่ไว้ในห้องไฟเตาสุนันหลังจากหลังคาเตายุบพังแล้ว ซึ่งในการขุดค้นบริเวณห้องไฟได้พยายามคงสภาพและตำแหน่งของเศษเครื่องถ้วยชามให้อยู่ในตำแหน่งเดิมมากที่สุด...(สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 58) ซึ่งในบริเวณนี้ด้านซ้ายของเตายังแสดงให้เห็นถึงฐานของเตาอีกด้วย เตาสุนันมีการดูแลรักษาการขุดค้นที่มีลักษณะแบบขั้นบันไดที่ช่วยพยุงไม่ให้เตายุบพังทลายและมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือใช้วิธีการแบบธรรมชาติที่ให้ปลวกเป็นตัวช่วยในการรักษาโครงสร้างของเตา ส่วนชื่อของเตาสุนันเป็นชื่อของคุณสุนัน ติคำ ที่เสียสละพื้นที่ในการขุดค้นศึกษาเตาโบราณและเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าของบ้าน

1.5.1.2 เตาจ่ามนัส เป็นเตาที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ 80 % ไม่มีการทรุดตัวของหลังเตาทำให้เห็นโครงสร้างเตาที่เกือบสมบูรณ์ โครงสร้างของเตาจ่ามนัสก็แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ “ปล่องเตาที่มีการใช้ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านโดยการใช้ปูนผสมกับดินและก้อนดินที่ขุดได้จากเตาจ่ามนัสมาผสมกันและนำมาก่อให้เห็นเป็นปล่องเตา” (คุณสุนัน ติคำ 2552) ส่วนหลังคาเตาจะมีรอยบุมอยู่หลายหลุม สันนิฐานว่าเป็นรอยเท้าของคนโบราณเพราะคนโบราณไม่มีรองเท้าจะใช้พวกหนังวัวหนังควายหรือหนังสัตว์มาทำเป็นรองเท้ารอยที่เห็นจึงไม่เหมือนกับรอยเท้าคน ส่วนช่องไฟหรือห้องใส่ฟืนก็ยังเห็นโครงสร้างของช่องไฟที่ทรุดตัวลงเล็กน้อยและบริเวณรอบเตาจ่ามนัสมีไหอยู่ 1 ใบวางอยู่ทางด้านขวาของเตา ส่วนลักษณะการขุดค้นก็มีการขุดแบบขั้นบันไดเพื่อเป็นการช่วยไม่ให้เตาทรุดตัวหรือยุบ

...ส่วนเหตุผลที่เตาจ่ามนัสไม่มีการเปิดหลังคาเตาเหมือนเตาสุนันเพราะในระหว่างการขุดค้นรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ใช้เหล็กแทงลงบริเวณหลังคาเตาไม่พบว่ามีภาชนะเครื่องถ้วยชามประกอบกับรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์และสมเด็จพระเทพรัตนฯราชสุดาสยามบรมราชกุมารีมีรับสั่งเมื่อครั้นเสด็จพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวก

แสนชื่นว่าไม่ให้มีการขุดเจาะหรือเปิดหลังคาเตาจ่ามนัสเพราะจะทำให้เกิดความเสียหายต่อโครงสร้างของเตาและอาจส่งผลให้คนรุ่นหลังไม่ได้ศึกษาเรียนรู้...(คุณยายชื่น ธิเสนา 2552)

ส่วนการดูแลรักษาเตาจ่ามนัสใช้วิธีการแบบธรรมชาติที่ให้ปลวกที่อาศัยอยู่ในเตาเป็นตัวรักษาสมดุลของเตาจ่ามนัส ส่วนชื่อเตาจ่ามนัส เป็นชื่อของดาบตำรวจมนัส ติคำที่ขณะนั้นมียศเป็นจ่าสิบตำรวจจึงใช้ชื่อจ่ามนัสเป็นชื่อเตา ที่ได้เสียสละพื้นที่ในการขุดค้นศึกษาเตาโบราณและเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าของบ้าน

1.5.1.3 เตาแสนศรี เป็นเตามีลักษณะโครงสร้างเหมือนกันเตาสุนันซึ่งมีการขุดค้นศึกษาเพียงครึ่งเตาเนื่องจากที่ตั้งของเตาแสนศรีตั้งอยู่ในพื้นที่ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ และพื้นที่ของพ่ออุ๊ยศรี อินน้อย(ปัจจุบันเป็นกรรมสิทธิ์ของนายสมเกียรติ อินน้อย) จึงมีการขุดค้นเพียงครึ่งเตาในส่วนของบริเวณพื้นที่ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ เท่านั้นซึ่งจะเห็นเพียงปล่องเตาและห้องภาชนะ ส่วนการตั้งชื่อว่าเตาแสนศรี เพื่อเป็นเกียรติแก่คุณตาแสน ธิเสนา (บิดาของคุณสุนัน ติคำ) ผู้บุกเบิกพื้นที่และพ่ออุ๊ยศรี อินน้อย ผู้เป็นเจ้าของที่ดินที่เป็นที่ตั้งของเตาอีกครึ่งหนึ่ง

1.5.1.4 เตาชื่น เป็นเตาขนาดเล็ก พบว่า สภาพเตาชื่นภายหลังการขุดค้นโครงสร้างเตาเกือบทั้งหมดอยู่ในตำแหน่งดั้งเดิม เว้นเฉพาะปล่องเตาส่วนบนและปากเตาที่ชำรุด มีดินไหลไหลเข้าไปอัดแน่นอยู่ภายในเตาจนเต็ม ซึ่งในการขุดค้นมิได้ขุดเอาดินภายในเต่ออก เนื่องจากโครงสร้างผนังและหลังคาเตาแตกร้าว และบางส่วนทรุดตัว เกรงว่าหากขุดเอาดินที่อัดแน่นอยู่ข้างในออกจะทำให้โครงสร้างเตายุบตัวเสียรูปทรง แต่เตาชื่นมีหลักฐานทางโบราณคดีที่น่าสนใจคือชิ้นส่วนก้นชาม/จานเคลือบที่เผาไม่สุกตัวสมบูรณ์ (underfired ware/immaturefiring ware) มีลายประทับรูปปลาตัวเดียวตรงกลางชาม/จานด้านใน ลักษณะคล้ายกับลายปลาที่ปรากฏมากมายในประดิษฐ์ภัณฑ์ของแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 70-71) ส่วนการตั้งชื่อว่าเตาชื่นเป็นการให้เกียรติคุณยายชื่น ธิเสนา ผู้บุกเบิกที่ดิน ส่วนการดูแลรักษาก็ใช้วิธีการแบบธรรมชาติเหมือนเช่นเตาอื่นที่มีปลวกอาศัยโดยไม่มีการทำลายรังปลวกแต่เก็บรักษารังปลวกไว้เพื่อให้ปลวกช่วยรักษาเตา

1.5.1.5 หลุมเฟื้องหม้อหรือหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ เป็นหลุมที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการผลิตภาชนะเครื่องถ้วยชามของเตาจ่ามนัส ซึ่งภาชนะถ้วยชามที่พบในหลุมเฟื้องหม้อล้วนแต่เป็นภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ จึงเชื่อว่าหลุมเฟื้องหม้อเป็นกองขยะภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากกรรมวิธีการเผาจากเตาจ่ามนัส (ดาบตำรวจมนัส ติคำ 2552)

1.5.2 การจัดแสดงเกี่ยวกับเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

การจัดแสดงเกี่ยวกับเฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นเฮือนที่สร้างขึ้นเพื่อจำลองวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและคนน่านที่แสดงความรู้และความเชื่อในการสร้างบ้านของชาวน่าน โดยจะสร้างตามสภาพแวดล้อมหรือวัสดุก่อสร้างที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นเฮือนให้เห็นลักษณะโดยทั่วไปของเรือนแบบโบราณคนน่าน คือ เรือนจะมีใต้ถุนสูง การวางตัวบ้านจะวางตามแนวทิศทางเหนือใต้เป็นการวางตามตัวเมือง หากวางในทิศตรงกันข้ามถือว่า “แปลงบ้านขวางเมือง” ซึ่งไม่เป็นมงคล ส่วนหน้าบ้านจะอยู่ทางทิศเหนือหรือใต้แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศเหนือหรือหากมีถนนหรือแม่น้ำผ่านหน้าบ้านก็สามารถหันหน้าบ้านไปทางทิศนั้นได้ ส่วนทางขึ้นบันไดบ้านจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกจำนวนขั้นบันไดจะเป็นเลขคี่มักเป็นเลข 5 7 9 เพราะมีความเชื่อที่ว่า “คี่อยู่คู่หนี” และในส่วนทางขึ้นบันไดบ้านจะมีฮ้านน้ำวางไว้เพื่อต้อนรับผู้ที่มาเยือน (จรีพร นาคสัมฤทธิ์ 2545 : 117)

การจัดแสดงบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่นแบ่งการจัดแสดง ออกเป็น 4 ส่วน ซึ่งแต่ละส่วนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ

1.5.3.1 ใต้ถุนบ้าน เป็นพื้นที่ใช้สำหรับเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร ใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์ เป็นที่เก็บหลัว (ฟืน) และทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ โต๊ะที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้นั่งพักผ่อนพูดคุย ล้อ(เกวียน) เล้าข้าว(ยุ้งฉาง) หลัว(ฟืน) นอกจากนั้นบริเวณใต้ถุนบ้านยังมีของเล่นเด็กไว้ให้เด็กๆที่เข้ามาเยี่ยมชมเห็นว่าผู้ใหญ่สมัยนี้หรือเด็กๆในสมัยก่อน มีของเล่นอะไรที่ใช้เล่นกันและบริเวณรอบๆบ้านยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้ทานกันอีกด้วย

ภาพที่ 26 บริเวณใต้ถุนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.5.3.2 ชานบ้านและเติ่น เป็นที่ใช้สำหรับรับแขกและใช้ในการทำกิจกรรมภายในครอบครัว บริเวณชานบ้านและเติ่นจะมีการจัดแสดง อาทิ ฮ้านน้ำ (ร้านน้ำ)ใช้สำหรับให้แขกและสมาชิกในครอบครัวไว้บริโภค มีระเบียงกับเติ่นเป็นที่นั่ง ซึ่งระหว่างระเบียงกับเติ่นจะเป็นทางเดินที่ใช้ไม้มาตีสลับกันเป็นช่องว่าง ทางเดินนี้เป็นการเดินออกกำลังกาย นวดฝ่าเท้า ส่วนทางทิศใต้ของชานบ้านมีการจัดแสดงเกี่ยวกับเครื่องมือการทำนา การหาปลา และเครื่องมืออื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านสวกพัฒนา นอกจากนั้นยังมีการจัดแสดงกี่กระตุก (เครื่องมือทอผ้า)ทางทิศตะวันออกของชานบ้าน ซึ่งคุณยายชื่นใช้ในการทอผ้าขาวม้าและมีอุปกรณ์ต่างๆที่เกี่ยวกับการทอผ้าซึ่งทุกบ้านจะต้องมีกี่กระตุกเพราะในอดีตชาวบ้านจะทำเสื้อผ้าไว้ใช้เอง ปลูกฝ้ายไว้ใช้เองไม่มีการซื้อจากที่อื่น และมีกะโหลกอุปกรณ์ของผู้ใหญ่บ้านที่ใช้สำหรับเคาะบอกเหตุการณ์ต่างๆของชุมชน ซึ่งการประชุมจะเคาะ 3 ครั้ง ไฟไหม้ มีโจร น้ำท่วม จะเคาะ 1 ครั้ง

ภาพที่ 27 บริเวณชานบ้านและเติ่นเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.5.3.3 ห้องนอนเป็นการสร้างและจัดแสดงไปตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั่งเดิมของคนในอดีต ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้าน เป็นห้องนอนห้องเดียวที่มีขนาดใหญ่ เพราะคนสมัยก่อนไม่แบ่งห้องนอน ภายในห้องนอนมีการจัดแสดงที่เรียบง่ายตามแบบห้องนอนทั่วไปของชาวบ้าน คือจะวางสะลี (ที่นอน) บริเวณตรงขื่อบ้านตรงกับเสาเอกของบ้านและยังมีหิ้งพระอยู่บริเวณเสาเอกและหิ้งผีปู่ย่าอยู่บริเวณเสาทางทิศเหนือของห้องนอน นอกจากนั้นภายในห้องนอนยังมีการจัดแสดงเกี่ยวกับเสื้อผ้าที่เป็นของที่เคยใช้มาทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นชุดกำนันของพ่ออุ๊ยสม ธิเสนา ชุดตำรวจของ ร.ต.ท.มานะ ติคำ ผ้าถุงของคุณยายชื่น ธิเสนา และคุณย่าอำไพ

ติคำ หีบผ้า โต๊ะทำงานของพ่ออุ๊ยสม ธิเสนา(สมัยเป็นกำนันตำบลสวก)และรูปภาพพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ที่หาดูได้ยาก

ภาพที่ 28 ห้องนอนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.5.3.4 ครัวไฟ(ห้องครัว) มีการจัดแสดงที่เกิดขึ้นไปได้วิถีชีวิตแบบเดิมตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้าน ซึ่งห้องครัวมีการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน คือ ภายในครัวไฟ มีการจัดแสดงเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องครัวที่ใช้ในการประกอบอาหาร ซึ่งแต่ละชิ้นจะสื่อความหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งสิ่งของที่จัดแสดงในห้องครัวจะประกอบไปด้วยของเก่าและของใหม่ ที่มีการใช้งานตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงและส่วนของที่ล้างและทำความสะอาดอุปกรณ์ทำครัว อาทิ เตาไฟ กระปุกข้าว แอ๊บข้าว ถ้วยก๋าไก่ ตู้กับข้าว หม้อแกง ป๊าก ตั่งหม้อ โก๊ะข้าว ก่อม/ม้ารองนั่ง หิ้งบนเตาไฟ ฯลฯ

ภาพที่ 29 ครัวไฟ (ห้องครัว) เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.5.3 การจัดแสดงวิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน (ผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น) เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่ดำเนินวิถีชีวิตอย่างพอเพียง อยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ใครที่มีทั้งการทำสวน การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ที่ซึ่งเป็นปกติของวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในบ้านที่ดูร่มรื่น เงียบสงบเย็นสบายโดยการตัดหญ้า กวาดใบไม้ ซึ่งสอดคล้องกับจรีพร นาคสัมฤทธิ์ (2545) พบว่า

...วิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวมีสภาพแวดล้อมภายในพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตจริงของชาวบ้านที่จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ทำให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้สามารถศึกษาสภาพแวดล้อมและการจัดการภายในแหล่งเรียนรู้นี้ตามแนวคิดของความพอเพียง เนื่องจากการดำเนินชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวก็ยังคงใช้ชีวิตปกติถึงแม้ว่าว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์และไม่ได้มีการเพิ่มภาระที่มากมายใดๆ... (จรีพร นาคสัมฤทธิ์2545 : 135)

จึงทำให้วิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวควบคู่ไปกับการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เพราะพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นได้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตที่ไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงใดๆไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากใครทำอะไรได้ก็ทำไม่ต้องเพิ่มอะไรให้เป็นภาระของครอบครัวอยู่อย่างไงก็อยู่อย่างงั้นเพราะคนที่มาเที่ยวก็จะได้เห็นสิ่งที่เป็นตามธรรมชาติ (ดาบตำรวจมนัส ติคำ 2553)

1.5.4 การจัดแสดงป้ายนิเทศ เป็นป้ายนิเทศที่อธิบายถึงความเป็นของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง การศึกษาขุดค้นเตาเผา ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น รูปภาพการเสด็จทัศนศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี วันที่ 4 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2544 รูปภาพการเสด็จทัศนศึกษาของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ วันที่ 22 เดือนธันวาคม พ.ศ.2542และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการโครงการโบราณคดีชุมชน ซึ่งการจัดแสดงป้ายนิเทศอยู่ 3 บริเวณ คือ 1.บริเวณกลางสวนทางเดินระหว่างเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส เป็นป้ายนิเทศที่สื่อสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นทั้งประวัติแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ความเป็นมาและรูปภาพของเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่น รูปภาพของสมเด็จพระเทพรัตนฯราชสุดาสยามบรมราชกุมารีเสด็จทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 และรูปภาพของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542 2.บริเวณบนเฮือนพิพิธภัณฑ์เป็นป้ายนิเทศที่เกี่ยวกับรูปภาพการขุดค้นศึกษาเตาสุนัน เตาจ่ามนัส พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและงานพระราชพิธีฉลอง

ครบรอบการครองราชย์ครบ 60 ปี ป้ายนิเทศเกี่ยวกับรูปภาพของสมเด็จพระเทพรัตนฯราชสุดาสยามบรมราชกุมารีเสด็จทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 และรูปภาพของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์เสด็จทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542และป้ายนิเทศเกี่ยวกับนายแพทย์บุญยงค์ วงค์รักมิตรบริเวณฝาผนังชานบ้าน ส่วนในบริเวณห้องนอนมีป้ายนิเทศเกี่ยวกับข่าวหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอเรื่องราวของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและป้ายนิเทศเกี่ยวกับนายแพทย์บุญยงค์ วงค์รักมิตร 3.บริเวณใต้ถุนบ้านของเจ้าของบ้านเป็นป้ายนิเทศเกี่ยวกับการขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัสและป้ายนิเทศเกี่ยวกับการสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ...ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขณะการขุดค้นศึกษาเตาจากฝ่ายต่างๆ การทำพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้าน... (จรีพร นาคสัมฤทธิ์ 2545 : 135)

ภาพที่ 30 ป้ายนิเทศบริเวณกลางสวนทางเดินระหว่างเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส

1.5.5 การบรรยายจากวิทยากร (ผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น) เป็นการบรรยาย อธิบาย เล่าเรื่องราวความเป็นมาที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของการศึกษาขุดค้นเตาเผา ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ความเป็นของวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ วิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน ประเภทของเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านสวกพัฒนาฯลฯ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

การบรรยายของดาบตำรวจมนัส ติคำบรรยายความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ การขุดค้นศึกษา เตาเผา การสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่น สิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น วิธีการจัดการของดาบตำรวจมนัส ติคำและครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากการบรรยายของจ่ามนัส อาทิ

...ผมไม่รู้จักอาจารย์สายันต์มาก่อน เขามาน่านตั้งแต่ปี 27 เดินผ่านหน้าบ้านผมทุกครั้ง ถ้าไม่มีศูนย์ประสานงานประชาคมน่าน ก็จะไม่มีใครพบเตาเผาบ้านบ่อสวก คนก็จะไม่ได้มาเจอกัน อาจารย์สายันต์เขาหาเตาเผาไม่ได้ อาจารย์สายันต์ก็มาศูนย์ประสานงานประชาคม อาจรย์หมอบุญยงก็บอกผมให้ประสานกับอาจารย์สายันต์ เพราะผมเป็นคนบ้านบ่อสวก อาจารย์ก็ไปทั้งวันไม่ด้อะไร จนอาจารย์เขาจะกลับ ผมบอกว่าที่บ้านผมมีดินแข็งอยู่ 2 ที่ ขุดไม่ได้ ไถไม่เข้า ก็พาอาจารย์ไปบ้านเจอดินแข็งนั้นที่เจอเตาแรกก็เป็นแบบนี้...(มนัส ติคำ,อ้างถึงในชาตรี เจริญศิริและคณะ 2544 : 188)

...ในบ้านมี 7 เตา ขุดขึ้นมา 4 เตา เหลืออีก 3 เตา แต่ยังไม่ให้ขุด เพราะให้ 4 เตาที่อยู่ตอนนี้มันพังก่อน ถ้าเราขุดขึ้นมาทั้ง 7 เตาพร้อมกัน แล้วมันพัง 7 เตา คนรุ่นหลังก็จะไม่ได้เห็น อีกร้อยปีพันปีให้คนรุ่นหลังขุดต่อ... (มนัส ติคำ,อ้างในผู้จัดการรายวัน 10 มีนาคม 2551)

...การจัดการของบ้านผมเป็นการจัดการที่เรียบง่ายเป็นการจัดการตามสิ่งที่มีอยู่ ไม่ว่าเตาเผาถ่านผมก็ดูแลเก็บรักษาไว้ให้เด็กๆคนรุ่นหลังได้เรียนรู้อีกอย่างเตาเผาถ่านก็เป็นของพ่อตาผมท่านเสียแล้วผมก็เลยรักษาไว้เป็นอนุสรณ์ ส่วนคอกวัวกับเล้าไก่ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วผมก็เลยไม่รื้อเพราะมันมีความรู้คนกรุงเทพและเด็กเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยรู้จัก ส่วนโรงปั้นดินลูกสาวกับลูกศิษย์ของอาจารย์สายันต์ ได้พาเด็กๆมาเรียนรู้การปั้นดินเพื่อเด็กจะได้รู้เรื่องการทำภาชนะเครื่องถ้วยชามทั้ง หม้อ ไห จาน ชามจากโรงปั้นดินและทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าเตาเผาโบราณก็มีการปั้นในลักษณะนี้... (มนัส ติคำ,การบรรยาย 26 ธันวาคม 2552)

ซึ่งการเป็นวิทยากร ดาบตำรวจมนัส ติคำ บอกว่า พิพิธภัณฑ์ในบ้านและต้องรับผิดชอบดูแลจัดการทั้งหมดทุกขั้นตอน ทำให้ตนเองพัฒนาขึ้นทั้งความรู้ ความคิด และมีการเน้นย้ำวิถีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการเอื้ออารีเกื้อกูลต่อคนอื่นที่ด้อยโอกาสและยากจนมากยิ่งขึ้น(มนัส ติคำ,อ้างถึงในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 283)

ภาพที่ 31 การบรรยายของดาบตำรวจมนัส ติคำ

ส่วนการบรรยายของคุณยายชื่น ธิเสนา เป็นการเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของการขุดค้นเตาเผา ลักษณะของเตาเผา อายุของเตาเผา การเสด็จทัศนศึกษาของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ชื่อของเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งเห็นได้จากการบรรยายของคุณยายชื่น ธิเสนา อาทิ

...เตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก(เตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง) ระหว่างขุดเปิ้น(อาจารย์สายันต์)วัดความกว้างความยาวหมด แต่สองเตาเท่าเดียวกัน ความยาว 6 เมตรครึ่ง(6.5เมตร) ความกว้าง 3เมตรครึ่ง(3.5เมตร) ระหว่างขุดคนงานเปิ้นปะขี้ถ่านขี้เต้า(ขี้เถ้า)ในบริเวณตี่(ที่)เปิ้น(คนโบราณ)สุ้ก(ใส่)ฟืนยังเคิ้น(เหลือ)อยู่ อาจารย์สายันต์เปิ้นก็บ่(ไม่)หื้อคนงานหยะหยั่ง(ทำอะไร) เปิ้น(อาจารย์สายันต์)หื้อ(ให้)คนงานไปเอาถุงเอากีมมา แล้วเปิ้น(อาจารย์สายันต์)ก็เอากีมกีบ(เก็บ)ใส่ถุง เตาสุนันนิดหน่อยเตาจ่ามนัสนิดหน่อย เปิ้น(อาจารย์สายันต์)ก็เอาใส่ถุงอย่างละถุง เปิ้น(อาจารย์สายันต์)กลับกรุงเทพเปิ้น(อาจารย์สายันต์)ก็เอาไปพิสูจน์กับสารคาร์บอน-14ที่ประเทศออสเตรเลีย ได้ว่าเตาสุนัน 550ปี เตาจ่ามนัส 750 ปี... (ชื่น ธิเสนา,การบรรยาย 4 มกราคม 2553)

...เตานี้คนมะก่อน(คนโบราณ)เปิ้นปิดหน้าดินเอาของออกมาใจ้(ใช้) เปิ้นบ่ใจ(ไม่ใช่)มีของใจ้(ใช้)เหมือนมะเดียวนี้(สมัยนี้) เป็นถ้วยโถโอชามเป็นหม้อเป็นไห เปิ้นปั้นแล้วเปิ้นก็เอาพึ่งแดดพึ่งลมไว้ แล้วเปิ้นก็มุด(ลอด)เข้าไปในเตาเอาของไปไว้ในเตาเพื่อเผา คนตี่(ที่)ยื่นส่งภาชนะก็ยืนอยู่นอกเตาส่งของหื้อ(ให้)เผาส่งต่อๆกันไปใส่เต็ม แล้วเปิ้นก็เผาเอาหลัว(ฟืน)ใส่ที่สุ้กหลัว(ห้องใส่ฟืน) คนไทยเปิ้นฮ้อง(เรียกว่า)ว่าที่ใส่ฟืน แล้วเปิ้นก็เผาพอเปิ้นเผาได้หลายอาทิตย์เปิ้นว่าควันไฟขาว เปิ้นว่าของสุก เปิ้นก็ปิดหล่ะไว้(ทิ้งไว้)

พอดีหลังจากนั้นก็ขาดช่วงหมด ในบ้านของยายนี่เปิ้นว่าเป็นชุมชนใหญ่ คนสมัยมะก่อน(คนโบราณ) เปิ้นขาดช่วงจะขาดช่วงเพราะข้าศึกหรือว่าโรคระบาดก็บ่สู้ใด(ไม่รู้ได้) เปิ้น

ก็อาจจะอพยพหนีไปก็เลยขาดช่วงการเผา แต่ของตี่(ที่)นี่ไปตกอยู่ประเทศลาวปู้นเยอะ อาจารย์สายันต์กับเพื่อนของเปิ้น ดร.สุมิตรเปิ้นผ่อ(ดู)เนื่อดินฮู้(รู้)เปิ้นว่าเป็นไหบ่อสวกไปตก(อยู่)ตี่(ที่)หลวงพระบางปู้นเยอะ ดร.สุมิตรเปิ้นได้ซื้อมาไว้ตี่(ที่)กรุงเทพ 8 ใบ เปิ้นย้อนขื้อหื้อ(ยกให้)เฮาใบหนึ่ง เพราะเป็นของบ้านบ่อสวก พอดีดาบนัสไปกรุงเทพ อาจารย์สายันต์เปิ้นเลยหื้อ(ให้)ดาบนัสลูกเขยเอามาไว้ที่พิพิธภัณฑ์อยู่บนบ้านพิพิธภัณฑ์เด๋ียวขึ้นไปดูได้..."(ชื่น ธิเสนา,การบรรยาย 4 มกราคม 2553)

...เตาเมืองน่านบ้านบ่อสวก(แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง)เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเปิ้นเสด็จมา พระพี่นางเธอเปิ้นเสด็จมาวันที่ 22 เดือนธันวาคม ปี2542 ปีตี่(ที่)เฮาขุดเตาพอดีพระเทพเสด็จมาวันที่ 5 พฤศจิกายน ปี2544 เปิ้นยืนตี่(ที่)เตาจ่ามนัสเปิ้นก็บอกว่าเตาจ่ามนัสห้ามเจาะห้ามเปิดห้ามคุย(ทำอะไร)เปิ้นหื้อ(ให้)ล่ะ(ทิ้งไว้แบบเดิม)ตามธรรมชาติ... (ชื่น ธิเสนา,การบรรยาย 4 มกราคม 2553)

ภาพที่ 32 การบรรยายของคุณยายชื่น ธิเสนา

1.6 การจัดการความรู้

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการจัดการความรู้ที่แปลงความรู้ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นทั้งการศึกษาขุดค้น การสร้างพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดง ทำให้มีชุดความรู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.6.1 ชุดความรู้ทางด้านโบราณคดี เป็นชุดความรู้ที่ได้จากการศึกษาขุดค้นเตาเผาเฟื้องหม้อ (เศษเครื่องปั้นดินเผา) คือ หลุมขุดค้นศึกษาเตาในบริเวณพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น มีจำนวน 5 หลุม ได้แก่

1.6.1.1 เตาสุนัน ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้าน ใกล้กับแนวรั้วด้านตะวันตก ห่างจากตัวบ้านระยะทาง 54.50 เมตร สภาพที่ตั้งเดิมเป็นเนินดินเตี้ยๆขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6.50 เมตร สูงจากพื้นที่ราบโดยรอบประมาณ 0.75 เมตร ที่ยอดเนินมีโครงสร้างดินเผาส่วนที่เป็นปล่องเตาและหลังคาเตาโผล่อยู่เล็กน้อยและมีร่องรอยถูกรถแทรกเตอร์ไถปาดยอดเนินออกไป พื้นที่ตั้งเนินดินที่ตั้งเตามีหญ้าปกคลุมเบาบาง มีต้นหนามขึ้นอยู่เบาบางไม่มีต้นไม้ใหญ่ เนินดินเตาสุนันลาดเอียงลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ลาดชายเนินด้านนี้มีดินสีดำทับถมอยู่เป็นชั้นหนามาก สภาพดินอ่อนมีความชื้นสูงและมีหญ้าขึ้นปกคลุมหนาแน่น

ภาพที่ 33 เตาสุนัน

การขุดค้นเนินดินเตาสุนัน ดำเนินการขุดระหว่างวันที่ 2-15 ตุลาคม พ.ศ.2542 โดยวางผังหลุมขนาด 10x5 เมตร (50 ตารางเมตร) ครอบคลุมเนินดินเตาเผาแนวแกนทิศตะวันตกเฉียงใต้/ตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งพื้นที่หลุมขุดค้นออกเป็น 5 ส่วน แต่ละส่วนมีขนาด5x2 เมตร (10 ตารางเมตร) เริ่มขุดค้นจากส่วนแรกที่อยู่ทางด้านยอดเนิน(บริเวณปล่องเตา) จนพบโครงสร้างเตาแล้วจึงขุดขยายออกไปยังส่วนที่อยู่ถัดออกไปทางตัวเตา ห้องภาชนะและห้องไฟจนถึงปากเตา โดยขุดลอกดินที่ทับถมโครงสร้างเตาออกจนถึงโครงสร้างเตาส่วนที่เป็นดินก่อเกือบทั้งหมด และเว้นฐานเตาที่เป็นดินถมด้านข้างเตาไว้ตามระดับดินเดิมคือชั้นดินเหนียวสีแดงนวล แต่ในส่วนที่เป็นห้องไฟ และด้านหน้าเตาต้องขุดค้นลึกลงไปจนถึงพื้นเตาแต่เดิมที่อยู่ต่ำลงไปจากพื้นผิวดินปัจจุบันประมาณ 2 เมตร ในการขุดค้นทั่วไปไม่พบโบราณวัตถุมากนักเนื่องจากเป็นเนินดินที่ตั้งตัวเตาเผา แต่พบโบราณวัตถุประเภทเศษเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายเป็นจำนวนมากใน

ห้องไฟและช่องใส่ไฟทางด้านหน้าเตา เศษเครื่องถ้วยชามดังกล่าวถูกนำมาใส่ไว้ในห้องไฟเตาสุนัน หลังจากหลังคาเตายุบพังแล้ว ซึ่งในการขุดค้นบริเวณห้องไฟได้พยายามคงสภาพและตำแหน่งของเศษเครื่องถ้วยชามให้อยู่ในตำแหน่งเดิมมากที่สุด(in site preservation) แต่ก็มีบางส่วนที่ต้องเคลื่อนย้ายออกไป(ส่วนน้อย) ปัจจุบันเศษเครื่องถ้วยชามดังกล่าวยังอยู่ในหลุมขุดค้นเตาสุนัน (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 57-58)

รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) อธิบายคุณลักษณะและสภาพของเตาสุนันไว้ว่าเตาสุนันเป็นเตาเผาห้องเดี่ยวชนิดเตาดินก่อแบบระบายความร้อนเฉียงขึ้นในกลุ่มเตาแบบล้านนา : Lanna Kiln สภาพดั้งเดิมของตัวเตา โครงสร้างส่วนฐานล่างของเตาประมาณ 4/5 ของความสูงฝังจมอยู่ในเนินดิน มีเพียงหลังคาเตาและปล่องเตาหรือด้านหลังเตาอยู่บนยอดเนิน ตัวเตาลาดเอียงลงสู่ชายเนินที่ต่ำกว่า แผนผังเตาเป็นรูปคล้ายเรือ ด้านหน้าเตาค่อนข้างกว้างกว่าด้านหลังเตา มีหลังคาดินก่อรูปโค้งจากผนังด้านข้างคลุมพื้นที่เตาทั้งหมดตั้งแต่ปากช่องใส่ไฟขึ้นไปจนถึงปล่อง แผนผังปล่องเตาเป็นรูปไข่เกือบกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.40 เมตร โครงสร้างปล่องส่วนเหนือผิวดินถูกไถทำลายไปแล้วทำให้ไม่ทราบความสูงของปล่อง เพดานด้านหลังคาเตาส่วนที่เหลืออยู่เหนือคอเตาติดกับปล่องยังคงสภาพดีอยู่ และปรากฏรอยกดบุ๋มเป็นหลุมกลมตื้นๆขนาดฝ่ามือ 2 แห่งในบริเวณนี้ แต่เพดานหลังคาตัวเตาตั้งแต่กลางห้องภาชนะ หลังคาเตาบริเวณห้องไฟและช่องใส่ไฟชำรุดและยุบตัวลงไปทับอยู่บนพื้นเตาในขณะที่ผนังเตาด้านข้าง ยังคงสภาพดีอยู่เกือบทั้งหมด ในการขุดแต่งเนินดินที่เป็นฐานล้อมปล่องเตาสุนันในภายหลังได้พบขวานหินกะเทาะที่ไม่บ่า จำนวน 2 เล่ม ทำจากหินภูเขาไฟ เนื้อละเอียดสีดำ สันนิฐานว่าเป็นหลักฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำสมุน-ลุ่มน้ำน่าน ดอยปู่แก้ว ดอยภูซางและเทือกเขาเดียวกันอีกมากมาย และคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคนั้นได้เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้และทิ้งเครื่องมือหินที่ชำรุดใช้การไม่ได้ไว้ทั่วไป และขวานหิน 2 เล่ม ที่พบในหลุมขุดค้นเตาสุนันก็เป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างดี สภาพเตาสุนันภายหลังการขุดค้น ปล่องเตาและโครงสร้างส่วนบนพังไปหมดแล้ว หลังคาเตาส่วนที่ชิดปล่องยังคงสภาพดี ในการขุดค้นไม่ได้รื้อหลังคาเตาส่วนที่พังยุบออกไป แต่ทำการขุดทดสอบบางบริเวณเพื่อศึกษาพื้นห้องภาชนะและห้องไฟและพยายามรักษาเศษหม้อเศษไหที่มีมากในห้องไฟให้อยู่ในที่เดิมมากที่สุด (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 60)

1.6.1.2 เตาจ่ามนัส เนินดินที่ตั้งเตาจ่ามนัส ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้าน เดิมอยู่ใกล้กับเล้าไก่และคอกวัว ปัจจุบันอยู่ติดกับอาคารพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ห่างจากเนินดินเตาสุนันไปทางทิศตะวันออกระยะทาง 42.50 เมตร ห่างจากตัวบ้านไปทางทิศเหนือระยะทาง 31.50 เมตร สภาพเดิมก่อนการขุดค้นเป็นเนินดินรูปกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5.00 เมตร ยอดเนินสูงค่อนข้างไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ และค่อยๆลาดเอียงลงไปทางทิศ

ตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นที่ลาดต่ำลงไปสู่ลำน้ำสวกที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 150 เมตร บนยอดเนินดินมีโครงสร้างปล่องเตาดินเผาปรากฏอยู่ ขอบปล่องปั้นหนาและมีเนื้อดินเผาแกร่งมาก ไม่เห็นโครงสร้างเตาส่วนอื่นๆโผล่เหนือผิวดิน และไม่พบเศษเครื่องปั้นดินเผาและหลักฐานที่เกี่ยวกับตัวเตาบนผิวของเนินดิน แต่ในบริเวณพื้นลาดทางตะวันออก ของเนินดินห่างออกไปประมาณ 15 เมตร ปัจจุบันเป็นเล้าไก่และคอกหมู พบเศษเครื่องปั้นดินเผา และก้อนดินเผาโครงสร้างเตาที่พังทลายทับถมอยู่หนาแน่น จ.ส.ต. มนัส ติคำ (ปัจจุบันเป็นนายดาบตำรวจ มนัส ติคำ) ให้ข้อมูลว่าในบริเวณนี้เคยขุดพบเศษเครื่องปั้นดินเผาและก้อนดินเผาที่ทับถมอยู่จำนวนมาก ในการขุดค้นเตาจ่ามนัส วางผังหลุมขนาด 8-5 เมตร ครอบคลุมเนินดินเตาจ่ามนัส และดำเนินการขุดค้นตามระเบียบวิธีและกระบวนการเดียวกับการขุดค้นเตาสุนัน คือ เริ่มขุดแต่งบริเวณปล่องเตาที่มีโครงสร้างโผล่เหนือผิวดินก่อน เมื่อพบโครงสร้างส่วนอื่นๆก็ค่อยๆขุดลอกชั้นดินที่ทับถมออกไปช้าๆจนเปิดให้เห็นตัวเตาทั้งหมด (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551: 61)

ภาพที่ 34 เตาจ่ามนัส

รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) อธิบายคุณลักษณะและสภาพของเตาจ่ามนัสไว้ว่า เตาจ่ามนัส เป็นเตาเผาห้องเดี่ยวชนิดเตาดินก่อแบบระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้นในกลุ่มเตาแบบล้านนา : Lanna Kiln เช่นเดียวกับเตาสุนัน ลักษณะดินเป็นเตาดินก่อขนาดใหญ่ ความยาวจากปากช่องใส่ไฟไปจนถึงด้านหลังปล่องเตา 6.50 เมตร ส่วนที่กว้างที่สุดวัดจากขอบนอกของตัวเตา 3.00 เมตร สัดส่วนภายในเตาวัดไม่ได้เนื่องจากมีโครงสร้างหลังคาเตาปิดคลุมอยู่ทั้งหมด เตาจ่ามนัส มีโครงสร้างเตาสมบูรณ์มากที่สุด มีร่องรอยการก่อซ่อมแซมและปรับปรุงส่วนปล่องเตาและช่องใส่ไฟ พบโครงสร้างปล่องเตาก่อซ้อนกันสองชั้น บนหลังคาเตาบริเวณรอยต่อของหลังคา

เตากับปล่องพบรอยเท้า และรอยมือประทับอยู่บนผิวหลังเตาหลายรอยสันนิฐานว่าอาจจะเป็นรอยเท้าและกดประทับรอยมือเป็นหลุมโดยปัญญาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิวิเศษของชุมชนปั้นหม้อหรือไม่ก็เกิดจากการประกอบพิธีกรรม ซึ่งพิจารณจากรอยดังกล่าวน่าจะเกิดจากการตั้งใจสร้างขึ้นและเป็นโครงสร้างส่วนที่โผล่เหนือผิวดิน(สายันต์ ไพรชาญจิต 2551 : 61-62)

1.6.1.3 เตาแสนศรี เนินดินเตาแสนศรีตั้งอยู่ติดรั้วทางทิศเหนือของเตาสุนันอยู่ติดกับที่ดินของพ่ออุ๊ยศรี อินน้อย(ปัจจุบันเป็นกรรมสิทธิ์ของคุณสมเกียรติ อินน้อย) จึงได้ตั้งชื่นเตาว่า “เตาแสนศรี : Saen-Sri Kiln” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พ่ออุ๊ยแสน ธิเสนา และเพื่อเป็นเกียรติแก่พ่ออุ๊ยศรี อินน้อย ผู้เป็นเจ้าของที่ดิน แต่เดิมเนินดินที่ตั้งเตาแสนศรีมีลักษณะคล้ายจอมปลวกขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 เมตร เมื่อราว 15 ปีที่ผ่านมาพ่ออุ๊ยแสน ธิเสนา ได้ตั้งเตาเผาถ่านใกล้ๆกับเนินดินเตาแสนศรีและขุดเอาดินจอมปลวกที่คลุมโครงสร้างปล่องเตาไปใช้เป็นวัสดุก่อสร้างเตาเผาถ่าน ในขณะที่อีกฟากหนึ่งของจอมปลวกที่อยู่ในเขตพื้นที่ของพ่ออุ๊ยศรี อินน้อย ก็มีการถากและไถพรวนเพื่อทำไร่ ทำให้เนินดินถูกทำลายไปจนเหลือเพียงสันกลางเนินที่เป็นแนวรั้วกั้นที่ดินสองแปลงเท่านั้น ซึ่งในปี พ.ศ.2548-2549 ดาบตำรวจมนัส ติคำ ได้สังเกตพบก้อนดินเผาโครงสร้างเตาโผล่อยู่บนยอดเนินดินริมรั้วและเมื่อตรวจสอบดูก็พบว่าเป็นปล่องเตาดินก่อขนาดใหญ่จึงได้สร้างหลังคาชั่วคราวคลุมเนินดินที่มีโครงสร้างปล่องเตาเพื่ออนุรักษ์เบื้องต้นไว้ก่อน

ภาพที่ 35 เตาแสนศรี

ต่อมาเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ จึงดำเนินการขุดค้นเพื่อศึกษารูปแบบและขนาดของเตาแสนศรี ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้เป็นการขุดค้นศึกษาเพียงครึ่งเดียวเฉพาะส่วนที่อยู่ในที่ดินของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ เท่านั้นมิได้ขุดเปิด

พื้นที่เนินดินที่ตั้งเตาทั้งหมด เนื่องจากไม่ได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของที่ดินอีกฟากหนึ่ง แต่ก็ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการสังเคราะห์รูปเต็มของเตาแสนศรี จากการศึกษาหลักฐานของเตาแสนศรีพบว่าเป็นเตาดินก่อแบบล้านนาขนาดความยาวโดยตลอดประมาณ 6.25 เมตร ความกว้างสูงสุดที่กำแพงกั้นไฟประมาณ 2.80 เมตร ปล่องเตารูปวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 45 เซนติเมตร โครงสร้างผนังปล่องเตาหนา 18 เซนติเมตร ส่วนสูงเต็มรูปของปล่องประมาณ 1.40-1.50 เมตร ผนังดินก่อโครงสร้างห้องไฟและห้องภาชนะความหนา 18-20 เซนติเมตร เตาแสนศรีมีขนาดห้องภาชนะค่อนข้างยาวเป็นสัดส่วนถึงประมาณ 3.5 ส่วนใน 5 ส่วนของความยาวโดยตลอด ซึ่งเป็นแบบแผนเดียวกันกับเตาสุนันและเตาจ่ามนัส

และการขุดค้นในตัวเตาได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาประเภทไหแกร่งไม่เคลือบลักษณะเดียวกับที่พบในกองขยะกองเตาสุนันและเตาจ่ามนัสจำนวนหนึ่ง สันนิฐานว่าเตาแสนศรีน่าจะเป็นเตาร่วมสมัยกับเตาสุนันและเตาจ่ามนัสที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้งานเมื่อราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ต่อต้นพุทธศตวรรษที่ 19 แต่เนื่องจากในการดำเนินงานเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2549 มีเวลาการทำงานและพื้นที่ทำงานจำกัด จึงทำการขุดค้นศึกษาเฉพาะโครงสร้างเตาเพียงครึ่งเดียวตามแนวยาว ไม่ได้ขุดพื้นที่โดยรอบและไม่ได้ขุดค้นศึกษากองขยะของเตาแสนศรีจึงไม่ทราบว่าเตาแสนศรีเผาประดิษฐ์ภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาประเภทอื่นใดอีกบ้าง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 74-75)

1.6.1.4 เตาชื่น เนินดินเตาชื่นตั้งอยู่ทางริมรั้วห่างจากเตาจ่ามนัสไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 50 เมตร และห่างจากเตาแสนศรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ 50 เมตร แต่เดิมในสมัยโบราณเข้าใจว่าเนินดินที่ตั้งเตาชื่นอยู่ริมลำน้ำสวก แต่ปัจจุบันลำน้ำสวกเปลี่ยนทางเดินเล็กน้อยและอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 80 เมตร จากการสอบถามแม่อุ๊ยชื่น ธิเสนา และดาบตำรวจมนัส ติคำ ทราบว่า เมื่อก่อนบริเวณที่ตั้งเตาชื่นเป็นเนินดินคล้ายจอมปลวกสูงประมาณ 1 เมตร ต่อมาเมื่อได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยได้ใช้รถแทรกเตอร์ไถยอดเนินดินออกไปจนเป็นพื้นที่ราบเพื่อทำสวน แต่บริเวณที่ตั้งเตาก็ไม่สามารถปลูกอะไรได้จนกลายเป็นพื้นที่ว่าง แม้ในฤดูฝนก็มีเพียงต้นหนามขนาดเล็กขึ้นอยู่บ้างเท่านั้นและบริเวณนี้ก็ไม่เคยพบโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับเตาเผาและการผลิตเครื่องถ้วยชามในบริเวณเนินดินแห่งนี้

ต่อมาในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้สังเกตเห็นก้อนดินเผาโครงสร้างปากปล่องเตาโผล่อยู่บนผิวดินที่ถูกน้ำฝนกัดเซาะ ลองขุดดูจึงได้พบโครงสร้างส่วนล่างของปล่องเตาขนาดเล็กอยู่ใต้ดินในบริเวณนี้และได้ชื่อเนินดินที่ตั้งเตาเผาที่พบใหม่นี้ว่า “เตาชื่น : Cheun Kiln” เพื่อเป็นเกียรติแก่แม่อุ๊ยชื่น ธิเสนา ผู้เป็นเจ้าของที่ดิน

การขุดค้นของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ พบว่า สภาพเตาชื่น ภายหลังการขุดค้นโครงสร้างเตาเกือบทั้งหมดอยู่ในตำแหน่งดั้งเดิม เว้นเฉพาะปล่องเตาส่วนบนและปากเตาที่ชำรุด มีดินไหลเข้าไปอัดฉมอยู่ภายในเตาจนเต็ม ซึ่งในการขุดค้นมิได้ขุดเอาดินภายในเตาออก เนื่องจากโครงสร้างผนังและหลังคาเตาแตกร้าว และบางส่วนทรุดตัว เกรงว่าหากขุดเอาดินที่อัดแน่นอยู่ข้างในออกจะทำให้โครงสร้างเตายุบตัวเสียรูปทรง เตาชื่นเป็นเตาขนาดเล็ก ความยาวโดยตลอด 4.85 เมตร ส่วนกว้างที่สุดอยู่ที่บริเวณห้องภาชนะซึ่งกว้าง 1.60-1.90 เมตร (ความกว้างวัดภายนอกผนังเตา 1.90 เมตร) ยังไม่ทราบตำแหน่งของกำแพงกันไฟ (fire-wall) ว่าอยู่ ณ จุดใด แต่ประมาณว่าน่าจะอยู่ที่ระยะห่างจากปล่องเตาประมาณ 2.10 เมตร ปล่องเตารูปวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร โครงสร้างผนังเตาปั้นหนา 10-15 เซนติเมตร ส่วนสูงเต็มรูปของปล่องเตาประมาณ 1.50 เมตร ปากเตาหรือช่องใส่ฟืน/ไฟส่วนที่แคบที่สุดกว้าง 40 เซนติเมตร สูง 35-40 เซนติเมตร และในการขุดค้นพื้นที่ใกล้ๆปากเตาได้พบเศษชาม/จานเคลือบสีเขียวทับทมอยู่ในชั้นดินร่วมสมัยกับการใช้เตาชื่น เป็นชาม/จานรูปแบบเดียวกันกับชาม/จานเคลือบสีเขียวที่พบจำนวนมากในกองขยะสุนันและกองขยะจ่ามนัส ซึ่งเป็นชาม/จานเคลือบสีเขียวรุ่นแรกๆของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ผลิตขึ้นในช่วงห้วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ต่อต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ร่วมสมัยกับแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัวและแหล่งเตาสมัยเชลียงที่เมืองศรีสัชนาลัย หลักฐานที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งที่พบในการขุดค้นเนินดินเตาชื่น ได้แก่ ชิ้นส่วนก้นชาม/จานเคลือบที่เผาไม่สุกตัวสมบูรณ์ (under fired ware/immature firing ware) มีลายประทับรูปปลาตัวเดียวตรงกลางชาม/จานด้านในลักษณะคล้ายกับลายปลาที่ปรากฏมากมายในประดิษฐ์ภัณฑ์ของแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 70-71)

ภาพที่ 36 เตาชื่น

1.6.1.5 หลุมเฟื้องหม้อ เป็นการศึกษาประดิษฐ์ภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เผาในเตาสุนันและเตาจ่ามนัส จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ พบว่า การขุดค้นพื้นที่ทิ้งขยะหรือกองขยะ(kiln-waste area)ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญทางโบราณคดีที่มีหลักฐานร่วมสมัยกับกิจกรรมการผลิตและการเผาทับถมอยู่เป็นจำนวนมาก คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโบราณวัตถุที่เป็นเศษเครื่องถ้วยชามและเครื่องปั้นดินเผาประเภทต่างๆที่เกิดความเสียหาย ชำรุด บิดเบี้ยวและแตกหักในระหว่างการเผา การขนย้ายหรือในขั้นตอนการผลิตอื่นๆแล้วถูกโยนทิ้งไว้(สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 77-79)

ภาพที่ 37 หลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาจ่ามนัส)

1.6.1.6 การกำหนดอายุแหล่งเตาสุนันและเตาจ่ามนัส จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) พบว่า จากการเก็บตัวอย่างถ่านจากบริเวณห้องไฟของเตาจ่ามนัสและตัวอย่างถ่านจากกองขยะในซากเตาสุนัน ส่งไปวิเคราะห์กำหนดอายุที่ห้องปฏิบัติการ BETA ANALYTIC INC. ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรายงานผลการวิเคราะห์พบว่า การทดสอบหาค่าอายุด้วยวิธีคาร์บอน-14ของตัวอย่างถ่านจากเตาจ่ามนัสแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ชี้ว่าเตาจ่ามนัสถูกใช้เผาเครื่องถ้วยชามครั้งสุดท้ายในห้วงพ.ศ.1823-1858 หรือช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ส่วนการทดสอบหาค่าอายุด้วยวิธีคาร์บอน-14ของตัวอย่างถ่านจากเตาสุนันแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีค่าอายุในห้วงพ.ศ.1963-2013 ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ต่อต้นพุทธศตวรรษที่ 21 (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 44-48)

ซึ่งชุดความรู้ที่ได้กล่าวมานี้ล้วนแต่เป็นชุดความรู้ทางโบราณคดีที่ได้จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ในกระบวนการทำงานโครงการโบราณคดีชุมชน จังหวัดน่าน ผ่านงาน

เขียนของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และการบรรยายของวิทยากรพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น และทาง www.archaeopen.com

1.6.2 ชุดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นชุดความรู้ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้ การบรรยายของวิทยากรที่อธิบายถึงความรู้ ความหมาย การใช้ประโยชน์ของสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังนี้

1.6.2.1 ชุดความรู้เกี่ยวกับการสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นชุดความรู้เกี่ยวกับการสร้างเฮือนตามแบบของคนน่าน

...ซึ่งเป็นบ้านไม้แบบพื้นถิ่นของตำบลสวกที่เกิดจากนายแพทย์บุญยงค์ วงศ์รักมิตร ประธานมูลนิธิพระพุทธมนต์โชติคุณและคณะกรรมการมูลนิธิฯได้พิจารณาเห็นว่าดาบตำรวจมนัส ติคำ ซึ่งเคยเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านมาก่อนได้ทำหน้าที่บริการผู้มาชมและศึกษาพิพิธภัณฑ์หลุมขุดค้นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแห่งนี้เป็นอย่างดีและมีผู้เยี่ยมชมจำนวนมาก สมควรให้การสนับสนุนให้มีการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบบ้านในสมัยโบราณของชาวน่านและจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวน่านสมัยโบราณให้คนได้ศึกษาเรียนรู้มากขึ้น ดาบตำรวจมนัส ติคำเป็นธุระดำเนินการให้ โดยทางมูลนิธิจะสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท และดาบตำรวจมนัส ติคำได้ปรึกษากับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านโบราณได้ จะหาแบบได้ที่ไหน งบประมาณจะพอไหมประกอบกับช่วงนั้นรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้นำนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาฝึกภาคปฏิบัติฤดูร้อนที่ชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวกและในการฝึกงานครั้งนี้ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้ใช้กิจกรรมการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านโบราณเป็นโจทย์ให้นักศึกษาฝึกงานในกระบวนการพัฒนาพัฒนาชุมชนและการสงเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วมร่วม โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาข้อมูลเรื่องบ้านโบราณและวิถีชีวิตสมัยก่อนจากผู้สูงอายุโดยการจัดเวที “คนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน”และให้เยาวชนในชุมชนเข้าร่วมรับฟังและซักถามร่วมกับนักศึกษา ในขณะเดียวกันนายภูริทัต ไชยเศรษฐ์ (นักษาศึกษาปริญญาโทหลักสูตรพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิตที่เป็นสถาปนิก)ได้วาดภาพส่วนต่างๆของบ้านบนกระดาษตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุซึ่งมีคุณยายชื่น ธิเสนาร่วมอยู่ด้วยและค่อยๆปรับแก้ไขแบบบ้านโบราณจนผู้สูงอายุรับรองว่าถูกต้องทั้งรูปแบบ โครงสร้างและทิศทางการวางตัวของบ้านเป็นไปตามความเชื่อที่ปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนจึงได้แบบบ้านพร้อมกับความหมายของบ้านที่อยู่บนฐานความรู้ของชุมชนจริง...(อ้างในสายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 207-208)

หลังจากได้แบบบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำก็ได้ไปปรึกษานายถวิล ขัดโนเป็นสล่าสร้างบ้าน(ช่าง)ซึ่งเป็นพี่ชายต่างมารดาของคุณสุนันว่าถ้าจะสร้างบ้านตาม

แบบนี้สร้างได้ไหมและใช้งบประมาณเท่าไรในการสร้าง สล่าหวิลบอกว่าต้องใช้งบประมาณหนึ่งบ้านทำให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำมาปรึกษารศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ว่าจะสร้างได้ยังไงเมื่องบประมาณมีแค่แสนห้า รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์จึงบอกว่าสร้างได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือการหาอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งเสาไม้เก่าที่ชาวบ้านกองทิ้งไว้ เพราะความเชื่อของชาวบ้านที่ว่าจะไม่เอาไม้เก่ามาสร้างบ้านมันขึด จึงได้ไปปรึกษาพ่ออุ๊ยสาร เรือนอุ่น(อาจารย์วัดและผู้ทำพิธีกรรมในชุมชน)ว่าสามารถเอาไม้เก่ามาสร้างได้ไหม พ่ออุ๊ยสารบอกว่าสร้างได้เพราะไม่ได้สร้างบ้านไว้อยู่อาศัยมันไม่ขึด

...ต่อมาดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำจึงได้ออกไปหาซื้อเสาไม้เก่าเพื่อมาทำเสาบ้านได้ประมาณ 20 กว่าต้นในราคาต้นละ 200-300 บาทในราคาที่เป็นกันเอง และมีการขอซื้อกระเบื้องเก่าจากโรงเรียนบ้านป่าคาในราคาแผ่นละ 50 สตางต์ จำนวน 4,500 แผ่นและนำกระเบื้องเก่ามาทำความสะอาดและนำมาชุปน้ำปูนซีเมนต์ให้มีความแข็งแรงใช้งานได้ โดยให้สล่าหวิลเป็นสล่าในการสร้างเฮือนในค่าจ้างห้าหมื่นบ้าน แต่งบประมาณที่มูลนิธิฯสนับสนุนก็ไม่เพียงพอ รศ.สายันต์ ไพร ชาญจิตร์ได้ได้ใช้งบประมาณจากโครงการโบราณคดีชุมชนเพื่อคนน่านที่ท่านได้รับรางวัลจากโครงการร่วมใจพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมไทย บริษัทฟอร์ด โอเปอเรชั่นส์ (ประเทศไทย)จำกัดเมื่อ พ.ศ.2544 มาสมทบอีกสามหมื่นบาท ทำให้การสร้างครั้งนี้ใช้งบประมาณในการสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่นประมาณหนึ่งแสนแปดหมื่นกว่าบาท... (คุณสุนัน ติคำ 2552)

ส่วนชื่อของ “พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น” คำว่าเฮือนบ้านสวก คือ เรือนหรือบ้านของชุมชนบ้านบ่อสวก เป็นการสื่อความหมายให้สอดคล้องกับรูปแบบพิพิธภัณฑ์ที่ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ไม่ใช่อาคารธรรมดาทั่วไป แต่สิ่งที่สำคัญที่สดของพิพิธภัณฑ์นี้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการจัดแสดงแบบบ้านพื้นถิ่นของชุมชนตำบลสวก ส่วนคำว่าแสนชื่นเป็นชื่อของตาแสนและยายชื่น ธิเสนา ผู้ที่บุกเบิกและเป็นเจ้าของที่ดินบริเวณนี้และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ก่อสร้างพิพิธภัณฑ์หลังนี้ จึงใช้ชื่อของทั้งสองท่านเป็นสร้อยท้ายของชื่อพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นเกียรติแก่ทั้งสองท่านสืบไป (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2548 : 209) และเห็นจากคำบอกเล่าของคุณยายชื่น ธิเสนา เล่าว่า ...ชื่อของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น มีความหมายที่บอกถึงเฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นเฮือนหรือบ้านของคนบ่อสวกสมัยก่อนเมื่อประมาณ 50-60 ปี ตี่(ที่)เอาจื่อ(ชื่อ)ของยายกับตาแสนมาใส่ไว้ด้วยเพื่อเป็นเกียรติให้แก่ยายกับตาแสนตี่(ที่)เปิ้นเสีย(เสียชีวิต)ไปแล้วเป็นผู้บุกเบิกที่ดินและเป็นเจ้าของที่ดินนี้ด้วย... (ชื่น ธิเสนา 2552)

เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นเฮือนที่สร้างตามความเชื่อของชาวบ้าน ที่เคยอาศัยและสร้างบ้านเมื่อประมาณ50 -60 ปี โดยจะสร้างเฮือนตามแนวทิศเหนือ – ทิศใต้ เพื่อต้องการให้ตัวบ้านได้รับแสงตะวันในตอนเช้า มีบันไดขึ้น 2 คือ ทางหน้าบ้าน หันหน้าไปยังทางทิศ

ตะวันออกและบันไดหลังบ้านอยู่ทางทิศใต้ ซึ่งพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น มีการจัดพื้นที่ออกเป็น 6 ส่วน คือ 1.ห้องนอน 2.ห้องครัว 3.เติ๋น 4.ชานบ้าน 5.ใต้ถุนบ้าน 6.ห้องน้ำ (ในอดีตห้องน้ำมักจะแยกออกจากบ้าน และจะอยู่บริเวณข้างบ้าน)

1.6.2.2 ชุดความรู้เกี่ยวกับการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ เป็นชุดความรู้ที่ได้จากสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงบนพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ

1.6.2.2.1 ชานบ้านและเติ๋น เป็นบริเวณที่ใช้รับแขกที่มาเยือน และใช้ในการทำกิจกรรมภายในครอบครัว ซึ่งเวลาเดินขึ้นบ้านจะเจอฮ้านน้ำ (ร้านน้ำ) และมีระเบียงกับเติ๋นเป็นที่นั่งรวมทั้งบริเวณทางเดินยังเป็นการนวดฝ่าเท้าที่มีการวางไม้ให้ห่างกันและยังเป็นการให้อากาศได้ถ่ายเท และในอดีตใช้เป็นที่สำหรับกวาดขยะหรือทิ้งอะไรลงไปข้างล่าง รวมทั้งใช้ไว้ดูสัตว์เลี้ยงและสิ่งของเครื่องใช้ที่ไว้ใต้ถุนบ้าน เพื่อป้องกันขโมยและสัตว์ร้าย

1.6.2.2.2 ห้องนอน บ้านสมัยก่อนจะมีห้องเพียงห้องเดียวคือห้องนอนสมาชิกในบ้านจะนอนด้วยกันมีเพียงฉากที่กันไว้เท่านั้นและในห้องนอนบริเวณเสาเอกจะมีหิ้งพระเป็นสิ่งที่เคารพนับถือและกราบไหว้ก่อนเข้านอน และในช่วงเช้า เวลานึ่งข้าวเสร็จ จะนำข้าวที่นึ่งเสร็จแล้วมาวางที่หิ้งพระทุกครั้งก่อนที่จะทานข้าว (คุณยายชื่น ธิเสนา 2552) มีหิ้งผีปู่ย่าไว้บริเวณบนหัวนอนเยี่ยงกับหิ้งพระเนื่องจากผีปู่ย่าจะช่วยคุ้มครองปกปักรักษาคนในครอบครัวหรือสายตระกูลให้มีความสุข ปราศจากสิ่งชั่วร้าย เป็นผีบรรพบุรุษที่มีการนับถือมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ส่วนใหญ่จะนับถือผีปู่ย่ากันทางฝ่ายผู้หญิงตามสายตระกูล ซึ่งมีการนับถือมาจนถึงปัจจุบันโดยบ้านสวกพัฒนาจะมีผีปู่ย่าหรือผีสายตระกูลอยู่ไม่กี่สาย ซึ่งเห็นได้จากการบอกเล่าของแม่อุ๊ยอ้วน รวมทรัพย์ บอกว่า

...ผีปู่ย่าของจื่น(คุณยายชื่น ธิเสนา)กับอุ๊ยเป็นสายตระกูลเดียวกัน เป็นตระกูลใหญ่ พออุ๊ยน้อย(แม่เฒ่าคำเอ้ย สีโน)เปิ้นย้ายมาต้วย(กับ)อุ๊ยน้อย(พ่อเฒ่าน้อย สีโน)เปิ้นก็เลยแยกผีปู่ย่าจากบ้านเหล่ามาอีกสายและมีการตั้งศาลผีปู่ย่าตี่(ที่)บ้านลุ่ม พออุ๊ยย้ายมาอยู่บ้านดอยเปิ้น(ผีปู่ย่า)ก็ย้ายมาอยู่กับอุ๊ยตี่(ที่)บ้านดอน ก็เลยตั้งศาลใหม่ตี่(ที่)บ้านอุ๊ย โดยผีปู่ย่าจะนับถือกันตาง(ทาง)แม่ญิง(ผู้หญิง)และมีการเลี้ยงผีปีละ 2 ครั้ง ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 4 และเดือน 9 เดือนเมืองตรงกับเดือนมกราคมและเดือนมิถุนายน โดยตี่(ที่)ลูกหลานแต่ละบ้านของสายเฮา ก็จะนำไก่มาคนละตัว ข้าวตอกดอกไม้ ถ้าใครบ่(ไม่)มีไก่ก็จะเอาตัง(เงิน)มาร่วมแตน(แทน) นอกจากมาเลี้ยงผีกันแล้ว ลูกหลานญาติพี่น้องก็ได้มาปะกันต้วย(ด้วย)... (อ้วน รวมทรัพย์ 2553)

ภาพที่ 38 พิธีการเลี้ยงผีปู่ย่าของสายตระกูลของคุณยายชื่น ธิเสนา ที่บ้านแม่อุ๊ยอ้วน รวมทรัพย์

1.6.2.2.3 ครัวไฟหรือห้องครัว เป็นห้องที่บ้านทุกหลังต้องมีเพราะครัวไฟเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของคนในบ้านใช้เป็นที่ทำอาหาร ถนอมอาหารเป็นที่รวมกันของคนในบ้านได้พูดคุยกันในช่วงเวลาทานข้าวและครัวไฟยังมีภูมิปัญญาอีกมากมายทั้งความเชื่อเรื่องเตาไฟที่มีลักษณะเป็นการตั้งก้อนเส้า (หิน) 3 ก้อน และการตั้งเตาไฟจะต้องให้คนชื่อแก้วหรือคำเป็นคนก่อ รวมทั้งบนเตาไฟจะมีหิ้งวางของทั้งอาหารและเครื่องจักรสานขนาดเล็ก อาทิ ตะกร้า ซ๊า น้ำบ้วย เพื่อให้ควันไฟเวลาทำกับเข้าลอยขึ้นไปที่หิ้งวางของป้องกันไม่ให้ปลวกมากัดกินที่ถือว่าเป็นภูมิปัญหาในการรักษาของ

1.6.2.2.4 ใต้ถุนบ้าน เป็นบริเวณที่มีประโยชน์มากอีกที่หนึ่งของบ้าน ที่เป็นทั้งห้องเก็บของ ที่พบปะพูดคุย ที่เลี้ยงสัตว์ ที่ทอผ้าและเป็นที่เล่นของเด็ก รวมทั้งบริเวณใต้ถุนบ้านตรงเสาขวัญบ้านคือเสาเอกของบ้านจะมีพระแม่ธรณีที่คอยปกปักรักษาบ้าน คนในบ้านและสัตว์เลี้ยงทำให้มีการเลี้ยงพระแม่ธรณีทุกๆปี และยังมีล้อ (เกวียน) ใช้ในการขนส่งสินค้าและการเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าใกล้หรือไกล ซึ่งในสังคมล้านนาจะใช้ในการขนส่งสินค้าที่เรียกว่า ระบบการค้าทางไกล(ม้าต่างวัวต่าง)การค้าลักษณะนี้มีข้อจำกัด ทำให้ไม่สามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วเพราะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางเครือญาติและมิตรภาพระหว่างผู้ค้าขายโดยการปราศจากการใช้สินเชื่อการเช่าหรือการว่าจ้างใดๆทั้งนั้น พ่อค้าส่วนใหญ่จะแลกเปลี่ยนสินค้าโดยไม่ใช้เงินสดเลย เพราะการแลกเปลี่ยนมีจำนวนจำกัดในตลาดที่จำกัดและภัยอันตรายทำให้พ่อค้าลดการแข่งขันกันและหันมาร่วมกัน เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น เล้าข้าว(ยุ้งฉาง)เป็นที่เก็บข้าวหลังจากการเก็บเกี่ยว ทำมาจากไม่ไผ่มาสานและนำภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษคือการนำขี้วัวขี้ควายมาโบกยาทับบริเวณที่เป็นรูเพื่อป้องกันแมลงและดูดความชื้นภายในเล้าข้าวเพื่อป้องกัน

ไม่ให้ข้าวชื้น หลัว(ฟืน)เนื่องจากในอดีตไม่มีเตาแก๊สจะใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงในการทำอาหารทุกครั้ง หลัวหาได้จากเศษไม้แดง ไม้มะขาม ไม้มะม่วง

ซึ่งชุดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นนี้ล้วนแต่เป็นชุดความรู้ที่เกิดจากสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ทั้งสิ้นที่ถูกถ่ายทอดผ่านวิทยากรของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นโดยเฉพาะคุณยายชื่น ธิเสนาที่บอกเล่าความรู้เหล่านี้ให้ทั้งคนในบ้านและผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นทั้งกิจกรรมเก่าและกิจกรรมใหม่ที่ทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์และทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประกอบด้วย

1.7.1 กิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชน

กิจกรรมโครงการโบราณคดีชุมชนเป็นกิจกรรมแรกเริ่มของการนำมาสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งมีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมาย คือ

1.7.1.1 กิจกรรมการขุดค้นเตาโบราณ

การขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสในพ.ศ.2542 เป็นกิจกรรมที่เริ่มจากการสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และคณะในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2542 บริเวณดอยเฟื้องหม้อและในบริเวณบ้านดาบตำรวจมนัส ติคำ ซึ่งพบว่าบริเวณบ้านดาบตำรวจมนัส ติคำ มีเนินดินเตาเผา 2 เตา รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ขออนุญาตดาบตำรวจมนัส ติคำและครอบครัวทำการขุดค้นศึกษาและขออนุญาตขุดค้นศึกษาอย่างเป็นทางการของกรมศิลปากร ต่อมาในวันที่ 2 เดือนตุลาคม พ.ศ.2542 ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ นักศึกษาปริญญาตรีคณะโบราณคดี 3 คน ชาวบ้านสวกพัฒนาที่ร่วมขุดค้นศึกษาเตาเผา ชาวบ้านบ่อสวกและหมู่บ้านใกล้เคียง องค์การบริหารส่วนตำบลสวก กำนันตำบลสวก นายแพทย์คณิต ตันติศิริวิทย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลน่าน คุณวิเศษ เพชรประดับหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านและครอบครัว ได้ร่วมกันทำพิธีขออนุญาตทำการขุดค้นจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือและบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาเผา ก่อนการขุดค้นโดยมีพ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่น เป็นผู้นำพิธีกรรมครั้งนี้

ภาพที่ 39 การขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัส พ.ศ.2542

ซึ่งการขุดค้นศึกษาครั้งนี้เริ่มจากการขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัสตามลำดับซึ่งใช้ระยะเวลาในการขุดค้นศึกษาประมาณ 2 สัปดาห์ ซึ่งการขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัสได้รับความสนใจอย่างมากทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน ประกอบกับการขุดค้นศึกษาครั้งนี้เป็นการขุดค้นเตาที่มีลักษณะสมบูรณ์เหมาะแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำจึงเปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า “ในเมื่อบ้านเฮามีเตาเผา มีการขุดค้นศึกษาขึ้นมาแล้วจะฝังกลบก็น่าเสียดาย คนที่ไม่เคยเห็นก็จะไม่ได้เห็น เฮาก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาเอาไว้หื้อ(ให้)คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และหื้อ(ให้)คนตี่(ที่)เป็นสนใจได้มาศึกษาได้มาหัน(เห็น)เตาเผา” (สุนัน ติคำ 2552) และนำสิ่งของเครื่องใช้ของคุณยายชื่น ธิเสนา เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามและป้ายนิเทศเกี่ยวกับภาพการขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสจัดแสดงไว้ที่บริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน

โดยการจัดการดูแลเตาเผาโบราณของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่ได้เปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้และมีการดูแลจัดการเตาเผาโบราณบริเวณบ้านเป็นอย่างดี ส่งผลให้สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระราชดำเนินเสด็จทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส(พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542) ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว รวมทั้งชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวกเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 40 การขุดค้นศึกษาเตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ เมื่อพ.ศ.2549 (ข้อมูลจาก รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์)

ซึ่งจากการขุดค้นศึกษาเตาเผาบริเวณบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนันติคำ ต่อมาในพ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ทำการขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติม คือ เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ โดยมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ร่วมกับชาวบ้านสวกพัฒนา 5 คนประกอบด้วยนายสายสิทธิ์ เกษนา นายนิยม ใจมา นายผดุงศักดิ์ อินน้อย นายประจักษ์ ศิลาเพชรและนายจ๋อย เรืองอินตาร่วมกันขุดค้นศึกษา

ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษา 5 หลุม คือ เตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณที่มีอายุประมาณ 550-

700 ปีเพื่อการศึกษาเรียนรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้

1.7.1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับเฮือนบ้านสวกแสนชื่น

เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเกิดจากกิจกรรม “เวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน”เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2544 โดยดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้เชิญผู้สูงอายุในชุมชนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์เรื่องบ้าน ซึ่งมีเยาวชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านบ่อสวก รศ.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ นักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้าร่วมในกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน ซึ่งกิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านเป็นกิจกรรมเพื่อระดมความคิดในการสร้างเฮือนโบราณในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ซึ่งนายภูริทัต ไชยเศรษฐ์ได้นำความรู้ที่ได้จากเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านและการศึกษาเอกสารบ้านโบราณของชาวน่านได้ออกแบบเฮือนบ้านโบราณและมีให้สล่าหวิน ขัดโน(นายถวิล ขัดโน) เป็นช่างในการสร้างเฮือนโบราณ หลังจากการสร้างบ้านเสร็จแล้วดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ตั้งชื่อเฮือนหลังนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น”

ภาพที่ 41 กิจกรรมเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน เมื่อพ.ศ.2544 (ข้อมูลจาก รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์)

ต่อมาดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนาและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้นำสิ่งของเครื่องใช้และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่จัดแสดงบริเวณใต้ถุนบ้านไปจัดแสดงบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่นและรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ทำป้ายชื่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษติดไว้ที่สิ่งของแต่ละชิ้นรวมทั้งการจัดแสดงของป้ายนิเทศเกี่ยวกับภาพการขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัส ภาพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระราชดำเนิน

เสด็จทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542 ซึ่งต่อมา ซึ่งต่อมา ร.ต.ท.ธนะพงษ์ จักรพากษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านในขณะนั้นได้บริจาคเงินซื้อตู้กระจกเพื่อนำมาจัดแสดงเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามเพื่อป้องกันการสูญหายและการถูกขโมย

และในปีเดียวกันนี้เอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 และทรงลงลายพระนามบนไหที่ระลึกที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาเครื่องเคลือบดินเผา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จังหวัดลำปาง ผลิตเลียนแบบไหโบราณของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและพระราชทานเป็นมงคลวัตถุจัดแสดงถาวร ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ซึ่งหลังจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น รศ.สายันต์ได้ทำป้ายนิเทศเกี่ยวกับรูปภาพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 บนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ทำให้เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องวิถีชีวิตของคนบ้านสวกพัฒนาและเฮือนของคนน่านและคนบ้านสวกเมื่อ 50-60 ปี

1.7.2 กิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน

กิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเกิดขึ้นในช่วงเมื่อเดือนมิถุนายนพ.ศ.2549ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2550 เป็นโครงการที่เริ่มจากนางสาวจุไรรัตน์ ปิยะรัชร์ และนางสาวสุลักษณา เป็กทอง ได้ทำโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเสนอกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม(YIY) และได้ชักชวนนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุดและนางสาววนิษา ติคำ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน ซึ่งกิจกรรมยุวชนโบราณคดีชุมชนเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนฐานของความต้องการที่จะเรียนรู้การทำงานในด้านพัฒนาชุมชนที่อยู่บนฐานของงานด้านโบราณคดีและเป็นกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กๆยุวชนบ้านสวกพัฒนาเห็นคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางสาวสุลาลักษณา เป็กทอง ที่ว่า

...แนวคิดโบราณคดีชุมชนเป็นการผสมผสานระหว่างโบราณคดีกับการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกัน เราเห็นว่าเป็นสิ่งที่นำมาผสมผสานกันได้ การที่นำเด็กให้มามีส่วนร่วมตรงนี้ เพราะเด็กก็ต้องอยู่กับชุมชนเขา เราจึงต้องการให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดีในชุมชนที่เขาอยู่ ถ้าเด็กๆได้เริ่มตั้นตั้งแต่กระบวนการแรก สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าในชุมชนของเขามีอะไรบ้าง ซึ่งเด็กน่าจะเรียนรู้ได้ดีกว่าการฟังเฉยๆหรืออ่าน...(สุลักษณา เป็กทอง,อ้างถึงในผู้จัดการรายวัน 10 มีนาคม 2551)

โดยเน้นกลุ่มเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาเป็นหลัก ซึ่งในการทำกิจกรรมครั้งนี้ได้รับโอกาสจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นให้เข้ามาเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนและดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนาได้เป็นทั้งที่ปรึกษา พี่เลี้ยงในพื้นที่และดูแลให้ความช่วยเหลือทุกอย่างและกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม(YIY) ที่สนับสนุนด้านงบประมาณ ตลอดจนเด็กๆยุวชนในโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนบ้านสวกพัฒนาทุกคนที่ได้เข้าร่วมทำให้การทำกิจกรรมเกิดขึ้นได้ รวมทั้งรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ที่ให้ความรู้ทั้งวิชาการและการปฏิบัติการ ซึ่งกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนประกอบด้วย

1.7.2.1 กิจกรรมการขุดค้นทางโบราณคดี

กิจกรรมการขุดค้นทางโบราณคดีเป็นกิจกรรมที่ได้รับโอกาสจากรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวให้คณะทำงานและเด็กยุวชนโครงการยุวชนโบราณคดีได้มีส่วนร่วมในการขุดค้นหลุมหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ(หลุมกองขยะเตาจ่ามนัส) ซึ่งกิจกรรมการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งนี้ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้ให้ความรู้แก่คณะทำงานและเด็กยุวชนโครงการยุวชนโบราณคดี ได้เรียนรู้กระบวนการในการขุดค้นทั้งเรื่องการวัดปากหลุม การขุด วิธีการขุดเพื่อรักษารูปทรงเครื่องถ้วยโบราณที่เจอในหลุม ซึ่งโดยปกติทั่วไปนั้นไม่สามารถทำได้หากไม่มีนักโบราณคดีอยู่ด้วย การวัดหลุม วาดรูปเครื่องถ้วยต่างๆในหลุม และจัดกลุ่มชนิดของเครื่องถ้วยต่างๆที่มี

ภาพที่ 42 กิจกรรมการขุดค้นหลุมเฟื้องหม้อ (กองขยะเตาจ่ามนัส) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2549

1.7.2.2 กิจกรรมการจัดนิทรรศการ

กิจกรรมการจัดนิทรรศการของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ผ่าน

รูปภาพที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นซึ่งมีอยู่ 2 บอร์ด คือ พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและงานพระราชพิธีฉลองครบรอบการครองราชย์ครบ 60 ปี นอกจากนั้นยังมีการจัดบอร์ดประมวลภาพกิจกรรมของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาทำกิจกรรม ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นเป็นไปเพื่อการบันทึกความทรงจำและอีกส่วนเป็นไปเพื่อการแสดงศักยภาพและตัวตนของเด็กๆและผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองจากกิจกรรมต่างๆที่ทำร่วมกัน

1.7.2.3 กิจกรรมการปั้นดิน

กิจกรรมการปั้นดินเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องความรู้ภูมิปัญญาเรื่องการปั้นดิน ซึ่งเด็กๆที่เข้าร่วมโครงการมีฐานเดิมทั้งเรื่องความรู้และวิธีการปั้นดินอยู่แล้วจากการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ โดยกิจกรรมการปั้นดินเป็นเรื่องของการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งกิจกรรมการปั้นดินได้รับความช่วยเหลือจากดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ที่ให้ใช้สถานที่ในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพื้นที่ถาวรในการสร้างโรงปั้นดิน เตาเผาจำลองและการสร้างพื้นที่การเรียนรู้เรื่องการปั้นดิน ซึ่งกิจกรรมการปั้นดินเกิดการรื้อฟื้นความรู้เรื่องการปั้นให้กับเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนา เกิดสถานที่หรือพื้นที่เรียนรู้เรื่องการปั้นดินของผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ภาพที่ 43 กิจกรรมการปั้นดิน เมื่อพ.ศ.2549

1.7.2.4 กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์

กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนที่ต้องการฝึกฝนให้เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้จากกิจกรรมทั้ง 3 อย่างที่กล่าวมาข้างต้นและมีการเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การสำรวจและรวบรวมชนิดพืชผักที่มีอยู่ในบริเวณบ้านของเด็กเอง เพื่อให้เด็กยุวชนที่เข้าร่วมโครงการได้รู้จักทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่

ในชุมชนและสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.7.3 กิจกรรมการเลี้ยงเจ้าที่

กิจกรรมการเลี้ยงเจ้าที่ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแบ่งการเลี้ยงผีออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.7.3.1 การเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อและบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาเผาที่มีการขุดค้นศึกษาในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ โดยการเลี้ยงผีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อและบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาเผาเกิดขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า

...การเลี้ยงเจ้าที่เริ่มการเลี้ยงมาตั้งแต่มีที่สร้างศาลเมื่อพ.ศ.2542 ตี่(ที่)ได้ขออนุญาตปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อในการขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัส ก็เลยเชื่อว่าปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นได้มาอยู่ตี่(ที่)ศาลนี้ด้วย นอกจากนั้นศาลนี้อาจมีบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาเผาอยู่ต้วย(ด้วย) ก็เริ่มมีการเลี้ยงเจ้าที่ในช่วงวันขึ้น/แรม 3,7,9.11,13 ค่ำและวันศีลใหญ่ บ่(ไม่)วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เฮาก็จะเอาลาบจิ้น เหล้าขาว ขนมหวาน บุหรี่ใบตองแห้ง ข้าว น้ำและผลไม้ไปถวายตี่(ที่)ศาล... (สุนัน ติคำ 2552)

1.7.3.2 การเลี้ยงผีแม่ธรณี เป็นพิธีกรรมการเลี้ยงผีในช่วงวันสิ้นปีของบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ปีละ 1 ครั้ง ด้วยไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด โดยมีนายยืน มากอง เป็นผู้ประกอบพิธีการเลี้ยงผีแม่ธรณี ซึ่งจะมีการเลี้ยงที่ใต้ถุนบ้านบริเวณเสาขวัญหรือเสาเอกของบ้าน เป็นการเลี้ยงแม่ธรณีที่ปกป้องรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขและปกปักษ์รักษาสัตว์เลี้ยงและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในบ้าน

ภาพที่ 44 พิธีการเลี้ยงผีแม่ธรณีของบ้านดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ

1.8 ธุรกิจพิพิธภัณฑ์

ธุรกิจพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เกิดจากการแปรรูปผลไม้ในบริเวณบ้านของคุณสุนัน ติคำ การทอผ้าของคุณยายชื่น ธิเสนาและการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์เพื่อนำมาเป็นสินค้าของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งธุรกิจพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นกิจกรรมที่เป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวและเป็นทุนทรัพย์ในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งธุรกิจพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ประกอบด้วย

1.8.1 การทอผ้าของคุณยายชื่น ธิเสนา

การทอผ้าของคุณยายชื่น ธิเสนาเป็นกิจกรรมที่เริ่มขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2544 เป็นต้นมา เกิดจากการสาธิตการทอผ้าให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งจากคำบอกเล่าของคุณยายชื่น ธิเสนา เล่าว่า

...ตอนแรกยายก็บ่(ไม่)ได้คิดว่าทอผ้า แต่เวลาตี่(ที่)คนมาแอ่วเปิ้นใคหัน(อยากเห็น)ว่าทอผ้าเป็นแบบใด ยายก็ต้องตอผ้า(ทอผ้า)หื้อ(ให้)ผ่อ(ดู) ทำหื้อ(ให้)ยายเลยใช้เวลาบ่วัน(กลางวัน)ทอผ้าขาม้า พอตอ(ทอ)ได้นัก(เยอะ) คนตี่(ที่)มาแอ่วเปิ้นก็ใขได้(อยากได้)เปิ้นก็ถามซื้อ ยายก็ตัดขายหื้อ(ให้)เปิ้นไป หลังจากนั้นยายก็ค่อยๆตอ(ทอ)วันละนิดวันละหน่อยตามกำลังขอเฮาตี่(ที่)หยะ(ทำ)ได้ พอได้นัก(เยอะ) ยายก็จะตัดมาเย็บแล้วก็วางขายในตู้และยายก็หื้อ(ให้)น้องของตาแสนเปิ้นตอ(ทอ)ซิ่น(ผ้าถุง)แล้วยายก็ซื้อของเปิ้นมาขายได้กำไรสิบซาวบาท(สิบยี่สิบบาท) พอเอามาวางขายใจ่(ใช่)ว่าจะขายได้ที่เดียว นานๆจะขายได้ แต่ผ้าบ่(ไม่)ใช่ของเน่าของเสีย เฮาเก็บไว้เมิน(นาน)ได้ พอได้ตัง(เงิน)มาก็เอามาซื้อคบซื้อกินทำปุ้นทำเพ่ ดีกว่าเฮาอยู่บ่ได้(เฉยๆ) แต่เดียวนี้(ปัจจุบัน)ยายบ่(ไม่)ได้ตอผ้า(ทอผ้า)แล้ว เพราะแก่แล้วตามันไม่ค่อยดี แต่ก็หยัง(ยัง)มีผ้าตอ(ผ้าทอ)เหลืออยู่ในตู้อยู่... (ชื่น ธิเสนา 2553)

1.8.2 การแปรรูปผลไม้ของคุณสุนัน ติคำ

การแปรรูปผลไม้ของคุณสุนัน ติคำ คือ การทำมะไฟจีนเชื่อมและกระท้อนเชื่อมขายให้แก่ผู้ทีมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำที่ว่า

...บ้านเฮาก็ปลูกผลไม้หลายอย่าง บ่(ไม่)ว่า หม่าม่วง(มะม่วง) ลำไย กล้วย หม่าป้าว(มะพร้าว) หม่าไฟจีน(มะไฟจีน) หม่าต้อง(กระท้อน) พอมันออกลูกบางอย่างเฮาก็กินบ่ตัน(ไม่ทัน)มันก็เน่าก็เสีย แม่เห็นว่ามันสามารถนำมาเชื่อม มากวนได้ก็เลยเอามาหยะ(ทำ) โดยเฉพาะหม่าไฟจีน(มะไฟจีน)มันเป็นนัก(เยอะ)คนในบ้านก็บ่(ไม่)มีใครชอบ เอาไปหื้อ(ให้)คนแถวบ้านกินเปิ้นก็บ่มัก(ไม่ชอบ) เลยเอามาเชื่อมเก็บไว้พอมีคนมาแอ่วก็เอาหื้อ(ให้)เปิ้นกิน เปิ้นบอกว่าลำ(อร่อย)

ดี เป็นก็ขอซื้อ ก็เลยขายหื้อ(ให้)เป็น หลังจากนั้นกู่ปี(ทุกปี)จนถึงเดียวนี้(ปัจจุบัน)แม่ก็เลยเอาหม่าไฟจีน(มะไฟจีน)กับหม่าต้อง(กระท้อน)มาเชื่อม ซื้อกล่องมาใส่แล้วหื้อ(ให้)ลูกสาวทำชื่อติดกล่องว่า “มะไฟจีนเชื่อม พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น” มาวางขายที่บนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ปีหนึ่งก็ขายได้หลาย(เยอะ)อยู่ ได้ตัง(เงิน)มา ก็เก็บไว้ซื้อของกิน เอาหื้อ(ให้)พ่อ(ดาบตำรวจมนัส)ไปซื้อน้ำมันใส่เครื่องตัดหญ้า บางครั้งใบไม้มันหล่นนัก(เยอะ)เฮาก็ต้องจ้างคนเปิ้นมาจ่วย(ช่วย)กวาด ซึ่งหยะ(ทำ)แบบนี้ ก็ดีกว่าเฮาอยู่บ่ได้(เฉยๆ) ผลไม้ตี่(ที่)บ่ตัน(ไม่ทัน)ก็ดีกว่าปล่อยหื้อ(ให้)มันเน่า เอามาเชื่อมขายก็ทำหื้อ(ให้)เฮามีรายได้เล็กๆน้อยๆ... (สุนัน ติคำ 2552)

1.8.3 การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์

การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์เป็นการถ่ายทอดผ่านงานเขียนทางวิชาการ คือ หนังสือกระบวนการโบราณคดีชุมชน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน หนังสือการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชนและหนังสือโบราณคดีเครื่องถ้วยสยาม แหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา ซึ่งล้วนแต่เป็นความรู้ที่ได้จากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นโดยรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้นำหนังสือเหล่านี้มาวางจำหน่ายและมอบเงินจากการขายหนังสือให้แก่ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำไว้เป็นกองทุนในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่กล่าวว่า ...อาจารย์สายันต์เปิ้นทำหนังสือเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ เปิ้นก็เอาหื้อ(ให้)มาขาย พอได้ตัง(เงิน)มาเอาหื้อ(ให้)เปิ้น เปิ้นก็บ่(เอา)เปิ้นบอกว่าหื้อ(ให้)เป็นทุนเก็บไว้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น...(มนัส ติคำ 2553)

การศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่ได้กล่าวมาล้วนแต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ที่ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นประสบความสำเร็จในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการจัดการตามศักยภาพของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและการพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม คือ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ใครและช่วยเหลือคนอื่นที่เดือดร้อนอยู่เสมอ

รวมทั้งการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เรียนรู้จากผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และศึกษาจากการไปดูงานหรือเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้อื่นๆและนำสิ่งที่เหมาะสมมาปรับใช้กับการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น โดยที่ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวไม่ได้หวังว่าหน่วยงานใดหรือใครจะมาช่วยเหลือในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นแต่อย่างใด ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า ...การดูแลจัดการของบ้านเฮา

บ่(ไม่)ต้องหื้อ(ให้)ใครมาจ่วย(ช่วย)ก็ได้ เฮาก็ต้องจัดการตามกำลังของเฮาเป็นแบบใดก็หื้อ(ให้)มันเป็นแบบนั้น ใครมาหื้อ(ให้)เฮาทำอะหยั่ง(อะไร)เอาก็ฮับ(รับ)ฟัง บ่(ไม่)ต้องไปเถียงเขา เพราะเขาบ่ใจ่(ไม่ใช่)มาอยู่กับเฮา บ่ได้(ไม่ได้)มาจ่วย(ช่วย)เฮาดูแลจัดการ... (มนัส ติคำ 2553)

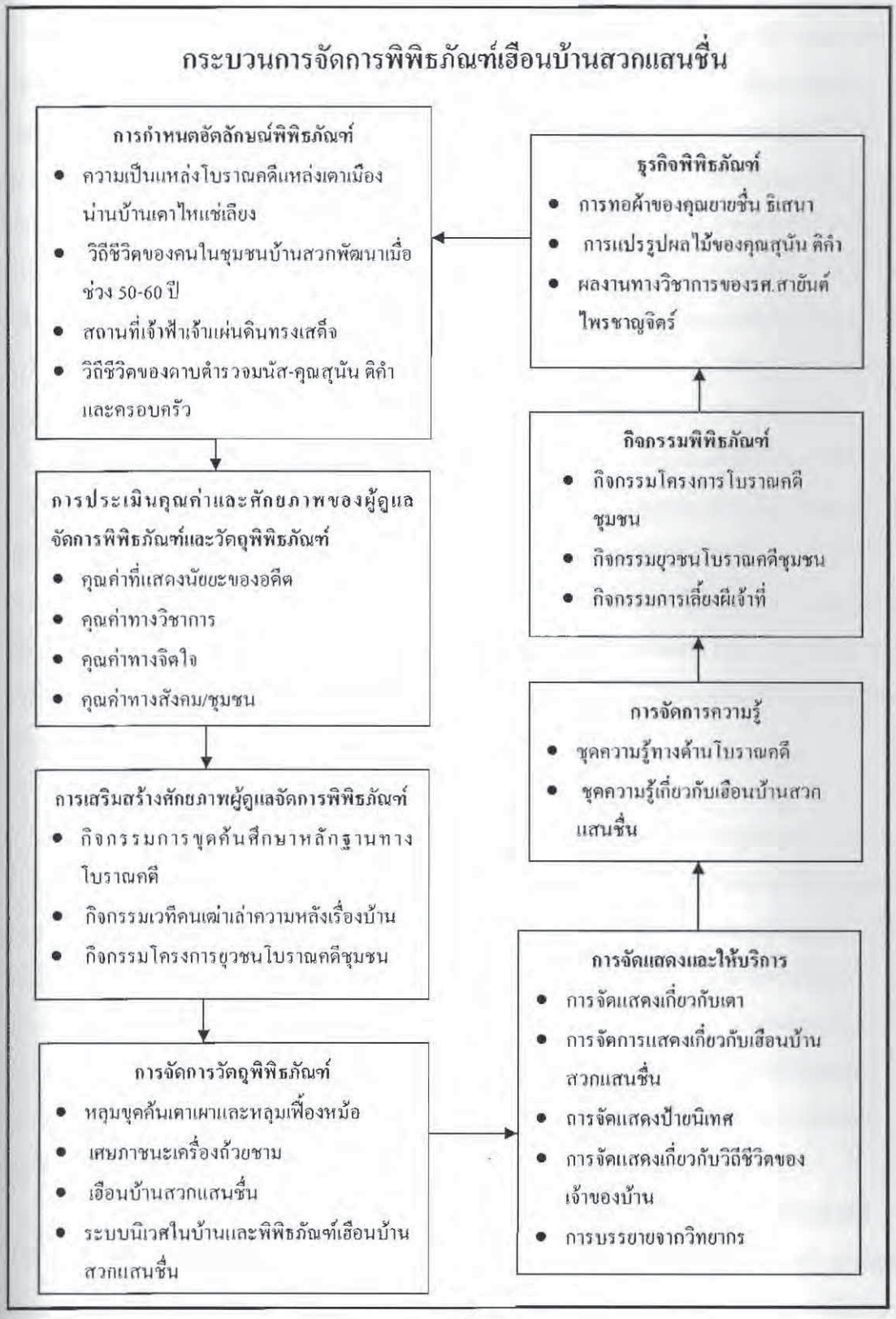

ภาพที่ 45 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

2. พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกตั้งอยู่ในพื้นที่สวนของคุณมานพ ติคำอยู่ห่างจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นไปทางทิศตะวันออก 80 เมตรในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการของครอบครัวคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำ ซึ่งพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากคุณมานพ ติคำได้ปรับปรุงพื้นที่ปลูกต้นไม้และพบว่าบริเวณที่ดินในบริเวณสวนมีเศษเฟื้องหม้อกระจัดกระจาย จึงคิดว่าพื้นที่บริเวณน่าจะมีเตาประกอบกับชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้มีการขุดค้นเตาเผาอยู่ 2 แห่งคือ ในบริเวณพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพื้นที่ดงปู่ฮ่อซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่ของตนเองจึงได้ปล่อยทิ้งไว้ไม่ได้ทำอะไรกับบริเวณเตาในช่วง และมีการสร้างโรงเรือนในพ.ศ. 2547 เพื่อเก็บของสะสมประเภทเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม

ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2549 คุณมานพ ติคำได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรโบราณคดีที่มีอยู่ในพื้นที่สวน ได้ให้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ร่วมกับคุณมานพ ติคำ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกันขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ และคุณมานพ ติคำได้จัดการโรงเรือนที่สร้างไว้เก็บของเป็นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่จัดแสดงเตาเผาคู่และผลิตภัณฑ์ภาชนะเครื่องถ้วยชามที่สะสมไว้ทั้งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและแหล่งเตาอื่นๆจำนวนหนึ่งจัดแสดงในตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เป็นเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวของคนในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

2.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

อัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกแสดงถึงความเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีอยู่ในบ้านสวกพัฒนาหรือบ้านบ่อสวกนั่นเอง ที่เกิดจากการขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีการศึกษาขุดค้นในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต่ม รวมทั้งพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร การทำสวน และสิ่งที่สำคัญที่แสดงถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกคือชื่อพิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่แสดงให้เห็นถึงพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงแสดงหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านบ่อสวก (ปัจจุบันคือบ้านสวกพัฒนา)

2.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์และวัตถุพิพิธภัณฑ์

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ คือ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวและวัตถุพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก แสดงให้เห็นคุณค่าในมิติต่างๆ ดังนี้

2.2.1 คุณค่าที่แสดงนัยยะของอดีต พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงทรัพยากรทางโบราณคดี คือ เตาเผาคู่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงความมีอยู่จริงของกิจการการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในห้วงศตวรรษที่ 18-23 ในชุมชนที่ปรากฏชื่อเรียกในตำนานว่าบ้านเตาไหหรือบ้านเตาไหแช่เลียง จากตำนานพื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิด พงศาวดารเมืองน่านและตำนานพระธาตุแช่แห้งฉบับวัดนาซาว ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะข้อความในตำนาน/พงศาวดารที่เป็นหลักฐานทางเอกสารซึ่งไม่สามารถยืนยันได้แน่นอนว่าแหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามนั้นเคยมีอยู่จริงหรือไม่ หรืออยู่ที่ไหน แต่เตามานพ-1และเตามานพ-2 เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์(Tangible)ที่ปรากฏมีอยู่จริงยืนยันข้อความในเอกสารตำนาน/พงศาวดารได้ (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2553) รวมทั้งเตาเผาคู่ยังแสดงให้เห็นถึงศิลปะของคนสมัยก่อนในการผลิตภาชนะเครื่องปั้นดินเผาหรือเป็นศิลปวัฒนธรรมของคนสมัยก่อนที่เราต้องเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ (มานพ ติคำ 2553)

2.2.2 คุณค่าทางวิชาการ เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกและหลักฐานเครื่องถ้วยชามที่ขุดค้นศึกษาในพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก มีคุณค่าในฐานะหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ (Archaeological and historical evidence) ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมืองน่านและล้านนารวมทั้งยังเป็นหลักฐานที่แตกต่างจากเตาโบราณที่มีการขุดค้นในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งจากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2551) พบว่า เตามานพ-1ในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีรูปแบบลักษณะผังพื้นและโครงสร้างคล้ายกันเตาหมายเลข กน.164(KN 164) กลุ่มเตาวัดดอนลานแหล่งเตาบ้านเกาะน้อยทางทิศเหนือของเมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นเตาดินก่อที่สร้างบนเนินดินถม(surface slab kiln) มีพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากเตาขุดในดิน(in-ground kiln) ใช้เผาเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบประเภทไหแตรไหปากกว้าง ครก และเครื่องสังคโลกชนิดเคลือบจำนวนน้อย ซึ่งในขณะนี้ยังไม่สามารถระบุชัดได้ว่าแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงได้รับความรู้การสร้างและใช้เตาลักษณะนี้จากเมืองเชลียงหรือว่าผู้นำความรู้และเทคนิควิทยาการการสร้างเตาลักษณะนี้ไปจากแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หรือว่าช่างในแต่ละพื้นที่ต่างมีความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีด้วยตัวเองคู่ขนานกันไป ไม่ได้ส่งหรือรับอิทธิพลทางความคิดหรือความรู้จากอีกฝ่ายหนึ่งในห้วงพุทธศตวรรษที่ 20 (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 67)

2.2.3 คุณค่าทางสังคม/ชุมชน เป็นคุณค่าที่เกิดจากการเสียสละของครอบครัวคุณมานพ ติคำ ที่เห็นความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีที่ได้เสียสละพื้นที่ของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีอีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชนโดยไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมใดๆในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

จากคุณค่าที่ได้กล่าวมาข้างต้นของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ทำให้เห็นถึงศักยภาพของผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว ที่เสียสละพื้นที่ของตนเองเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนอื่นๆทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้มาศึกษาหาความรู้ มาพักผ่อน มาท่องเที่ยว รวมทั้งคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวยังเสียสละเวลาส่วนตัวมาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกโดยเป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและไม่เบียดเบียนใครสร้างความเดือดร้อนให้แก่ใคร

2.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นการเสริมสร้างศักยภาพจาก รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ผ่านกิจกรรมการขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2 ที่ให้ผู้ร่วมขุดค้นได้เรียนรู้ร่วมกัน ดังภาพที่ 46

กิจกรรมการขุดค้นศึกษาเตามานพ-1 และเตามานพ-2 เป็นกิจกรรรมที่รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้เสริมสร้างศักยภาพการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหลักฐานทางโบราณคดีให้แก่เจ้าของพื้นที่และชาวบ้านสวกพัฒนาที่ร่วมในการศึกษาขุดค้นเตาเผาคู่(เตามานพ-1และเตามานพ-2) เป็นการเสริมสร้างโดย รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้เข้าไปดำเนินการขุดค้นศึกษาและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพของเตาเผาทั้งสองเตา ซึ่งในขณะเดียวกันก็จัดการฝึกอบรมเทคนิควิธีการขุดค้นศึกษาและการทำนุบำรุงรักษาหลุมขุดค้นเตาเผาให้แก่ชาวบ้านสวกพัฒนาและเยาวชนบ้านสวกพัฒนาไปพร้อมกันด้วย (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2550 : 65)

นอกจากนั้นการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการในเรื่องของแรงจูงใจและเป็นแบบอย่างให้แก่คุณมานพ ติคำ ที่พยายามตั้งใจจะอนุรักษ์เนินเตาเผาในพื้นที่ของตนเองไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและคนนอกชุมชนและให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

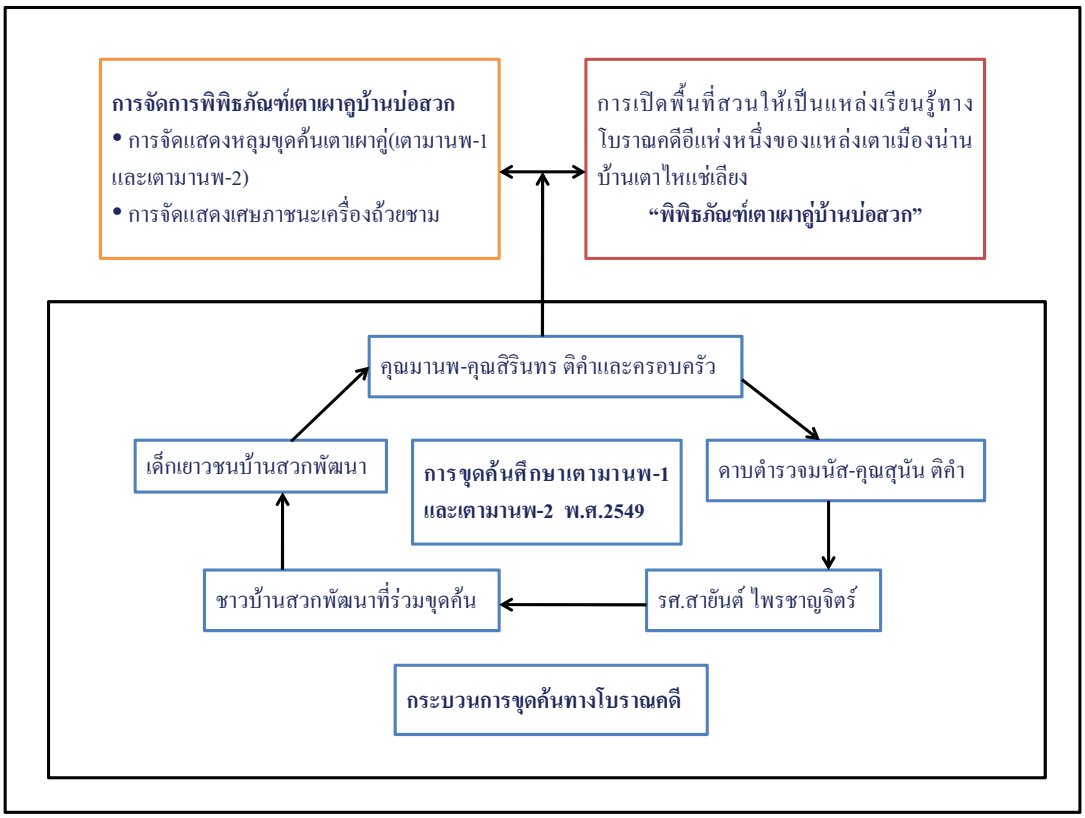

ภาพที่ 46 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกผ่านกิจกรรมการขุดค้นเตามานพ-1และเตามานพ-2 เมื่อพ.ศ.2549

2.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์และการจัดแสดงและการให้บริการ

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก เป็นการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ในลักษณะการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) และการจัดการของในลักษณะของสะสมที่เก็บไว้ภายในพิพิธภัณฑ์ซึ่งของสะสมเหล่านั้นเป็นของที่ยังไม่ได้มีการทำทะเบียนสิ่งของ/วัตถุพิพิธภัณฑ์ ส่วนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นจัดแสดงตามศักยภาพของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวโดยมีการจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ที่มีลักษณะการขุดค้นตามหลักการทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นโครงสร้างของเตาเผาคู่บ้านบ่อสวกซึ่งคุณมานพ ติคำได้สร้างหลังคาคลุมเตาแบบถาวรและมีรั้วกั้นอาณาเขตของเตาเผาคู่เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเข้าไปยังหลุมขุดค้นและไม่ให้สัตว์เลี้ยงของชาวบ้านเข้าไปยังหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ได้และส่วนวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่เป็นภาชนะและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง แหล่งเตาเวียงกาหลง ที่เป็นของสะสมของคุณมานพ ติคำ ได้มีการจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงอยู่ในชั้นวางของและตู้กระจก โดยการให้บริการของ

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้เปิดพิพิธภัณฑ์ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้เข้ามาเยี่ยมชมหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ ส่วนอาคารพิพิธภัณฑ์ไม่ได้เปิดให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเตาเผาคู่ได้เข้าไปเยี่ยมชมวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เพราะความไม่สะดวกของคุณมานพ ติคำที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในบ้านสวกพัฒนา (คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวอาศัยอยู่ในตัวเมืองน่าน) ทำให้ไม่สามารถเปิดพิพิธภัณฑ์ได้เนื่องจากไม่มีผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และเกรงว่าสิ่งของที่จัดแสดงจะถูกขโมย อย่างไรก็ตามถ้าใครที่สนใจจะเยี่ยมชมสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ก็สามารถติดต่อคุณมานพ ติคำเป็นการส่วนตัวได้

ภาพที่ 47 การจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2)

ภาพที่ 48 การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

2.5 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก เป็นชุดความรู้ที่ได้จากการศึกษาขุดค้นเตาเผาคู่(เตามานพ-1และเตามานพ-2) ของผลงานทางวิชาการของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ เกี่ยวกับข้อมูลจากการศึกษาขุดค้นเตาแฝดบ้านบ่อสวก (เตามานพ-1และเตามานพ-2) พบว่า

เตามานพ-1และเตามานพ-2 มีรูปร่างลักษณะและขนาดใกล้เคียงกัน ปล่องเตาและหลังคาเตาส่วนบนถูกรถแทรกเตอร์ไถแตกหักเสียหาย ส่วนกลางของผนังเตามีโครงสร้างดินก่อแข็งแรงมาก ผนังดินก่อปั้นหนาตั้งแต่ 15-20 เซนติเมตร โครงสร้างดินก่อส่วนผนังและหลังคาห้องไฟปั้นหนามากกว่าบริเวณอื่นๆ ผังพื้นเป็นรูปวงรีคล้ายลูกมะกอกบก ส่วนที่กว้างที่สุดของเตาอยู่ตรงบริเวณกลางห้องภาชนะ ความยาวโดยตลอดจากปากเตาถึงปล่องเตา 4.50 เมตร ตัวเตาบริเวณ กำแพงกันไฟกว้าง 2.40 เมตร สูง 95 เซนติเมตร ก่อดินเป็นกำแพงหนาตั้งฉากกับพื้นห้องไฟ พื้นเตาปรับเรียบฉาบดินเหนียวเป็นชั้นหนาลักษณะพื้นเอียงประมาณ 10 องศา ปล่องเตามีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร สูงประมาณ 75-80 เซนติเมตร โครงสร้างส่วนหลังคาส่วนล่างที่ชิดกับผนังด้านล่าง ส่วนเหนือคอเตาชิดกับฐานปล่องและโครงสร้างหลังคาห้องไฟ ส่วนล่างเหลืออยู่โดยรอบ เป็นหลักฐานที่ช่วยให้สามารถสร้างรูปสังเคราะห์ส่วนโค้งของหลังคาได้ เตาลูกนี้แต่เดิมเมื่อแรกสร้างมีช่องใส่ฟืน/ไฟ ขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร หลังคาเป็นวงโค้งครึ่งวงกลมสูง 50-60 เซนติเมตร ยื่นออกมาเป็นปากเตาความยาวประมาณ 1 เมตร พื้นห้องไฟเป็นดินฉาบหนาอยู่ในระดับลดต่ำกว่าพื้นช่องใส่ไฟลงไปประมาณ 10 เซนติเมตร แต่ต่อมามีการทุบส่วนหลังคาช่องใส่ไฟออกทั้งหมดเหลือเพียงขอบฐานสองข้างสูงประมาณ 15 เซนติเมตร และมีการถากแต่งปรับช่องใส่ไฟใหม่ โดยถากเปิดส่วนที่ชิดห้องไฟให้เป็นช่องพอที่ผู้ใหญ่สามารถมุดลอดเข้าออกได้สะดวก

ภาพที่ 49 เตามานพ-1และเตามานพ-2

เตามานพ-1 มีรูปแบบ โครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างเตาเช่นเดียวกันกับเตาสุนันและเตาจ่ามนัส คือ เป็นเตาดินก่อแบบล้านนาที่มีโครงสร้างฐานและส่วนล่างของเตาฝังจมอยู่

ในระดับต่ำกว่าพื้นดิน (lower part-inground structure) และมีโครงสร้างส่วนบน ได้แก่ หลังคาเตา และปล่องเตาโผล่เหนือผิวดิน (upper part-inground structure) ซึ่งเชื่อว่าในการสร้างเตาน่าจะเริ่มจากการขุดแต่งเป็นหลุมที่มีขนาดและรูปร่างเช่นเดียวกับผังพื้นของเตา ขุดแต่งส่วนห้องไฟให้อยู่ต่ำลงไปในดิน มีแนวกำแพงกันไฟปละปรับพื้นเตาให้ลาดเอียงตามสัดส่วน จากนั้นจึงก้อดินเป็นผนังเตาหนา 15-20 เซนติเมตร พอกยาทับด้านในของผนังดินธรรมชาติที่ขุดแต่งไว้เริ่มจากฐานผนังเตาขึ้นไปเป็นผนังด้านข้างโดยรอบจนถึงหลังคารูปวงโค้ง จากนั้นก็พอกยาดินบนพื้นเตาและบนกำแพงไฟเป็นชั้นหนา ก่ออุโมงค์ปากเตา แล้วเอาดินที่ขุดออกไปมากลบทับโครงสร้างส่วนใหญ่ของเตาให้อยู่ในเนินดินโดยอาจจะปล่อยให้โครงสร้างเตาส่วนบนโผล่อยู่เหนือผิวดินบางส่วน ซึ่งเตารูปแบบนี้โดยสภาพและการใช้งานอาจจะดูเหมือนเป็นเตาในดิน(inground kiln) แต่ไม่น่าเป็นเตาที่สร้างโดยการขุดเจาะแต่งรูปเตาเป็นอุโมงค์และโบกยาดินบนผนังเตาเหมือนชนิดที่เรียกว่าเตาขุดหรือเตาอุโมงค์ใต้ดิน (cave kiln) ที่พบในระยะแรกๆของแหล่งเตาเชลียงที่เมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งทำได้ยากกว่าการสร้างเตาดินก่อแบบล้านนา เพราะจะต้องเริ่มขุดดินเจาะเป็นโพรงและแต่งให้เป็นรูปเตาจากปากเตาเข้าไปสู่ห้องไฟ ห้องภาชนะแล้วพยายามเจาะให้เป็นปล่องทะลุขึ้นสู่ผิวดิน(Don Hein 2001: 59) ซึ่งวิธีการเช่นนี้ในทางปฏิบัติน่าจะทำได้ยาก เนื่องจากเตามีขนาดไม่กว้างใหญ่ไม่สะดวกต่อการเคลื่อนไหวของผู้ขุดในพื้นที่แคบและมืด การขุดที่ต้องใช้เครื่องมือมีด้าม การขุดแต่งโพรงให้เป็นรูปเตาได้สัดส่วน และการขนย้ายดินออกจากโพรงเตาที่ขุด ในขณะที่การสร้างเตาโดยขุดเป็นหลุมเปิดและขุดแต่งเป็นรูปเตาเฉพาะส่วนล่าง จากนั้นก่อผนังดินขึ้นเป็นรูปเตาโดยสมบูรณ์แล้วจึงเอาดินที่ขุดออกในชั้นแรกกลับมาถมทับโครงสร้างเตาทำได้ง่ายและน่าจะมีความเป็นไปได้อีกทางหนึ่ง

ในการศึกษาเปรียบเทียบกับหลักฐานเตาเผาในแหล่งเตาอื่นๆพบว่าเตามานพ-1 ในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีรูปแบบ ลักษณะผังพื้นและโครงสร้างคล้ายกันกับเตาหมายเลข กน.164(kn164) กลุ่มเตาวัดดอนลาน แหล่งเตาเกาะน้อย ทางทิศเหนือของเมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นเตาดินก่อที่สร้างบนเนินดินถม(surface slab kiln) มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากเตาขุดในดิน(in-ground kiln) ใช้เผาเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบประเภทไหปากแตร ไหปากกว้าง ครก และพบเครื่องสังคโลกชนิดเคลือบจำนวนน้อย ซึ่งในขณะนี้ยังไม่สามารถระบุชัดได้ว่าแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงได้รับความรู้การสร้างและใช้เตาลักษณะนี้จากเมืองเชลียง หรือว่ามีผู้นำความรู้และเทคนิควิทยาการการสร้างเตาลักษณะนี้ไปจากแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง หรือว่าช่างในแต่พื้นที่ต่างก็มีความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีเตาเผาด้วยตัวเองคู่ขนานกันไปไม่ได้ส่งหรือรับอิทธิพลทางความคิดหรือความรู้จากอีกฝ่ายหนึ่งในห้วงพุทธศตวรรษที่ 20 (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 65-67) เป็นชุดความรู้ที่ได้จากการศึกษาของ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ที่

ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเตาแฝดบ้านบ่อสวก(เตามานพ-1และเตามานพ-2) ผ่านผลงานทางวิชาการ หนังสือโบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาเมืองน่านและพะเยารวมทั้งการเผยแพร่ผ่านทางสื่ออินเตอร์เน็ตและอื่นๆ

2.6 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีแต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพ.ศ.2549 คือ กิจกรรมการขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2 ซึ่งการขุดค้นศึกษาเตาเผาในครั้งนี้เป็นการขุดค้นศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ร่วมกับคุณมานพ ติคำ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ นายสายสิทธิ์ เกษนา นายแผน อังกาบ นายนิยม ใจมา นายสุนทร ถุงบุญ นายสังวาล ยศโม่ง นายประจักษ์ ศิลาเพชร เด็กชายแนน ศิลาเพชร เด็กหญิงผึ้ง ยศโม่ง นางสาวสายฝน อังกาบ ซึ่งเป็นทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่เคยผ่านการขุดค้นมาแล้วตั้งแต่การขุดค้นศึกษาเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่น และหลุมเฟื่องหม้อในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและเตาปู่ฮ่อในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้ร่วมกันขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2 จากการขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2(เตาเผาคู่) คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำได้เปิดให้หลุมขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2(เตาเผาคู่)เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี รวมทั้งคุณมานพ ติคำได้นำของสะสมของตนเอง คือ เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมาจัดแสดงในอาคารโรงเรือนเพื่อให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไปและตั้งโรงเรือนนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก”เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงจนถึงปัจจุบัน

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกอาจจะไม่ได้มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ครบถ้วนทุกกระบวนไม่ได้มีการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์ เนื่องพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการดูแลจัดการตามศักยภาพหรือตามความรู้ความสามารถของคุณมานพ ติคำและครอบครัวเป็นเพียงการจัดการที่ต้องการเปิดพื้นที่ของตนเองที่มีการขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาหาความรู้ นอกจากนั้นยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโบราณคดีไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

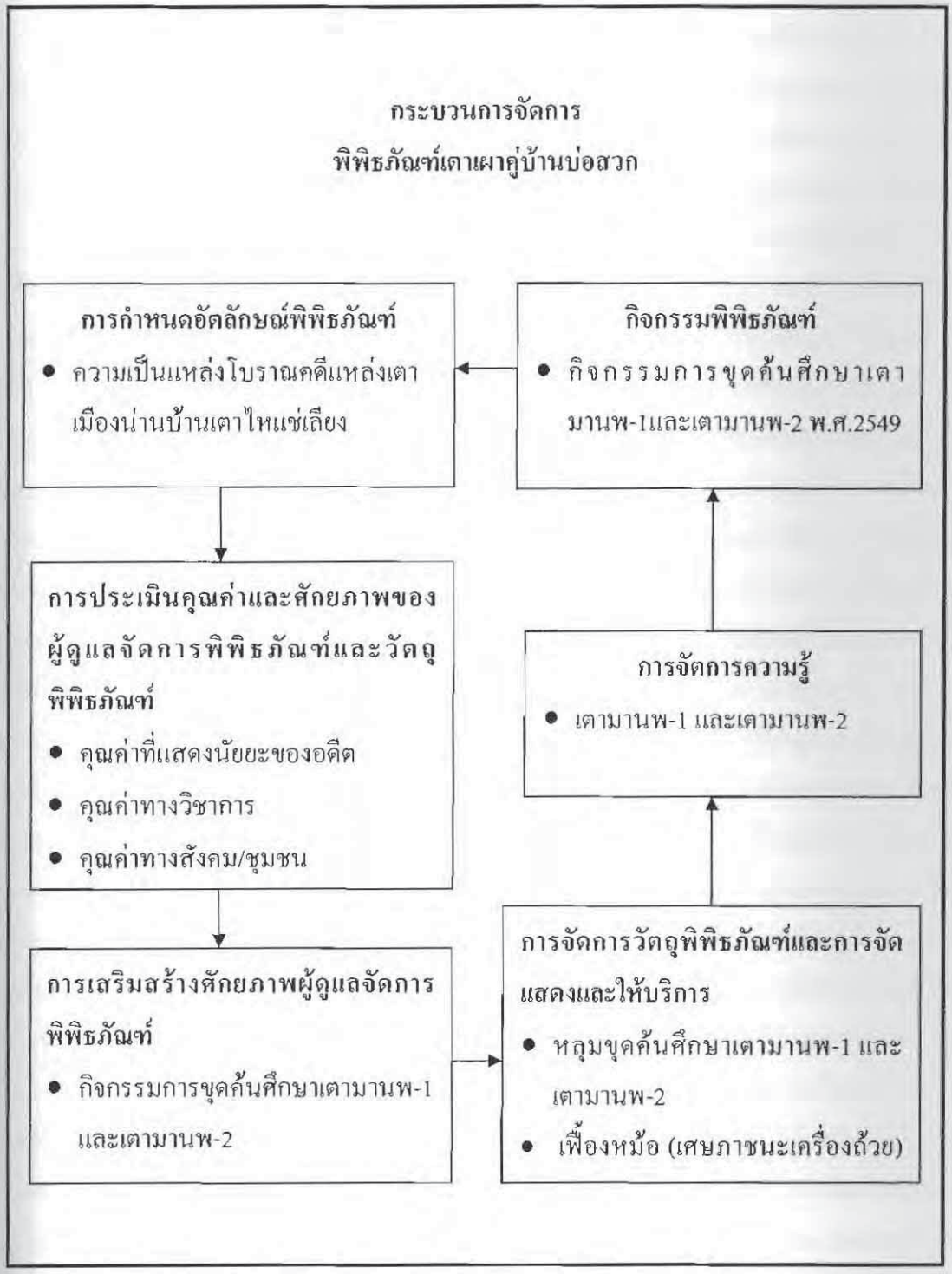

ภาพที่ 50 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยจัดการในระดับชุมชน ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลสวก หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต่มเริ่มจากการเตาสุนันและเตาจ่ามนัสของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและการเสด็จทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในวันที่ 22 เดือนธันวาคม พ.ศ.2542 เป็นเหตุให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมีผู้เข้าชมจำนวนมาก ทำให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลสวกต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นโดยต้องการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นให้มีการจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มีการเก็บค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นซึ่งขัดกับความตั้งใจของดาบตำรวจมนัส ติคำและครอบครัวที่มีความต้องการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่ไม่เก็บธรรมเนียมใดๆการเข้าชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเพราะต้องการให้คนทุกเพศทุกวัยทุกวรรณะได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมชมศึกษาหาความรู้จากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ซึ่งต่อมาใน พ.ศ.2543 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดน่านและหน่วยงานภาครัฐได้มีนโยบายให้กำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลสวกไปสำรวจพื้นที่ในตำบลสวกว่ามีเตาเผาในพื้นที่ชุมชนใดบ้างซึ่งพบว่าชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มเป็นพื้นที่ทางโบราณคดีของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและพบว่าชุมชนบ้านหนองโต้มสำรวจพบเนินดินเตาเผา 3 เตาบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลสวกจึงร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้มเสนอโครงการพัฒนาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพื้นที่ชุมชนบ้านหนองโต้มให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านเพราะเห็นว่าชุมชนบ้านสวกพัฒนาก็มีพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกอยู่แล้ว

“...แต่ในขณะนั้นรัฐบาลมีนโยบายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประเทศและความไม่พร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลสวก ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลสวกในการจัดการพัฒนาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว…”(นรินทร์ เหล่าอารยะ,สัมภาษณ์ 11 มกราคม 2553) และเป็นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ในหมวดการปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 287 ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิ มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย ในกรณีที่การกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนใน

ท้องถิ่นในสาระสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแจ้งข้อมูลรายละเอียดให้ประชาชนทราบก่อนกระทำการเป็นเวลาพอสมควร และในกรณีที่เห็นสมควรหรือได้รับการร้องขอจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนกระทำการนั้น หรืออาจจัดให้ประชาชนออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินใจก็ได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติและมาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงาม และเป็นไปตามพระราชบัญญัติ มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ที่ระบุว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่จัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ

ซึ่งต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(กระทรวงการท่องเที่ยว)ในการทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุในพื้นที่ตำบลสวก โดยโครงการนี้เป็นโครงการที่จะพัฒนาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพื้นที่ชุมชนบ้านหนองโต้มให้เป็นศูนย์กลางแหล่งท่องเที่ยวของตำบลสวก แต่โดยจำนวนเงินงบประมาณที่มีจำนวนมากทำให้ต้องมีการกระจายการพัฒนาไปยังชุมชนอื่นๆของตำบลสวกและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุนั้นจะต้องให้คนในตำบลสวกเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุจึงเป็นเหตุให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้ขอความร่วมมือจากศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านเข้ามาร่วมจัดเวทีประชาคม

...ในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2544 ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านได้จัดเวทีประชาคมตำบลสวกในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุ โดยมีประชาชนตำบลสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลสวก ส่วนราชการหน่วยงานต่างๆและศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านเข้าร่วมทำประชาคมตำบลสวกซึ่งการจัดเวทีประชาคมครั้งนี้เป็นเวทีที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดการเรียนร่วมกันร่วมแสวงหาสิ่งที่เป็นจุดเด่นที่มีอยู่ในชุมชนในตำบลและสิ่งที่ต้องการการพัฒนาทั้งในสิ่งที่ต้องการร่วมมือร่วมใจช่วยกันพัฒนาเองและสิ่งที่ต้องร่วมกับองค์กร หน่วยงานอื่นๆทั้งภาครัฐและเอกชน... (สรุปรายงานเวทีประชาคมตำบลสวก 2544 : คำนำ) ซึ่งคุณวุฒิชัย โลหะโชติ ได้กล่าวว่า ... การทำเวทีประชาคมตำบลสวกครั้งนั้นเป็นการทำเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนตำบลสวกถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและเป็นการพัฒนาเพื่อพัฒนาให้ตื่นรู้ซึ่งกระบวนการตื่นรู้ของการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุว่าทำแล้วจะได้อะไร... (วุฒิ

ชัย โลหะโชติ 2553) โดยการจัดเวทีประชาคมตำบลสวกครั้งนั้นได้ข้อสรุปจากการบอกเล่าของประชาชนตำบลสวกที่เข้าร่วมเวทีประชาคมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการท่องเที่ยว
2. โบราณสถาน-วัตถุ
3. ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน-ดั้งเดิม
4. การส่งเสริมอาชีพ-รายได้
5. การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากการพัฒนาของการจัดเวทีประชาคมตำบลสวกครั้งนี้เป็นการจัดการพัฒนาตามความเหมาะสมของพื้นที่ ของดีแต่ละชุมชนที่นำเสนอและองค์ประกอบอื่นๆ แต่ในความเป็นจริงข้อสรุปจากการทำเวทีประชาคมตำบลสวกก็ไม่ได้เป็นไปตามประเด็นของการจัดเวทีประชาคมทั้งหมดเพราะประชาชนตำบลสวกต่างก็ต้องการนำงบประมาณมาพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเจริญ ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุ ได้มีการพัฒนาพร้อมๆทุกชุมชนในตำบลสวกซึ่งชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุที่เป็นการพัฒนาโดยการสร้างพิพิธภัณฑ์ถาวร

จนกระทั่งในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เข้ามาจัดการแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพื้นดงปู่ฮ่อชุมชนบ้านสวกพัฒนาและพื้นที่ชุมชนบ้านหนองโต้มตามแผนปฏิบัติงานโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจประจำปีงบประมาณ2545ที่ใช้ชื่อโครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก โดยชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้สร้างพิพิธภัณฑ์ถาวรในพื้นที่ดงปู่ฮ่อที่ประกอบไปด้วย การสร้างศาลเจ้าปู่ฮ่อพร้อมระบบไฟฟ้า 1หลัง ก่อสร้างอาคาร4 (ศาลประชาคมอเนกประสงค์)พร้อมระบบไฟฟ้าและระบบสุขาภิบาลภายในอาคาร 1 หลัง ก่อสร้างห้องสุขาขนาด 5x10 เมตรพร้อมระบบไฟฟ้าและระบบสุขาภิบาลภายในอาคาร 1 หลัง ก่อสร้างลานอเนกประสงค์ผิวทรายพื้นที่ 401 ตารางเมตรและอิฐทางสลับลายพื้นที่ 502ตารางเมตรและก่อสร้างถนนภายในผิวทางแอลฟิลท์คอนกรีตพื้นที่ 1,000 ตารางเมตร ลานจอดรถปูนบล็อกปลูกหญ้าพื้นที่558ตารางเมตร ส่วนชุมชนบ้านหนองโต้มได้มีสร้างพิพิธภัณฑ์ถาวรในพื้นที่สวน11ไร่ของพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ ที่บริจาคให้แก่ชุมชนบ้านหนองโต้มทั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชนที่มีการสร้างพิพิธภัณฑ์ถาวรที่ประกอบด้วย การก่อสร้างอาคารที่ทำการพร้อมระบบไฟฟ้าและระบบสุขาภิบาลภายในอาคาร 1 หลัง ก่อสร้างลานเอนกประสงค์ผิวทรายพื้นที่225ตารางเมตรและอิฐวางสลับลายพื้นที่306ตารางเมตรและก่อสร้างลาดจอดรถและทางเดินภายในผิวพื้นบล็อกปลูกหญ้าคอนกรีตพื้นที่651ตารางเมตรและผิวกรวดพื้นที่158ตารางเมตร ซึ่ง

การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละพิพิธภัณฑ์ คือ

1. พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อตั้งอยู่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน ที่เริ่มจากการสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพ.ศ.2543ของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐและได้มีการแผ้วถางหญ้า ตัดต้นไม้ ทำถนนเข้าดงปู่ฮ่อเพื่อพัฒนาดงปู่ฮ่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จนกระทั้งปีพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เข้ามาพัฒนาพื้นที่ดงปู่ฮ่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สร้างศาลปู่ฮ่อ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้ให้งบประมาณสนับสนุนแก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านขุดค้นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่ดงปู่ฮ่อเมื่อพ.ศ.2546 โดยการจัดการที่มีทั้งการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ศาลปู่ฮ่อ สิ่งอำนวยความสะดวกและการขุดค้นเตาโบราณไม่ได้มีการจัดการแต่อย่างไร ทำให้ดงปู่ฮ่อถูกปล่อยให้รกร้างจนกระทั่งพ.ศ.2547 คนในชุมชนร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้ร่วมกันฟื้นฟูดงปู่ฮ่อให้เป็น “พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ” จนถึงปัจจุบัน ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

1.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ คือ

1.1.1 แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแสดงผ่านหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นบริเวณดงปู่ฮ่อที่เกิดจากความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณการขุดค้นแหล่งเตาดงปู่ฮ่อแก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านโดยสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีนเข้ามาทำการสำรวจศึกษาแหล่งเตาดงปู่ฮ่อโดยที่เจ้าหน้าที่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเป็นผู้ควบคุมการขุดค้น ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้ได้มีการขุดค้นจำนวน 19 หลุมมีการค้นพบภาชนะดินเผาทับทมหนาแน่น เตาเผา 2 เตาและพบแนวอิฐขนาดความกว้าง 0.40 เมตรและเศษกระเบื้องดินขอเล็กน้อยในบริเวณดงปู่ฮ่อ (รายงานการขุดค้นศึกษาเบื้องต้นแหล่งเตาเมืองน่านดงปู่ฮ่อ : 14-15) ต่อมาในพ.ศ.2547 คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ร่วมกับขุดค้นเตาบริเวณดงปู่

ฮ่อให้มีความสมบูรณ์และตั้งชื่อเตาว่า “เตาปู่ฮ่อ”เพื่อเป็นเกียรติแก่ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อที่ปกปักรักษาทรัพยากรทางโบราณคดีและเป็นผีอารักษ์ดงปู่ฮ่อ

1.1.2 แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนา

ความเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนา ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแสดงผ่านดงปู่ฮ่อพื้นที่ทางความเชื่อความศรัทธาของชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่เชื่อว่าปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อผีอารักษ์ประจำดงปู่ฮ่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านและทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ทำให้ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นที่เคารพของคนในชุมชนโดยเฉพาะคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา บ้านบ่อสวกและบ้านหนองโต้มที่มีที่นาอยู่บริเวณดงปู่ฮ่อและริมน้ำลำห้วยปวนจะประกอบพิธีการเลี้ยงเจ้าหนานฮ่อปีละ 2 ครั้งในช่วงแรม 13 ค่ำ เดือน 3 และเดือน 9 นิยมเลี้ยงด้วยไก่คู่เหล้าขวด (ไก่ 2 ตัวและเหล้า 1 ขวด) และทุกๆสามปีจะมีการเลี้ยงด้วยหมู 1 ตัว เพื่อเป็นการตอบแทนคุณของปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อที่ช่วยปกปักรักษาผลผลิตทางการเกษตรและชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนั้นชาวบ้านสวกพัฒนาได้ขอให้ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อช่วยปกปักคุ้มครองลูกหลานรวมถึงการบนบานสานกล่าวทำให้ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจอีกแห่งหนึ่งของชุมชนรวมทั้งดงปู่ฮ่อยังเป็นแหล่งอาหารของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าไปเก็บหน่อไม้ เห็ด พืชผักสมุนไพรนานาชนิดโดยที่ชาวบ้านที่เข้าไปดงปู่ฮ่อต้องมีการบอกกล่าวขออนุญาตปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อทุกครั้งที่เข้าไปดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจึงมีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง แสดงถึงความเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนาในเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม การประกอบอาชีพที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพคนและวัตถุพิพิธภัณฑ์

การประเมินคุณค่าและศักยภาพคนและวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในดงปู่ฮ่อที่เป็นทรัพยากรที่สามารถจับต้องได้และไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้รวมถึงศักยภาพของคนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีในมิติต่างๆ ดังนี้

1.2.1 คุณค่าที่แสดงนัยยะของอดีต

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีคุณค่าที่แสดงนัยยะของในอดีตใน 2 ช่วงเวลา คือช่วงเวลาเมื่อ 700 กว่าปีที่เป็นช่วงเวลาของการดำเนินกิจการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่แสดงผ่านหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม และช่วงเวลาเมื่อ 100กว่าที่จนถึงปัจจุบันเป็นคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของดงปู่ฮ่อ ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยแก้ว

ถุงบุญ ที่เล่าว่า ดงปู่ฮ่อเป็นบริเวณที่ไม่มีใครกล้าเข้าไปเป็นบริเวณที่คนเฒ่าคนแก่ไม่ให้ลูกหลานและคนที่มีขวัญอ่อนเข้าไปดงปู่ฮ่อเพราะปู่ฮ่อจะทำให้ไม่สบาย แต่เมื่อความเจริญเข้ามาความเชื่อต่างๆก็เริ่มไม่มีใครเชื่อจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีการทำถนนเข้าดงปู่ฮ่อ มีการตัดต้นไม้มีการแผ้วถางมีการสร้างพิพิธภัณฑ์ที่ชาวบ้านเอาของมาแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน(แก้ว ถุงบุญ ,สัมภาษณ์17 มกราคม 2553) ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายสุชาติ คนการณ์ ที่ว่า ...ดงปู่ฮ่อสมัยที่ตนเป็นเด็ก ดงปู่ฮ่อเป็นป่ามีต้นไม้มากน่าจะมีของเก่ามาก แต่ผู้ใหญ่ พ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยไม่ให้เข้าไปเล่นที่ดงปู่ฮ่อเพราะว่าอันตรายผีดุและมีสัตว์ร้าย ไม่เหมือนกับหนองหอย(บริเวณดอยเฟื้องหม้อ)ที่มีเฟื้องหม้อเยอะ...(สุชาติ คนการณ์ 2552)

1.2.2 คุณค่าด้านความเชื่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนบ้านสวกพัฒนาโดยเฉพาะเจ้าของที่นาที่มีนาอยู่บริเวณรอบดงปู่ฮ่อและบริเวณลำห้วยปวนเนื่องจากเจ้าหนานฮ่อหรือปู่ฮ่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออารักษ์ประจำดงปู่ฮ่อเป็นอารักษ์ที่คอยปกปักษ์รักษาข้าวของชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต่ม นอกจากนั้นเจ้าหนานฮ่อหรือปู่ฮ่อยังมีสถานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีอารักษ์ของชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่คุ้มครองชาวบ้านและผู้ที่มาบนบาสานกล่าว รวมทั้งความเชื่อที่ถูกปลูกฝังจากรุ่นสู่รุ่นที่เชื่อว่าปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นคนดุร้ายจึงไม่มีใครกล้าเข้าไปดงปู่ฮ่อและเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ซึ่งเห็นได้จากการบอกเล่าของคุณสุนัน ติคำ กล่าวว่า ...ดงปู่ฮ่อเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่มากเวลาจะไปดงปู่ฮ่อจะต้องไปกับผู้ใหญ่และเวลาที่เจ้าหนานฮ่อลงมา ยายชื่นจะพาคุณสุนันและน้องไปอยู่ที่วัดเพราะเจ้าหนานฮ่อเป็นคนดุทำให้มีแต่คนกลัว... (สุนัน ติคำ 2552)

1.2.3 คุณค่าทางด้านวิชาการ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีคุณค่าทางวิชาการในฐานะหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมืองน่านและล้านนา ซึ่งจากรายงานฝึกภาคปฏิบัติ 2ของคุณสาวิตรี แก้วประภาและคณะ พบว่า

...เตาปู่ฮ่อเป็นเตาแบบล้านนา(Lanna kiln type)ชนิดห้องเดี่ยว โครงสร้างก่อด้วยดินสภาพไม่สมบูรณ์มากนัก ตัวเตาได้รับความเสียหายและตรงส่วนด้านบนของหลังคามีการพังทลายพอสมควรและในการขุดแต่งปรับปรุงหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อได้พบชิ้นส่วนขวานหินขัดสมัยก่อนประวัติศาสตร์ 1 ชิ้นและการสำรวจรอบบริเวณศาลปู่ฮ่อพบเศษเครื่องมือดินเผาลายเชือกทาบสมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกชิ้นหนึ่งและผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา อาทิ ไหเคลือบสีเขียวนวล ชามขนาดต่างๆ และพบว่าที่เตาปู่ฮ่อมีการใช้จ๊อหรือกล่องดินเป็นจำนวนมากและที่เศษชิ้นส่วนจ๊อบางชิ้นยังพบจารึกตัวอักษรและตัวเลขแบบล้านนาเขียนไว้ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็น

แหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง(สาวิตรี แก้วประภาและคณะ 2546 : 143-144)

1.2.4 คุณค่าทางสังคม/ชุมชน

คุณค่าทางสังคม/ชุมชนของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เป็นคุณค่าที่เกิดจากการเสียสละของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่ยอมให้มีการพัฒนาพื้นที่ดงปู่ฮ่อที่ถือว่าเป็นพื้นที่ห้วงห้ามของชุมชนก็ว่าได้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง รวมถึงการพัฒนาที่ทำให้บ้านสวกพัฒนาเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในฐานะแหล่งโบราณคดี

จากคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่ได้กล่าวมาข้างตนทำให้ชาวบ้านสวกพัฒนาได้เห็นถึงความคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางโบราณคดีมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาสู่ปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านสวกพัฒนาและหน่วยงานภาครัฐมีความตื่นตัวกันมากในการพัฒนาดงปู่ฮ่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดน่านตามโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านร่วมกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อถึงแม้ว่าชาวบ้านจะไม่ได้มีส่วนในการเสนอความคิดในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ แต่ชาวบ้านก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการช่วยกันขับเคลื่อนการจัดการพิพิธภัณฑ์ไม่ให้หยุดนิ่ง ทั้งการร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ การร่วมกันทำความสะอาดดงปู่ฮ่อ การจัดกิจกรรมต่างๆในดงปู่ฮ่อ อาทิ การประชุมตำบล งานของดีบ่อสวก เป็นต้นเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนที่คนในชุมชนต้องร่วมกันรักษาจะเป็นการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องแต่คนในชุมชนก็ร่วมกันหาทางแก้ไขต่อไป

1.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้จัดการพิพิธภัณฑ์

การเสริมสร้างศักยภาพคนหรือผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนต่างแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันใครรู้เรื่องไหนที่เกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ก็ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและให้ความรู้แก่กัน

1.3.1 ผู้สูงอายุชุมชนบ้านสวกพัฒนา

ผู้สูงอายุชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้แสดงศักยภาพของตนเองทั้งความรู้ที่มีและประสบการณ์ให้แก่กลุ่มผู้ใหญ่ เยาวชนและเด็กๆในชุมชนและคนนอกชุมชนทั้ง นักวิชาการ นักศึกษา เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆทั้งประวัติชุมชน ประวัติของที่จัดแสดง การจักรสาน การเขียน

ตัวเมือง(ภาษาล้านนา)ทำให้คนเฒ่าคนแก่มีความสุขที่ได้อยู่กับลูกหลานและถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในแก่ลูกหลาน

1.3.2 พ่อบ้าน-แม่บ้านชุมชนบ้านสวกพัฒนา

พ่อบ้าน-แม่บ้านชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้ร่วมตัวร่วมใจกันแสดงความคิดเห็นในการปรับภูมิทัศน์ดงปู่ฮ่อ และต่างรวมแรงกันแสดงพลังของตนเองทั้งการขุดค้นเตาปู่ฮ่อ การทำความสะอาดอาคารพิพิธภัณฑ์ การปลูกป่าและยังมีผู้ใหญ่บางคนที่เคยไปเรียนการทำเครื่องปั้นดินเผาก็ได้นำความรู้ที่ตนเองได้จากการเรียนมาถ่ายทอดและสอนเด็กๆปั้นดิน

1.3.3 เด็กยุวชนและเยาวชนบ้านสวกพัฒนา

เด็กยุวชนและเยาวชนบ้านสวกพัฒนาได้แสดงศักยภาพให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้เห็นว่าตนเองก็สามารถช่วยพัฒนาชุมชนและจัดการพิพิธภัณฑ์ได้ทั้งการไปขอรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้กับนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ การทะเบียนของ การทำความสะอาดเฟื้องหม้อ และการปั้นดิน นอกจากนั้นเด็กยุวชนและเยาวชนบ้านสวกพัฒนายังได้เรียนรู้การเป็นมัคคุเทศก์และยุวมัคเทศก์จากกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งการศึกษาของนางสาวจอมขวัญ โยธาสมุทรและนายนนท์ นุชหมอน พบว่า

...กิจกรรมกลุ่มละอ่อนปั้นดินมีหลักคิดที่ว่า “ปั้นดิน ปั้นเด็ก” คือ การให้กิจกรรมการปั้นดินของเด็กเป็นการหล่อหลอมจิตใจของเด็กให้มีความละเอียดอ่อนมากขึ้น เป็นทางเลือกในการใช้เวลาว่างอย่างหนึ่งของเด็ก และเป็นเหมือนพื้นที่ที่ให้เด็กได้แสดงความสามารถและศักยภาพของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้ได้สร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์โดยสื่อออกมาผ่านผลงานที่ปั้นและเด็กได้รู้จักและเข้าใจในความรู้ภูมิปัญญาที่มีมาแต่เดิมโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้เป็นประโยชน์... (จอมขวัญ โยธาสมุทรและนนท์ นุชหมอน 2546 : 219)

1.3.4 คนนอกชุมชน

คนนอกชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ คือ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ร่วมกับคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาร่วมการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อในพ.ศ.2547 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้สอนให้คนในชุมชนรู้จักการขุดค้นทางโบราณคดี ที่มีฐานะเป็นทั้งนักโบราณคดี นักวิชาการและพี่เลี้ยงให้แก่คนในชุมชนได้เรียนรู้ไปพร้อมๆกันผ่านกิจกรรมโบราณคดีชุมชนในการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ ส่วนนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้มาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เด็กยุวชนและเยาวชนบ้านสวกพัฒนาให้รู้จักห่วงแหนและรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองรวมทั้งนักศึกษาพัฒนาบุคลากรส่วนท้องถิ่นรุ่น

ที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่านที่เข้ามาช่วยอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ให้แก่เด็กยุวชนและเยาวชนบ้านสวกพัฒนา

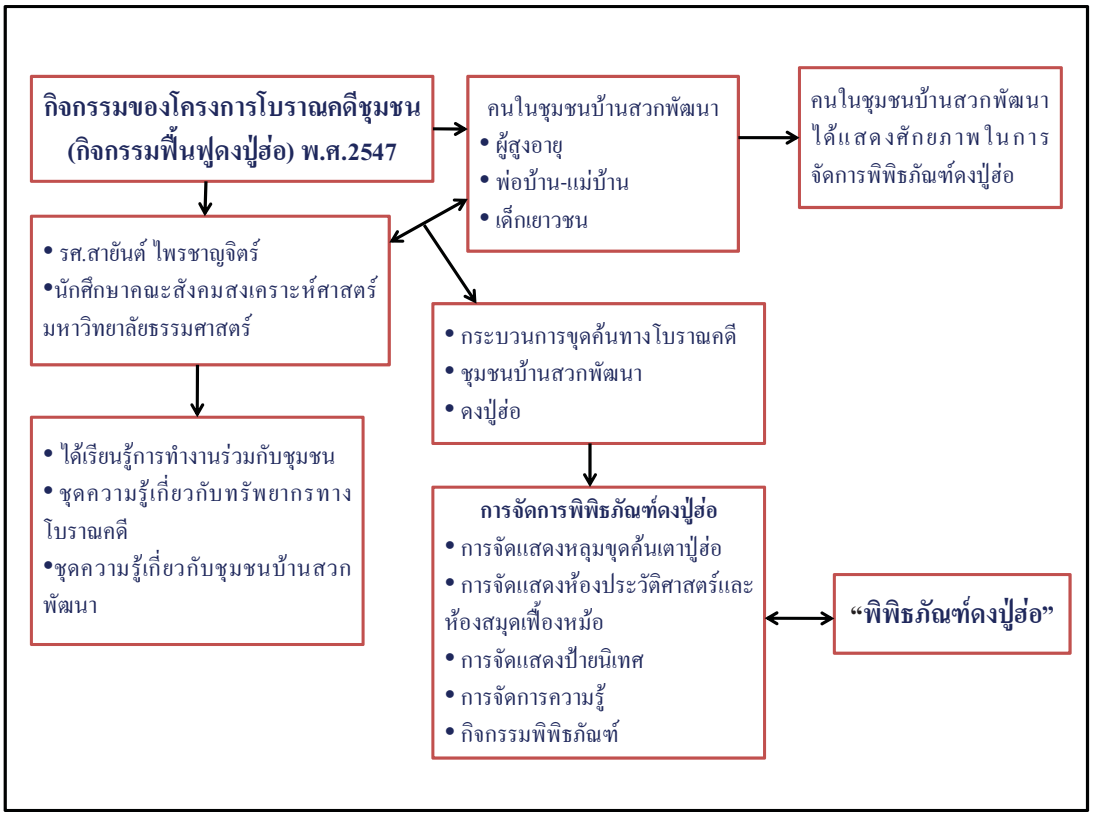

ภาพที่ 51การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อผ่านกิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชน (กิจกรรมการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ)

ซึ่งการเสริมสร้างศักยภาพคนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต่างเกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ร่วมมือร่วมใจร่วมแรงกันพัฒนาและจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ใน 2 แบบ คือ

1.4.1 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์โดยพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแบ่งการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลุมขุดค้นศึกษาเตาปู่ฮ่อเป็นการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่

ไม่ได้มีการทำทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์และไม่มีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร ส่วนที่ 2 วัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ที่แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ห้อง คือ ห้องประวัติศาสตร์ที่จัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาผ่านสิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านที่นำมาจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและห้องสมุดเฟื้องหม้อที่จัดแสดงเฟื้องหม้อที่ได้จากการขุดค้นและการบริจาคเฟื้องหม้อของชาวบ้านที่ให้นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ โดยวัตถุพิพิธภัณฑ์แต่ละชิ้นที่จัดแสดงได้ทำทำทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ทุกชิ้นว่าสิ่งของชิ้นนั้น เรียกว่าอะไร มีประโยชน์การใช้งานอย่างไร ใครนำเอามาร่วมในการจัดแสดง และมีการทำป้ายชื่ออธิบายสิ่งของแต่ละชิ้นทั้งภาษาภาไทยและภาษาเมือง รวมทั้งเฟื้องหม้อที่ชาวบ้านสวกพัฒนานำมาบริจาคเพื่อนำมาจัดแสดงในห้องสมุดเฟื้องหม้อทุกชิ้นที่ชาวบ้านนำมาบริจาคและที่นำมาจากวัดบ่อสวกล้วนแต่มีการทำทะเบียนว่าของชิ้นนั้นเป็นของใครนำมาบริจาคเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ชาวบ้านสวกพัฒนาที่นำของมาบริจาคเพื่อนำมาจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ นอกจากนั้นเฟื้องหม้อบางส่วนที่ได้จากการขุดค้นและไม่ได้นำมาจัดแสดงได้มีการเก็บไว้ในห้องเก็บของภายในห้องสมุดเฟื้องหม้อเพื่อรอการจัดการต่อไป

1.4.2 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์โดยสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์โดยสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน เป็นการจัดการภาชนะและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้งบริเวณดอยเฟื้องหม้อและจากการขุดค้นบริเวณดงปู่ฮ่อโดยห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีนในพ.ศ.2546 ได้นำภาชนะและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการขุดค้นมอบให้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเป็นผู้รับผิดชอบดูแล

1.5 การจัดแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ได้มีการจัดการที่แบ่งพื้นที่การจัดแสดงออกเป็น 4 ส่วน คือ

1.5.1 การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ

หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อเป็นหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อที่มีลักษณะเป็นเตาแบบล้านนา (Lanna kiln type)ชนิดห้องเดี่ยว โครงสร้างก่อด้วยดินสภาพไม่สมบูรณ์มากนัก ตัวเตาได้รับความเสียหายและตรงส่วนด้านบนของหลังคามีการพังทลายพอสมควรขนาดความกว้าง 2.5 เมตร ยาว 6.5 เมตร สภาพของเตาปู่ฮ่อพบส่วนปล่องเตาและหลังคาเตายุบตัวลงทั้งหมดแต่โครงสร้างผนังด้านข้างเตาอยู่ในสภาพค่อนข้างดี เป็นเตาเผาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่ร่วมกันขุดค้นและปรับแต่งสภาพเตา มีการทำหลังคาและล้อมรั้วรอบเตารวมทั้งร่วมกันตั้งชื่อเตาว่า “เตาปู่ฮ่อ” เพราะนอกจากเตาจะตั้งอยู่ในบริเวณดงปู่ฮ่อยังเห็นว่าชื่อเตาปู่ฮ่อจะก่อให้เกิด

ความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มให้กับเตามากขึ้นรวมไปถึงจะทำให้เป็นที่เคารพน่านเกรางขามตลอดจนถึงการปรามป้องกันมิให้เกิดการทำลายเตาให้เสื่อมสลาย (สาวิตรี แก้วประภาและคณะ 2546 : 143)

ภาพที่ 52 เตาปู่ฮ่อ

1.5.2 การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการแบ่งการจัดแสดงตามห้องของอาคารนิเวศดงปู่ฮ่อที่แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ห้อง คือ 1.ห้องประวัติศาสตร์เป็นห้องที่จัดแสดงเรื่องราวของชาวบ้านสวกพัฒนาผ่านสิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านสวกพัฒนาที่ถูกจัดวางไว้ตามลักษณะของบ้านสมัยก่อนที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างบ้านจำลองที่ทำจากไม้ไผ่มาจัดแสดงเพื่อวางของในการจัดแสดง อาทิ หม้อ เขียง ฮ้างฝนยา ครก กระบุ้ง ตะกร้า ฯลฯ และมีของใช้เกี่ยวกับการทอผ้าได้มีการจัดแสดงไว้บริเวณทางทิศเหนือของห้องจัดแสดงรวมทั้งยังมีอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตรได้มีการจัดแสดงไว้บริเวณฝาผนังทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของห้องจัดแสดง 2.ห้องสมุดเฟื้องหม้อเป็นห้องที่จัดแสดงเกี่ยวกับเฟื้องหม้อที่ขุดค้นพบในดงปู่ฮ่อและดอยเฟื้องหม้อที่ชาวบ้านนำมาจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในลักษณะของการบนชั้นไม้ที่ชาวบ้านร่วมกันทำจากไม้ที่เหลือจากการสร้างหลังคาเตาปู่ฮ่อเพื่อให้คนในชุมชนและนอกชุมชนที่เข้ามาพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้สัมผัสเฟื้องหม้อได้แต่ปัจจุบันเฟื้องหม้อเหล่านั้นได้ถูกนำมาจัดแสดงไว้ในตู้กระจกเพื่อป้องกันฝุ่นและป้องกันของถูกขโมย

ภาพที่ 53 การจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

ภาพที่ 54 การจัดแสดงของห้องสมุดเฟื้องหม้อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.5.3 การจัดแสดงป้ายนิเทศ

ป้ายนิเทศของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นการจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชนบ้านสวกพัฒนาทั้งพิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาของชาวบ้านสวกพัฒนาและของดีของบ้านสวกพัฒนา การจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาและฟื้นฟูดงปู่ฮ่อของชาวบ้านสวกพัฒนากับโครงการโบราณคดีชุมชนที่จัดแสดงภายในบริเวณอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ และป้ายนิเทศเกี่ยวกับเตาปู่ฮ่อและแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่จัดแสดงอยู่บริเวณด้านหน้าเตาปู่ฮ่อและมีป้ายนิเทศเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจัดแสดงอยู่บริเวณทางเดินเข้าพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

ภาพที่ 55 ป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

ภาพที่ 56 ป้ายนิเทศบริเวณหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ

1.5.4 การจัดแสดงภูมิทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

การจัดแสดงภูมิทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เป็นการจัดแสดงสภาพแวดล้อมของดงปู่ฮ่อให้มีความเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้และพืชสมุนไพรที่มีความสวยงามและร่มรื่นแก่ผู้ที่เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้เหมือนดงปู่ฮ่อในอดีตที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้น้อยใหญ่พืชสมุนไพรนานาชนิด

ภาพที่ 57 ภูมิทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.6 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นชุดความรู้ที่ได้จากกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ทั้งกิจกรรมการสำรวจเตาในดงปู่ฮ่อ กิจกรรมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ กิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชน ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศที่จัดแสดงในบริเวณพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ งานวิจัย คำบอกเล่าของชาวบ้านสวกพัฒนาและสื่อทางอินเตอร์เน็ต ดังต่อไปนี้

1.6.1 ชุดความรู้เกี่ยวกับดงปู่ฮ่อและเจ้าหนานฮ่อหรือปู่ฮ่อ

เป็นชุดความรู้ที่ได้จากคำบอกเล่าของชาวบ้านสวกพัฒนา ที่เล่าความเป็นมาของดงปู่ฮ่อและความเป็นมาของเจ้าหนานฮ่อหรือปู่ฮ่อให้แก่นักศึกษาปริญญาตรีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเด็กๆเยาวชนชุมชนบ้านสวกพัฒนาเพื่อเป็นข้อมูลให้บุคคลที่ไม่รู้ประวัติความเป็นมาของดงปู่ฮ่อและเจ้าหนานฮ่อหรือปู่ฮ่อผ่านป้ายนิเทศที่จัดแสดงบริเวณหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและงานวิจัยอื่นๆ

1.6.2 ชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา

ชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเป็นชุดความรู้ที่มีความเกี่ยวโยงกันของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนากับดงปู่ฮ่อ ทั้งการเลี้ยงผีปู่ฮ่อ การเกษตร และสิ่งของเครื่องใช้ที่ได้จากการกิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชนที่ร่วมกับชาวบ้านสวกพัฒนาฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ โดยนักศึกษาปริญญาตรีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านสวกพัฒนาที่ไม่ใช้งานหรือใช้ประโยชน์แต่เป็นสิ่งของที่มีคุณค่าให้แก่ลูกหลานและคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป ซึ่งชุดความรู้นี้เป็นการถ่ายทอดความรู้

ของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมให้เด็กๆเยาวชนชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่เข้าร่วมกิจกรรมว่าสิ่งของแต่ละชิ้นมีชื่อเรียกว่าอะไร มีประโยชน์ใช้งานอย่างไรและใครเป็นผู้บริจาคให้นำมาจัดแสดงภายในอาคารดงปู่ฮ่อ โดยมีนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเด็กๆเยาวชนชุมชนบ้านสวกพัฒนาเป็นผู้จดบันทึกข้อมูลที่ได้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

1.6.3 ชุดความรู้เกี่ยวกับเตาปู่ฮ่อ

หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อเป็นอีกเตาเผาหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ที่มีการขุดค้นเมื่อพ.ศ.2546 โดยสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีนเข้ามาทำการขุดค้นไว้เพียงครั้งเดียวและพยายามเก็บรักษาหลุมขุดค้นศึกษานี้เอาไว้แต่ไม่ได้มีการจัดการและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้หรือเพื่อการท่องเที่ยวแต่อย่างไร จนกระทั่งพ.ศ.2547 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ชาวบ้านสวกพัฒนาและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้ามาขุดค้นเตาจนเห็นโครงสร้างของเตาและได้ตั้งชื่อเตานี้ว่า “เตาปู่ฮ่อ” เพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าหนานฮ่อ ผีอารักษ์ประจำดงปู่ฮ่อที่คอยคุ้มครองทรัพยากรที่มีอยู่ในดงปู่ฮ่อและชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งเตาปู่ฮ่อนั้นเป็นเตาแบบล้านนาชนิดท้องเดียว โครงสร้างก่อด้วยดินสภาพไม่สมบูรณ์มากนัก ตัวเตาได้รับความเสียหายและตรงส่วนด้านบนของหลังคาเตามีการพังทลายของดินพอสมควร เตาปู่ฮ่อ กว้าง 2.5 เมตร ยาว 6.5 เมตร หลังจากนั้นชาวบ้านได้ช่วยกันในเรื่องแรงงาน อุปกรณ์ในการทำหลังคาคลุมหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและการทำรั้วไม้ป้องกันไม่ให้คนลงไปในหลุม โดยชุดความเกี่ยวกับเตาปู่ฮ่อเป็นชุดความรู้ที่ได้จากการขุดค้นเตาปู่ฮ่อที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานวิจัยของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ งานวิจัยของสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านและงานวิจัยของนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ ภาคฤดูร้อน คณะสังคมสงเคราะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ชุดนี้ผ่านป้ายนิเทศที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2545จนถึงปัจจุบัน ซึ่งกิจกรรมกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว คือ

1.7.1 กิจกรรมการพัฒนานิเวศดงปู่ฮ่อ

กิจกรรมการพัฒนานิเวศดงปู่ฮ่อ เริ่มจากกลุ่มผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐได้สำรวจแหล่งเตาในดงปู่ฮ่อในปีพ.ศ.2543 ได้มีการแผ้วถาง การตัดต้นไม้ การทำเส้นทางเข้าออกที่สะดวกกว่าเดิม จนกระทั่งในปี พ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สร้างอาคารนิเวศน์พิพิธภัณฑ์ เมื่อตัวอาคารสร้างเสร็จชาวบ้านก็ไม่ให้ความสนใจและไม่มีการดูแลรักษา เพราะชาวบ้านไม่รู้สึกความเป็นเจ้าของของดงปู่ฮ่อเหมือนในอดีตหรือก่อน

ไม่มีการพัฒนาดงปู่ฮ่อ ทำให้ในปี พ.ศ.2546 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ทำได้ศึกษาขุดค้นแหล่งเตาบริเวณดงปู่ฮ่อ ซึ่งทางสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ได้จ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีนเข้ามาทำการขุดค้นโดยมีนักโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน เป็นผู้ควบคุมในการขุดค้นครั้งนี้ ในการขุดค้นครั้งนี้มีการเปิดหลุมขุดค้นในพื้นที่ดงปู่ฮ่อ 19 หลุม ซึ่งมีเป็นหลุมเตาเผา 2 หลุม และการขุดค้นครั้งนี้ทำให้เจอเศษเครื่องถ้วยชาม ทั้งสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์จำนวนมาก แต่เศษถ้วยชามที่พบก็ไม่ได้มีการจัดแสดงอยู่ในพื้นที่แต่อย่างไร หลังจากการขุดค้นเสร็จก็มีการปล่อยพื้นที่ให้รกร้างเหมือนเดิม ไม่มีการจัดการหรือทำอะไรกับพื้นที่บริเวณนี้

1.7.2 กิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชน

กิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านสวกพัฒนาตระหนักถึงสภาพการจัดการดงปู่ฮ่อที่เกิดขึ้นและต้องการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องจนเป็นสาเหตุให้ดงปู่ฮ่อเป็นสถานที่รกร้างและไม่มีผู้ดูแล ซึ่งในพ.ศ.2547 ชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ ซึ่งกิจกรรมของโครงการโบราณคดีชุมชนได้ดำเนินการจัดการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อภายใต้แนวคิด “ผู้เฒ่านำ ผู้ใหญ่หนุน ดึงเด็กตาม” ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1.7.2.1 กิจกรรมการขุดค้นเตาปู่ฮ่อ

กิจกรรมการขุดค้นเตาปู่ฮ่อ เป็นกิจกรรมการขุดตกแต่งหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อจากการขุดค้นของห้างหุ้นส่วนเฌอกรีน เมื่อพ.ศ.2546 เป็นการขุดค้นที่ไม่มีการจัดการใดๆ และมีการปล่อยให้หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อมีสภาพที่มีหญ้าขึ้นบนตัวเตา ดังปรากฏในภาพที่ 58

ภาพที่ 58 หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อก่อนมีการขุดค้นตกแต่งหลุมขุดค้นเตา พ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

ภาพที่ 59 กิจกรรมการขุดค้นเตาปู่ฮ่อ พ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ชาวบ้านสวกพัฒนาและนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ร่วมกันขุดค้นเตาให้มีความสมบูรณ์ทั้งการช่วยกันแผ้วถางต้นไม้ การนำรถแทรกเตอร์มาไถปรับพื้นที่เพื่อความสะดวกในการขุดค้นเตาในส่วนที่เหลือ ซึ่งการขุดค้นเตาปู่ฮ่อครั้งนี้เริ่มมีการขุดค้นตั้งแต่วันที่ 21มีนาคมถึงวันที่ 2พฤษภาคม พ.ศ.2547 โดยชาวบ้านสวกพัฒนาจะแบ่งกันเป็นหมวดบ้านมาช่วยกันขุดค้นเตาเผา รวมทั้งชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างหลังคาคลุมเตาและทำรั้วล้อมเตา จากการขุดค้นเตาครั้งนี้ได้มีการตั้งชื่อหลุมขุดค้นนี้ว่า “เตาปู่ฮ่อ” และคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาก็ได้ช่วยกันดูแลรักษาอนุรักษ์หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

1.7.2.2 กิจกรรมการจัดแสดงบริเวณอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

กิจกรรมการจัดแสดงบริเวณอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนความต้องการของชาวบ้านสวกพัฒนาที่จะเป็นการแสดงวิถีชีวิตของคนในอดีตและปัจจุบันผ่านสิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านสวกพัฒนาและเฟื้องหม้อที่ได้จากการขุดค้นและจากชาวบ้านที่นำมาร่วมจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งกิจกรรมการจัดแสดงบริเวณอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.7.2.2.1 ห้องประวัติศาสตร์

ห้องประวัติศาสตร์เป็นการจัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้านสวกพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านสวกพัฒนาที่ต้องการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ถึงแม้ว่าตัวอาคารจะมีลักษณะที่ตำต่างจากบ้านเรือนของคนบ้านสวก ซึ่งกิจกรรมการจัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสวกพัฒนา เริ่มจากการขอรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ชาวบ้านที่ชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์

และเก็บรักษาไว้มาร่วมจัดแสดงในห้องประวัติศาสตร์ โดยนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับเยาวชนบ้านสวกพัฒนาได้เดินสำรวจชุมชนและขอรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ นอกจากนั้นผู้สูงอายุในชุมชนบ้านสวกพัฒนาได้ช่วยกันสร้างบ้านจำลอง ชั้นวางของ สร้างควายเพื่อมาจัดแสดงในห้องประวัติศาสตร์เพื่อสะท้อนเห็นถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนบ้านสวกแบบสมจริง ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของพ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่น ที่ว่า

....ตอนนั้นนักศึกษากับละอ่อน(เด็ก)บ้านเฮาได้เดินขอฮับ(รับ)บริจาคของเก่าจากจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน) พอได้ของมาเขาก็จ่วย(ช่วย)กันทำความสะอาด ทำทะเบียนของเก่า โดยเขามาถามอุ๊ยถามคนเฒ่าคนแก่ว่าของชิ้นนี้ชื่อหยั่ง(อะไร)ทำมาจากหยั่ง(อะไร) และเอาเขาเอาไว้หยะหยั่ง(ทำอะไร)แล้วเปิ้นก็ได้เขียนจื่อ(ชื่อ)คนบริจาคไว้ต้วย(ด้วย) แล้วคนเฒ่าคนแก่บ้านเฮาก็ร่วมเอาของมาจัดแสดง คนเฒ่าป่อชาย(ผู้ชาย)ก็จ่วย(ช่วย)กันแป๋ง(สร้าง)จำลอง ชั้นวางของ สร้างควาย แล้วก็หื้อคนเฒ่าแม่ญิง(ผู้หญิง)จ่วย(ช่วย)กันนำของไปวางไว้ แล้วอุ๊ยกับอุ๊ยรัตน์ก็ได้จ่วย(ช่วย)กันเขียนชื่อตั๋วเมือง(ภาษาเมือง)ติดไว้กับของแต่ละชิ้น...(บุญสาร เรือนอุ่น 2552)

ทำให้กิจกรรมการจัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านสวกพัฒนาเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่และเด็กๆเยาวชนในชุมชนผ่านกิจกรรมครั้งนี้ รวมทั้งชาวบ้านยังได้ช่วยกันตั้งชื่อห้องจัดแสดงนี้ว่า “ห้องประวัติศาสตร์” ที่เป็นห้องจัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสวกพัฒนาในอดีตและปัจจุบันที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

1.7.2.2.2 ห้องสมุดเฟื้องหม้อ

กิจกรรมการจัดแสดงเฟื้องหม้อ คือ นำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการขุดค้นเตาปู่ฮ่อและภาชนะเครื่องถ้วยชามที่เก็บรักษาไว้ที่วัดบ่อสวกรวมทั้งภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ชาวบ้านนำมาบริจาคเพื่อจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมาจัดแสดงภายในห้องของอาคารพิพิธภัณฑ์และตั้งชื่อห้องนี้ว่า “ห้องสมุดเฟื้องหม้อ” ที่จะแสดงให้เห็นถึงหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่ชาวบ้านได้ร่วมกันดูแลรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชนรวมทั้งคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ โดยกิจกรรมการจัดแสดงเฟื้องหม้อเริ่มจากการที่เด็กๆเยาวชนบ้านสวกพัฒนาและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ช่วยกันทำความสะอาดและแยกประเภทเฟื้องหม้อว่าชิ้นไหนเป็นไห ชิ้นไหนเป็นจาน เป็นครก โดยที่รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ เป็นผู้อธิบายให้เด็กๆเยาวชน ผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนและนักศึกษาว่าเฟื้องหม้อชิ้นไหนคืออะไร มีลักษณะการดูอย่างไร เพื่อให้ชาวบ้านสวกพัฒนาได้ความรู้เกี่ยวกับเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามผ่านการปฏิบัติจริง

ภาพที่ 60 ผู้สูงอายุบ้านสวกพัฒนาช่วยกันสร้างปั้นวัวเพื่อจัดแสดงภายในห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

ภาพที่ 61ชาวบ้านสวกพัฒนาร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้เพื่อนำมาจัดแสดงภายในห้องประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

ภาพที่ 62 ผู้สูงอายุและเด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนา นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกันแยกประเภทเฟื้องหม้อเพื่อในมาจัดแสดงภายในห้องสมุดเฟื้องหม้อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เมื่อพ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

1.7.2.3 กิจกรรมละอ่อนปั้นดิน

กิจกรรมละอ่อนปั้นดินเป็นกิจกรรมที่ให้เด็กบ้านสวกพัฒนาแสดงศักยภาพความสามารถของตนเองผ่านการเรียนรู้การปั้นดิน การจินตนาการงานปั้นและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ผ่านผลงานปั้นของเด็ก นอกจากนั้นกิจกรรมละอ่อนปั้นดินยังเป็นกิจกรรมที่นายณรงค์ ร่วมญาติและนายสายสิทธิ์ เกษนาได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถและประสบการณ์การปั้นดินที่ได้จากการฝึกอบรมการปั้นดินมาถ่ายทอดให้แก่เด็กๆได้เรียนรู้ทั้งการเตรียมดิน การร่อนดิน การปั้นและการเผา นอกจากนั้นชาวบ้านสวกพัฒนาได้ช่วยกันสร้างนั่งร้านให้แก่เด็กเพื่อวางขายผลงานการปั้น ทำให้กิจกรรมละอ่อนปั้นดินเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองรู้สึกดีใจที่ลูกหลานของตนเองใช้เวลาให้เกิดประโยชน์และเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางดวงพร ทะปาละ ที่ว่า

...กิจกรรมละอ่อนปั้นดินเมื่อปี 2547 ลูกๆของตนเองได้เข้าร่วมกิจกรรมการปั้นดินทำให้ลูกได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้ความรู้ดีกว่าไปแอ่ว (เที่ยว)และเล่นเกมส์ และในตอนนั้นก็มีชาวบ้านที่ไปฝึกอบรมการปั้นดินที่จังหวัดลำปางมาจ่วย(ช่วย)สอนละอ่อนปั้นดิน จ่วย(ช่วย)แป๋ง(สร้าง)เตา นอกจากนั้นชาวบ้านก๋ได้ช่วยกันซื้อตุ๊กตุ่นตุ๊กตาที่ละอ่อน(เด็ก)ปั้นก็ทำหื้อ(ให้)ละอ่อน(เด็ก)มีกำลังใจ... (ดวงพร ทะปาละ 2553)

ภาพที่ 63 กิจกรรมละอ่อนปั้นดิน ณ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พ.ศ.2547 (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด)

1.7.2.4 กิจกรรมฟื้นป่าดงปู่ฮ่อ

กิจกรรมฟื้นฟูป่าดงปู่ฮ่อเป็นกิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูดงปู่ฮ่อให้มีความอุดมสมบูรณ์ต้นไม้น้อยใหญ่ สมุนไพรนานาชนิด โดยเริ่มจากคณะกรรมการหมู่บ้านสวกพัฒนาได้ไปขอต้นไม้จากกรมป่าไม้เพื่อมาปลูกที่ดงปู่ฮ่อและชาวบ้านสวกพัฒนาได้นำพืชสมุนไพรของบ้านตนเองคนละต้นสองต้นมาร่วมปลูกที่ดงปู่ฮ่อ ซึ่งเห็นได้จากคาบตำรวจสมชาย สีโน ที่กล่าวว่า

...ในตอนนั้นจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)เฮาก็ได้จ่วย(ช่วย)กันปลูกต้นไม้บ้านใผ(ใคร)มีเก๊า(ต้นไม้)หยั่ง(อะไร)ก็เอามาคนละต้นสองต้นมาปลูกตี่(ที่)ดงปู่ฮ่อ นอกจากนั้นหลังปี พ.ศ.2547 เก๊าไม้(ต้นไม้)ตี่(ที่)ปลูกก็เหี่ยวตายไปพ่อง(บ้าง)เพราะมันฮ้อน(ร้อน) จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)เฮาก็ได้หาเก๊าไม้(ต้นไม้)มาปลูกเพิ่มอีกจนถึงเดียวนี้(ปัจจุบัน)ดงปู่ฮ่อก็เริ่มมีต้นไม้ขึ้นมานักเยอะ)ขึ้น...(สมชาย สีโน 2553)

ภาพที่ 64 กิจกรรมการปลูกต้นไม้บริเวณดงปู่ฮ่อ (ข้อมูลจากนางสาวจีรวรรณ ศรีหนูสุด

1.7.3 กิจกรรมของโครงการพัฒนาบุคลากรส่วนท้องถิ่นรุ่นที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่าน

กิจกรรมของโครงการพัฒนาบุคลากรส่วนท้องถิ่นรุ่นที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่าน เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาพัฒนาบุคลากรส่วนท้องถิ่นรุ่นที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่าน เข้ามาทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในปีพ.ศ.2549 ร่วมกับชาวบ้านสวกพัฒนา โดยโครงการพัฒนาบุคลากรส่วนท้องถิ่นรุ่นที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่านได้สร้างรั้วล้อมบริเวณหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อที่ถาวร รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาเขตน่านได้จัดกิจกรรมการอบรมมัคคุเทศก์ให้แก่กลุ่มเยาวชนตำบลสวกเพื่อสร้างมัคคุเทศก์ของตำบลสวก ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายสมเกียรติ อินน้อย ที่ว่า

...ราชภัฏอุตรดิตถ์ตี่(ที่)บ้านทุ่งศรีทอง เปิ้นได้เข้ามาช่วยสร้างฮั้ว(รั้ว)รอบๆเตาปู่ฮ่อแบบถาวร แล้วราชภัฏอุตรดิตถ์ก็ได้จัดการอบรมหื้อเยาวชนของตำบลสวกเป็นไกด์เป็นมัคคุเทศก์นำชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและสถานที่ท่องเที่ยวของตำบลสวก คนมาแอ่วก็จะได้หื้อ(ให้)ละอ่อน(เยาวชน)นำชมเป็นการสร้างความประทับใจหื้อ(ให้)คนมาแอ่ว... (สมเกียรติ อินน้อย 2552)

1.7.4 กิจกรรมการทอผ้า

กิจกรรมการทอผ้าเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านสวกพัฒนาที่มีความถนัดในเรื่องการทอผ้า อันเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในสมัยก่อนที่ต้องมีการปลูกต้นฝ้าย การปั่นฝ้ายและการทอผ้าไว้ใช้เองที่ล้วนแต่เป็นความรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านสวกพัฒนาและปัจจุบันชาวบ้านสวกพัฒนาไม่นิยมทอผ้าใช้เอง ทำให้การทอผ้าและอุปกรณ์การทอผ้าถูกละเลยและค่อยๆสูญหายไปตามยุคสมัย ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านบ้านสวกพัฒนาตั้งกลุ่มทอผ้าและใช้พื้นที่ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นสถานที่ทอผ้าในปีพ.ศ.2550 ซึ่งจากการบอกเล่าของนางสาวเกี๋ยงคำ อินน้อย ได้เล่าว่า

...กลุ่มตอผ้า(ทอผ้า)เริ่มมาจากการแนะนำของอาจารย์พูนศรีเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมอำเภอเมืองน่าน เปิ้นแนะนำหื้อ(ให้)จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอะไรสักอย่างที่จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ถนัดมาหยะ(ทำ)ตี่(ที่)ดงปู่ฮ่อ ก็เลยเห็นว่าการตอผ้า(ทอผ้า)ก็น่าจะดี คนตี่(ที่)มาแอ่วก็จะได้หัน(เห็น)ว่าคนบ้านเฮาก็ยังตอผ้า(ทอผ้า)กันอยู่... (เกี๋ยงคำ อินน้อย 2553)

โดยกิจกรรมการทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านบ้านสวกพัฒนาจะมีการทอผ้าในช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางสุดใจ เกษนา ที่ว่า

...เฮาจะเริ่มตอฮูก(ทอผ้า)หลังเกี่ยวข้าวแล้ว(เสร็จ)ก็จะพากันมาตั้งกี่(กี่ทอผ้า)เฮาเริ่มทำมาเข้าปีตี่(ที่)สามแล้วแต่ปีนี้ยังบ่(ไม่)ได้ตั้งกี่(กี่ทอผ้า)เพราะว่าก๋าน(งาน)มันนัก(เยอะ)ก็เลย

บ่(ไม่)ได้ตั้งว่าจะตั้งเดือนนี้ ซึ่งตอนแรกตี่(ที่)ตั้งกลุ่มเมื่อปีพ.ศ.2550 มีสมาชิกประมาณ 20 กว่าคน ทำไปทำมาตอนนี้เหลือ 5-6คน บางคนก็ตอ(ทอ)บ่(ไม่)จ้าง(เป็น)ก็เลิกไปก็มีบางคนก็ต้องเลี้ยงหลานบ่(ไม่)มีเวลามา แต่เฮาก็ยังบ่(ไม่)ได้เลิก... (สุดใจ เกษนา 2553)

นอกจากนั้นกิจกรรมการทอผ้ายังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านซึ่งชาวบ้านจะนำผ้าทอมาวางขายให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการทอผ้าอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดน่านที่ให้ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้มาเรียนรู้

ภาพที่ 65 กิจกรรมการทอผ้าของชาวบ้านสวกพัฒนา เมื่อพ.ศ.2550

1.7.5 กิจกรรมการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ

กิจกรรมการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานเป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีการเลียงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อจะมีข้าวจ้ำเป็นผู้ประกอบพิธีโดยการวัดวาเสี่ยงทาย โดยชาวบ้านที่มีที่นาบริเวณดงปู่ฮ่อจะทำพิธีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อก่อนการทำนาและหลังการทำนาเสร็จ(การเก็บเกี่ยวผลผลิต) ในช่วงแรม 13 ค่ำ เดือน 3 และเดือน 9 นิยมเลี้ยงด้วยไก่คู่เหล้าขวด (ไก่ 2 ตัวและเหล้า 1 ขวด) และทุกๆสามปีจะมีการเลี้ยงด้วยหมู 1 ตัว แต่กรณีที่คนมาเลี้ยงแก้บน ก็จะมาเลี้ยงตามคำที่ให้สัญญาไว้หรือบนไว้ตามกำหนดเวลา ถ้าบนไว้แล้วไม่มาแก้บนบุคคลนั้นก็จะมีอันเป็นไป อาทิการเจ็บป่วยไข้ เป็นบ้าจนถึงการตายซึ่งการแก้บนแต่ละครั้งนิยมจะแก้บนด้วยหมู 1 ตัว นอกจากนั้นการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อก็จะมีการเลี้ยงก่อนเที่ยงและทุกอย่างจะต้องมาทำที่บริเวณศาลและห้ามใครทานอะไรที่นำมาเลี้ยงก่อนที่จะให้ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อทั้งสิ้นและห้ามใครเอาอะไร(อุปกรณ์ที่มีอยู่เดิม)ออกจากศาลไปด้วย

ภาพที่ 66 พิธีกรรมการเลี้ยงแก้บนผีปู่ฮ่อที่ศาลปู่ฮ่อ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.7.6 กิจกรรมงานของดีบ่อสวก

งานของดีบ่อสวกเริ่มจัดขึ้นในช่วงธันวาคม พ.ศ.2550 เป็นกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมของดีของทั้ง 13 หมู่บ้านของตำบลสวก โดยใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและตลาดชุมชมบ้านบ่อสวกหมู่ที่ 1 ซึ่งอยู่ห่างจากพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อไปทางทิศตะวันตกประมาณ 700 เมตร ซึ่งการจัดงานของดีบ่อสวกในปีแรก พ.ศ.2550 ใช้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นสถานที่จัดงานทำกิจกรรม อาทิ การประกวดงานฝีมือ การประกวดทำอาหาร เป็นต้นและการจัดการของดีบ่อสวกทุกครั้งจะมีการทำพิธีบวงสรวงปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ต่อมาตั้งแต่พ.ศ.2551 จนถึงปัจจุบัน งานของดีบ่อสวกได้เปลี่ยนสถานที่จัดงาน มาจัดที่บริเวณตลาดชุมชมเพื่อความสะดวกในการเดินทาง สถานที่จอดรถและการดำเนินกิจกรรม ส่วนพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็ยังคงมีการดำเนินกิจกรรมพิธีบวงสรวงปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อและจุดเริ่มต้นของงานของดีบ่อสวก

ภาพที่ 67 งานของดีบ่อสวก พ.ศ.2551

ภาพที่ 68 พิธีบวงสรวงปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อของงานของดีบ่อสวก

จากการศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อพบว่ากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นกระบวนการที่มีการจัดการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ อาทิ คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานศิลปากรที่ 7 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์วิทยาเขตน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง

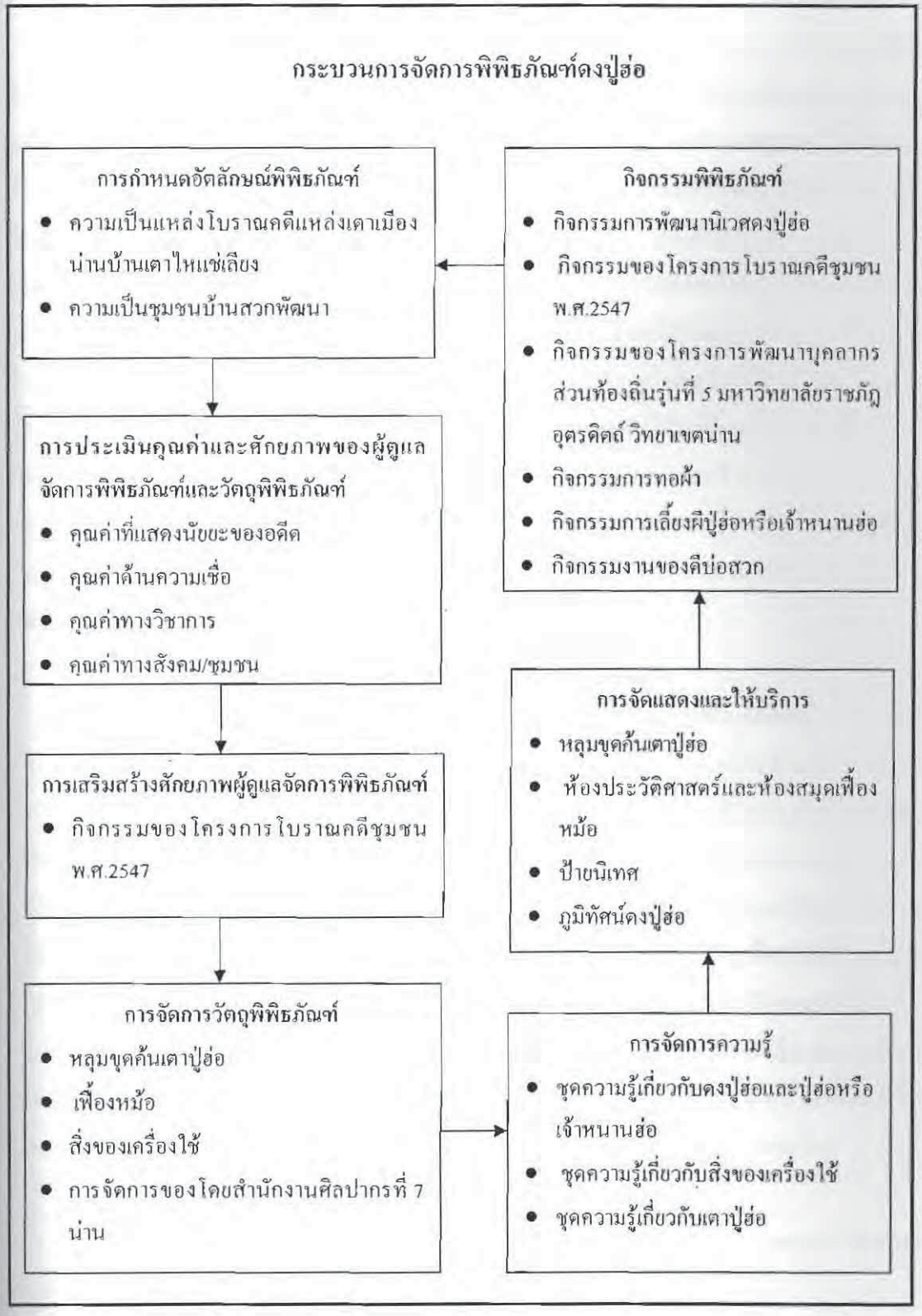

ภาพที่ 69 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

2. พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มตั้งอยู่ในชุมชนบ้านหนองโต้ม ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในพ.ศ.2543บริเวณทางด้านทิศเหนือของชุมชนติดกับดอยเฟื้องหม้อชุมชนบ้านสวกพัฒนาพบเนินดินเตาเผา 3 เตาซึ่งเป็นที่ดินของพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ ซึ่งต่อมาพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะได้บริจาคที่ดินจำนวน 11 ไร่ให้แก่ชุมชนการสร้างพิพิธภัณฑ์โดยในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์และปล่อยให้พิพิธภัณฑ์รกร้างไม่มีการดำเนินการจัดการแต่อย่างไร ทำให้ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้มได้ทำหนังสือร้องเรียนให้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเข้ามาทำการสำรวจขุดค้นเตาที่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่มีการสร้างตัวอาคารแต่ไม่มีการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผา จนกระทั่งพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสนับสนุนงบประมาณการขุดค้นเตาเผาบริเวณบ้านหนองโต้มแก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้มขุดค้นเตาและเปิดพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอย่างเป็นทางการ ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

2.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงผ่านการสำรวจเตาเผาในพ.ศ.2543และการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ในพ.ศ.2550 รวมทั้งการขุดภาชนะเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่นายสมเกียตริ-นางจันทร์ หลวงใจเพื่อนำมาจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม และพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้มผ่านการเก็บข้อมูลชุมชนของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่และคณะเพื่อนำข้อมูลมาจัดแสดงป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ประกอบไปด้วย ประวัติชุมชน พิธีกรรมความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งภาพการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 และภาพกิกจรรมในวันเปิดพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม นอกจากนั้นชื่อพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังแสดงถึงพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นอีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพคนและวัตถุพิพิธภัณฑ์

การประเมินคุณค่าและศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มและวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ทำให้ทราบถึงคุณค่าในมิติต่างๆ ดังนี้

2.2.1 คุณค่าที่แสดงนัยะของอดีต

คุณค่าที่แสดงนัยยะของอดีตของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้ม ซึ่งเห็นได้จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ พบว่า

...ปัจุบัน(พ.ศ.2550) พื้นที่ที่พบหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชาม มีเนินดินที่ตั้งเตาเผา ซากเตาเผา และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายอยู่หนาแน่นตามริมห้วยปวน ลำห้วยสาขาของห้วยปวนและลำน้ำสวกในพื้นที่บ้านทุ่งกุ้งบ้านหนองโต้มและบ้านบ่อสวก... (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ 2551 : 42)

และคำพูดของพ่ออุ๊ยยศ ธิเสนา ที่ว่า “เตาเผาโบราณบ่(ได้)มีอยู่ตี่(ที่)บ้านสวกอย่างเดียว แต่บริเวณบ้านหนองโต้มก็มีเตาเผาตี่(ที่)มีการขุดเมื่อพ.ศ.2550 และตอนตี่(ที่)อุ๊ยมาอยู่ใหม่ๆแถวน้ำห้วยม่วงก็จะปะ(พบ)เฟื้องหม้อ” (ยศ ธิเสนา 2552) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณบ้านหนองโต้มเป็นพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาแช่เลียง

2.2.2 คุณค่าทางวิชาการ

จากการศึกษาของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ (2550) พบว่า การสร้างเตาเผาโบราณที่บริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม มีวิธีการสร้าง 2 ลักษณะ คือ 1.เลือกพื้นที่บริเวณไหล่เนินเพื่อที่จะใช้รอยหักของเนินเป็นผนังกันไฟตามธรรมชาติไม่ต้องทำการดัดแปลงธรรมชาติมากและเตาเผาจะมีความแข็งแรง คือ การสร้างเตาเผาบ้านหนองโต้ม-2 2.การสร้างในพื้นที่ราบหรือพื้นที่ที่มีความลาดชันเล็กน้อย คือ การสร้างเตาเผาบ้านหนองโต้ม-1 ที่ต้องมีการดัดแปลงสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับลักษณะและรูปแบบของเตาเผาซึ่งอาจจะต้องมีการขุดดินเพื่อสร้างผนังกันไฟ และจากการศึกษายังพบว่า ลักษณะเตาเผาและผลิตภัณฑ์รวมทั้งเทคนิคการผลิตของเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2มีลักษณะที่แตกต่างจากเตาที่มีการขุดค้นที่บ้านสวกพัฒนา ซึ่งเห็นได้ชัดจากการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ซึ่งน่าจะเป็นเตาเผาที่ผลิตเฉพาะผลิตภัณฑ์ถ้วยชามเพราะแทบไม่พบผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นในบริเวณเตาหรือใกล้เคียงเลย รวมทั้งลวดลายที่ประดับเครื่องถ้วยชามซึ่งเป็นรูปปลาคู่หยิน-หยางอยู่ภายในวงกลมซ้อนสองวงนั้น มีความเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเตาเผาโบราณแห่งนี้ (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2550)

2.2.3 คุณค่าทางสังคม/ชุมชน

คุณค่าทางสังคม/ชุมชนของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เกิดจากการเสียสละที่ดินของพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะที่เห็นคุณค่าของหลักฐานทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและการนำความเจริญเข้าสู่ชุมชนบ้านหนองโต้มจึงได้บริจาคอันที่ดินเป็นที่ตั้งของเนินดินเตาเผาให้แก่ชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูด

ของนายบุญเรือน กระอาจ ที่ว่า “เหตุผลตี่(ที่)เปิ้น(เจ้าของที่ดิน)บริจาคตี่(ที่ดิน)หื้อ(ให้)องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านแป๋ง(สร้าง)พิพิธภัณฑ์ ก็เพราะว่าเปิ้นหัน(เห็น)ความสำคัญ หัน(เห็น)คุณค่าของของเก่าของโบราณหันว่าพิพิธภัณฑ์จะสร้างความเจริญหื้อ(ให้)บ้านเฮาและเปิ้นก็จะได้เป็นคนดูแลพิพิธภัณฑ์ต้วย(ด้วย)”(บุญเรือน กระอาจ 2552)

จากคุณค่าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่าคุณค่าที่กล่าวมานั้นในมิติต่างๆเกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของคนในชุมชนบ้านหนองโต้มและคนนอกชุมชนที่ต่างร่วมกันจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

2.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ คนในชุมชนบ้านหนองโต้มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกันเองผ่านการประชุมชนหมู่บ้าน การพูดคุยถึงอาคารพิพิธภัณฑ์ ทรัพยากรโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหนองโต้ม ทำให้คนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันหาแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม โดยการทำหนังสือถึงสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ให้มาขุดค้นเตาเผาที่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ยังไม่มีการแสดงหลุมขุดค้นเตาเผา

องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนการขุดค้นเตาเผาที่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ให้มีการขุดค้นเตาเผาในบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม โดยให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการขุดค้นและการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ได้ปรึกษาหารือกับ เพื่อหาแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ และเสริมสร้างศักยภาพของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดี การเรียนรู้ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านในกระบวนการขุดค้น ทำให้ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพของตนเองผ่านกิจกรรมการขุดค้นครั้งนี้ ดังภาพที่ 70

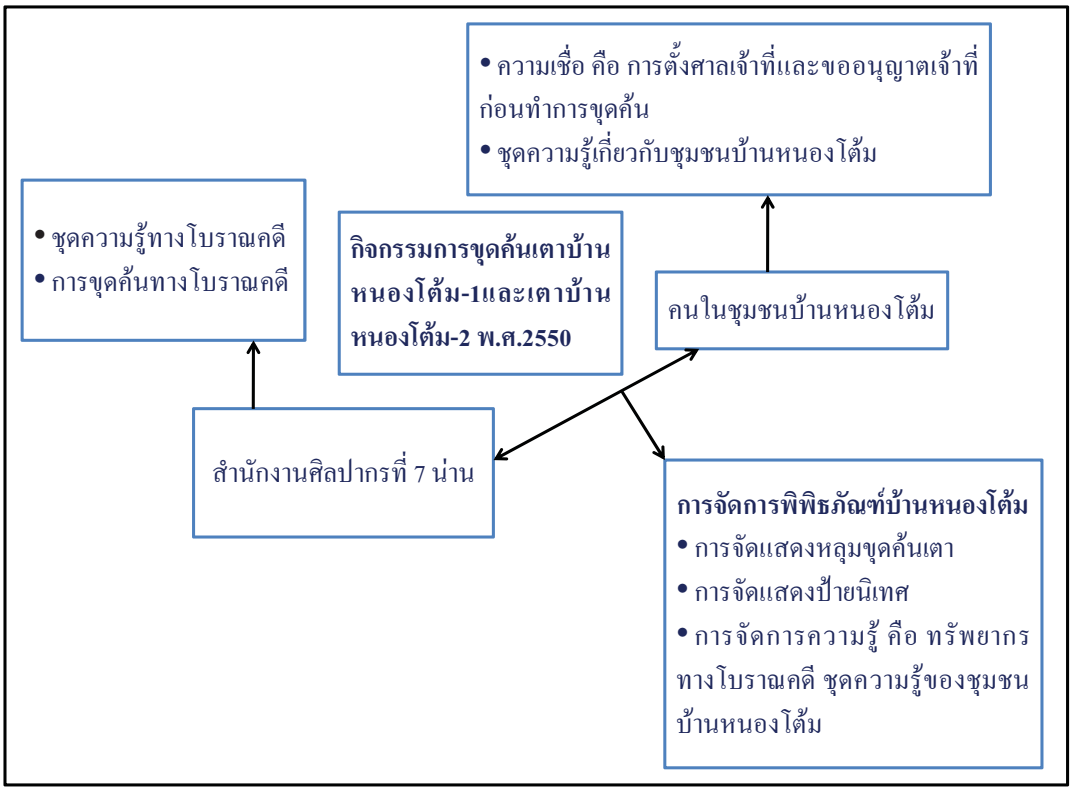

ภาพที่ 70 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มผ่านกิจกรรมการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2

2.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์

การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2ไม่ได้มีการทำเบียนเตาและไม่ได้มีการขึ้นทำเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร ส่วนเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2และบริเวณสวนของนายสมเกียตริ-นางจันทร์ หลวงใจรวมทั้งเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามและสิ่งของเครื่องใช้ที่ชาวบ้านหนองโต้มนำมาร่วมจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้มีการทำทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ว่าสิ่งของแต่ละชิ้นได้มาจากที่ไหน ใครเป็นเจ้าของ เป็นเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามประเภทไหนและมีลักษณะอย่างไรและมีการจัดแสดงภายในห้องของอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่มีการปิดประตูไม่สามารถเข้าเยี่ยมชมได้

2.5 การจัดแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 3 ส่วน คือ

2.5.1 การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2

หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2เป็นการขุดค้นที่ต้องการแสดงให้เห็นหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชามในบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้ม ซึ่งหลุมขุดค้นทั้ง 2 เตาเป็นหลุมขุดค้นที่มีการขุดค้นตามกระบวนการทางโบราณคดีและมีการสร้างหลังคาคลุมเตาและรั้วกั้นหลุมขุดค้น โดยหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1อยู่ห่างจากอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไปทางทิศตะวันออกประมาณ 100 เมตรและหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2อยู่ห่างจากหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 50 เมตร

ภาพที่ 71 การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1

ภาพที่ 72 การจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2

2.5.2 การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.5.2.1 บริเวณห้องโถงจัดแสดงป้ายนิเทศเกี่ยวกับข้อมูลของชุมชนบ้านหนองโต้มประกอบด้วย ประวัติชุมชน แผนที่ชุมชน พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านหนองโต้มและรูปภาพการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2และกิจกรรมในวันเปิดพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังปรากฏให้เห็นในภาพที่ 73

2.5.2.2 บริเวณในห้องของห้องโถงเป็นการจัดแสดงเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 สิ่งของที่ชาวบ้านนำมาบริจาคและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่มีการขุดค้นในบริเวณสวนของนายสมเกียรติ หลวงใจ ซึ่งมีการจัดแสดงเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามมีประมาณ 20 กว่าชิ้นวางอยู่บนชั้นวางของดังปรากฏในภาพที่ 74

ภาพที่ 73 การจัดแสดงป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ภาพที่ 74 การจัดแสดงเฟื้องหม้อภายในห้องจัดแสดงของอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

2.5.3 การให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่แสน กาแก้ว พบว่า ...การให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้มจะมาบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หรือนักท่องเที่ยวเมื่อมีการติดต่อขออนุญาตเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอย่างเป็นทางการและในบางโอกาสพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตาที่ทำสวนอยู่บริเวณใกล้ๆพิพิธภัณฑ์ก็จะมาดูและบรรยายให้ความรู้ความเป็นไปเป็นมาของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม... (แสน กาแก้ว 2552)

การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจึงเป็นการจัดแสดงและให้บริการที่มีการเปิดประตูพิพิธภัณฑ์ในส่วนของห้องจัดแสดงนิทรรศการเท่านั้นไม่มีผู้ดูแลและเป็นวิทยากรที่อยู่ประจำพิพิธภัณฑ์ ถ้ามีผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เป็นหมู่คณะก็ติดต่อผู้ใหญ่บ้านหนองโต้มได้เป็นการส่วนตัวจากเบอร์โทรศัพท์ที่ติดไว้ที่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

2.6 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เป็นการจัดการความรู้ที่ได้จากกระบวนการจัดการศึกษาขุดค้นเตาเผา การจัดแสดงเฟื้องหม้อ (เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา) จึงเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางโบราณคดีที่ศึกษาขุดค้นที่บ้านหนองโต้ม คือ

2.6.1 ชุดความรู้เกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และบ้านหนองโต้ม-2

เตาเผาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีการขุดค้นศึกษาในบริเวณบ้านหนองโต้ม เมื่อ พ.ศ.2550 คือ หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และบ้านหนองโต้ม-2 ซึ่งจากการศึกษาของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ (2550) พบว่า

...หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เดิมเป็นพื้นที่ทำการเกษตร หากแต่ความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ จะไม่ทำลายจอมปลวก ทำให้ ยังคงสภาพไว้ได้ แต่เมื่อทำการขุดแต่ง ทำให้ทราบว่าบริเวณหลังคาเตาบางส่วนซึ่งอยู่ภายนอกเนินจอมปลวกถูกไถทำลายไป ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยความคิดว่า เตาเผาอยู่ภายในจอมปลวกเท่านั้นจึงมีการไถเป็นร่องล้อมรอบจอมปลวก ทำให้เตาเผาบางส่วนถูกไถไปอย่างน่าเสียดาย ลักษณะเนินเตาเผาบ้านหนองโต้ม 1 ก่อนการขุดแต่ง เป็นเนินจอมปลวก สูงจากระดับพื้นดินโดยรอบประมาณ 1.70 เมตร บริเวณโดยรอบพบเศษภาชนะดินเผาแตกหักทั่วไป เนินมีขนาดกว้างประมาณ 8 เมตร ยาวประมาณ 10 เมตร วางตัวในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ- ตะวันตกเฉียงใต้ การขุดแต่งทำการผังหลุม ขนาด 11x 11 เมตร วางผังหลุมตามแนว เหนือ-ใต้ การขุดแต่ง แบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ คือ การขุดแต่งเตาเผาบริเวณเนินจอมปลวก และขุดแต่งเศษภาชนะดินเผาบริเวณโดยรอบ การขุดแต่งพบปล่องเตาเผาบนเนินอยู่ต่ำกว่าระดับสูงสุดของเนินประมาณ 60 เซนติเมตร จากนั้นจึงได้ทำการขุดแต่งเพื่อให้ทราบลักษณะเตาตามสันนิษฐานการวางตัวตามธรรมชาติของ

เตาเผา พบว่าผิวของเตาเผาส่วนใหญ่มีสีแดงออกส้ม จะแตกร้าวไม่จับตัวเป็นผืนเดียวกัน ง่ายต่อการหลุดร่วงทำลาย ทำให้ไม่สามารถที่จะขุดนำดินภายในเตาออก เพื่อตรวจดูสภาพและโครงสร้างภายในของเตาได้ และได้ขยายพื้นที่การขุดแต่งไปทางทิศตะวันออก ในแนวทิศทางการวางตัวของเตาออกไป 2 เมตร เพื่อขุดหาช่องสำหรับใส่ไฟ เตาเผาบ้านหนองโต้ม 1 เป็นเตาเผาโครงสร้างดินแบบระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้น(cross-draught kiln with clay-slab structure) โครงสร้างส่วนใหญ่ของเตาอยู่เหนือระดับพื้นดิน สันนิษฐานว่ามีเพียงส่วนช่องใส่ไฟซึ่งอาจขุดช่องอยู่ระดับใต้ดิน พบเศษภาชนะดินเผาทับถมหนาแน่นทั้งสองข้างเตาตั้งแต่ระดับพื้นผิวดินลงไปจนถึงปล่องใส่ไฟ เตาเผาบ้านหนองโต้ม 1 ลักษณะของช่องใส่ไฟ แคบและเตี้ย เกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถลอดเข้าไปได้ ดังนั้นการนำภาชนะดินเผาเข้าไปเรียงภายในเตาเผาและการนำภาชนะที่เผาสุกสมบูรณ์ออกมาจาก เตาเผา น่าจะใช้วิธีการเจาะเปิดหลังคาเตา เพื่อนำภาชนะเข้าและออก และเมื่อต้องการใช้งานเตาเผาครั้งต่อไปจะใช้ดินโบกยาปิด ทำเช่นนี้สลับกันไป เตาเผาบ้านหนองโต้ม 1 มีขนาดกว้าง 1.7 เมตร ยาว 6 เมตร... (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2550)

...ส่วนหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2 อยู่ห่างจากหลุมขุดค้นเตาเผาบ้านหนองโต้ม-1 ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 50 เมตรตำแหน่งที่ตั้งของเตาเผาอยู่ไหล่เนินเพื่อให้ประโยชน์จากรอยหักของเนินเป็นฐานในการสร้างเตาบ้านหนองโต้ม-2 จากคำบอกเล่าเดิมมีสภาพเป็นเนินจอมปลวกสูงใกล้เคียงกับเนินเตาเผาบ้านหนองโต้ม-1 หากแต่สภาพปัจจุบันถูกไถปรับระดับ ซึ่งสภาพก่อนการขุดแต่งจะพบร่องรอยขอบผนังเตาเผา การขุดแต่งทำการขุดแต่งโดยวางผังหลุมคลุมพื้นที่เตาเผาขนาด 7x7 เมตร การขุดแต่งแบ่งพื้นที่ออกเป็นกริดขนาดกริดละ 1x1 เมตร โดยขุดลอกดินที่ปกคลุมเพื่อให้เห็นโครงสร้างของเตาเผา เมื่อขุดแต่งตามลักษณะเตาเผาแล้วพบว่าส่วนของช่องใส่ไฟอยู่นอกผังหลุมที่วางไว้ จึงได้มีการขยายหลุมไปทางทิศตะวันออก 3 เมตร และทางทิศเหนือ 1 เมตร ซึ่งลักษณะทั่วไปของเตาบ้านหนองโต้ม-2 พบว่าเป็นเตาเผาโครงสร้างดินแบบระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้น(cross-draught kiln with clay-slab structure)ส่วนปล่องเตาและหลังคาเตาถูกไถทำลายส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ตั้งอยู่ระดับผิวดินขึ้นไป สำหรับส่วนช่องใส่ไฟนั้นอยู่ระดับต่ำใต้ดิน การนำภาชนะดินเผาเข้าและออกจากเตาเผานี้ สันนิษฐานว่าน่าจะใช้วิธีการเจาะเปิดหลังคาเตา และเมื่อต้องการจะใช้ดินโบกยาปิดในการเผาครั้งต่อไป สำหรับเตาบ้านหนองโต้ม-2 ผนังเตาด้านทิศใต้ปรากฏผนังเตาเป็นสองชั้นอาจเป็นไปได้ว่ามีการซ่อมแซมและปรับปรุงเตาเผาเกิดขึ้นระหว่างการใช้งาน มีขนาดกว้าง 1.72 เมตร ยาว 4.7 เมตร การขุดแต่งส่วนใหญ่พบเศษผนังเตากระจายอยู่ทั่วไป พบเศษภาชนะดินเผาค่อนข้างน้อย สันนิษฐานว่าเมื่อนำภาชนะดินเผาที่เผาได้ที่ออกจากเตาเผาแล้ว ซึ่งจะแตกต่างจากเตาบ้านหนองโต้ม-1 ซึ่งพบเศษภาชนะดินเผาหนาแน่นตั้งแต่ปล่องเตาเรื่อยมาจนถึงระดับผิวดิน...(สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2550)

2.6.2 ชุดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ (2550) พบว่า การศึกษาเบื้องต้นเตาเผาโบราณบ้านหนองโต้มผลิต ถ้วย ชาม เครื่องเคลือบ ลักษณะถ้วย ชาม ปากกว้าง จะมีรอยหักบริเวณปาก ก้นตื้น ก้นมีขอบฐานเตี้ย มีการตกแต่งบริเวณก้นด้วยการประทับลายปลาคู่หยิน-หยาง และลายเส้นวงกลมคู่ขนาน การเคลือบมีทั้งเคลือบสีเดียว เคลือบสองสี ลักษณะน้ำเคลือบจะใสมีสีเขียวจางๆเผยให้เห็นสีทาน้ำดินสีขาวด้านในและเคลือบเขียวทึบเป็นส่วนใหญ่ พบการเคลือบสีน้ำตาลแดงบ้างเล็กน้อย ส่วนเทคนิควิธีการผลิตเครื่องถ้วยชามนั้น ลักษณะเนื้อดินที่พบส่วนใหญ่เป็นเนื้อดินมีเทา-ดำ ทำให้มีการทาน้ำดินสีขาวทึบลงบนภาชนะชั้นหนึ่งก่อนแล้วประทับ ลวดลายแล้วจึงนำมาเคลือบทับอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อขึ้นรูปเครื่องถ้วยแล้ว อาจผึ่งให้แห้งช้าๆจากนั้นจึงทาน้ำดินสีขาวแล้วตกแต่งลวดลาย จากนั้นจึงนำเครื่องถ้วย ชาม เผาไฟแรก ได้เครื่องถ้วย ชามที่ได้จากการเผาไฟแรก เรียกว่า Biscuit จากนั้นจึงทาน้ำเคลือบแล้วนำไปเผาอีกครั้ง จากหลักฐานที่ได้พบว่าการทา น้ำเคลือบจะเว้นบริเวณปากภาชนะ เพื่อเรียงโดยใช้เทคนิคการวางถ้วยชามซ้อนกันในลักษณะปากประกบปาก-ก้นซ้อนก้น (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2550)

2.6.3 ชุดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดอายุของเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2

จากการศึกษาของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ (2550) พบว่า จากการเก็บตัวอย่างอิฐจากเตาเผาและเศษกระเบื้องที่กระจายอยู่ตามบริเวณพื้นที่รอบๆ เตาเผาส่งให้หน่วยปฏิบัติการวิจัยธรณีวิทยาแผ่นดินไหวและธรณีแปรสัณฐานผืนแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยวิธีเรืองแสงความร้อน (Thermo luminescence-TL dating)พบว่า เตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 มีค่าอายุอยู่ในช่วง 983±59 ถึง 688±55 ปี (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2550)

2.6.4 ชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองโต้ม

ชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองโต้มและการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2 เป็นชุดความรู้ที่ได้จากการศึกษาของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่และคณะที่ถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม มีดังนี้

2.6.4.1 ชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองโต้ม เป็นชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ที่คนในชุมชนบ้านหนองโต้มถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งเรื่องเล่า ตำนาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

2.6.4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองโต้ม เป็นชุมชนความรู้ที่ได้จากผู้สูงอายุในชุมชน ที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น อาทิ

บ้านหนองโต้มมีชื่อมาจากในอดีตบริเวณบ้านหนองโต้มมีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่มีต้นโต้มขึ้นอยู่บริเวณรอบๆหนองน้ำ

2.6.4.1.2 การไหว้สาและบนผีจ้าวบ้าน (ผีชาวบ้าน) เป็นการเลี้ยงผีประจำปีของชาวบ้านหนองโต้มจะมีการเลี้ยงผีในช่วงวันสิ้นปีของทุกปี เนื่องจากความเชื่อที่ว่าผีจ้าวบ้านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่กลางชุมชนซึ่งแต่เดิมมีสภาพเป็นป่ามีร่องน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขและมีการเลี้ยงผีจ้าวบ้านที่บริเวณต้นไม้ใหญ่

2.6.4.1.3 พิธีส่งเคราะห์หรือพิธีสะเดาเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากสมัยปู่ ย่า ตา ยาย เป็นพิธีเกี่ยวกับการปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ เคราะห์ร้ายต่างๆ ให้กับผู้ที่ไม่สบายหรือผู้ที่ต้องเดินทางออกจากชุมชน

2.6.4.1.4 พิธีสู่ขวัญ เป็นพิธีกรรมที่นิยมในช่วงวันปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์จะมีการพิธีสู่ขวัญให้แก่ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นพิธีกรรมที่เป็นการช่วยให้ผู้เฒ่าผู้แก่มีอายุที่ยืนยาว ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากนั้นพิธีสู่ขวัญยังใช้ในการประกอบพิธีการแต่งงาน การบวชและในยามเจ็บไข้ไม่สบายรวมทั้งการเดินทางไปไปไกลๆ

2.6.4.1.5 พิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมที่จะนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาไว้ยังเล้าข้าว (ยุ้งฉาง) ซึ่งพิธีสู่ขวัญข้าวมักจะทำพิธีในช่วงเดือนสี่ (เดือนมกราคม)

ซึ่งชุดความรู้ที่ได้กล่าวมานั้นเป็นชุดความรู้ที่ได้จากขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2และการสำรวจชุมชนบ้านหนองโต้มของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่และคณะที่ถ่ายทอดความรู้ผ่านเอกสารประกอบการชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มและป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

2.7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพ.ศ.2550 คือ **กิจกรรมการขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และบ้านหนองโต้ม-2** เป็นกิจกรรมที่เริ่มจากชุมชนบ้านหนองโต้มได้ยื่นหนังสือต่อสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านให้เข้ามาสำรวจและขุดค้นเตาเผา ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ ที่ว่า ...ทางชุมชนบ้านหนองโต้มทำหนังสือถึงสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านให้มาขุดค้นแหล่งเตาที่บ้านหนองโต้มเพราะว่ามีอาคารพิพิธภัณฑ์แต่ไม่มีเตาเผาทำให้ไม่มีคนมาเที่ยว... (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2553) สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านจึงปรึกษากับองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านฐานะผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนานิวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก ทำให้ในพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสนับสนุนงบประมาณการขุดค้นให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านขุดค้นร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้ม ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้ชาวบ้านได้แบ่งเวรในการขุดค้นเตาบ้าน

หนองโต้ม-1และบ้านหนองโต้ม-2ออกเป็นหมวดบ้านโดยใช้ระยะเวลาในการขุดค้นประมาณ 2 เดือน ซึ่งหลังจากการขุดค้นก็มีการเปิดพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอย่างเป็นทางการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีอีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงจนถึงปัจจุบันนี้

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านและชุมชนบ้านหนองโต้มต่างมีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านหนองโต้มบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์โบราณสถาน-วัตถุในการจัดเวทีประชาคมตำบลสวกเมื่อพ.ศ.2544 ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2545เป็นโครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก แต่ในทางตรงกันข้ามการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการพิพิธภัณฑ์เนื่องจากการจัดการที่ขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ถูกปล่อยร้างทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง

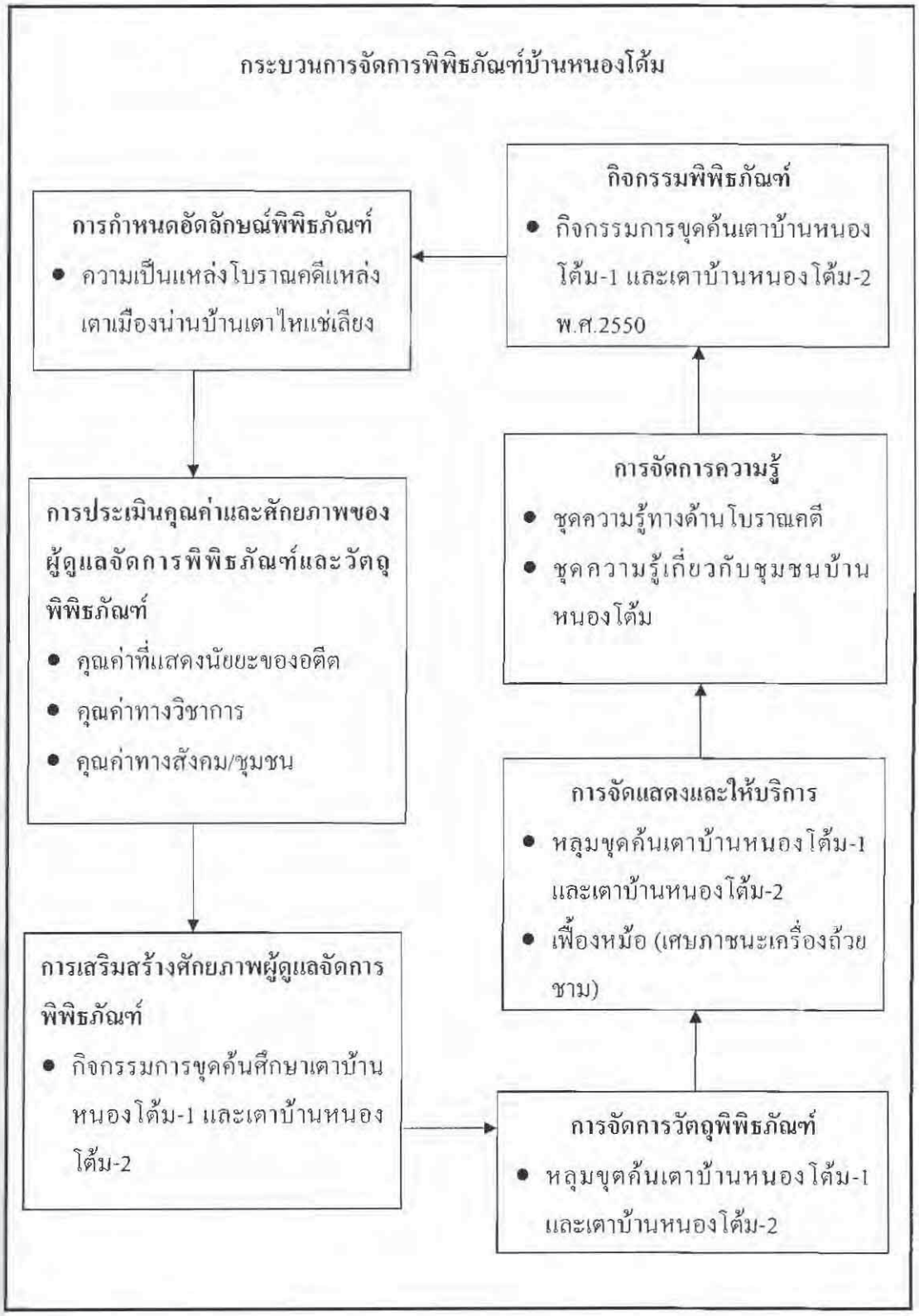

ภาพที่ 75 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ส่วนที่ 3 ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไห แช่เลียง

จากการศึกษาพบว่า การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไห แช่เลียงทั้ง 4 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ต่างมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกันออกไปซึ่งทำให้เห็นว่าการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งมีการจัดการทั้งในส่วนที่เป็นศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ปรากฏอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1. ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องเป็นผู้ที่มาเยี่ยมชมมากมายซึ่งหากพิจารณาจากสมุดแสดงความคิดเห็นของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นพ.ศ. 2552 พบว่าผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีประมาณ 5,300 กว่าคนซึ่งผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นต่างมีความประทับใจในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว แต่ในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เป็นการจัดการที่ต่อเนื่องก็เผชิญปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

1.1 ศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ศักยภาพในการจัดการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เป็นการจัดการที่เกิดจากศักยภาพในการจัดการที่ปรากฏให้เห็น ดังนี้

1.1.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่เสียสละความเป็นส่วนตัวของครอบครัวให้คนอื่นเข้ามาเยี่ยมชมภายในบ้านของตนเอง การเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและการหวงแหนทรัพยากรที่มีอยู่ในบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า

...ตอนแรกที่มีการขุดค้นเตาสุนันกับเตาจ่ามนัส อาจารย์สายันต์เปิ้นแค่ต้องการขุดค้นเพื่อการศึกษาทางโบราณคดีเท่านั้นเพราะจะขุดตี่(ที่)บริเวณหนองคอยหรือดอยเฟื้องหม้อ เจ้าของตี่(ที่)เปิ้นก็บ่(ไม่)ยอม เปิ้นมาที่บ้านนี่แม่ก็บ่สู้จัก(ไม่รู้จัก)อาจารย์ว่าเปิ้นเป็นใคร พอพ่อไปเปิ้นไปดูว่าบริเวณบ้านมีเตาและเปิ้นขออนุญาตขุดค้นพ่อกับแม่ก็ยอมหื้อ(ให้)อาจารย์เปิ้นขุดค้นศึกษา แต่พอขุดค้น แล้วอาจารย์สายันต์เปิ้นบอกว่าเตานี้เป็นเตาที่สมบูรณ์ควรจะเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ แต่อาจารย์สายันต์เปิ้นก็ถามความคิดเห็นของพ่อกับแม่ว่าจะเปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้หรือไม่ แต่อาจารย์สายันต์เปิ้นก็บอกว่าถ้าเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้จะมีคนมามากนะ จะทำให้บ้านพี่และ

ครอบครัวไม่มีความเป็นส่วนตัว ซึ่งพ่อกับแม่เห็นว่าควรจะเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้หื้อ(ให้)คนอื่นเปิ้นได้มาเฮียนฮู้(เรียนรู้)และเป็นการช่วยกันรักษาของเก่าที่เป็นสมบัติของบ้านเฮาไว้หื้อ(ให้)คนรุ่นหลังได้เฮียนฮู้(เรียนรู้)...(สุนัน ติคำ 2552)

1.1.2 ทรัพยากร คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีการจัดการแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นซึ่งประกอบไปด้วย หลุมขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เตาแสนศรี เตาชื่น หลุมขุดค้นกองขยะเตาจ่ามนัส เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เฮือนบ้านสวกแสนชื่น สิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในเฮือนบ้านสวกแสนชื่น วิถีชีวิต (การดำรงชีวิต) และบ้านที่อยู่อาศัยของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ทั้ง สวนผลไม้ การเลี้ยงไก่ เตาเผาถ่าน ฯลฯ ล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.1.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ คือ การจัดการพิพิธภัณฑ์ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวเป็นการจัดการตามศักยภาพความรู้ความสามารถของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม โดยการพึ่งตนเองของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวเป็นไปในลักษณะของการพออยู่พอกินไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร ที่สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่กล่าวว่า

...พิพิธภัณฑ์บ้านผมจัดการกันเองแบบชาวบ้าน ไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด แต่ก็มีหน่วยงานจะให้น่ะแต่ผมคิดว่าถ้าเรารับมาก็เป็นบุญคุณอีก เขาอาจจะหวังอะไรจากเงินที่ให้มาก็ได้ซึ่งเราไม่อาจรู้ได้ แต่ผมคิดอยู่อย่างหนึ่งว่าการจัดการที่เป็นอยู่ของบ้านผมเป็นการจัดการที่ให้อยู่แบบธรรมชาติเห็นวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ผมอยากกินไก่ผมก็เลี้ยงไก่ อยากกินปลาก็เลี้ยงปลา อยากกินผลไม้อะไรผมก็หามาปลูกต้นไม้ซึ่งต้นไม้บางอย่างอาจจะใช้เวลานานถ้าผมรอกินไม่ทันก็ให้ลูกหลานได้กิน และผลไม้บางอย่างที่มีมากกินไม่ทันภรรยาผมก็จะนำไปแปรรูปอย่างเช่นมะไฟจีนภรรยาผมก็จะนำไปทำมะไฟจีนเชื่อม เอาไว้ทั้งกินและไว้ขายให้คนที่มาแอ่วดีกว่าเราปล่อยให้มันเน่ามันเสียไปเปล่าๆแต่ไม่ใช่ว่าผมจะไม่ซื้ออะไรเลย ผมก็ซื้อในส่วนที่เราไม่มีหรือเราอยากกินอยากได้ และช่วงที่ใบไม้ร่วงผมก็เก็บกวาดไม่ใช่เป็นเพราะหน้าที่ต้องทำเท่านั้นผมคิดว่าการกวาดใบไม้ การตัดหญ้าเป็นการออกกำลังกายเป็นสิ่งที่ผมทำมาตั้งแต่ยังไม่มีเตาไม่มีพิพิธภัณฑ์ เวลาที่ชาวบ้านเดือดร้อนเขามาหาผม ผมก็ช่วยเหลือบ้านใครมีงานผมและครอบครัวก็เข้าร่วมเพราะแถวนี้อยู่กันแบบญาติพี่น้องทุกคนต่างช่วยเหลือกัน เหมือนตอนที่จะสร้างเฮือนบ้านสวกแสนชื่นผมก็เอาคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมานั่งคุยกันว่าจะสร้างบ้านสมัยก่อนแบบไหน... (บทสนทนาของดาบตำรวจมนัส ติคำและผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น 2553)

ซึ่งจากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ พบว่าวิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นการจัดการที่ดำเนินตามแบบปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและความรู้สึกที่ว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของครอบครัว

1.2 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ถึงแม้ว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่อง เป็นการจัดการที่เกิดจากศักยภาพความรู้ความสามารถของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ และครอบครัวในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เปรียบพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันการจัดการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นก็เผชิญปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังภาพที่ 76

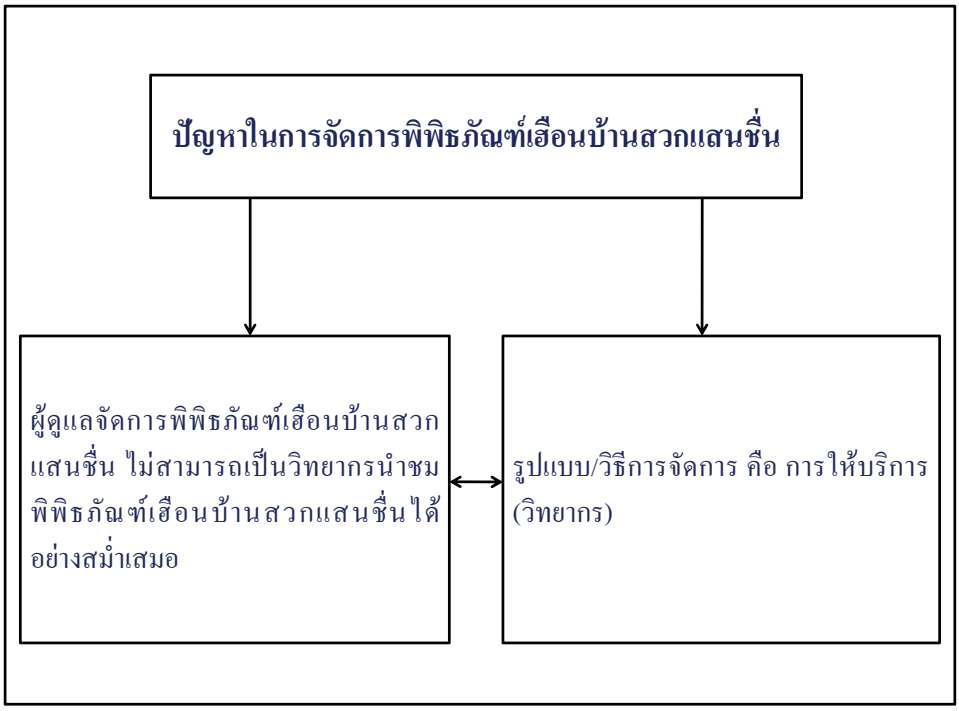

ภาพที่ 76 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.2.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ปัญหาของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ ดาบตำรวจมนัส ติคำที่รับราชการตำรวจไม่มีเวลาที่ต้องอยู่ประจำที่บ้านทุกวันและในบางครั้งก็มีภารกิจส่วนตัวทำให้ไม่สามารถเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม ส่วนคุณยายชื่น ธิเสนา

โดยอายุที่มากขึ้นทำให้มีโรคภัยไข้เจ็บ บางครั้งก็ต้องเข้าการรักษาตัวที่โรงพยาบาลทำให้คุณยายชื่นไม่สามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้และในบางครั้งที่คุณยายชื่นเข้าการรักษาตัวที่โรงพยาบาล ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ก็มีความจำเป็นที่ต้องปิดพิพิธภัณฑ์เพราะขาดคนดูแล ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณสุนัน ติคำ ที่กล่าวว่า ...การที่ปิดประตูบ้านปิดพิพิธภัณฑ์ทำให้คนมาแอ่ว(เที่ยว)ผิดหวังเพราะไม่มีใครอยู่บ้านจึงจำเป็นต้องปิดแต่ถ้ามีคนอยู่บ้านหรือมาดูแลในช่วงเวลาที่ไม่มีใครอยู่บ้าน เฮา(เรา)ก็สบายใจ... (สุนัน ติคำ 2552)

1.2.2 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบ/วิธีการจัดการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นยังมีปัญหาการจัดการในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ในส่วนของ**การให้บริการ**ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนันและครอบครัวที่ไม่สามารถเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นได้ทุกๆวันหรือในช่วงที่มีผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และในบางครั้งก็มีผู้มาเยี่ยมชมในช่วงเวลาเดียวกันหรือไล่เลี่ยกัน ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ก็ไม่สามารถให้บริการแก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างทั่วถึงเพราะว่าถ้าใครที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมักจะถามถึงคุณยายชื่นธิเสนาและดาบตำรวจมนัส ติคำว่าไปไหนทำไมมีมาเป็นวิทยากร

2. ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการตามศักยภาพของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว แต่คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวก็ไม่สามารถดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้อย่างเต็มที่ ทำให้การจัดการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีทั้งการจัดการในส่วนของศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ดังนี้

2.1 ศักยภาพในการจัดการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

2.1.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก คือ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวที่มีความเสียสละที่ดินของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า ...คุณมานพได้ความเสียสละที่ดินของตนเองเพื่อเปิดโอกาสให้คนอื่นได้มาศึกษาเฮียนฮู้(เรียนรู้)ทางโบราณคดี เพราะเตาเผาคู่ของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากเตาที่มีการขุดค้นในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เตาวางอยู่คู่กันโดยไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมใดๆในการเข้าชม... (มนัส ติคำ 2553)

2.1.2 ทรัพยากร คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย หลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพอยู่ในตัวของมันเองและโดยเฉพาะหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่ทำให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนทางโบราณคดีอีกแห่งหนึ่งที่แตกต่างจากหลุมขุดค้นเตาในพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.1.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบ/วิธีการจัดการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก เป็นวิธีการจัดการตามศักยภาพความรู้ความสามารถของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวที่ไม่เบียดเบียนใครสร้างความเดือดร้อนให้ใครเป็นการจัดการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณมานพ ติคำ ที่ว่า การจัดการพิพิธภัณฑ์ของอาเป็นการจัดการตามกำลังตี่(ที่)เป็นการจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังของตนเองทั้งแรงกาย แรงใจ เงินทุน แต่สิ่งที่ทำอยู่อาก็เห็นว่าไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวและคนอื่นๆ ใครต้องการความช่วยเหลือเฮา(เรา)ก็ช่วยเหลือ (มานพ ติคำ 2553) ซึ่งเป็นคำพูดที่สอดคล้องกับคุณสิรินทร ติคำ ที่ว่า

...คุณมานพ(สามีของตนเอง)ชอบของเก่าก็หื้อ(ให้)ทำไม่ว่าอะไร ใครต้องการความช่วยเหลือเฮา(เรา)ก็ช่วยเหลือเฮา(เรา)ก็ช่วยได้ตามความสามารถของเฮา(เรา) อย่างเช่นนายสุนทร ถุงบุญมาขอปลูกถั่วเหลืองบริเวณพิพิธภัณฑ์ อาก็หื้อ(ให้)เป็นปลูกเพราะเห็นว่าดีกว่าปล่อยให้พื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ทำอะไร ก็ให้เป็นปลูกไปในส่วนที่ไม่เป็นที่ตั้งของเตาและอาคารพิพิธภัณฑ์เพราะว่าอาเป็นคนบ้านสวกก็ต้องช่วยเหลือกันไป... (สิรินทร ติคำ 2553)

นอกจากนั้นคุณมานพ ติคำ ยังกล่าวอีกว่า ...ถึงแม้ว่าจะมีบ้านอยู่ในตัวเมืองก็เข้ามาดูแลพิพิธภัณฑ์อยู่อย่างสม่ำเสมอ เพราะว่าบ้านเกิดคุณสิรินทรก็อยู่ตี่(ที่)บ้านสวก ญาติพี่น้องก็อยู่ที่นี่และยังมีภาระที่ต้องดูแลไก่ที่เลี้ยงไว้ที่บ้านสวกอีกด้วยทำให้ต้องเข้ามาดูแลพิพิธภัณฑ์ไปพร้อมๆกันด้วย... (มานพ ติคำ 2553)

ซึ่งจะทำให้เห็นว่าคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวมีการจัดการพิพิธภัณฑ์แบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังกาย กำลังใจและทุนทรัพย์ของตนเองโดยที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ใคร

2.2 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการตามศักยภาพของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวที่มีลักษณะการจัดการแบบพึ่งตนเอง จัดการตามความรู้

ความสามารถของตนเอง ซึ่งในขณะเดียวกันการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกก้มีปัญหาในการจัดการในมิติของการจัดแสดงและการให้บริการ ดังภาพที่ 77 ซึ่งจะพบว่าปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีดังนี้

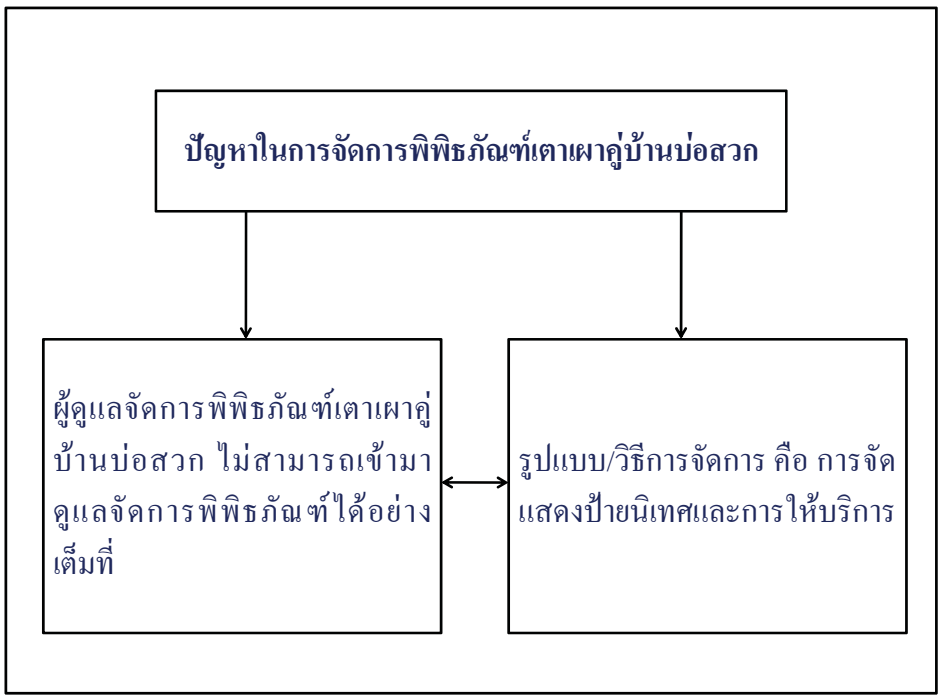

ภาพที่ 77 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

2.2.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ปัญหาของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก คือ คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวที่ไม่สามารถดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้อย่างเต็มที่ ที่สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของคุณมานพ ติคำ ที่ว่า ...จะให้มาอยู่ดูแลพิพิธภัณฑ์ทุกวันคงเป็นไปไม่ได้เพราะเฮา(เรา)ก็มีอาชีพค้าขายมีภารกิจมากมายไม่สามารถมาเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ได้ทุกวันอีกอย่างถ้าเปิดไว้ไม่มีคนดูแลก็กลัวว่าของที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์จะถูกขโมย อีกอย่างก็ไม่ใช่ว่าจะมีคนมาแอ่วทุกวัน แต่ถ้าใครที่สนใจดูก้จะติดต่อเป็นการส่วนตัวก็จะไปเปิดพิพิธภัณฑ์และบรรยายให้ความรู้แก่บุคคลนั้น... (มานพ ติคำ 2553)

2.2.2 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบ/วิธีการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกยังขาดการจัดการความรู้ในส่วนของการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ที่มีเพียงการ

ถ่ายทอดความรู้ผ่านงานวิชาการในหนังสือโบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา ของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ซึ่งยังไม่มีการถ่ายทอดความรู้ผ่านตัวบุคคลและป้ายนิเทศเกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาเผาคู่และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

จากการศึกษาปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่ได้กล่าวมาข้างต้น ปัญหาการจัดการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาที่เกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวที่ไม่สามารถจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งการจัดการที่ผ่านมาเป็นการจัดการตามศักยภาพความรู้ความสามารถของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว

3. ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องถึงแม้ว่าจะการขับเคลื่อนการจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็มีการจัดการที่มีทั้งส่วนศักยภาพการจัดการและปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อปรากฏอยู่ร่วมกัน ดังนี้

3.1 ศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

ศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเกิดจากคุณค่าและความสำคัญของดงปู่ฮ่อในฐานะพื้นที่ทางความเชื่อของชุมชนบ้านสวกพัฒนาและเป็นแหล่งโบราณคดีอีกแหล่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นซึ่งศักยภาพของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อปรากฏในมิติต่างๆ ดังนี้

3.1.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและคนนอกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านที่ทุกฝ่ายต่างร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาจะช่วยกันมาพัฒนาดูแลความสะอาดพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในทุกๆวันสำคัญและการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อในปีละ 2 ครั้ง นอกจากนั้นชาวบ้านก็ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่เฉยๆแต่ก็รวมกันหาทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของพ่ออุ๊ยบุญสาร เรือนอุ่น ที่ว่า

...ทางอบจ.เปิ้นมาแป๋ง(สร้าง)อาคารพิพิธภัณฑ์ศาลปู่ฮ่อ ทางพิพิธภัณฑ์น่านก็มาขุดเตาแต่เปิ้นก็บ่(ไม่)มาทำอะไรต่อ ในพ.ศ.2547ชาวบ้านก็ร่วมกันอาจารย์สายันต์เข้าไปฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ อาจาย์สายันต์เปิ้นก็เอานักศึกษามาจ่วย(ช่วย) มีการประชุมจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ก่อนจะมีการจัดการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อ จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ทุกคนต่างมาจ่วย(ช่วย)กันคนละไม้ละมือใครมีอะไรก็เอามา

ร่วมกัน บ้านใครมีของเก่าก็เอามาบริจาค ของตี่(ที่)บ่(ไม่)มี คณะกรรมการหมู่บ้านก็ไปขอสนับสนุนจากสส. จากอบจ. อบต. และหลายๆตี่(ที่)เปิ้นก็หื้อ(ให้)มา...(บุญสาร เรือนอุ่น 2552)

และเห็นได้จากคำพูดของแม่อุ๊ยพรรณ เรือนอุ่น ที่กล่าวว่า ...หลังจากตี่(ที่)จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ช่วยกันพัฒนาดงปู่ฮ่อจนเป็นพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ อุ๊ยก็ได้รวมกลุ่มกันไปตอหุก(ทอผ้า)ที่อาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เวลาตี่(ที่)ไปตอหุก(ทอผ้า)ก็จะพากันเปิดประตูภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ เวลาตี่(ที่)เปิ้ลมาแอ่ว(เที่ยว)เฮา(เรา)ก็อู้(พูดคุย)กับเปิ้ล เล่า)ความเป็นไปเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อหื้อ(ให้)เปิ้นฟัง เพราะเฮา(เรา)ก็ได้มาร่วมทำกับอาจารย์สายันต์ กับนักศึกษา กับจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)คนอื่นๆเมื่อพ.ศ.2547 เฮา(เรา)ก็พออู้(พูด)หื้อ(ให้)เปิ้นฟังได้... (พรรณ เรือนอุ่น 2552)

จึงทำให้เห็นว่าชาวบ้านสวกพัฒนาก็มีศักยภาพความสามารถที่จะช่วยกันจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อถึงแม้ว่าการจัดการนั้นจะเป็นการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องแต่ก็เป็นการจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไป ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านก็เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในส่วนที่ช่วยเหลือได้ ซึ่งปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลสวกเข้ามารับผิดชอบดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกับชุมชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบลสวกได้จ้างนายบุญส่ง คำนวณ(ชาวบ้านสวกพัฒนา)เป็นภารโรงดูแลความสะอาดพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ บริเวณลานจอดรถและตลาดชุมชน(บ้านบ่อสวก) ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านจะเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ บุคลากรเข้ามาช่วยเหลือในส่วนที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวกและชุมชนบ้านสวกพัฒนาไม่สามารถจัดการได้เองที่สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ ที่กล่าวว่า

...องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านไม่ได้ทิ้งความรับผิดชอบให้แก่ชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแต่อย่างไร เพียงแค่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านถอยออกมาตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. 2542 มาตรา 30 ข้อ 2 ที่ว่าการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองตามอำนาจและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ให้ชัดเจน โดยระยะแรกอาจกำหนดภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แตกต่างกันได้ โดยให้เป็นไปตามความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งต้องพิจารณาจากรายได้และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จำนวนประชากร ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ตลอดจนคุณภาพในการให้บริการที่ประชนชนจะได้รับ ทั้งนี้ต้องไม่เกินระยะเวลา 10 ปี ซึ่งตอนนี้ก็ยังไม่ครบ 10 ปีแต่

ทางเฮา(เรา)ก็ไม่ได้นิ่งนอนใจยังสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลสวกและยังมีการประชุมหารือกันเรื่อยมา... (นรินทร์ เหล่าอารยะ 2553)

ซึ่งจะเห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านยังคอยให้ความช่วยเหลือในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อไม่ได้ละทิ้งหน้าที่ของตนเองแต่อย่างใด

3.1.2 ทรัพยากร คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อซึ่งประกอบด้วย หลุมขุดค้นเตาเผา ศาลปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ สิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านสวกพัฒนาที่นำสิ่งของมาร่วมจัดแสดงที่ห้องประวัติศาสตร์เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและเฟื้องหม้อหรือเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่จัดการในห้องสมุดเฟื้องหม้อภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและสภาพภูมิทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เป็นวัตถุพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่ล้วนแต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

3.1.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีวิธีการจัดการในรูปแบบการจัดการแบบเปิดพิพิธภัณฑ์ที่มีการปิดพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นการจัดการที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและป้ายนิเทศภายในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

3.2 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องเกิดจากปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังภาพที่ 78 เป็นปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการ รูปแบบ/วิธีการจัดการที่ขาดการจัดการที่ต่อเนื่อง ทั้งการจัดแสดงและให้บริการ การจัดการความรู้ที่ขาดบุคลากรที่จะมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม การขาดการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์ ซึ่งปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ จึงมีดังนี้

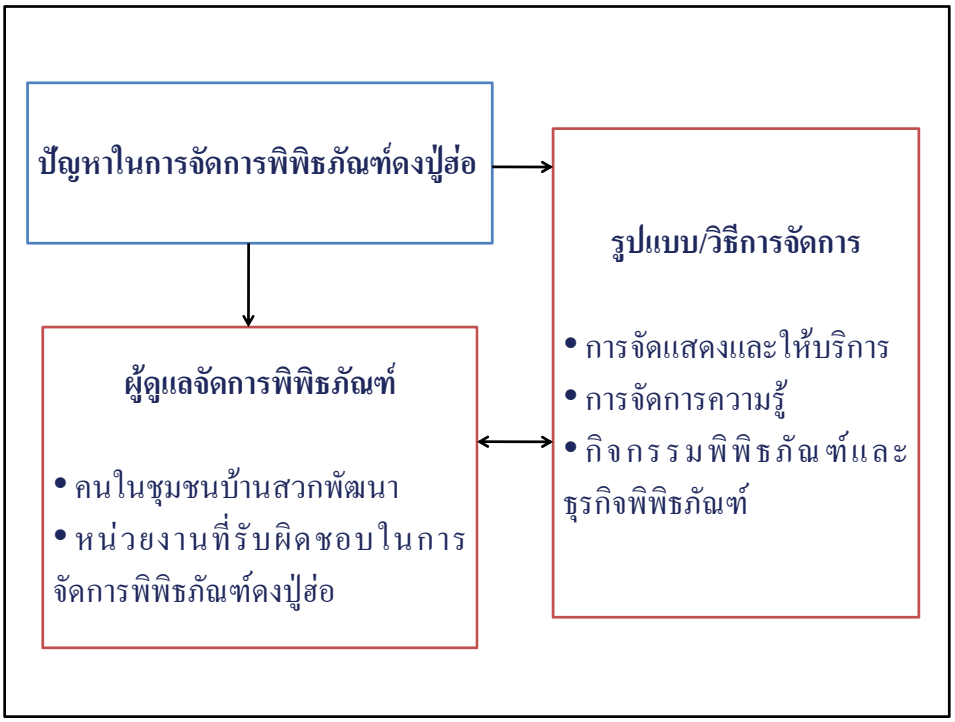

ภาพที่ 78 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

3.2.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ คือ

3.2.1.1 คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา

คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ เจ้าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อแต่การจัดการในระยะเริ่มแรกยังทำให้ชาวบ้านขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและไม่สามารถการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้อย่างเต็มที่และเกิดจากการความละเลยของชาวบ้าน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางสมใจ คนการณ์ ที่ว่า

...ชาวบ้านเฮา(เรา)ละเลยไม่ร่วมกันพัฒนาและจะเข้าไปในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็ในช่วงเวลาที่จัดการประชุมของตำบล ของกลุ่มเยาวชนของตำบล งานของดีบ่อสวก อีกอย่างบ้านเฮา(เรา)ก็บ่(ไม่)ได้ตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขึ้นมาดูแลพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีแต่ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย อบต.และคณะกรรมการหมู่บ้านตี่(ที่)เข้าไปพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ... (สมใจ คนการณ์ 2553)

และจากการศึกษาของนางสาวสาวิตรี แก้วประภาและคณะ พบว่า ...การที่ชาวบ้านสวกพัฒนาไม่มีการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในช่วงพ.ศ.2545-2546 เกิดจาก

ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการลงโทษของปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ คือ การมีคนเสียชีวิตต่อเนื่องกันถึง 5 คนซึ่งหนึ่งใน 5 คนนั้นมีพ่ออุ๊ยต่วน ใจมาที่เป็นข้าวจ้ำของปู่ฮ่อและเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมการวัดวาเสี่ยงทายในการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ซึ่งลักษณะการตายที่กะทันหันยังเป็นที่เคลือบแคลงใจของชาวบ้านว่าการตายนั้นเป็นอุบัติเหตุหรือเป็นการลงโทษของสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันแน่นเพราะชาวบ้าน 5 คนที่ตายล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุที่มีโรคประวันตัวและคำกล่าวของผู้ที่สื่อกับปู่ฮ่อที่กล่าวว่า “ปู่ฮ่อจะนำคนในหมู่บ้านไป 10 คน”... (อ้างในสาวิตรี แก้วประภาและคณะ 2546 : 141) ซึ่งทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและการที่ชาวบ้านสวกพัฒนาละเลยการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจึงทำให้พิพิธภัณฑ์มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง

3.2.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นการจัดการที่เริ่มจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านเป็นเจ้าของโครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวกที่ดงปู่ฮ่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ.2542 มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริหารสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองในข้อ 20 ที่ให้อำนาจและหน้าที่ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุจึงก่อให้เกิดการพัฒนาดงปู่ฮ่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์ทั้งการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ศาลปู่ฮ่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนงบประมาณการขุดค้นแหล่งเตาในดงปู่ฮ่อแก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน แต่ในการจัดการก็ไม่มีการจัดการใดๆต่อมา และหากให้ชุมชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามาดูแลจัดการเพียงฝ่ายเดียวก็ไม่สามารถจัดการได้หรือจะให้องค์การส่วนจังหวัดน่านและองค์การบริหารส่วนตำบลสวกเข้ามาดูแลจัดการเพียงฝ่ายเดียวก็ไม่ได้เพราะยังติดเงื่อนไขของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ.2542 มาตรา 30 ข้อ 2 กำหนดขอบเขตการรับผิดชอบในการให้บริการสาธารณะของรัฐและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองตามอำนาจและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ให้ชัดเจน โดยระยะแรกอาจกำหนดภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แตกต่างกันได้ โดยให้เป็นไปตามความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งต้องพิจารณาจากรายได้และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จำนวนประชากร ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ตลอดจนคุณภาพในการให้บริการที่ประชนชนจะได้รับ ทั้งนี้ต้องไม่เกินระยะเวลา 10 ปี ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการที่เข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกันคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา

3.2.2 รูปแบบ/วิธีการจัดการ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังขาดวิธีการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ขาดวิธีการจัดการดงปู่ฮ่อ ดังนี้

3.2.2.1 การจัดการแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเนื่องจากการจัดการแสดงของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นการจัดแสดงที่ยังไม่ได้รับการจัดแสดงที่เหมาะสมเท่าที่ควรเพราะขาดการดูแลรักษาของที่จัดแสดงที่ถูกต้อง ซึ่งปัญหาการจัดแสดงและให้บริการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

3.2.2.1.1 ปัญหาของการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านสวกพัฒนาในห้องประวัติศาสตร์ เกิดจากการไม่มีผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อถึงแม้ว่าจะมีภารโรงมาดูแลความสะอาดแต่ภารโรงก็ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจทำอะไร ทำให้สิ่งของเครื่องใช้ที่ชาวบ้านสวกพัฒนานำมาบริจาคเพื่อจัดแสดงภายในห้องประวัติศาสตร์มีสภาพชำรุดโดยเฉพาะสิ่งของที่ทำมาจากไม้ไผ่ที่โดนมอดหรือปลวกกัด นอกจากนั้นชาวบ้านสวกพัฒนาได้นำสิ่งเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในห้องประวัติศาสตร์ไปร่วมจัดแสดงในงานของดีบ่อสวกบริเวณลานตลาดชุมชน แต่ในเวลานำของมาไว้ที่เดิมกลับไม่มีการจัดแสดงไว้เหมือนเดิมเพียงแต่นำสิ่งของเหล่านั้นมาวางกองไว้ที่ห้องประวัติศาสตร์ (ส่ง คำนวณ 2553) ดังปรากฏให้เห็นในภาพที่ 79

ภาพที่ 79 สภาพปัจจุบันของการจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์

3.2.2.1.2 ปัญหาการจัดแสดงห้องสมุดเฟื้องหม้อ เกิดจากการจัดแสดงที่ไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีการแยกประเภทเฟื้องหม้อ และขาดป้ายนิเทศที่อธิบายลักษณะชุดความรู้เกี่ยวกับเฟื้องหม้อที่จัดแสดงในห้องสมุดเฟื้องหม้อให้แก่ผู้ที่เยี่ยมชมทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน

3.2.2.1.3 ปัญหาการให้บริการ เป็นปัญหาเรื่องวิทยากรของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ถึงแม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลสวกได้จ้างลุงส่ง คำนวณ (ชาวบ้านสวกพัฒนา) มาดูแลทำความสะอาดพิพิธภัณฑ์ เปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์รวมถึงการเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากนายกสุนทร ธิเสนา(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก) กล่าวว่า ...พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็เปรียบเสมือนบ้านที่จะต้องมีผู้อยู่อาศัย พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจึงจำเป็นที่จะมีผู้ดูแล... (สุนทร ธิเสนา 2553) แต่ในความเป็นจริงลุงส่งก็ไม่สามารถมาประจำที่พิพิธภัณฑ์ทุกวัน(หยุดทำงานวันอาทิตย์)เพราะลุงส่งมีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดทั้งพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ลานที่จอดรถบริเวณและบริเวณตลาดชุมชนบ้านบ่อสวก ทำให้ลุงส่งไม่มีเวลาที่จะมาดูแลพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้ทุกวัน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของป้าถนอม คำนวณ(ภรรยาลุงส่ง)ที่มาช่วยลุงส่งดูแลทำความสะอาดพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ กล่าวว่า ...ถึงแม้ว่าจะอยู่ที่พิพิธภัณฑ์แต่ก็ไม่กล้าเปิดประตูห้องประวัติศาสตร์และห้องสมุดเฟื้องหม้อไว้เพราะกลัวของหายจะเปิดเฉพาะเวลาที่มีนักท่องเที่ยวมาแอ่วเท่านั้น... (ถนอม คำนวณ 2553)

ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการเปิดพิพิธภัณฑ์ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชนได้มาท่องเที่ยวและศึกษาความรู้แต่ในการเปิดพิพิธภัณฑ์ก็เป็นการปิดพิพิธภัณฑ์ไปพร้อมๆกันเพราะผู้ที่มาเยี่ยมชมไม่สามารถเข้าเยี่ยมชมภายในพิพิธภัณฑ์รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังขาดมัคคุเทศก์หรือวิทยากรที่ให้ความรู้แก่ผู้ทีมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

3.2.2.2 การจัดการความรู้

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ชุดความรู้อยู่มากมายประกอบด้วย ชุดความรู้ทางโบราณคดี ชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา ชุดความรู้เกี่ยวกับดงปู่ฮ่อที่ล้วนแต่เป็นชุดความรู้ที่ได้จากการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่ถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศที่จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ แต่การจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑ์ยังขาดการถ่ายทอดความรู้ผ่านตัวคนให้แก่ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน

3.2.2.3 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ คือ กลุ่มทอผ้า แต่กิจกรรมการทอผ้าเป็นเพียงกิจกรรมที่ทำในช่วงหลังการเกี่ยวเก็บในระยะเวลาแค่ 3-4 เดือนเท่านั้นทำให้กิจกรรมพิพิธภัณฑ์เป็นกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นทางชุมชนก็หาอาชีพให้ชาวบ้านได้ทำเป็นอาชีพเสริมทั้งกลุ่มเย็บผ้า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาแต่ยังไม่มีการจัดการใดๆ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายสมพล ใหม่แปลง ที่ว่า ...ชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วม ตั้ง

กลุ่มแล้วไปอบรมมาแล้ว อุปกรณ์ก็ซื้อก็หามาหื้อ(ให้)แล้วแต่ก็ไม่มีใครมาทำอะไร แต่เหตุผลที่ไม่มีคนมาทำอาจเป็นเพราะไม่มีใครส่งเสริมการขาย ไม่มีการตลาด... (สมพล ใหม่แปลง 2553)

จากการศึกษาพบว่าศักยภาพและปัญหาในการจัดกาพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเกิดขึ้นจากปัญหาการขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ ทรัพยากรที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีศักยภาพในตัวของมันเองแต่ไม่มีการจัดการทรัพยากรนั้นไดอย่างเต็มที่ การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ก็มีการปิดประตูไม่มีวิทยากรที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมและพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังขาดการดำเนินกิจกรรมและธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ซึ่งปัญหาในจัดการพิพิธภัณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถหาทางแก้ไขได้โดยการหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมเข้ามาปรับใช้กับการจัดการในขณะนี้ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องไม่ขาดช่วงการจัดการเหมือนเช่นที่ผ่านมา

4. ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

จากการศึกษาพบว่า พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถูกปล่อยให้รกร้าง ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีมีการจัดการที่มีทั้งส่วนศักยภาพการจัดการและปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มปรากฏอยู่ร่วมกัน ดังนี้

4.1 ศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเกิดจากการเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหนองโต้มจนเกิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งศักยภาพของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มปรากฏในมิติต่างๆ ดังนี้

4.1.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมรดกของอดีตที่ตกทอดเป็นทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองโต้มที่เริ่มจากการสำรวจแหล่งเตาในบริเวณชุมชนและนำไปสู่การทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นภายใต้การจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายบุญเรือน กระอาจ ที่ว่า

...ในช่วงที่น้าเป็นผู้ใหญ่บ้าน ทางอำเภอบอกว่าให้ไปสำรวจเตาเผา เพราะเห็นว่าเตาที่บ้านคุณสุนัน ติคำเป็นการจัดการของเอกชนประกอบกับในตอนแรกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านจะเอางบประมาณมาจัดการที่บ้านหนองโต้มเพียงแห่งเดียว ทางหมู่บ้านก็ได้สำรวจและพบว่าบ้านหนองโต้มมีเตา จึงได้มีการประชุมหมู่บ้านว่าบ้านเรามีของดีที่เป็นของคนสมัยก่อน

เปิ้นล่ะไว้หื้อเฮา(ทิ้งไว้ให้เรา)และของเก่าที่มีอยู่ในบ้านเฮานี้จะทำหื้อ(ให้)บ้านเฮาพัฒนามีความเจริญ จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)มีรายได้เพิ่มขึ้น... (บุญเรือน กระอาจ 2553)

และคำพูดของพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง ที่ว่า ...อุ๊ยได้บริจาคที่ดินหื้อ(ให้)หมู่บ้านเพราะละอ่อน(ลูกหลาน)มาปรึกษาว่าที่ดินของเฮามีของโบราณที่อบจ.เปิ้นจะมาแป๋ง(สร้าง)พิพิธภัณฑ์ อุ๊ยเห็นว่าเปิ้นจะมาสร้างมาแป๋งก็น่าจะดีต่อบ้านเฮา หมู่บ้านก็จะได้เจริญเป็นที่รู้จัก ละอ่อน(ลูกหลาน)ก็จะมีอาชีพมีรายได้เพิ่มก็เลยบริจาคที่ดินหื้อ(ให้)เป็นของชุมชนเพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ ... (ยืน คนกลาง 2553)

จนกระทั้งมีการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ในพ.ศ.2545 พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็ไม่มีการจัดการใดๆ แต่ชาวบ้านหนองโต้มก็ไม่ได้ปล่อยให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มรกร้าง โดยชาวบ้านได้ร่วมกันมาดูแลทำความสะอาดในวันสำคัญต่างๆและชุมชนบ้านหนองโต้มได้ทำเรื่องหนังสือถึงสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเข้ามาสำรวจแหล่งเตาและมีการขุดค้นเพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผา ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ ที่ว่า

...ทางชุมชนบ้านหนองโต้มได้ทำหนังสือถึงสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านว่าบ้านหนองโต้มมีอาคารพิพิธภัณฑ์แต่ไม่มีการจัดแสดงจึงขอให้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเข้ามาขุดเตา สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านจึงได้ปรึกษากับองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านในพ.ศ. 2549 และในพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณการขุดค้นให้สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเข้ามาทำการขุดค้นแหล่งเตาบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชาวบ้านหนองโต้ม... (สิริพัฒน์ บุญใหญ่ 2553)

ซึ่งจะพบว่าคนในชุมชนบ้านหนองโต้มและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต่างร่วมกันจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อต้องการให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่อง

4.1.2 ทรัพยากร

ทรัพยากรของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ เตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 เศาภาชนะเครื่องถ้วยชาม สิ่งของเครื่องใช้ของชาวบ้านและความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านหนองโต้มที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม โดยเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 เป็นทรัพยากรทางโบราณคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงชุดความรู้ทางโบราณคดี ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านหนองโต้มที่จัดแสดงผ่านป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ทำให้เห็นศักยภาพของชุมชนว่าชุมชนบ้านหนองโต้มมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีและภูมิปัญญา

ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของชุมชนและเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของผู้ใหญ่แสน กาแก้ว(ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้ม) ที่ว่า ...บ้านเฮา(เรา)มีของดีไม่ว่าจะเป็นเตาที่มีการขุดค้นเมื่อพ.ศ.2550 จำนวน 2 เตา ที่จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)มีส่วนร่วมในการขุดค้น ของเก่าของแก่ที่จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)นำมาบริจาคไว้ตี่(ที่)พิพิธภัณฑ์ ก็ทำหื้อพิพิธภัณฑ์มีของมีคนมาแอ่ว... (แสน กาแก้ว 2553) ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตา ที่ว่า ...บ้านเฮา(เรา)มีการขุดเตาเผา มีป้ายอธิบายความฮู้(รู้) มีของเก่าที่จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)มาบริจาคก็ทำหื้อ(ให้)พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ บ่(ไม่)เหมือนเมื่อก่อน(สมัยก่อน)ตี่(ที่)มีแต่อาคาร คนมาแอ่วบ่ฮู้(ไม่รู้)มาผ่อ(ดู)อะหยั่ง(อะไร)มาดูก็บ่(ไม่)ของหื้อ(ให้)ผ่อ(ดู)สักอย่าง... (ตา ดวงอินตา 2552)

4.1.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบ/วิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นวิธีการที่เปิดพิพิธภัณฑ์ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมสามารถเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ แต่มีการปิดประตูภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ในส่วนของห้องจัดแสดงเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่ได้จากการขุดค้นและชาวบ้านนำมาบริจาค ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายหวัน ไชยจันทร์ดี ที่ว่า ...ตอนนี้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังบ่(ไม่)มีประโยชน์ เพราะหมู่บ้าน จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรเท่าไร มีแต่การไปช่วยกันพัฒนาทำความสะอาด แผ้วถางหญ้าปีละ 2-3 ครั้ง... (หวัน ไชยจันทร์ดี 2552)

4.2 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องเกิดจากปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ เป็นปัญหาการจัดการที่เกิดขึ้นจากการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการและไม่มีหน่วยใดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้ม การจัดแสดงและให้บริการ การจัดการความรู้ที่ขาดชุดความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม การดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่ให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดสิ่งที่บ่งบอกและแสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ

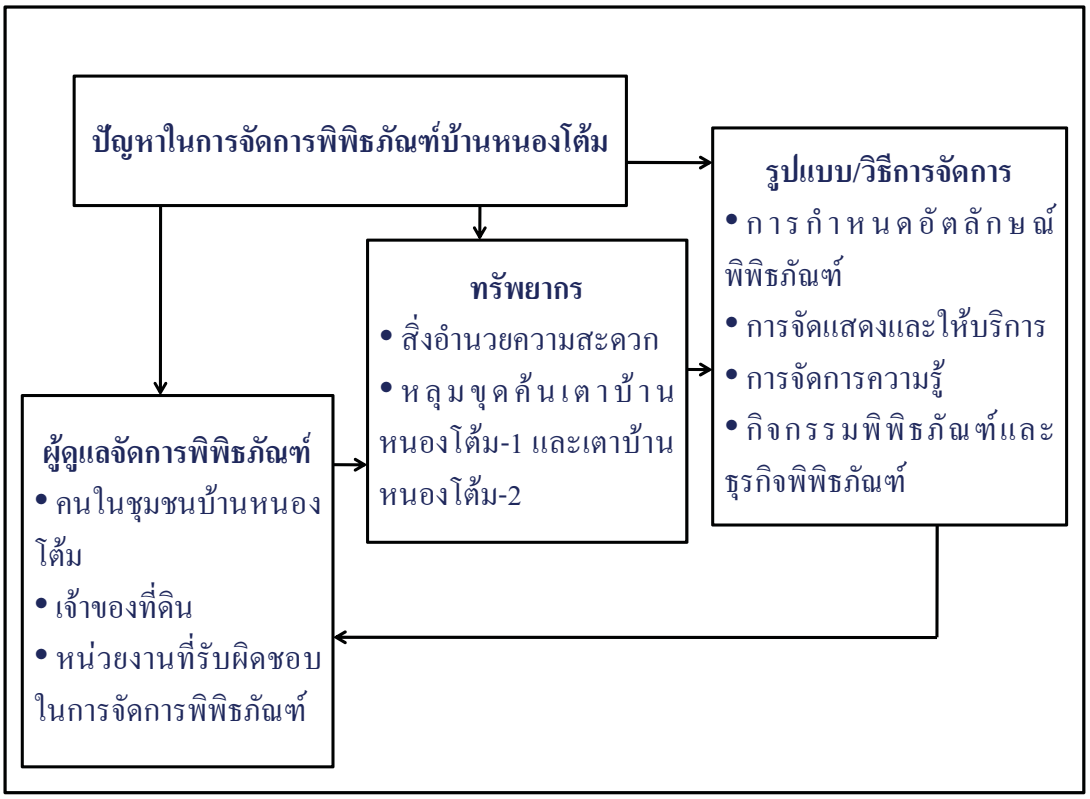

ภาพที่ 80 ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

4.2.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ ไม่มีใครหรือหน่วยงานใดเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ถึงแม้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะช่วยกันจัดการพิพิธภัณฑ์แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ประสบความสำเร็จยังเป็นการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง

4.2.1.1 คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม

คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ เจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ที่ยังขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ทำให้ชาวบ้านหนองโต้มไม่สามารถจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเกิดจากการไม่ได้ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนางคำ กาแก้ว ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์อยู่ไกลล้ำ(เกิน)จากหมู่บ้าน เฮา(เรา)ก็บ่ฮู้(ไม่รู้)จะไปทำอะไร... (คำ กาแก้ว 2553) และคำพูดของผู้ใหญ่แสน กาแก้ว ที่ว่า ...ตอนนี้ตาง(ทาง)หมู่บ้านก็ยังบ่(ไม่)มีการจั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลพิพิธภัณฑ์โดยตรงมีแต่จ่วยๆกันผ่อ(ดู) ใครตี่(ที่)มีตี่(ที่ดิน)อยู่ใกล้พิพิธภัณฑ์ก็จะจ่วย(ช่วย)กันดูแล... (แสน กาแก้ว 2552)

4.2.1.2 เจ้าของที่ดิน

เจ้าของที่ดิน คือ พ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ ชาวบ้านหนองโต้มที่บริจาคที่ดิน 11 ไร่ให้เป็นที่ดินสาธารระของชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เพื่อการพัฒนาที่นำความเจริญมาสู่ชุมชนบ้านหนองโต้มในอนาคต และคำมั่นสัญญาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านที่ว่าจะให้อาชีพแก่ของเจ้าที่ดินโดยให้เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของ นางจันทร์ หลวงใจ ที่ว่า

...เปิ้น(เจ้าของที่ดิน)ตั้งใจบริจาคที่ดินหื้อ(ให้)แป๋ง(สร้าง)พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแล้วน่าจะทำตามคำมั่นสัญญาในที่ประชุมหมู่บ้าน เพราะเปิ้นก็บ่(ไม่)มีตี่(ที่ดิน)นัก(เยอะ) และเปิ้นก็มีอาชีพทำนาบ่(ไม่)มีรายได้มากมาย ถึงตาง(ทาง)องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านจะหื้อ(ให้)เปิ้น(เจ้าของที่ดิน)เข้าไปใช้ประโยชน์ในตี่(ที่ดิน)ตี่(ที่)เปิ้นบริจาคหื้อ(ให้)แป๋ง(สร้าง)พิพิธภัณฑ์ เปิ้นก็บ่(ไม่)กล้าเข้าไปหยะ(ทำ)เพราะมีจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)บางคนก็บอกว่าตี่(ที่ดิน)ตี่(ที่)บริจาคหื้อ(ให้)หมู่บ้านแล้ว จะไปหยะ(ทำ)เดี๋ยวจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ก็จะว่า(กล่าวหา)หื้อ(ให้)ได้ ทำหื้อ(ให้)เปิ้นบ่(ไม่)กล้าเข้าไปหยะหยั่ง(ทำอะไร)ในตี่(ที่ดิน)ตรงนั้น... (จันทร์ หลวงใจ 2552)

4.2.1.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดหน่วยงานที่เข้ามาดูแลจัดการหรือรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ซึ่งเห็นได้จากการปล่อยให้พิพิธภัณฑ์ร้างไม่มีการจัดการ จนกระทั่งพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณการขุดค้นให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน และชุมชนบ้านหนองโต้มร่วมกันในการขุดค้น แต่เมื่อมีการขุดค้นเสร็จสิ้นพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องพิพิธภัณฑ์ยังขาดหน่วยงานที่เข้ามาดูแลจัดการร่วมกับชุมชน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังติดเงื่อนไขของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. 2542 มาตรา 30 ข้อ 2 กำหนดขอบเขตการรับผิดชอบในการให้บริการสาธารณะของรัฐและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองตามอำนาจและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ให้ชัดเจน โดยระยะแรกอาจกำหนดภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แตกต่างกันได้ โดยให้เป็นไปตามความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งต้องพิจารณาจากรายได้และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จำนวนประชากร ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ตลอดจนคุณภาพในการให้บริการที่ประชนชนจะได้รับ ทั้งนี้ต้องไม่เกินระยะเวลา 10 ปี ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการที่จะเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกันคนในชุมชนบ้านหนองโต้ม

4.2.2 ทรัพยากร

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ทีอยู่ห่างจากชุมชนบ้านหนองโต้ม ทำให้สิ่งอำนวยความสะดวก การดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ ทำให้าร จัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังไม่มีทรัพยากรในการสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม มีดังนี้

4.2.2.1 สิ่งอำนวยความสะดวก

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องของแหล่งน้ำและไฟฟ้าที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมในการใช้ห้องน้ำและส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนที่จะเข้ามาทำกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนางจันทร์เพ็ญ วงค์ลังกา ที่ว่า

...ปัญหาของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มคือยังบ่(ไม่)มีไฟบ่(ไม่)มีน้ำจะเข้าไปใช้ประโยชน์อะไรก็ไม่ได้ ในช่วงที่หีบอ้อย ทำขนมปาด กลุ่มแม่บ้านก็ไม่สามารถนำอ้อยไปหีบอ้อยที่พิพิธภัณฑ์ได้เพราะไม่มีไฟฟ้าเนื่องจากปัจจุบันการหีบอ้อยกลุ่มแม่บ้านใช้เครื่องหีบอ้อยไฟฟ้า... (จันทร์เพ็ญ วงค์ลังกา 2552)

ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายถิน ดวงคำ ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดแหล่งน้ำบ่(ไม่)มีน้ำ จะปลูกต้นไม้ดอกไม้ให้คนมาแอ่ว(เที่ยว)ได้ดูได้ชมเพื่อให้เป็นประทับใจก็ไม่ได้เพราะบ่(ไม่)มีน้ำรดต้นไม้... (ถิน ดวงคำ 2553)

4.2.2.2 หลุมขุดค้นศึกษาเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 จากสภาพปัจจุบันของเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ดังภาพที่ 81 และภาพที่ 82

ซึ่งหากพิจารณาจากภาพที่ 81 และภาพที่ 82 จะพบว่าหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 อยู่ในสภาพที่ถูกปล่อยให้รกร้าง มีหญ้าขึ้นบริเวณเตาทั้ง 2 เตา โครงสร้างหลังคามุงเตาและรั้วล้อมเตามีลักษณะที่ชำรุดทรุมโทรม ไม่มีการดูแลจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีของพิพะภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ภาพที่ 81 สภาพปัญหาของหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1

ภาพที่ 82 สภาพปัญหาของหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-2

4.2.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบ/วิธีการจัดการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังเผชิญปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในส่วนของกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

4.2.3.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ต่างจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอีก 3 พิพิธภัณฑ์เพื่อสร้างจุดสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

4.2.3.2 การจัดแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

4.2.3.2.1 การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ไม่ได้มีการเปิดประตูห้องจัดแสดงภาชนะเครื่องถ้วยชามซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนางคำ กาแก้ว ที่ว่า ...ของที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ควรนำออกมาโชว์ เพื่อให้คนตี่(ที่)มาแอ่ว(เที่ยว)จะได้ผ่อ(ดู)จะได้ชม... (คำ กาแก้ว 2552) รวมทั้งป้ายนิเทศเกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 บริเวณหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 ควรจะมีการทำป้ายนิเทศที่ถาวรไม่ใช่ปรากฏให้เห็นดังในภาพที่ 83 จะพบว่า ป้ายนิเทศที่ทำมาจากฟิวเจอร์บอร์ดที่มีลักษณะไม่ทนทานและแขวนอยู่ที่สูงไม่สามารถอ่านได้และไม่ทนต่อลมแรงทำให้ขาดและร่วงลงมาได้ง่าย

ภาพที่ 83 สภาพปัญหาของป้ายนิเทศบริเวณหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1

4.2.3.2.2 การให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ยังขาดวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ที่อธิบายให้ความรู้หรือเล่าความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

4.2.3.3 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดชุดความรู้ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ ขาดการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่องของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ให้แก่คนในชุมชนและผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

4.2.3.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์

ชุมชนบ้านหนองโต้มยังไม่ได้มีการดำเนินกิจกรรมใดๆในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่จะทำให้เกิดธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่จะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนางจันทร์เพ็ญ วงค์ลังกา ที่ว่า

...กลุ่มแม่บ้านยังไม่ได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมใดๆในพิพิธภัณฑ์ไม่ได้ทำอะไรที่เป็นของที่ระลึก แต่ก็อยากให้มีการดำเนินการทำกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อจะสร้างรายได้ให้จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)และถ้าเฮา(เรา)ไปทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ก็จะเป็นการช่วยกันรักษาสมบัติของชุมชนบ้านเฮาเอาไว้หื้อ(ให้)ลูกหลานของเฮา(เรา)ได้เฮียนฮู้(เรียนรู้)ได้...(จันทร์เพ็ญ วงค์ลังกา 2552)

จากการศึกษา ศักยภาพและปัญหาในจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม พบว่าปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเกิดจากการขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ ทรัพยากรที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีศักยภาพในตัวของมันเองแต่ไม่มีการจัดการทรัพยากรนั้นไดอย่างเต็มที่ การจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ก็มีการปิดประตูไม่มีวิทยากรที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยม และที่สำคัญคือพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ทำให้ขาดการดำเนินกิจกรรมและธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ได้กล่าวมานั้นล้วนเป็นปัญหาที่มีทางออกทั้งสิ้นขึ้นอยู่ว่าการจัดการแบบไหนที่จะเหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มในสถานการณ์นี้

อย่างไรก็ตามปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต่างก็มีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป แต่ในทางตรงกันข้ามพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งก็มีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงขาดการเชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันไม่มีการประสานงานกันในเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งๆที่มีการจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษาเตาของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านบ้านเตาไหแช่เลียงเหมือนกันถึงแม้ว่าจะตั้งอยู่ในพื้นที่เอกชนและพื้นที่สาธารณะของชุมชนก็ตาม

ส่วนที่ 4 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

จากการศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง พบว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งต่างมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกัน แต่ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง ขาดการบูรณาการกันซึ่งหมายถึงพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่านซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงขาดการจัดการที่เชื่อมโยง พิงพึ่งอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้ศึกษาได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม

จากการศึกษาศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง พบว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู้บานบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต่างมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบที่เหมาะสมของแต่ละพิพิธภัณฑ์มีรูปแบบที่ต่างกันตามปัญหาของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง ดังนี้

1.1 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

จากการศึกษาศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พบว่า ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเกิดจากปัญหาของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ไม่สามารถเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งปัญหานี้ทำให้การศึกษาครั้งนี้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ดังนี้

1.1.1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เป็นการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองในช่วงที่ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นไม่สามารถมาดูแลต้อนรับและเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ได้ ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สามารถเรียนรู้ได้เองจากป้ายนิเทศและวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

1.1.2 การเสริมสร้างมัคคุเทศก์

การเสริมสร้างมัคคุเทศก์ คือ การแก้ปัญหาในเรื่องของการให้บริการของดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนาไม่สามารถเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นได้ทุกครั้งที่มีผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งการเสริมสร้างมัคคุเทศก์เป็นการเปิดโอกาสให้แก่คนในชุมชนได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นวิทยากรนำชมอธิบายบรรยายให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น โดยดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนานำเด็กในชุมชนที่มีความสนใจและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มาเรียนรู้การเป็นวิทยากรหรือมัคคุเทศก์จากดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนา เพื่อให้เด็กที่มาร่วมกิจกรรมสามารถเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและเป็นการปลูกฝังให้เด็กมีความรู้สึกห่วงแหนทรัพยากรและช่วยกันอนุรักษ์รักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้ได้ยาวนานที่สุด ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่ว่า

...อยาก(หื้อ)ให้ละอ่อน(เด็ก)ในชุมชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเมื่อพ.ศ.2549 ได้นำประสบการณ์ความฮู้(ความรู้)ที่ได้มาต่อยอดและมาเรียนรู้เพิ่มเติมจากการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่คนที่มาแอ่ว เพื่อตี่(ที่)ละอ่อน(เด็ก)ตี่(ที่)มีความสนใจจะได้มาเป็นคนนำชมตี่(ที่)พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น... (มนัส ติคำ 2553)

นอกจากนั้นเด็กๆในชุมชนยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปนำชมในพิพิธภัณฑ์อีกทั้ง 3 แห่งของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

จากการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่กล่าวมาทั้ง 2 ข้อ คือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การเสริมสร้างมัคคุเทศก์หรือวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

ซึ่ง 2 วิธีการที่กล่าวนั้นเป็นอีกรูปแบบ/วิธีการที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนในชุมชนและนอกชุมชน ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นได้อย่างเหมาะสม

1.2 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

จากการศึกษาศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พบว่า ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเกิดจากคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวไม่สามารถดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเต็มที่ ขาดการจัดการความรู้ที่ถ่ายทอดความรู้

ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมและขาดการจัดแสดงและให้บริการ จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้การศึกษาครั้งนี้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ดังนี้

1.2.1 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

รูปแบบวิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่ขาดการถ่ายทอดความรู้ การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกสามารถหาทางออกของปัญหานี้โดยการถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ผ่านป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ได้ทราบชุดความรู้เกี่ยวกับหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ประกอบกับการจัดแสดงหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ไปพร้อมๆกันเพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้เข้าใจการจัดแสดงของหลุมขุดค้นศึกษาเตาเผาคู่ได้อย่างถ่องแท้ ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของคุณมานพ ติคำ ที่กล่าวว่า ...จริงๆแล้วก็อยากจะทำป้ายนิเทศไว้ที่พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้คนที่มาแอ่ว(เที่ยว)ได้ความรู้กลับไปด้วย แต่ยังไม่รู้ว่าจะทำยังไง แต่เรื่องแบบนี้ต้องค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังของเฮา(เรา)... (มานพ ติคำ 2553)

ส่วนการให้บริการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกสำหรับผู้ที่มีความสนใจเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกก็สามารถติดต่อคุณมานพ ติคำเป็นการส่วนตัว และพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกควรให้เด็กๆในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่มีความสนใจต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้แสดงศักยภาพของตนเองโดยการเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เพื่อเป็นการสร้างความรู้ให้แก่ตนเองและสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่น

1.2.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก คือ การที่ผู้ที่มีเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านป้ายนิเทศและหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ เพราะเตาเผาคู่ที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก จึงไม่มีความจำเป็นที่จะเยี่ยมชมภาชนะเครื่องถ้วยชามที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์เท่าใดนัก

จากการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก ทำให้ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก สามารถแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การจัดแสดงป้ายนิเทศเกี่ยวกับหลุมขุดค้นศึกษาเตามานพ-1 และเตามานพ-2
2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ซึ่งทั้ง 2 วิธี จะทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นการจัดการที่ต่อเนื่องที่สามารถให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้อย่างเหมาะสม

1.3 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

จากการศึกษาศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พบว่า ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ การจัดแสดงและให้บริการที่ผู้ที่มาเยี่ยมชมไม่สามารถเข้าถึงได้และขาดผู้ที่ถ่ายทอดชุดความรู้ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมรวมทั้งพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่ต่อยอดเป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์ จากปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทำให้การศึกษาครั้งนี้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ดังนี้

1.3.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

1.3.1.1 คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา

คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาหรือชาวบ้านสวกพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่มีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมากที่สุดในฐานะที่เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งควรที่จะเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้มีการจัดการที่ต่อเนื่อง โดยที่ชาวบ้านสวกพัฒนาต้องแสดงศักยภาพความสามารถของคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ดังนี้

1.3.1.1.1 การตั้งคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เป็นการแต่งตั้งคณะทำงานที่จะเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายสมผล ใหม่แปลง ที่กล่าวว่า ...สิ่งที่จะต้องแก้ไขในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องหื้อ(ให้)จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลบริหารจัดการ เพราะปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังไม่มีคณะกรรมการที่เข้ามาดูแลตรงจุดนี้...(สมผล ใหม่แปลง 2553)

1.3.1.1.2 การทำกิจกรรมร่วมกันในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ คือ การให้ชาวบ้านเข้ามาทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เนื่องจากชาวบ้านสวกพัฒนาได้มีการรวมกลุ่มสร้างอาชีพทั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเข้ามาทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาไปพร้อมๆกับการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ นอกจากนั้นควรให้ผู้สูงอายุ เด็กเยาวชนและพ่อบ้าน-แม่บ้านที่ไม่ได้ทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในการเป็นมัคคุเทศก์เป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ โดยการให้เด็กเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเป็นการเพิ่มความรู้ที่หาไม่ได้จากในห้องเรียนและเป็นการสร้างความผูกพันให้แก่เด็กกับผู้สูงอายุได้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยวิธีการให้เด็กเยาวชนไปเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ประวัติชุมชน สิ่งของเครื่องใช้ หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อที่จัดแสดงใน

พิพิธภัณฑ์จากคนในชุมชนประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อบ้าน-แม่บ้านที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของ นายสมพล ใหม่แปลง ที่ว่า ...ควรมีกิจกรรมให้คนแก่กับเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กัน เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อที่จะสร้างความฮู้(ความรู้)หื้อ(ให้)เด็กๆ เด็กก็สามารถนำความฮู้(ความรู้)ตี่(ที่)ได้ไปถ่ายทอดกับคนอื่นหรือคน(ตี่)มาแอ่วพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้... (สมผล ใหม่แปลง 2553) สอดคล้องกับคำพูดของนายฉัตรชัย เรือนอุ่น ที่กล่าวว่า ...กลุ่มเยาวชนควรจะไปอยู่ตี่(ที่)พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจะได้เป็นมัคคุเทศก์หื้อ(ให้)คนตี่(ที่)เปิ้นมาแอ่วได้ฮู้(รู้)ความเป็นไปเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและบ้านสวกของเฮา(รา)... (ฉัตรชัย เรือนอุ่น 2553) การที่ให้เด็กและผู้สูงอายุได้เรียนรู้ร่วมกัน ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ของตนเองให้ลูกหลานก็จะทำให้ลูกหลานได้นำความรู้ที่ได้สามารถถ่ายทอดให้กับคนอื่นๆได้และยังทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีมัคคุเทศก์หรือวิทยากรที่อธิบายให้ความรู้และนำชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต่อไป

1.3.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

หน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ องค์การบริการส่วนตำบลสวกเนื่องจากพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสวก ที่สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนายกสุนทร ธิเสนา ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริการส่วนตำบลสวก ซึ่งทางองค์การบริการส่วนตำบลสวก ก็ได้จ้างภารโรงเข้าไปดูแลทำความสะอาด... (สุนทร ธิเสนา 2553) สอดคล้องกับคำพูดของนายสมผล ใหม่แปลง ที่ว่า ...องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านต้องโอนภารกิจในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเป็นผู้ดูแลจัดการและองค์การบริหารส่วนตำบลต้องจัดสรรงบประมาณดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ...(สมผล ใหม่แปลง 2553) และคำพูดของคุณศศิธร นามตะ ที่ว่า ...องค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องเป็นหลักที่คอยหนุนชาวบ้านในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลสวกก็มีงบประมาณที่สามารถดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้...(ศศิธร นามตะ 2553)

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ระบุว่า มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และมาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริการส่วนตำบล อาทิ คุ้มครองดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ที่ระบุว่าสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทำให้หน่วยงานที่จะเข้ามารับผิดชอบดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวก

1.3.2 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

1.3.2.1 การจัดการแสดงและให้บริการ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องแก้ปัญหาในการจัดการแสดงในส่วนของการจัดแสดงและให้บริการ ดังนี้

1.3.2.1.1 การจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์ ต้องมีการจัดแสดงที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้สัมผัสและเรียนรู้จากสิ่งของเครื่องใช้ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านสวกพัฒนา โดยวิธีการนำสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่มาแยกประเภทสิ่งของและนำสิ่งของเครื่องใช้ไปวางไว้ตามป้ายชื่อที่มีอยู่ และมีการซ่อมแซมชั้นวางของที่ชำรุด ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายฉัตรชัย เรือนอุ่น ที่ว่า ...ของที่อยู่ในห้องประวัติศาสตร์ควรมีการจัดแสดงใหม่เพราะของเดิมที่จัดไว้ ชาวบ้านได้นำไปจัดแสดงในงานของดีบ่อสวกเอามาคืนก็นำมากองไว้ไม่ได้จัดไว้ที่เดิม... (ฉัตรชัย เรือนอุ่น 2553) รวมทั้งมีการทำสมุดบันทึกในการยืม-คืนวัตถุพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเพื่อป้องกันการสูญหายและการชำรุดของสิ่งของแต่ละชิ้น

1.3.2.1.2 การจัดแสดงของห้องสมุดเฟื้องหม้อ ต้องมีการจัดแสดงที่เป็นห้องสมุดที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมได้สัมผัสและเรียนรู้เศษภาชนะเครื่องถ้วยชามได้อย่างใกล้ชิด โดยมีการแยกประเภทเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามและมีป้ายอธิบายกำกับ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายบุญส่ง คำนวณ ที่ว่า ...เฟื้องหม้อที่อยู่ในห้องสมุดเฟื้องหม้อควรมีการจัดใหม่ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ไม่ใช่ว่าในวางจัดไว้ในตู้อย่างเดียวและควรนำเศษเฟื้องหม้อที่เก็บไว้มาจัดแสดงด้วย คนตี่(ที่)มาแอ่วจะได้สัมผัสเฟื้องหม้อบ่(ไม่)ใช่แค่ได้ผ่อ(ดู)อย่างเดียว... (บุญส่ง คำนวณ 2552)

1.3.2.1.3 การให้บริการ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องมีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์นำชมพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของนายกสุนทร ธิเสนา ที่ว่า

...พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็เปรียบเหมือนบ้าน เวลาแขกมาบ้านเฮา(เรา) เฮา(เรา)ในฐานะเจ้าของบ้านก็ต้องออกมาต้อนรับ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็เหมือนกันจำเป็นต้องมีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์มาย้อนรับคนตี่(ที่)มาแอ่ว...(สุนทร ธิเสนา 2553) ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายสุชาติ คนการณ์ ที่กล่าวว่า ...พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อจำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์หรือวิทยากรนำชมคนตี่(ที่)มาแอ่ว อีกอย่างเปิ้นจะได้บ่(ไม่)ฮู้(รู้)สึกเหงาเวลาตี่(ที่)เปิ้นมาแอ่ว ถ้าเปิ้นประทับใจเปิ้นก็จะมาแอ่วอีกครั้งและอาจจะพาคนอื่นมาแอ่วต้วย(ด้วย)... (สุชาติ คนการณ์ 2552)

1.3.2.2 การจัดการความรู้

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการความรู้มากมายหลายครั้งมีชุดความรู้ประกอบไปด้วย ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ หลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อ เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ประวัติชุมชนบ้านสวกพัฒนา การเลี้ยงผีปู่ฮ่อ ที่มีการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ผ่านป้ายนิเทศภายในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทั้งบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์ บริเวณหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและบริเวณอาคารพิพิธภัณฑ์ แต่การจัดการความรู้ดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างถ่องแท้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน โดยการให้วิทยากรหรือมัคคุเทศก์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นคนถ่ายทอดความรู้ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเอง ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณอภิญญา ทนะขว้าง ที่ว่า

...ความรู้ที่มีอยู่ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อยังไม่ถูกถ่ายทอดเพียงพอ เพราะแค่ป้ายนิเทศก็ไม่สามารถให้ความรู้แก่คนที่มาเที่ยวได้มายพอ บ้างคนที่มาอาจจะไม่รู้ว่ามีป้าย บางคนอาจจะไม่อ่าน แต่ถ้ามีคนมาพูดให้ฟังก็จะได้ความรู้ที่มากกว่าป้ายนิเทศ...(อภิญญา ทนะขว้าง 2553)

1.3.2.3 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์

การจัดการที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อควรจะเกิดจากการที่ชาวบ้านสวกพัฒนาเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตมีชาวบ้านเข้ามาทำกิจกรรมผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ก็ไม่รู้อ้างว้างเวลาที่มาเยี่ยมชม ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของคุณศศิธร นามตะ ที่ว่า ...เคยมาพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ 2 ครั้งแต่กลับมีความรู้สึกว่าพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีอาคารที่ใหญ่โตแต่มีความเงียบเหงาไม่มีชีวิตชีวาไม่มีผู้คน... (ศศิธร นามตะ 2553) ซึ่งกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องเป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชนที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อได้ในอนาคตเพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชนที่สอดคล้องกับคำพูดของนายสุชาติ คนการณ์ ที่ว่า ...จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ต้องรวมกลุ่มกันทำของที่ระลึกไว้ขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนบ้านเฮา... (สุชาติ คนการณ์ 2552)

ดังนั้นกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและเป็นการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ

1.3.2.3.1 กลุ่มทอผ้า เป็นกลุ่มเดิมที่มีการทอผ้าในอาคารพิพิธภัณฑ์ที่ใช้เวลาว่างหลังการทำนามาทอผ้า โดยผ้าทอส่วนใหญ่ก็ขายเป็นของที่ระลึกให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมและคนในชุมชน เพราะผ้าทอที่ได้เป็นการใช้ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนและเป็น

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนที่ปัจจุบันที่คนไม่นิยมทอผ้าและใช้ผ้าทอ รวมทั้งยังทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนางสุดใจ เกษนา ที่ว่า

...การที่ป้ามาตอฮูก(ทอผ้า)ตี่(ที่)พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อก็เพราะหลังทำนาบ่สู้(ไม่รู้)ทำอะไร เห็นว่าการตอฮูก(ทอผ้า)ก็จะทำหื้อ(มี)รายได้เสริมดีกว่าอยู่บ่ด๊าย(เฉยๆ) เวลาตี่(ที่)ป้ามาตอฮูก(ทอผ้า)ก็ได้จ่วย(ช่วย)กันทำความสะอาด เปิดประตูพิพิธภัณฑ์ คนเปิ้นมาแอ่วป้าก็อู้(พูด)กับเปิ้นเต๊าตี่(เท่าที่)ป้าสู้(รู้)ต้วย(ด้วย)... (สุดใจ เกษนา 2553)

1.3.2.3.2 กลุ่มเย็บผ้า เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านสวกพัฒนาที่ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนSMLโดยชาวบ้านได้ไปฝึกอบรมการเย็บหมวกและทางชุมชนก็ได้ซื้อเครื่องจักรเย็บผ้า ซึ่งเห็นว่ากลุ่มเย็บผ้าควรมีการต่อยอดจากการฝึกอบรมการเย็บหมวกและอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิมมาใช้ในการทำของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ โดยการสร้างมูลค่าให้กับหมวกผ่านการเย็บชื่อพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อไว้ที่หมวก คนที่ซื้อหมวกจะได้มีความรู้สึกว่าเคยมาพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและนึกถึงกลุ่มเย็บผ้า

1.3.2.3.3 กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ได้ไปฝึกอบรมการทำเครื่องปั้นดินเผาที่จังหวัดลำปางตามโครงการต้นกล้าสร้างอาชีพที่ยังไม่มีการปั้นแต่อย่างใด จากการศึกษาทำให้พบว่า กลุ่มเครื่องปั้นดินเผามีความเหมาะสมที่จะทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเป็นของที่ระลึกและเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน และผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผายังจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงความแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายสมผล ใหม่แปลง ที่ว่า ...การทำเครื่องปั้นเผาเป็นของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อน่าจะเหมาะสมเพราะเครื่องปั้นดินเผาเป็นของตี่(ที่)บ่(ไม่)เน่าบ่(ไม่)เสียเก็บไว้เมิน(นาน)ก็ได้และยังเป็นการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้คนได้รู้จักอีกด้วย... (สมผล ใหม่แปลง 2553)

1.3.2.3.4 กลุ่มพืชสมุนไพร จากการศึกษาพบว่ากลุ่มพืชสมุนไพรเป็นอีกกลุ่มที่ต้องเข้ามาทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเพราในพ.ศ.2547ที่มีการจัดการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อได้มีการรวมตัวของชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพรและพบว่าปัจจุบันยังมีพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านรวมกันปลูกเพราะพืชสมุนไพรที่ปลูกสามารถนำมาเป็นของที่ระลึกอีกอย่างหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงดงปู่ฮ่อที่ในอดีตอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชสมุนไพรนานาชนิดและความเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ใช้สมุนไพรในการประกอบอาหารและเป็นยารักษาโรค

ซึ่งทั้ง 4 กลุ่มนี้ล้วนแต่เป็นการรวมตัวของชาวบ้านและเป็นการต่อยอดกิจกรรมของเดิมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อให้เป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชนและลดการออกไปทำงานนอกชุมชนหลังฤดูการทำนารวมทั้งเป็นการนำความรู้ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของแต่ละคนมาใช้ให้เกิดประโยชน์และทำให้คนในชุมชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันกับพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นรูปแบบที่เกิดจากการตอบโจทย์ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องต่อไปที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม ดังภาพที่ 84

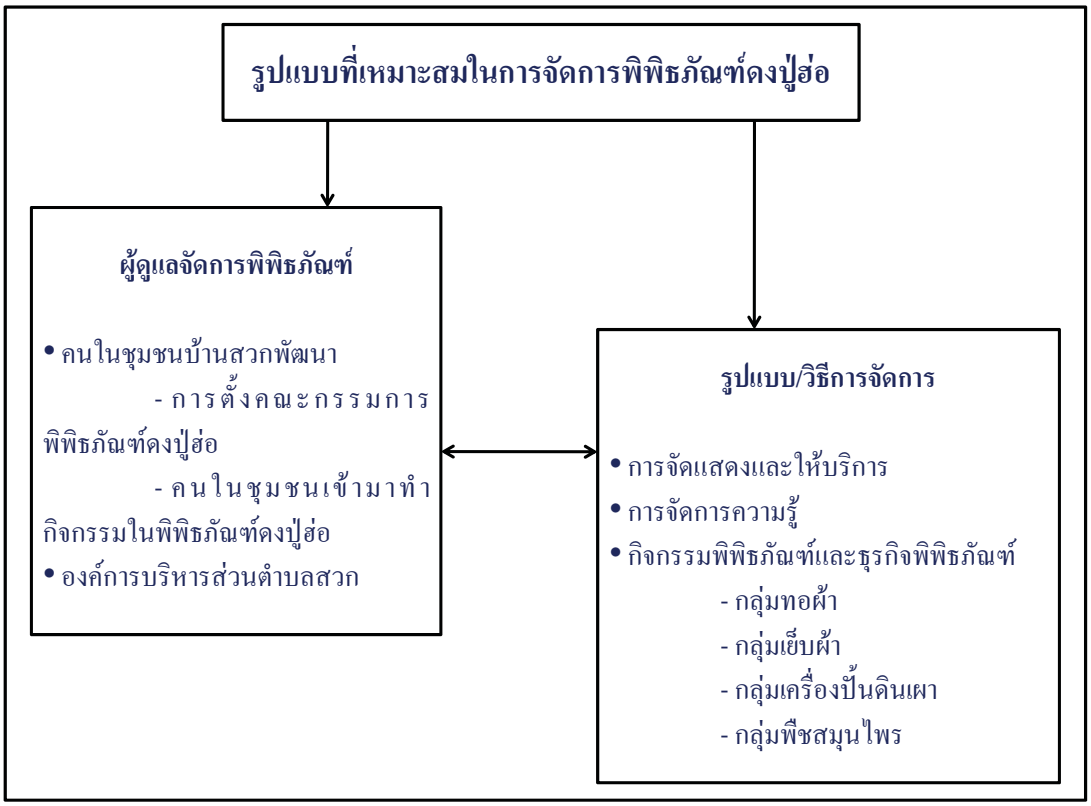

ปัญหาในการจัดการ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ	รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ
ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ 1. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา 2. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์	ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ 1. การตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามาทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ 2. องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ
รูปแบบ/วิธีการจัดการ 1. การจัดแสดงและให้บริการ 2. การจัดการความรู้ 3. กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์	รูปแบบ/วิธีการจัดการ 1. ต้องมีการจัดแสดงห้องประวัติศาสตร์ใหม่และห้องสมุดเฟื้องหม้อต้องมีการนำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่เก็บไว้มาจัดแสดง ส่วนการให้บริการคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาต้องเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ 2. พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการความรู้ ต้องมีวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ 3. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนามีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ ควรมีการฟื้นฟูกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ คือ กลุ่มทอผ้า กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและกลุ่มสมุนไพร ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกกิจกรรมพิพิธภัณฑ์สามารถนำมาดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 84 รูปแบบที่เหมะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

1.4 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

จากการศึกษาศักยภาพและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม พบว่า ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ การจัดแสดงและให้บริการที่ผู้ที่มาเยี่ยมชมไม่สามารถเข้าถึงได้ และขาดผู้ถ่ายทอดชุดความรู้ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่ต่อยอดเป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์และที่สำคัญพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ทำให้การศึกษาครั้งนี้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ดังนี้

1.4.1 ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

1.4.1.1 คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม

คนในชุมชนบ้านหนองโต้มหรือชาวบ้านหนองโต้มเจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่มีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งการที่จะให้ชาวบ้านหนองโต้มมีความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มและสามารถจัดการพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเต็มที่เพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีการจัดการที่ต่อเนื่อง โดยที่ชาวบ้านหนองโต้มต้องแสดงศักยภาพความสามารถในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังนี้

1.4.1.1.1 การตั้งคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เป็นการแต่งตั้งคณะทำงานที่จะเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำพูดของนายถิน ดวงคำ ที่ว่า

...พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจะต้องมีการตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขึ้นมาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการเพราะทุกวันนี้จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ก็ดูแลกันแบบช่วยเหลือกันเอง ถ้ามีคณะกรรมการจะได้ประสานกับหน่วยงานหื้อ(ให้)เข้ามาช่วยเหลือได้...(ถิน ดวงคำ 2553)

ซึ่งการมีคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจะช่วยให้ชาวบ้านหนองโต้มมีความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพราะมีส่วนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเต็มที่

1.4.1.1.2 การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ การให้ชาวบ้านหนองโต้มเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังคำพูดของนายวง ไสธิ ที่กล่าวว่า ...ควรจะมีการทำกิจกรรมอะไรสักอย่างในพิพิธภัณฑ์ อย่างบ้านเฮาทำน้ำอ้อยขายก็ควรไปปลูกอ้อยตี่(ที่)พิพิธภัณฑ์ จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)จะได้ไปจ่วย(ช่วยกัน) คนมาแอ่วก็จะได้หัน(ดู)และจะได้มีคนมาแอ่ว... (วง ไสธิ 2553) เพื่อให้ชาวบ้านได้ใกล้ชิดความผูกพันกับพิพิธภัณฑ์

บ้านหนองโต้มและเพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชนที่จะร่วมกันจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นการจัดการที่ต่อเนื่องไม่ปล่อยให้เป็นพิพิธภัณฑ์ร้างเหมือนเช่นในปัจจุบัน

1.4.1.2 เจ้าของที่ดิน

การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องให้พ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ ชาวบ้านหนองโต้มที่บริจาคที่ดินให้แก่ชุมชนในการสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งการดูแลจัดการ การเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายถิน ดวงคำ ที่ว่า ...อยากหื้อ(ให้)พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเหมือนกับบ้านสวกตี่(ที่)คนดูแลทำความสะอาด ก็อยากหื้อ(ให้)เจ้าของตี่(ที่ดิน)ตี่(ที่)เป็นบริจาคหื้อ(ให้)หมู่บ้านได้เป็นคนดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นจะได้มีกำลังใจ... (ถิน ดวงคำ 2553) และคำพูดของนายบุญเรือน กระอาจ ที่กล่าวว่า ...ควรหื้อ(ให้)เจ้าของตี่(ที่ดิน)เป็นเข้ามาเป็นคนดูแล นำชม มีอะหยั่ง(อะไร)ทำบ้างเพราะเป็นเห็นความสำคัญของเตาเผาโบราณเป็นเลยบริจาคตี่(ที่ดิน)... (บุญเรือน กระอาจ 2552) รวมทั้งชุมชนบ้านหนองโต้มต้องให้เจ้าของที่ดินเข้ามาเป็นหนึ่งในคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อให้เจ้าของที่ดินรู้สึกว่าการบริจาคที่ดินสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็ไม่ได้เสียเปล่าแต่ยังทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและเจ้าของที่ดินยังมีโอกาสเข้าไปดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้

1.4.1.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

หน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ องค์การบริการส่วนตำบลสวก เนื่องจากพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสวก ซึ่งเห็นจากคำพูดของผู้ใหญ่แสน กาแก้ว ที่ว่า ...หน่วยงานที่ควรเข้ามาดูแล สนับสนุนหื้อ(ให้)ความช่วยเหลือพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มคือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวก เพราะทางบ้านหนองโต้มอยู่ในเขตความรับผิดชอบของตำบลสวก เขียนโครงการอะหยั่ง(อะไร)ก็ต้องเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลสวก... (แสน กาแก้ว 2552) ซึ่งการให้องค์การบริการส่วนตำบลสวกเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้มก็เป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริการส่วนตำบล อาทิ คุ้มครองดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นที่ระบุว่าสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มในฐานะ

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4.2 ทรัพยากร

1.4.2.1 สิ่งอำนวยความสะดวก

ปัญหาของสิ่งอำนวยความสะดวกของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ ไฟฟ้าและแหล่งน้ำที่สามารถจัดการได้โดย

1.4.2.1.1 ไฟฟ้า เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ 2 ทาง คือ 1.การติดตั้งไฟฟ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของปลัดชัยยุทธ ดุกสุขแก้ว ที่ว่า ...ปัจจุบันองค์การส่วนตำบลสวกได้มีการสำรวจการติดตั้งไฟไฟ้ให้แก่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม และได้ทำเรื่องเสนอต่อองค์กรบริหารส่วนจังหวัดน่าน การติดตั้งไฟฟ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจึงต้องใช้เวลาพอสมควร... (ชัยยุทธ ดุกสุขแก้ว 2552) 2.การขอใช้ไฟฟ้าจากสวนของพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตา เนื่องจากในการขุดค้นเตาเผาในพ.ศ.2550 ชุมชนบ้านหนองโต้มได้ใช้ไฟฟ้าจากสวนของพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตา ซึ่งการที่ชาวบ้านจะใช้ไฟฟ้าในการดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ก่อนที่จะมีการติดตั้งไฟฟ้าในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าจากสวนของพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตาเป็นการแก้ปัญหาชั่วคราวและมีค่าตอบแทนในการใช้ไฟฟ้าในแต่ละครั้ง

1.4.2.1.2 แหล่งน้ำ เนื่องจากบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอยู่ห่างจากชุมชนและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไม่มีแหล่งน้ำที่จะใช้ในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม การที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ คือ การขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

1.4.2.2 หลุมขุดค้นศึกษาเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2

หลุมขุดค้นศึกษาเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 เป็นวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งจากปัญหาของหลุมขุดค้นศึกษาเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2ที่ไม่มีการดูแลจัดการ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องฟื้นฟูปรับปรุงหลุมขุดค้นศึกษาเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 โดยวิธีการจัดทำโครงสร้างหลังคาคลุมเตาและรั้วล้อมบริเวณเตาให้มีความแข็งแรง ส่วนเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ต้องมีการตัดหญ้าที่ขึ้นอยู่บริเวณเตา มีการตกแต่งเตาให้เห็นโครงสร้างของเตาและทำความสะอาดในบริเวณเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2

1.4.3 รูปแบบ/วิธีการจัดการ

1.4.3.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์

อัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องแสดงความเป็นตัวตนของพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ แสดงให้เห็น**ความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้ม**ผ่านพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังคำพูดของพ่ออุ๊ยยศ ธิเสนา ที่ว่า

...พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มควรมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้คนอื่นรู้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มบ่(ไม่)ได้มีแค่ของเก่าของโบราณ แต่ยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านเฮา(บ้านหนองโต้ม)บ่(ไม่)ว่าจะเป็น การปลูกอ้อย การหีบอ้อย การปลูกต้นโต้ม ... (ยศ ธิเสนา 2552)

อัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจึงต้องแสดงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้มที่เกิดจากกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ คือ การทำพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มให้เป็นสวนเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)เพราะคนในชุมชนบ้านหนองโต้มส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาทำสวนและบริเวณรอบๆพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็รายล้อมไปด้วยสวนของชาวบ้านและป่าชุมชน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของผู้ใหญ่แสน กาแก้ว ที่ว่า ...ปีหน้าจะทางหมู่บ้านจะนำอ้อยไปปลูกในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อให้คนมาแอ่วได้เห็นการทำน้ำอ้อยของบ้านเฮา... (แสน กาแก้ว 2553) และคำพูดของนายถิน ดวงคำ ที่ว่า

...พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มควรจะมีเก๊า(ต้น)โต้มและเก๊า(ต้น)ไม้อื่นๆมาปลูกไว้ในพิพิธภัณฑ์ เพราะเก๊า(ต้น)โต้มเป็นเก๊า(ต้น)ไม้ที่คนคนเฒ่าคนแก่เปิ้นตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน อีกอย่างก็จะทำหื้อ(ให้)พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีต้นไม้ที่สร้างความร่มรื่นและสวยงามไปต้วย(ด้วย)... (ถิน ดวงคำ 2553)

โดยที่ชุมชนบ้านหนองโต้มแบ่งพื้นที่พิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ 1 แบ่งเป็นพื้นที่จัดแสดงแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ส่วนที่ 2 แบ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชนประกอบไปด้วย สระน้ำ สวนอ้อย ต้นโต้มและต้นไม้อื่นๆและแปลงผัก สวนครัว

ดังนั้นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ การแสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงผ่านหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้มผ่านวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองโต้มในการทำสวนเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.3.2 การจัดแสดงและให้บริการ

การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มการจัดแสดงและให้บริการให้มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังนี้

1.4.3.2.1 การจัดแสดงเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามและสิ่งของเครื่องใช้ของคนในชุมชนบ้านหนองโต้ม โดยการนำสิ่งของที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์มาจัดแสดงให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ได้ศึกษาเรียนรู้ ดังคำพูดของนายหวัน ไชยจันทร์ดี ที่ว่า ...ควรจะนำของเก่าที่มีอยู่ในห้องเก็บของภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มาจัดแสดงให้คนตี่(ที่)เป็นมาแอ่วได้ผ่อ(ดู)ได้ชม... (หวัน ไชยจันทร์ดี 2552)

1.4.3.2.2 การจัดแสดงป้ายนิเทศ ต้องมีการเพิ่มป้ายนิเทศที่เกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม- 2 บริเวณหลุมขุดค้นทั้ง 2 เตาและป้ายนิเทศเกี่ยวกับสวนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

1.4.3.2.3 การให้บริการ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องมัคคุเทศก์หรือวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนางวรรณดี กระอาจ ที่ว่า ... พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มจะต้องมีคนนำชมพิพิธภัณฑ์ คนมาแอ่วจะได้สู้ว่าพิพิธภัณฑ์บ้านเฮาเป็นมาจะใด (มีความเป็นมาอย่างไร) อีกอย่างเปิ้นเข้ามาแอ่วเห็นว่ามีคน ครั้งต่อไปเปิ้นจะได้มาอีก โดยตี่(ที่)หื้อ(ให้)เจ้าของตี่(ที่ดิน)เป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์... (วรรณดี กระอาจ 2552)

1.4.3.3 การจัดการความรู้

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องมีการจัดการความรู้เพิ่มเติมในส่วนของชุดความรู้เกี่ยวกับการเกษตรของชุมชนเนื่องจากพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้มผ่านการทำสวนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการจัดการพิพะภัณฑ์และถ่ายทอดให้คนนุชมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพราะให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เรียนรู้จากป้ายนิเทศเพียงอย่างเดียวจะไม่ได้ความรู้เท่าที่ควรเหมือนกับการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากร

1.4.3.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์และกิจกรรมพิพิธภัณฑ์จะต้องเป็นกิจกรรมที่สามารถต่อยอดเป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์ที่จะเป็นกองทุนในการจัดการพิพิธภัณฑ์และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน คือ

1.4.3.4.1 กิจกรรมการหีบอ้อย เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านหนองโต้มที่แต่เดิมมีการปลูกอ้อยบริเวณป่าชุมชนมาปลูกที่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เพื่อให้คนที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้ศึกษาเรียนรู้การปลูกอ้อย การหีบอ้อยที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองโต้ม รวมทั้งอ้อยยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นน้ำอ้อย น้ำอ้อยก้อน และขนมปาด ซึ่งสามารถนำมาเป็นของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้

1.4.3.4.2 กิจกรรมผักปลอดสารพิษ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการทำสวนเศรษฐกิจพอเพียงภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี เพราะในพื้นที่ตำบลสวกยังไม่มีการปลูกผักปลอดสารพิษที่เป็นระบบการค้าขายมีเพียงการปลูกไว้กินเอง กิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษก็จะทำให้ตนในชุมชนมีรายได้ ผักที่ปลูกก็สามารถนำมาเป็นมาขายให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้

ซึ่งทั้ง 2 กิจกรรมที่กล่าวมาจะเป็นกิจกรรมที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตประกอบไปด้วย คนในชุมชน กิจกรรมต่างที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ชาวบ้านเกิดความรักความสามัคคี นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน สร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม

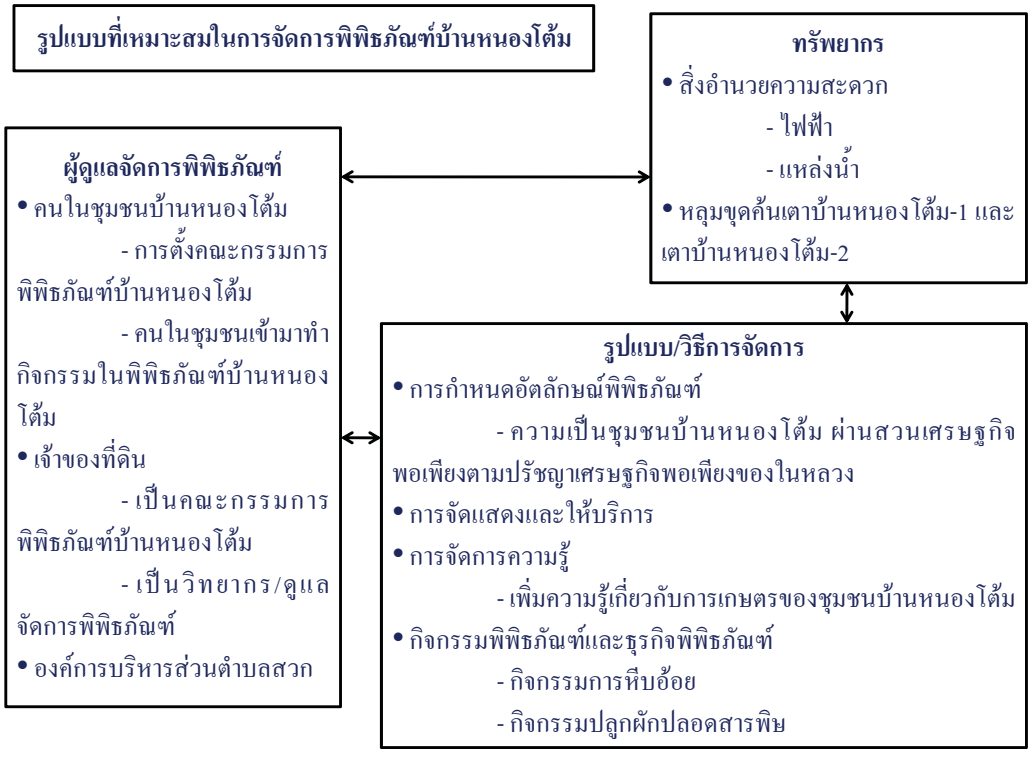

ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม	รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม
ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ 1. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ คนในชุมชนบ้านหนองโต้มไม่สามารถเข้ามาจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้อย่างเต็มที่ 2. เจ้าของที่ดิน 3. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพิพิธภัณฑ์	ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ 1. การตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์และให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเข้ามาทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ 2. องค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้มจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม
ทรัพยากร 1. สิ่งอำนวยความสะดวก 2. หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2	ทรัพยากร 1. ไฟฟ้า คือ ขอใช้ไฟฟ้าจากสวนของพ่ออุ๊ยตาดวงอินตาก่อนมีการติดตั้งไฟฟ้า ส่วนแหล่งน้ำต้องมีการขุดสระน้ำเพื่อใช้พิพิธภัณฑ์ 2. หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1 และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ต้องมีการขุดตกแต่งหลุมขุดเตาอีกครั้ง
รูปแบบ/วิธีการจัดการ 1. การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ 2. การจัดแสดงและให้บริการ 3. การจัดการความรู้ 4. กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์	รูปแบบ/วิธีการจัดการ 1. อัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้ม 2. ต้องมีการนำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามมาจัดแสดงใหม่และให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ 3. เพิ่มชุดความรู้เกี่ยวกับการเกษตรของชุมชนบ้านหนองโต้ม และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ 4. กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ผ่านสวนเศรษฐกิจพอเพียงที่คนในชุมชนรวมกลุ่มทำกิจกรรมหีบอ้อยและกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อนำผลผลิตที่ได้เป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 85 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นรูปแบบที่เกิดจากการตอบโจทย์ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องต่อไปที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม

2. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการ

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นพิพิธภัณฑ์ภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่มีหน่วยการจัดการที่แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีหน่วยการจัดการพิพิธภัณฑ์ระดับครอบครัว พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีหน่วยการจัดการพิพิธภัณฑ์ระดับชุมชนซึ่งแต่ละพิพิธภัณฑ์ก็มีลักษณะการจัดการที่แตกต่างกัน

นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งยังมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ขาดการจัดการเชิงบูรณาการ ซึ่งหมายถึง การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่านซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงขาดการจัดการที่เชื่อมโยง พิงพึ่งอิงอาศัยซึ่งกันและกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ทำให้การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งมีทั้งพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องและการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง

ดังนั้นรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการในมิติต่างๆ ดังนี้

2.1 มิติด้านการเมือง

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับมิติด้านการเมือง คือ การประสานงานการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งให้มีความเชื่อมโยงพึ่งพิงอิงอาศัยกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งมิติด้านการเมืองก็หมายถึงหน่วยงานหรือกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงก็คือ **องค์การบริหารส่วนตำบลสวก** ซึ่งเป็นหน่วยงานการเมืองที่มีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ตำบลสวก จึงเป็นเหตุให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงใน**ฐานะผู้ประสานงาน** ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของพ่ออุ๊ยยศ ธิเสนา ที่ว่า ...ถ้าจะให้ดีให้พิพิธภัณฑ์ของบ้านสวกกับบ้านหนองโต้มเชื่อมกันจะต้องมีหน่วยงานหรือใพ่(ใคร)สักคนหนึ่งมาเป็นผู้ประสานพูดคุยกันของแต่ละพิพิธภัณฑ์... (ยศ ธิเสนา 2552) โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องเป็นผู้ประสานงานหรือการจัดการให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการประสานงานให้ระหว่างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพราะว่าพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแต่ละแห่งก็มีผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ดังนี้

2.1.1 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่มีทั้งการจัดการที่ต่อเนื่องและการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้ว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัวเป็นการจัดการที่ต่อเนื่องที่จัดการตามศักยภาพของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งความรู้ความสามารถในการจัดการ การจัดการที่พึ่งตนเองไม่เบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ใครที่อยู่บนฐานของการจัดการแบบพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม ส่วนพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่องเพราะขาดผู้ดูแลจัดการอย่างเป็นทางการถึงแม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลสวกจะเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ แต่ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลสวกก็ยังขาดบุคลากร ขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ประกอบกับชุมชนก็ขาดศักยภาพในการดูแลจัดการเพราะไม่ทราบว่าจะจัดการพิพิธภัณฑ์ไปในทิศทางใดอย่างไร

องค์การบริหารส่วนตำบลสวกจึงเป็นหน่วยงานทางการเมืองที่มีความเหมาะสมเป็นผู้ประสานงานของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง โดยวิธีการให้ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ยังมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในฐานะที่ปรึกษาให้แก่พิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการไม่ต่อเนื่อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวกควรให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ คุณยายชื่น ธิเสนาผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คุณมานพ ติคำผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเข้ามามีบทบาทในการแนะนำหรือให้แนวทางแก่การจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของดาบตำรวจมนัส ติคำ ที่กล่าวว่า ...ทางชุมชนบ้านสวกพัฒนาหรือ

บ้านหนองโต้มควรหื้อ(ให้)เฮา(เรา)เข้าไปจ่วย(ช่วย)ในด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์โดยเฮา(เรา)ไปช่วยแนะนำในฐานะที่บ้านเฮา(เรา)ก็มีพิพิธภัณฑ์ จะได้ช่วยกันพัฒนาไปพร้อมๆกันเพื่อคนที่มาแอ่วจะได้ผ่อ(ดู)อะไรที่หลากหลาย... (มนัส ติคำ 2553) และสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของผู้ใหญ่เสนะ บุญปติ ที่ว่า ...ควรให้ยายชื่น ธิเสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในส่วนของวิทยากรและไปขอคำแนะนำจากยายชื่นให้มาอบรมคนที่จะเป็นมัคคุเทศก์หรือวิทยากรนำชม... (เสนาะ บุญปติ 2552) เพราะพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีการจัดการที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่ประสบความสำเร็จในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมีผู้คนมาศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมากมาย

ฉะนั้นการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้ประสบความสำเร็จในการจัดการเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องทั้ง 4 แห่งไปพร้อมๆกัน องค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องเข้ามาประสานงานให้ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งมาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์จัดการพิพิธภัณฑ์ พูดคุยถึงศักยภาพและปัญหาในการจัดการของแต่ละพิพิธภัณฑ์ เพื่อหาแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงร่วมกัน ไม่ใช่มองว่าพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและไม่ใช่มองว่าพิพิธภัณฑ์ไหนโดดเด่นกว่ากันพิพิธภัณฑ์ไหนสร้างผลประโยชน์ได้มากกว่ากันเพราะพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต่างคุณค่าและอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกันและที่สำคัญพิพิธภัณฑ์ภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแห่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม

2.1.2 การสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นอีกหน้าที่รับผิดชอบหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบลสวกที่ต้องสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงดังนี้

2.1.2.1 บุคลากร ที่ต้องเป็นคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มที่เข้ามารับผิดชอบดูแลความสะอาดพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและบุคลากรที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยว

2.1.2.2 เงินทุน/กองทุน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ที่ต้องใช้เงินเป็นทุนในการสร้างอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชนและเป็นกองทุนในการจัดการพิพิธภัณฑ์

2.1.2.3 ชุดความรู้ เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงถ้าหากขาดชุดความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงก็จะมีการจัดการที่ต่อเนื่องและการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะชุดความรู้เกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ต้องรู้ว่าในแต่ละช่วงเวลาต้องมีการปรับปรุง ดัดแปลง ประยุกต์สิ่งที่มีอยู่ในเข้ากับสถานการณ์ในช่วงนั้นๆได้อย่างไรให้มีความเหมาะสม

2.2 มิติด้านความเชื่อ

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับเรื่องความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้ซึ่งเป็นความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยายสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสิ่งที่ความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มมาช้านาน มิติด้านความเชื่อจึงมีความสำคัญต่อจิตใจของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มในการจัดการพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ ที่กล่าวว่า

...มิติด้านความเชื่อมีความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพราะความเชื่อเป็นจารีตที่อยู่นอกเหนือจากเหตุผลและยังมีส่วนในการเสริมศักยภาพให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่มีคุณค่ามากขึ้นเป็นรากฐานที่แข็งแรงที่ยากแก่การทำลาย... (นรินทร์ เหล่าอารยะ 2553)

ซึ่งการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับมิติด้านความเชื่อยังเกิดขึ้นจากทรัพยากรทางโบราณคดีมรดกวัฒนธรรมของอดีตที่คนโบราณได้สร้างสรรค์ให้คนปัจจุบันได้ศึกษาเรียนรู้และทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงยังทำให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม เชื่อว่าของเก่าของโบราณจะต้องมีเจ้าของ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในมิติความเชื่อจึงจำเป็นต้องมีการทำสัญลักษณ์แสดงความเคารพบรรพบุรุษของช่างปั้นหรือเจ้าของเตาที่ได้สร้างทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของอดีตตกทอดให้แก่คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและ

บ้านหนองโต้มและมีการบวงสรวงสักการะบรรพบุรุษของช่างปั้นหรือเจ้าของเตา ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณสุนัน ติคำ ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรจะมีศาลเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยให้กับบรรพบุรุษของช่างปั้นหรือเจ้าของเตาหรือผู้ที่ปกปักษ์รักษาของเก่าของโบราณนี้และมีการเลี้ยงผีหรือเจ้าของเตาตามความเชื่อของบ้านเฮา(เรา)... (สุนัน ติคำ 2552) โดยวิธีการ ดังนี้

2.2.1 การสร้างศาลและการเลี้ยงเจ้าที่หรือบรรพบุรุษช่างปั้นของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เป็นการแสดงนัยยะของการเคารพเจ้าที่ เจ้าของเตาหรือช่างปั้นในสมัยอดีตที่ได้สร้างสรรค์เตา เฟื้องหม้ออันเป็นมรดกของอดีตตกทอดมาสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งแต่ละพิพิธภัณฑ์ควรมีการสร้างศาลเพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษช่างปั้นและมีการทำพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษของช่างปั้นหรือเจ้าของเตาหรือผู้ที่ปกปักษ์รักษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.2.1.1 พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีศาลเจ้าที่และพิธีการเลี้ยงเจ้าที่ทุกๆปีตั้งแต่พ.ศ.2542จนถึงปัจจุบัน โดยเจ้าที่ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นประกอบด้วยปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อและบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาที่คอยปกปักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและครอบครัวของดาบมนัส-คุณสุนัน ติคำให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของคุณยายชื่น ธิเสนา ที่กล่าวว่า

...บ้านเฮามีของเก่าของโบราณ เฮา(เรา)ก็ต้องมีการศาลหื้อ(ให้)เปิ้น(ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อและบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตา)ได้อยู่อาศัย เพราะบ้านเฮาก็เชื่อเรื่องนี้อยู่แล้ว ถึงบ่มีศาลเจ้าตี่(ที่)ยายก็มีศาลผีปู่ย่าที่ต้องเคารพนับถือมาตั้งแต่รุ่นอุ๊ยรุ่นพ่อรุ่นแม่อยู่แล้ว พอบ้านเฮามีแบบนี้(เตาเผา) ตอนขุดเตาก็ได้มีการขออนุญาตปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อแล้วเฮาก็ได้เชิญเปิ้นมาอยู่ตี่(ที่)ศาล แล้วเฮาก็มีการเลี้ยงเจ้าตี่(ที่)ทุกปี และในวันศีลใหญ่ บ่(ไม่)ว่าจะเป็นวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาหบูชา วันเข้าพรรษาก็จะมีการนำกับกิน(อาหาร)ขนม เหล้า บุหรี่ใบตองแห้งมาเลี้ยงเปิ้น นอกจากนั้นเฮามีศาลเฮาก็สบายใจ คนมาแอ่วก็ได้มากราบไหว้(ชื่น ธิเสนา,สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2553) การสร้างศาลเจ้าที่และพิธีการเลี้ยงเจ้าที่ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นจึงเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อของบรรพบุรุษที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

2.2.1.2 พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกยังไม่มีการสร้างศาลเจ้าที่และการทำพิธีการเลี้ยงเจ้าที่ แต่คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำ ก็ไม่ได้ละเลยในเรื่องความเชื่อนี้แต่อย่างใด โดยคุณมานพ ติคำได้มีการสร้างหิ้งพระไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์ อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกก็ควรที่จะมีการสร้างศาลเจ้าที่เพื่อเป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาเผาหรือผู้ที่ปก

ปักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์และมีการทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่เพื่อขอบคุณที่ท่านคุ้มครองปกปักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์รวมทั้งเป็นการสร้างความยำเกรงต่อผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ไม่ให้คิดร้ายหรือปฏิบัติตัวไม่ดีในการมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

2.2.1.3 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ชาวบ้านได้มีการสร้างศาลเลี้ยงผีมีลักษณะเหมือนบ้าน ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้มีการสร้างศาลขึ้นมาอีกหลังบริเวณด้านข้างของศาลเดิม และมีการเชิญให้ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ในพ.ศ. 2550 ปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อเป็นผีอารักษ์ของดงปู่ฮ่อที่คุ้มครองปกปักรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและชุมชนบ้านสวกพัฒนารวมทั้งชาวบ้านสวกพัฒนาให้อยู่เย็นเป็นสุขและในขณะเดียวกันปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อก็มีสถานะเป็นผีชาวนาที่ปกปักษ์รักษาผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านสวกพัฒนา บ้านเหล่าและบ้านหนองโต้มที่มีที่นาอยู่บริเวณห้วยปวนรอบๆดงปู่ฮ่อ ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยแก้ว ถุงบุญ เล่าว่า ...ในอดีตปู่ฮ่อบ่(ไม่)เหมือนกับเดี่ยวนี้(สมัยนี้) ปู่ฮ่อเป็นผีชาวนา จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ตี่(ที่)มีนาอยู่แถวนี้ก็จะมาเลี้ยงผีปู่ฮ่อในช่วงก่อนทำนาและหลังเกี่ยวข้าวและปู่ฮ่อเป็นคนสวก(คนดุ)จะชอบลงจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)(หมายถึง การทรงเจ้า) ทำหื้อ(ให้)จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)พากันกลัว... (แก้ว ถุงบุญ 2553) โดยที่ชาวบ้านจะมีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อปีละ 2 ครั้ง คือ แรม 13 ค่ำ เดือน 3 และเดือน 9 (เดือนล้านนา) ด้วยไก่และเหล้าซึ่งในทุกๆ 3 ปีชาวบ้านจะมีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อด้วยหมู 1 ตัว และในวันที่จัดงานของดีบ่อสวกองค์การบริหารส่วนตำบลสวกก็จะมีการทำพิธีบวงสรวงปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ

2.2.1.4 พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม แต่เดิมเป็นที่สวนของชาวบ้านเมื่อครั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ในพ.ศ.2545 ก็ไม่ได้มีการสร้างศาลแต่อย่างไร จนกระทั้งพ.ศ.2550 สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านร่วมชุมชนบ้านหนองโต้มขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยยศ ธิเสนา เล่าว่า

...ก่อนที่จะมีการขุดเตาจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ก็ได้จ่วย(ช่วย)กันแป๋ง(สร้าง)ศาลเพียงตาหรือศาลท้าวทั้งสี่เพื่อขออนุญาตเจ้าที่ตี่(ที่)เป็นเป็นเจ้าของเตาก่อนขุดเตา พอขุดเตาแล้วป้อม(นางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่,นักโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน)ก็หื้อจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)สร้างศาลเจ้าที่ใหม่ขึ้นมาและจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ก็เชิญผีร่องแย่งตี่(ที่)อยู่บริเวณร่องน้ำด้านทิศตะวันออกของพิพิธภัณฑ์มาอยู่ตี่(ที่)ศาลนี้และมีการเลี้ยงเจ้าที่ในครั้งนั้นครั้งเดียว...(ยศ ธิเสนา 2552)

เมื่อพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีศาลเจ้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่คุ้มครองปกปักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ชาวบ้านหนองโต้มก็ควรที่จะมีการเลี้ยงผีร่องแย่งทุกๆปีให้เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมหนึ่งของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2และเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีไม่ให้ถูกทำลายและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ชาวบ้านหนองโต้มและผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

2.2.2 กิจกรรมการบวงสรวงบรรพบุรุษช่างปั้น เป็นกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ทั้งผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านบ้านสวกพัฒนา ชาวบ้านหนองโต้ม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรใช้งานของดีบ่อสวกจัดกิจกรรมบวงสรวงบรรพบุรุษช่างปั้นหรือเจ้าของเตาหรือผู้ที่ปกปักษ์รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นการขอบคุณที่สร้างสรรค์เตา ภาชนะเครื่องถ้วยชามต่างๆอันเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมของอดีตที่ตกทอดมาสู่ชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม

2.3 มิติด้านเศรษฐกิจ

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับมิติด้านเศรษฐกิจ เป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำให้ต้องมีการทำลายทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงโดยความไม่รู้ของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นการไถหน้าดิน การบุกเบิกพื้นที่ทำกินและการเข้ามาของกลุ่มนายทุนที่แสวงหาประโยชน์จากชาวบ้านด้วยวิธีการสร้างให้ชาวบ้านขุดของเก่ามาขายให้แก่นายทุน เนื่องจากเมื่อประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมายังไม่มีนักโบราณคดีเข้าไปสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีแต่กลุ่มนายทุนหรือพ่อค้าของเก่าเข้ามาหาซื้อพระบ่อสวกและภาชนะเครื่องถ้วยชาม ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของพ่ออุ๊ยยอด สีโน ที่ว่า

...สมัยที่อุ๊ยเป็นละอ่อน(เด็ก)ก็หัน(เห็น)ของเก่านี้มาตั้งแต่เกิด พอสมัยเป็นหนุ่มยังไปขุดพระบ่อสวกและสมัยนั้นก็มีพ่อค้าของเก่า มีพวกฝรั่งบ้างญี่ปุ่นบ้างเข้ามาซื้อของเก่า จ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)สมัยนั้นบ่ฮู้(ว่า)เป็นของตี่(ที่)มีค่าหรือสมัยนี้ก็เลยพากันไปขุดเอาของมาขาย แต่บางคนเป็นก็เก็บไว้หื้อ(ให้)ลูกหลาน แต่สมัยนั้นบ่(ไม่)เจริญเหมือนสมัยนี้ต้องมีการบุกเบิกตี่(ที่ดิน)ทำนาทำไร่ทำสวน ของเก่าตี่(ที่)สมบูรณ์ตี่(ที่)ดีๆก็ถูกทำลายไปหนัก...(ยอด สีโน 2552)

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการในมิติด้านเศรษฐกิจต้องเป็นการที่ให้ชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการต้องทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมือง

น่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและทรัพยากรอื่นๆที่มีอยู่ในชุมชนด้วยวิธีการจัดการ ดังนี้

2.3.1 การกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์

การกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มและต้องเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ คือ การกำหนดให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นพื้นที่การอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายสมเกียรติ อินน้อย ที่ว่า ...ต้องให้พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเป็นพื้นที่ห้วงห้ามบ่(ไม่)หื้อ(ให้)มีการซื้อขายของเก่า ถ้าจะมีการขุดค้นก็ต้องเป็นการขุดค้นเพื่อการศึกษา จะได้มีของเก่าของโบราณหื้อ(ให้)ลูกหลานได้เฮียนฮู้(เรียนรู้)ต่อไป... (สมเกียรติ อินน้อย 2552) ซึ่งจะเป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้กับชาวบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มที่มีที่ดินอยู่ในบริเวณดอยเฟื้องหม้อได้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ว่าไม่ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตการทำมาหากินแต่อย่างไรและเป็นการช่วยกันรักษาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในแก่คนในชุมชนและนอกชุมชนต่อไป

2.3.2 การเพิ่มมูลค้าของสินค้า

การเพิ่มมูลค่าของสินค้า คือ การสร้างสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้กับธุรกิจพิพิธภัณฑ์ของแต่ละพิพิธภัณฑ์และเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

2.4 มิติการท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับมิติการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณา เนื่องจากปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดน่าน ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ที่กล่าวว่า ...ใครไปเที่ยวจังหวัดน่านจะต้องมาที่พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมาแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง... (สายันต์ ไพรชาญจิตร์,การบรรยายที่พิพิธภัณฑ์เวียงบัว ,23 ตุลาคม 2552) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นในเรื่องทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ถูกจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบและระดับชุมชน

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการจึงต้องมีการจัดการใน**มิติของการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายสุชาติ คนการณ์ ที่ว่า ...การท่องเที่ยวเป็นสิ่งตี่(ที่)ดี ตี่(ที่)จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและเป็นเรื่องตี่(ที่)ดี ตี่(ที่)จะมีการเชื่อมกันพิพิธภัณฑ์อื่นๆ... (สุชาติ คนการณ์ 2552) และคำพูดของผู้ใหญ่แสน กาแก้ว ที่ว่า ...พิพิธภัณฑ์บ้านสวกกับบ้านหนองโต้มถ้ามีการทำการท่องเที่ยวร่วมกันก็จะทำหื้อ(ให้)คนมาแอ่วได้หัน(เห็น)วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของจ้าวบ้าน(ชาวบ้าน)ได้หัน(เห็น)เตาของแต่ละตี่(พิพิธภัณฑ์)... (แสน กาแก้ว 2553) โดยการจัดการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีดังนี้

2.4.1 การสร้างเส้นทางท่องเที่ยว

การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงไม่ใช่แค่การท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพียง 4 แห่งเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงยังรวมถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มไปพร้อมกับการศึกษาเรียนรู้และสัมผัสพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งเห็นได้จากคำพูดของนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ ที่ว่า

...การเชื่อมโยงให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน เพราะว่าบ้านบ่อสวกยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่มีความสำคัญทั้งวัดบ่อสวกและบ่อเกลือที่อาจจะมีความเชื่อมโยงกับบ่อเกลือที่อำเภอบ่อเกลือ...(นรินทร์ เหล่าอารยะ 2553)

ทำให้การท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงนอกจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ คือ

2.4.1.1 วัดบ่อสวก เป็นสถานที่ที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเพราะวัดบ่อสวกเป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนที่แสดงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนและที่วัดบ่อสวกยังมีหินปิดกรุพระที่ได้จากการขุดพระบ่อสวกตั้งไว้ที่วัดบ่อสวกให้ผู้ที่ศรัทธากราบไหว้สักการะ วัดบ่อสวกสร้างขึ้นเมื่อพ.ศ.2365 ตั้งอยู่ชุมชนบ้านสวกพัฒนาสังกัดคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย มีเนื้อที่ 2 ไร่เป็นวัดที่มีชุมชนบ้านบ่อสวกและชุมชนบ้านสวกพัฒนาใช้ศรัทธาวัดร่วมกัน ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยสาร เรือนอุ่นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเล่าว่าประวัติความเป็นมาของวัดบ่อสวกเป็นวัดที่มีตำนานเล่าต่อกันมาว่า หมื่นตีนเตียงเป็นหัวหน้าพร้อม

ด้วยประชาชนซึ่งอพยพมาจากเวียงจันทร์มาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนเมื่อมีคนอพยพมาเพิ่มมาขึ้น จึงเกิดจิตศรัทธาสร้างวัดบ่อสวก จากนั้นได้มีการปฏิสังขรณ์วัดอีกหลายครั้ง ในพ.ศ.2503 พระวิหารได้ชำรุด พระสมบูรณ์ ติกฺขปญฺโญพร้อมด้วยนายเมืองคำ รวมศิลป์และชาวบ้านทุกคนที่มีจิตศรัทธาได้ร่วมกันสร้างวิหารขึ้นมาอีกหลังและได้มีการบูรณะอีกครั้งในพ.ศ.2534ถวายเป็นสมบัติพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบันนี้

2.4.1.2 บ่อเกลือ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของวัดบ่อสวกเป็นบริเวณที่มีน้ำเค็ม จากตำนานคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเล่าว่า บ่อเกลือมีมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย แล้วไม่มีการนำเกลือมาใช้ประโยชน์เพราะว่าที่นั้นผีดุไม่มีใครกล้าเข้าใกล้ แต่เมื่อกาลเวลาและยุคสมัยที่เปลี่ยนไปชาวบ้านก็เข้าไป บางคนมีที่นาอยู่ใกล้บริเวณบ่อเกลือก็รุกล้ำเข้าไปใกล้บ่อเกลือเพื่อเอาที่ดินบริเวณนั้นมาทำนา ซึ่งเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยบุญสาร-แม่อุ๊ยพรรณ เรือนอุ่น ที่ว่า

...บ่อเกลือนั้นในอดีตมีตำนานเล่ากันว่ามีเจ้าเมืองจะมาทำเกลือที่บ่อเกลือนี้ได้เอาลูกสาวมาเซ้นไหว้โดยการบูชายัน แต่พอมาถึงที่ดอยบ้านตาแก้วก็นึกสงสารลูกสาวจึงพาลูกสาวกลับเมืองจึงทำให้ไม่มีการทำนาเกลือ แต่เมื่อก่อนสมัยที่พ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยเป็นหนุ่มสาว มีคนสติไม่ดีมาอาศัยอยู่ที่วัดได้ไปเอาน้ำที่บ่อเกลือเหนือวัดมาต้มทำเกลือก็ต้มได้แต่เกลือที่ได้เป็นสีแดง ... (บุญสาร เรือนอุ่นและพรรณ เรือนอุ่น 2552)

2.4.1.3 ดอยเฟื้องหม้อ เป็นพื้นที่ที่มีเฟื้องหม้อกระจัดกระจายอยู่จำนวนมากถือว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงก็ว่าได้ ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยยอด สีโน(ลูกชายของพ่อเฒ่าคำ-แม่เฒ่าคำเอ้ย สีโน ผู้บุกเบิกบ้านทุ่งกุ้ง) ที่ว่า

...ในอดีตตั้งแต่อุ๊ยเกิดมาก็เห็นดอยเฟื้องหม้อเป็นป่าและมีวัดฮ่าง (วัดร้าง)เพราะมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ไม่มีแขนและเศียรพระจึงเชื่อว่าบริเวณนี้เป็นวัดฮ่าง แต่ต่อมาสมัยหนุ่มๆตาแสน พ่ออุ๊ยและญาติพี่น้องอีกหลายคนก็ช่วยกันบุกเบิกที่ดินได้มีการทุบพระพุทธรูปเพื่อเอาที่ดินมาทำสวนอ้อย คนสมัยนั้นจะปลูกอ้อยขายกัน บ้านหนองโต้ม ป่าคาก็ปลูกอ้อยขายกัน เวลาจะไปบ้านหนองโต้มบ้านป่าคาก็จะเดินผ่านทางหนองหอยเนี่ยแหละไม่มีหนทางเหมือนสมัยนี้ ส่วนพระบ่อสวกเริ่มมีการขุดเมื่อประมาณ พ.ศ.2497-2498 มีคนไปขุดประมาณ 8-9 คน อาทิ พ่ออุ๊ย ราช ลุงหนานใจ๋ หนานหลวย พ่ออุ๊ยแก้ว คนการณ์ หนานทรง ตาแสน ธิเสนา ขุดเท่าไหร่ก็ขุดไม่เจอ จนขุดหลุมลึก 3 เมตร ก็เจอหินก้อนใหญ่จึงตามคนมาช่วยอีก 3 คน เมื่อนำเอาหินออกก็เจอกรุพระบ่อสวกต่างคนก็ต่างๆเก็บพระบ่อสวกไปไว้ที่บ้านแต่ก็ถูกคนเฒ่าคนแก่ในบ้านไม่ให้เอาไว้ที่บ้านซึ่งบางคนก็เชื่อเอาพระบ่อสวกไปทิ้งบางคนก็ไม่เชื่อก็เก็บพระบ่อสวกไว้... (ยอด สีโน 2553)

ซึ่งทั้ง 3 แห่งที่กล่าวมาล้วนแต่มีความเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพราะนอกจากจะได้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงยังได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

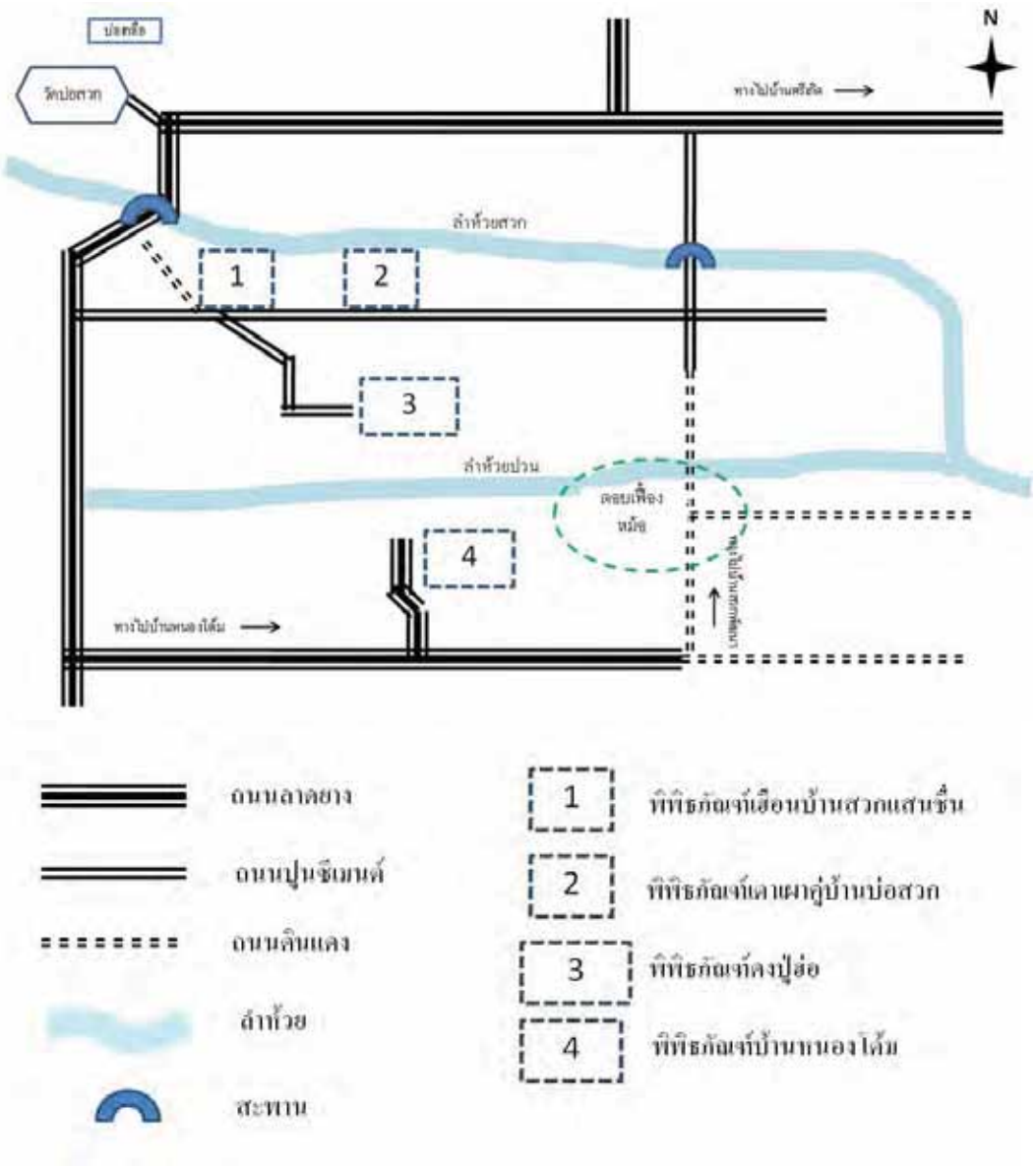

ภาพที่ 86 แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.4.2 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงต้องเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ

2.4.2.1 กิจกรรมแบบคนนำเที่ยว

กิจกรรมแบบคนนำเที่ยว เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้มเป็นมัคคุเทศก์หรือวิทยากรนำชมโดยนักท่องเที่ยวมาใช้บริการที่ชุมชนจัดไว้ โดยให้คนในชุมชนเป็นคนนำเที่ยวที่ใช้ยานพาหนะที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์เป็นรถนำเที่ยว คือ รถไถเดินตาม เป็นพาหนะในการนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพราะรถไถเดินตามเป็นเครื่องมือทางการเกษตรอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่สามารถนำมาปรับให้เป็นรถนำเที่ยวได้ และล้อ(เกวียน)เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอีกอย่างหนึ่ง เพราะล้อเป็นพาหนะที่ใช้ในการขนส่ง การเดินทางและใช้ในการเกษตรที่ปัจจุบันไม่ค่อยมีการใช้งานเพราะชาวบ้านหันไปใช้รถไถเดินตาม รถจักรยานยนต์ รถยนต์แทนเพราะความสะดวกสบายทำให้ชาวบ้านเลิกใช้ล้อประกอบกับชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนก็มีการเลี้ยงวัวอยู่ด้วยจึงเหมาะแก่การนำล้อมาใช้ในการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมการใช้ล้อ (เกวียน) และเป็นการลดสภาวะโลกร้อน

2.4.2.2 กิจกรรมการเที่ยวด้วยตนเอง

กิจกรรมการเที่ยวด้วยตนเองเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดน่านที่รณรงค์ให้ชาวน่านใช้จักรยาน

2.4.3 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงต้องเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง โดยเริ่มจากการทำป้ายนิเทศแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายชัยยุทธ ดุกสุขแก้ว ที่ว่า ...หากมีการจัดการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ทางองค์การบริหารส่วนตำบลสวกก็จะเป็นทำข้อมูลการท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวของตำบล... (ชัยยุทธ ดุกสุขแก้ว 2552) และเห็นได้จากคำพูดของนายกนรินทร์ เหล่าอารยะ ที่กล่าวว่า ... เมื่อจัดการท่องเที่ยว ก็ต้องนำข้อมูลไปเพิ่มแพร่โดยการนำข้อมูลการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ของตำบล

สวกไปไว้ที่ศูนย์ท่องเที่ยวของจังหวัด นักท่องเที่ยวจะได้เห็นและไปเที่ยว... (นรินทร์ เหล่าอารยะ 2553)

ดังนั้นการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม องค์การบริหารส่วนตำบลสวก หน่วยงานอื่นๆและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้เป็นตัวอย่างของการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการใน 4 มิติ คือ ด้านการเมือง ด้านความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเชิงบูรณาการนำร่องและเป็นตัวอย่างให้แก่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆนำไปปฏิบัติตาม

จากการศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และปัญหาในหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง พบว่า รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสมของแต่ละพิพิธภัณฑ์ที่เป็นรูปแบบการตอบโจทก์ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของทั้ง 4 แห่งให้พิพิธภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นการจัดการที่มีความต่อเนื่อง

2. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการเป็นการจัดการความสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ให้มีความเชื่อมโยงมีการพึ่งพิงอิงอาศัยกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และสภาพปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม รวมทั้งเพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บข้อมูล คือ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบลึกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง การทำแผนที่ทรัพยากรและการทำแผนที่ชุมชน

มีกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการศึกษา คือ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ได้แก่ คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม องค์การบริหารส่วนตำบลสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน หน่วยงานอื่นๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และบุคคลทั่วไปที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ทำให้ได้ข้อเท็จจริงและรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่หลากหลาย จึงนำมาจัดหมวดหมู่วิเคราะห์หาความสัมพันธ์เพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง และเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง คือ

1.1 พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัว ซึ่งมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวเป็นผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีกระบวนการจัดการที่เริ่มจากการสำรวจแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2542ของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ บริเวณดอยเฟื้องหม้อและบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ทำให้เดือนตุลาคม พ.ศ.2542 มีการขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัสในบริเวณบ้านของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ที่เริ่มจากการวัดวาเสี่ยงทายขออนุญาตปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ซึ่งการขุดค้นศึกษาครั้งนี้มีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ชาวบ้านสวกพัฒนา 10 คน และนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกันขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัส ซึ่งหลังจากการขุดค้นศึกษาเตาสุนันและเตาจ่ามนัส ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวได้เปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ จัดแสดงหลุมขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัส เฟื้องหม้อ(เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม) สิ่งของเครื่องใช้ของคุณยายชื่น ธิเสนาและป้ายนิเทศเกี่ยวกับภาพการขุดค้นเตาสุนันและเตาจ่ามนัสบริเวณใต้ถุนบ้าน ซึ่งการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ทำให้ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2542 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์พระราชดำเนินเสด็จทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส(พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น)

พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัสจึงเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ สถานที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงเสด็จ มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านจ่ามนัส ทำให้ในปีพ.ศ.2544 คณะกรรมการมูลนิธิพระครูพุทธมนต์โชติคุณและศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านเห็นคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งศักยภาพของผู้ดูแลจัดการแหล่งโบราณคดีอย่างดาบตำรวจมนัส-สุนัน ติคำและครอบครัว คณะกรรมการมูลนิธิพระครูพุทธมนต์โชติคุณจึงสนับสนุนเงินทุนจำนวน 150,000 บาท ให้ก่อสร้างเฮือนโบราณที่แสดงวิถีชีวิตของชาวน่าน

ดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและครอบครัวร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้จัด “เวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้าน” เพื่อระดมความคิดเรื่องบ้านของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเพื่อหารูปแบบบ้านสมัยก่อนเมื่อ 50-60 ปี โดยมีเด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนา บ้านบ่อสวกและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้าร่วมในการรับฟังและจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดของผู้สูงอายุชุมชนบ้านสวกพัฒนา โดยนายภูริทัต ไชยเศรษฐ์ (นักศึกษาปริญญาโทภาคพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ได้นำความรู้ที่ได้จากเวทีคนเฒ่าเล่าความหลังเรื่องบ้านและการศึกษาเอกสารบ้านโบราณของชาวน่านได้ออกแบบเฮือนบ้านโบราณ และมีนายถวิล ขัดโน สล่าในชุมชนเป็นผู้รับเหมาในการสร้างบ้าน

หลังจากการสร้างเฮือนโบราณและจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้จึงได้มีการตั้งชื่อเฮือนหลังนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น” ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีการจัดแสดงทั้งหลุมขุดค้นเตาเผา เศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ภายในเฮือนบ้านสวกแสนชื่นรวมทั้งศักยภาพในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ของดาบตำรวจมนัส- สุนัน ติคำและครอบครัวทำให้มีผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์กันอย่างมากมายและในปีเดียวกันนี้เองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี พระราชดำเนินทรงเสด็จทัศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

ต่อมาใน พ.ศ.2549 รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้ขุดค้นศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติม คือ เตาแสนศรี เตาชื่นและหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ (กองขยะเตาจ่ามนัสและเตาสุนัน) โดยมีดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ชาวบ้านสวกพัฒนา 5 คน และในช่วงเวลาเดียวกันกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 4 คนได้ร่วมกันดำเนินโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนที่มีเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมในกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีในหลุมขุดค้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องถ้วยชามที่แตกหักเสียหายจากกระบวนการผลิตในสมัยโบราณ(กองขยะเตาจ่ามนัส) กิจกรรมการจัดนิทรรศการเกี่ยวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กิจกรรมปั้นดินและกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนมีเป้าหมายที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นสื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง

การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว เป็นการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นอย่างเรียบง่ายตามวิถีชีวิตแบบพอเพียงที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใครและไม่คาดหวังว่าใครจะมาช่วยเหลือการดูแลจัดการ

พิพิธภัณฑ์ เป็นการจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบันล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการและผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการเสริมสร้างความรู้ให้แก่กันและกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์

ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมีชุดความรู้มากมาย ประกอบด้วยชุดความรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ชุดความรู้เกี่ยวเฮือนบ้านสวกแสนชื่นทั้งตัวเฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของที่จัดแสดงและชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ ที่ถูกถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศ การบรรยายความรู้ของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น และผลงานทางวิชาการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ รวมทั้งสื่อต่างๆ พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นจึงเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยว เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ทั้งการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผา เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงบนเฮือนบ้านสวกแสนชื่น ความเป็นกันเองของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว สภาพแวดล้อมที่สะอาด และเป็นธรรมชาติ

พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นจึงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว ความเป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ความเป็นวิถีชีวิตของคนบ้านสวกเมื่อ 50-60 ปีและความเป็นสถานที่ที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงเสด็จ ซึ่งล้วนเกิดจากการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ การดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวที่มีมองว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ที่เกิดจากการจัดการตามศักยภาพของตนเองทั้งความรู้ความสามารถ การเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจและทุนทรัพย์ เป็นการจัดการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ โดยไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมใดๆในการเข้าเยี่ยมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นและเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลา 10 ปีในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นให้แหล่งเรียนรู้ของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องตั้งแต่พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบัน การจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นก็ประสบปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในกระบวนการพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบ/วิธีการในส่วนของการให้บริการ คือ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและชุมชนบ้านสวกพัฒนาให้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิ

เสนาที่เป็นวิทยาการหลักของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ทำให้ดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนา เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์อีกอย่างของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นต่างก็ต้องการให้ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น จนทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต

แต่ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าการให้บริการของพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เกิดขึ้นจากภาระหน้าที่ของดาบตำรวจมนัส ติคำที่ไม่สามารถอยู่บ้านได้ทุกๆวัน ประกอบกับปัจจุบันคุณยายชื่น ธิเสนา ก็มีอายุที่มากขึ้นสุขภาพร่างกายไม่ค่อยแข็งแรงเหมือนเดิม ทำให้บางครั้งไม่สามารถมาพูดคุยให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ทุกครั้ง รวมทั้งในช่วงเวลาที่คุณยายชื่น ธิเสนาต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลทำให้ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวมีความจำเป็นที่จะต้องปิดพิพิธภัณฑ์เป็นการชั่วคราวเพราะไม่มีใครอยู่บ้าน ซึ่งปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นในเรื่องของการให้บริการก็สามารถจัดการกับปัญหานี้ได้ 2 วิธี คือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้แบบพึ่งตนเอง โดยวิธีการที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงและป้ายนิเทศ

2. การให้เด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ของโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชนเมื่อปีพ.ศ.2549 เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นในช่วงเวลาวันหยุดเพื่อให้เด็กได้แสดงศักยภาพของตนเองที่ได้ใช้ความรู้ที่มีอยู่ของตนเองถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนรวมทั้งเป็นการเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

ซึ่งทั้ง 2 วิธีการจึงเป็นรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นที่เหมาะสมที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชนและสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้ยาวนานที่สุด

1.2 พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัวซึ่งมีคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวเป็นผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ที่คุณมานพ ติคำ เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทาง

โบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและความสนใจเกี่ยวกับภาชนะเครื่องถ้วยชามเป็นการส่วนตัว ทำให้ในพ.ศ.2547 คุณมานพ ติคำสำรวจพบเนินดินเตาเผาในบริเวณพื้นที่สวนของตนเองที่อยู่ห่างจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นไปทางทิศตะวันออกประมาณ 80 เมตร คุณมานพ ติคำจึงได้ดำเนินการอนุรักษ์เนินดินเตาเผาโดยการกั้นอาณาเขตที่ตั้งของเนินดินเตาเผาและทำหลังคาคลุมเนินดินเตาเผาและสร้างโรงเรือนเพื่อหวังให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและชุมชนบ้านสวกพัฒนาในอนาคต

จนกระทั้งในเดือนเมษายน พ.ศ.2549 คุณมานพ ติคำได้อนุญาตให้รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ขุดค้นศึกษาเนินดินเตาเผาในบริเวณสวนของตนเองเพื่อการศึกษาทางโบราณคดีและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชนรวมทั้งให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมการขุดค้นศึกษาครั้งนี้มีผู้ร่วมขุดค้น คือ คุณมานพ ติคำ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำ ชาวบ้านสวกพัฒนาที่เคยร่วมในการขุดค้นเตาสุนัน เตาจ่ามนัสและเตาปู่ฮ่อประมาณ 5-6 คน และเด็กเยาวชนบ้านสวกพัฒนา โดยที่รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้อธิบายถึงวิธีการขุดค้น ลักษณะของดิน ลักษณะของเตาให้แก่ผู้ที่ร่วมขุดค้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้ร่วมขุดค้น ซึ่งการขุดค้นเนินดินเตาเผาครั้งนี้พบเตาเผา 2 เตาที่มีลักษณะวางอยู่คู่กัน ซึ่งรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ตั้งชื่อว่า เตามานพ-1และเตามานพ-2 เพื่อให้เกียรติแก่คุณมานพ ติคำ ซึ่งหลังจากการขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2 คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวเห็นว่าหลุมขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2 มีความสำคัญต่อการศึกษาทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและลักษณะของเตาที่วางอยู่คู่กันมีลักษณะที่แตกต่างจากหลุมขุดค้นเตาเผาที่มีการขุดค้นมาก่อนของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง คุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำจึงได้เปิดพื้นที่สวนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชน นอกจากนั้นคุณมานพ ติคำ ก็นำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่ตนเองสะสมไว้มาจัดแสดงภายในโรงเรือนและตั้งโรงเรือนนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก” เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงประกอบด้วยหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม ทำให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกมีชุดความรู้เกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) ที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานวิชาการของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) ก็ยังเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีอีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

แต่ด้วยการจัดการตามศักยภาพความรู้ความสามารถของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัว ที่ไม่สามารถเข้ามาจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้อย่างเต็มที่ อัน

เนื่องจากคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวได้ย้ายครอบครัวไปประกอบธุรกิจในตัวเมืองน่าน ทำให้ไม่สามารถที่จะเข้ามาดูแลพิพิธภัณฑ์เปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ได้ทุกวัน การดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกของคุณมานพ-คุณสิรินทร ติคำและครอบครัวก็ยังมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ

1. การจัดแสดงและให้บริการ คือ พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกขาดการจัดแสดงป้ายนิเทศเกี่ยวกับวัตถุพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วยหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์

2. การจัดการความรู้ คือ รศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ได้ขุดค้นศึกษาเตามานพ-1และเตามานพ-2และได้มีการนำเสนอชุดความรู้เกี่ยวกับเตามานพ-1และเตามานพ-2ผ่านงานวิชาการของหนังสือโบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา แต่ชุดความรู้นั้นยังไม่มีการถ่ายทอดผ่านพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก

ซึ่งปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้น สามารถจัดการให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมได้โดยการนำชุดความรู้เกี่ยวกับเตามานพ-1และเตามานพ-2ที่ได้จากการศึกษาของรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์ มาถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน ผ่านการจัดแสดงป้ายนิเทศเกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาเผาคู่ (เตามานพ-1และเตามานพ-2) และเศษภาชนะเครื่องถ้วยชาม เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้รับความรู้ผ่านป้ายนิเทศ และการให้บริการของพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกควรให้เด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่ในช่วงวันหยุดเพื่อให้เด็กได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถของตนเองและเป็นการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่เด็กที่ช่วยสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน ซึ่งนอกจากเด็กยุวชนบ้านสวกพัฒนา รวมทั้งให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกได้เรียนรู้การจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ได้ด้วยตนเอง

เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชนและเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้ยาวนานที่สุด

1.3 พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านทุ่งกุ้ง (บ้านสวกพัฒนา) อยู่ห่างจากพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 200 เมตร เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชนและเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากชุมชนบ้านสวกพัฒนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นว่าเป็นการจัดการของเอกชน ทำให้ใน

พ.ศ.2543 ผู้นำชุมชนบ้านสวกพัฒนาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สำรวจพบเนินดินเตาเผาในบริเวณดงปู่ฮ่อ จึงให้ชาวบ้านช่วยกันแผ้วถางต้นไม้และใน2544 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้ขอความร่วมมือให้ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านเข้ามามีส่วนร่วมใน “การจัดเวทีประชาคมตำบลสวกเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุ” เพื่อระดมความคิดของคนตำบลสวกในการพัฒนาตำบลสวกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่ร่วมระดมความคิดเห็นได้เสนอการพัฒนาดงปู่ฮ่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชาวบ้านสวกพัฒนาก็ได้ช่วยกันแผ้วถาง ตัดต้นไม้ทำเส้นทางเข้าดงปู่ฮ่อ

ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เข้ามาพัฒนาตำบลสวกภายใต้โครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก ซึ่งดงปู่ฮ่อก็เป็นสถานที่หนึ่งของการพัฒนา ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ดงปู่ฮ่อ สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ อาคารห้องน้ำ ศาลปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อ ทำถนนภายในดงปู่ฮ่อและถนนเข้าดงปู่ฮ่อ และในพ.ศ.2546 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณการขุดค้นแหล่งเตาบริเวณดงปู่ฮ่อให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านและสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านได้ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดเฌอกรีน ขุดค้นแหล่งเตาบริเวณดงปู่ฮ่อโดยมีนักโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเป็นผู้ควบคุมการขุดค้นครั้งนี้

แต่การจัดการในช่วงพ.ศ.2445-2546 ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและชุมชนบ้านสวกพัฒนาก็ไม่ได้เข้ามาจัดการดงปู่ฮ่อแต่อย่างไร ทำให้ในพ.ศ.2547 คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเห็นว่าควรมีการจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งกับดงปู่ฮ่อร่วมกับรศ.สายันต์ ไพรชาญจิตร์และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ช่วยกันฟื้นฟูดงปู่ฮ่อภายใต้แนวคิดโบราณคดีชุมชน ที่ให้ชาวบ้านสามารถเข้ามาขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีและช่วยกันจัดการดงปู่ฮ่อ ทั้งกิจกรรมการขุดแต่งหลุมขุดค้นศึกษาเตาปู่ฮ่อ การจัดแสดงห้องประวัติศาสตร์ การจัดแสดงห้องสมุดเฟื้องหม้อ กิจกรรมละอ่อนปั้นดิน กิจกรรมการปลูกป่าฟื้นฟูดงปู่ฮ่อและการจัดแสดงป้ายนิเทศ ซึ่งการจัดการฟื้นฟูดงปู่ฮ่อในครั้งนี้คนในชุมชนต่างสับเปลี่ยนเวรตามหมวดบ้านมาร่วมกันทำกิจกรรมจนทำให้ดงปู่ฮ่อเป็น “พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ”

ซึ่งในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในครั้งนี้มีชุดความรู้เกิดขึ้นมากมายทั้งชุดความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านสวกพัฒนาประกอบด้วย ประวัติชุมชน ประวัติดงปู่ฮ่อ ความเชื่อเรื่องปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อที่มีพิธีการเลี้ยงผีปู่ฮ่อหรือเจ้าหนานฮ่อทุกๆปีปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงแรม 13 ค่ำ เดือน 3 และเดือน 9 รวมทั้งพิธีกรรมการแก้บน ชุดความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนบ้านสวกพัฒนา ชุดความรู้เกี่ยวกับหลุมขุดค้นศึกษาเตาปู่ฮ่อ ซึ่งชุดความรู้เหล่านี้ล้วนถูกถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศภายในอาคารพิพิธภัณฑ์และบริเวณหลุมขุดค้น

ศึกษาเตาปู่ฮ่อ รายงานฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสื่อต่างๆ ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง มีการเปิดพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการ เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ โดยไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมใดๆทั้งสิ้น นอกจากนั้นกลุ่มแม่บ้านบ้านสวกพัฒนาก็ได้รวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มทอผ้าโดยเข้ามาใช้พื้นที่ของอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ทอผ้าในช่วงหลังฤดูกาลเกี่ยวเก็บ และในพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนตำบลสวกร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านจัดงานของดีบ่อสวกและในทุกๆปี

พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงความเป็นชุมชนบ้านสวกพัฒนาผ่านดงปู่ฮ่อ ศาลปู่ฮ่อหรือเจ้าหนาน พิธีกรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาในอดีตและปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงผ่านหลุมขุดค้นเตาปู่ฮ่อและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

แต่ตลอดเวลาระยะกว่า 10 ปีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นการจัดการที่ขับเคลื่อนเป็นช่วงๆขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งจากการศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่พ.ศ.2543จนถึงปัจจุบัน พบว่า พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ

1. พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการ

2. พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดรูปแบบ/วิธีการจัดการ คือ

2.1 การจัดแสดงและให้บริการของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยว แต่การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อปิดประตูห้องจัดแสดง มีแต่การจัดการหลุมขุดค้นศึกษาเตาปู่ฮ่อและป้ายนิเทศและพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์

2.2 การจัดการความรู้ คือ การฟื้นฟูดงปู่ฮ่อในพ.ศ.2547 ทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการจัดการความรู้และถ่ายทอดความรู้ผ่านป้ายนิเทศและรายงานฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสื่อต่างๆแต่พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขาดผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

2.3 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อมีการดำเนินกิจกรรมการทอผ้าและชาวบ้านก็มีการร่วมกลุ่มอาชีพขึ้นมาหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเย็บผ้า กลุ่ม

เครื่องปั้นดินเผา กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มพืชสมุนไพรที่ต่างจะเข้ามาทำกิจกรรมภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและนำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมมาแปรรูปเป็นธุรกิจพิพิธภัณฑ์ แต่กิจกรรมต่างๆนั้นก็ไม่ได้มีการสานต่อแต่อย่างไรทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อไม่ได้มีการดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์แต่อย่างไร

ซึ่งปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เกิดขึ้นทั้งปัญหาที่เกิดจากคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบ/วิธีการจัดการ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เหมาะสมของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ดังนี้

1. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อโดยการให้ชุมชนบ้านสวกพัฒนาจัดตั้งคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออย่างเป็นทางการและให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมในพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ทั้งการเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ การร่วมกลุ่มทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการทอผ้า กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มพืชสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวก เพราะพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่ออยู่ในเขตการปกครองครองและเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและเป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 66 และมาตรา 67 ที่ระบุว่าสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่จะเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา

2. รูปแบบ/วิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ

2.1 การจัดแสดงและให้บริการ คือ พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องมีการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ภายในห้องประวัติศาสตร์และห้องสมุดเฟื้องหม้อขึ้นมาใหม่ ให้เป็นการจัดแสดงที่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สามารถเรียนรู้วัตถุพิพิธภัณฑ์ได้อย่างใกล้ชิดและสามารถเข้าใจถึงการสื่อสารของการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ของห้องประวัติศาสตร์และห้องสมุดเฟื้องหม้อได้อย่างถูกต้อง ส่วนการให้บริการผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ควรมีการเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ประตูห้องประวัติศาสตร์และห้องสมุดเฟื้องหม้อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมได้เข้าเยี่ยมชมการจัดแสดงของห้องประวัติศาสตร์และห้องสมุดเฟื้องหม้อได้

2.2 การจัดการความรู้ คือ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องให้คนในชุมชนเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เพราะบางครั้งผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ได้อ่านชุดความรู้ที่ถ่ายทอดผ่ายป้ายนิเทศ

2.3 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ คือ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อต้องให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาที่ได้มีการร่วมกลุ่มอาชีพเข้ามาดำเนินกิจกรรมในบริเวณพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและนำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกลุ่มอาชีพนั้นมาแปรรูปเป็นสินค้าหรือของที่ระลึกจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยให้กลุ่มอาชีพนั้นค่อยๆผลิตสินค้าอย่างละเล็กอย่างละน้อยเพื่อทดลองการตลาดและธุรกิจพิพิธภัณฑ์ยังจะช่วยสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนและนำไปสู่การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อขึ้นมาใหม่ได้อีก

การศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เหมาะสม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่อง คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาสามารถจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อด้วยฐานความรู้ความสามารถของคนในชุมชนที่อยู่ฐานของการพึ่งตนเองโดยไม่รอการช่วยเหลือจากหน่วยงานใดแต่เพียงอย่างเดียว และจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและวิถีชีวิตของคนบ้านสวกพัฒนา สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

1.4 พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับชุมชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มจากการสำรวจเนินดินเตาเผาเมื่อพ.ศ.2543 ของคนในชุมชนบ้านหนองโต้มและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีตำบลสวก พบว่า ในบริเวณสวนของพ่ออุ๊ยยืน คนกลางเป็นที่ตั้งของเนินดินเตาเผา ทำให้ชุมชนบ้านหนองโต้มและองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้ประชุมหารือร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการสร้างพิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีตำบลสวก ประกอบกับได้รับความร่วมมือจากพ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ บริจาคที่ดินที่เป็นที่ตั้งของเนินดินเตาเผาให้แก่ชุมชนบ้านหนองโต้ม เพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสร้างพิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีตำบลสวก โดยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านให้พ่ออุ๊ยยืน คนกลาง นางคำน้อย จันทะวังและนายถนอม แสนอินต๊ะ เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

ต่อมาในพ.ศ.2544 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้ขอความร่วมมือให้ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่านเข้ามามีส่วนร่วมใน “การจัดเวทีประชาคมตำบลสวกเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุ” เพื่อระดมความคิดของคน

ตำบลสวกในการพัฒนาตำบลสวกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนบ้านหนองโต้มไม่ได้ถูกสร้างให้เป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีตำบลสวก งบประมาณการพัฒนาที่จะมาพัฒนาที่ชุมชนบ้านหนองโต้มถูกแบ่งให้แก่ชุมชนอื่นๆของตำบลสวก

ซึ่งต่อมาในพ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาพัฒนาตำบลสวกภายใต้โครงการพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวกซึ่งชุมชนบ้านหนองโต้มก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ถนนทางเข้าพิพิธภัณฑ์ แต่เมื่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แล้วเสร็จ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็ไม่มีการดำเนินการจัดการใดๆทั้งสิ้น

จนกระทั่งในพ.ศ.2549 ชุมชนบ้านหนองโต้มได้ยื่นหนังสือร้องเรียนให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านเข้ามาขุดค้นเนินดินเตาเผาบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มเพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีการจัดแสดงหลุมขุดค้นเตาเผาและการจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ ทำให้ในพ.ศ.2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้สนับสนุนงบประมาณการขุดค้นเนินดินเตาเผาบริเวณชุมชนบ้านหนองโต้มให้แก่สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านร่วมกับชาวบ้านชุมชนบ้านหนองโต้มขุดค้นเนินดินเตาเผา โดยที่ชาวบ้านหนองโต้มได้มีการเปลี่ยนเวรกันมาขุดค้นเนินดินเตาเผา 2 เตา คือ หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 และชาวบ้านก็ได้ช่วยกันสร้างหลังคาคลุมเตาและรั้วกั้นอาณาเขตและสร้างศาลเจ้าที่ นอกจากนั้นนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่และคณะ(นักโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน)ได้มีการสำรวจชุมชนและเก็บข้อมูลของชุมชนรวมทั้งการจัดแสดงป้ายนิเทศและเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามภายในอาคารพิพิธภัณฑ์และร่วมกับชาวบ้านตั้งชื่อพิพิธภัณฑ์นี้ว่า “พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม”

ซึ่งการขุดค้นครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีและนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่และคณะก็ได้เรียนรู้การทำงานของชาวบ้านและได้ศึกษาชุดความรู้ของชุมชนบ้านหนองโต้ม ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีชุดความรู้เกี่ยวกับหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2และชุมชนความรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองโต้มประกอบด้วย ประวัติชุมชน ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกถ่ายทอดผ่านรายงานการขุดค้นเตาเผาบ้านหนองโต้มของนางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่ และป้ายนิเทศที่จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

แต่การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มภายใต้การดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ของคนในชุมชนบ้านหนองโต้มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านก็ไม่สามารถขับเคลื่อนการจัดการได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถูกปล่อยให้

รกร้างไม่มีการจัดการใดๆ ซึ่งการศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และสถานการณ์การจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มในปัจจุบัน พบว่า พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ

1. พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งคนในชุมชนบ้านหนองโต้มและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอย่างเป็นทางการและเจ้าของที่ดินไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

2. ทรัพยากร คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องของไฟฟ้าและแหล่งน้ำ รวมทั้งหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2ที่ทรุดโทรม

3. รูปแบบ/วิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม คือ

3.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มขาดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

3.2 การจัดแสดงและให้บริการ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีการจัดแสดงที่ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ไม่สามารถเข้าถึงการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มได้ และในส่วนของการให้บริการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์

3.3 การจัดการความรู้ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านป้ายนิเทศแต่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดบุคคลที่จะมาถ่ายทอดความรู้เพราะผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อาจจะไม่มีการอ่านชุดความรู้จากป้ายนิเทศ

3.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มยังขาดการดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ที่ทำให้คนในชุมชนมาดำเนินกิจกรรมและผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไม่มีการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์

จากการศึกษาปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ดังนี้

1. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์และเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มโดยการให้ชุมชนบ้านหนองโต้มจัดตั้งคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอย่างเป็นทางการและให้เจ้าของที่ดินเป็นหนึ่งในคณะกรรมการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม รวมทั้งให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้มเข้ามาร่วมทำกิจกรรมในพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม ทั้งการเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ การร่วมกลุ่มทำกิจกรรม นอกจากนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลจัดการ

พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชุมชนบ้านหนองโต้ม คือ องค์การบริหารส่วนตำบลสวก เพราะพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มอยู่ในเขตการปกครองครองและเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและเป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 66 และมาตรา 67 ที่ระบุว่าสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลการจัดการพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสวกเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่จะเข้ามาดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มร่วมกับชุมชนบ้านสวกพัฒนา

2. ทรัพยากร

2.1 สิ่งอำนวยความสะดวก คือ ไฟฟ้าสามารถจัดการได้ 2 แบบ คือ 1.การติดตั้งไฟฟ้าเข้าสู่พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม 2.ระหว่างให้มีการติดตั้งไฟฟ้า ควรมีการติต่อของใช้ไฟฟ้าจากสวนของพ่ออุ๊ยตา ดวงอินตาเป็นการชั่วราวและมีค่าตอบแทนในการใช้ไฟฟ้าในแต่ละครั้ง ส่วนแหล่งน้ำควรมีการขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ

2.2 หลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2 ต้องมีการขุดแต่งหลุมขุดค้นเตาบ้านหนองโต้ม-1และเตาบ้านหนองโต้ม-2เพื่อให้เห็นโครงสร้างของเตาเผาและมีการสร้างหลังคาและรั้วกันอาณาเขตแบบถาวร

3. รูปแบบ/วิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้าหนองโต้ม

3.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องแสดงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ให้เห็นถึงความเป็นชุมชนบ้านหนองโต้ม โดยการทำให้บริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นสวนเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)เพราะคนในชุมชนบ้านหนองโต้มส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาทำสวนและบริเวณรอบๆพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มก็รายล้อมไปด้วยสวนของชาวบ้านและป่าชุมชน ซึ่งสวนเศรษฐกิจพอเพียงต้องเป็นสวนแบบผสมผสานที่มีการปลุกทั้งต้นไม้และพืชผัก เพื่อให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์อื่นนอกเหนือจากเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งเตาเมือน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

3.2 การจัดแสดงและให้บริการ คือ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องเข้ามาดูแลเปิด-ปิดประตูอาคารพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สามารถเข้าถึงการจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์และนำเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามออกมาจัดแสดงบริเวณห้องโถงใน

อาคารพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม รวมทั้งพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มควรจะมีวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์

3.3 การจัดการความรู้ คือ ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องมีการจัดการความรู้เพิ่มเติมในเรื่องของสวนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ และมีการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ผ่ายป้ายนิเทศและให้คนในชุมชนมาถ่ายทอดความรู้ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้รับความรู้อย่างเต็มที่

3.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์และธุรกิจพิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มต้องมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสวนเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม รวมถึงเจ้าของที่ดินเข้ามาทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ คือ

3.4.1 กลุ่มแม่บ้านบ้านหนองโต้ม เข้ามาใช้พื้นที่ของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มปลูกอ้อยเพื่อผลิตน้ำอ้อย มีการหีบอ้อยบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและนอกจากนั้นกลุ่มแม่บ้านบ้านหนองโต้มยังสามารถแปรรูปน้ำอ้อยให้เป็นสินค้าหรือของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม

3.4.2 คนในชุมชนบ้านหนองโต้มร่วมกันทำกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อนำผลิตผลที่ได้มาจำหน่ายเป็นสินค้าหรือของที่ระลึกของพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มและคนในชุมชนก็สามารถนำผักที่ปลูกในพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มไปประกอบอาหารหรือนำไปจำหน่ายให้แก่คนในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

การศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์และปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มที่เหมาะสม เพื่อที่ให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่อง คนในชุมชนบ้านหนองโต้มสามารถจัดการพิพิธภัณฑ์ได้ด้วยตนเองบนฐานความรู้ความสามารถของคนในชุมชน โดยไม่รอการช่วยเหลือจากหน่วยงานใด และให้พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองโต้มของคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้และสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

2. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดีที่เหมือนกัน มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัวและระดับชุมชน นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่

เลียงทั้ง 4 แห่ง ต่างก็มีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง มีทั้งพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการที่ต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง อันเกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งขาดการจัดการที่เชื่อมโยงกัน พึ่งพิงอิงอาศัยกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์

รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการจึงเป็นอีกรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่สามารถจัดการปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการเชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันในมิติ ดังนี้

2.1 มิติด้านการเมือง

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีทั้งพิพิธภัณฑ์ที่มีหน่วยการจัดการระดับครอบครัวและระดับชุมชน จึงยากที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งจะมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้มีความเชื่อมโยง ทำให้ต้องมีหน่วยงานที่เข้ามาประสานการจัดการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง คือ **องค์การบริหารส่วนตำบลสวก** ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ตำบลสวก โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสวกทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งให้มีการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เชื่อมโยง พึ่งพิงอิงอาศัยกันในเรื่องของการเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง

โดยวิธีการองค์การบริหารส่วนตำบลสวกทำหน้าที่เป็นผู้ประสานให้ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น คือ ดาบตำรวจมนัส ติคำและคุณยายชื่น ธิเสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในฐานะเป็นที่ปรึกษาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากการจัดการพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัวประสบความสำเร็จในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นการจัดการที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการจัดการตามศักยภาพของดาบตำรวจมนัส-คุณสุนัน ติคำและครอบครัว อยู่บนฐานของการจัดการแบบพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม สามารถทำให้พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้มมีการจัดการที่ต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การจัดการที่เชื่อมโยงแบบพึ่งพิงอิงอาศัยกันในลักษณะต่างคนต่างทำ

นอกจากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลสวกต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เช่น องค์การ

บริหารส่วนจังหวัดน่าน สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เป็นต้น เพื่อสนับสนุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ อาทิ กองทุนการจัดการพิพิธภัณฑ์ บุคลากรที่เข้ามาดูแลจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

2.2 มิติด้านความเชื่อ

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้มมาช้านาน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี สิ่งเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้ เป็นสิ่งที่คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม ศรัทธาเคารพนับถือและมีพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบกับชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม เป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของอดีตที่ตกทอดมาเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน นำไปสู่การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

ทำให้ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละพิพิธภัณฑ์ มีการจัดการเรื่องความเชื่อที่แตกต่างกัน ทั้งการสร้างศาลและพิธีกรรมการเลี้ยงบรรพบุรุษช่างปั้นดินและเจ้าที่ที่ปกปักรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละพิพิธภัณฑ์และการสร้างศาลแต่ไม่มีการประกอบพิธีกรรม

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการในมิติด้านความเชื่อ ต้องมีการจัดการเรื่องความเชื่อให้เป็นรูปธรรม คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง สร้างการสร้างศาลอารักษ์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเคารพเจ้าที่และบรรพบุรุษช่างปั้น ซึ่งศาลอารักษ์ของแต่ละพิพิธภัณฑ์ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างให้เหมือนกัน แต่เป็นการสร้างตามศักยภาพของแต่ละพิพิธภัณฑ์ และแต่ละพิพิธภัณฑ์ควรประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงเจ้าที่และบรรพบุรุษช่างปั้นดินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง

นอกจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง จะสร้างศาลอารักษ์และประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงเจ้าที่และบรรพบุรุษช่างปั้น พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงควรจัดกิจกรรมบวงสรวงเจ้าที่ที่คอยปกปักรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและบรรพบุรุษช่างปั้นดินแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม มีความผูกพันต่อทรัพยากร

วัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ให้ลูกหลานในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

2.3 มิติด้านเศรษฐกิจ

การทำมาหากิน การประกอบอาชีพการทำการเกษตรเป็นเรื่องสำคัญต่อคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม เป็นการดำเนินตามวิถีชีวิตทำให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้มได้ทำลายแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงโดยความไม่รู้ว่าพื้นที่ทั้ง 2 ชุมชนเป็นที่ตั้งแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

แต่เมื่อมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน หยุดการทำลายหลักฐานทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง แต่ก็ไม่สามารถหยุดการทำลายหลักฐานทางโบราณคดีได้ตลอด เพราะคนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ต้องทำมาหากิน

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการในมิติด้านเศรษฐกิจ ต้องมีการนำร่องการกำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นพื้นที่นำร่องและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงไว้ให้คนในชุมชน คนนอกชุมชนและคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงควรมีการสร้างสัญลักษณ์หรือโลโก้ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2.4 มิติการท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับมิติด้านการท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก ว่าจะทำอย่างไรไม่ให้ผู้ที่มาเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงหรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมาเยี่ยมชมทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ โดยที่ไม่เลือกมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ใดพิพิธภัณฑ์หนึ่งเท่านั้นในพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการในมิติด้านการท่องเที่ยว ต้องสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ วัดบ่อสวก บ่อเกลือและดอยเฟื้องหม้อ โดยวิธีการสร้างกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนอง

โต้ม และให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการนำเที่ยวแบบใช้รถไถเดินตามและล้อ(เกวียน)ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพาหนะในการนำเที่ยว และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้การเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการปั่นจักรยานเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ดังนั้นการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการในมิติด้านการเมือง ด้านความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น จะนำไปสู่รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดการอยู่บนฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ ดัดแปลงให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่งให้เป็นการจัดการที่เชื่อมโยงกันมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการร่วมกันมีการพึ่งพิงอิงอาศัยกันในการดูแลจัดการการไม่เอารัดเอาเปรียบกัน การไม่เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนร่วมก็จะนำไปสู่รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเชิงบูรณาการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. ควรมีการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงเป็นแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน บัญญัติไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนในพื้นที่ตำบลสวก และให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสวกเข้ามาศึกษาเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

2. องค์การบริหารส่วนตำบลสวกควรมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว เพื่อความต่อเนื่องของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และวาระการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลสวกในแต่ละคณะทำงาน

3. ควรมีการสำรวจทรัพยากรทางโบราณคดีแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นของการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี และการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการต่อไปในอนาคต

4. ควรให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงใช้ชื่อเตาบ้านบ้านบ่อสวกแทนชื่นเตาที่มีการขุดค้นศึกษาในแต่ละพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างความเป็นรูปแบบเดียวกันและไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างว่าเตาเผาอยู่ในชุมชนใดหรืออยู่ในพื้นที่ของใคร ใครเป็นเจ้าของ

5. องค์การบริหารส่วนตำบลสวก ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา บ้านหนองโต้ม และบ้านบ่อสวกฟื้นฟูการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน ลดการออกไปทำงานนอกชุมชน และยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่ตำบลสวก รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นๆได้รู้จักแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ต่างๆที่อยู่ในพื้นที่ตำบลสวกเพื่อเป็นแนวทางการจัดการให้แก่ชุมชนนั้นๆ องค์การบริหารส่วนตำบลสวกและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

กมลทิพย์ ธารสว่างดำรง. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่าน สุโขทัย ล้านนา พุทธศตวรรษที่ 19-22 จากหลักฐานด้ายเครื่องบ่อสวก.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

กฤษฎา ศูภวรรธนะกุล. “ขุดหัวใจใส่อดีต.” ผู้จัดการรายวัน, 10 มีนาคม 2551.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร : ซัคเซส มีเดีย, 2546.

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 19. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โครงการสารานุกรมไทย, 2540.

จีรพร นาคสัมฤทธิ์. “พิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านบ่อสวก : รูปแบบการเรียนรู้ของชาวชนบท จังหวัดน่าน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

จอมขวัญ โยธาสมุทรและนนท์ นุชหมอน. “รายงานปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ณ ชุมชนบ้านสวก พัฒนา หมู่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.” รายงานวิชา พช. 401 ปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

จุรีวัลย์ ภักดีวุฒิ. บูรณาการคืออะไร. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2553. เข้าถึงได้จาก www.gotoknow.org

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์. “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม” เอกสารประกอบวิชา 357511 Concepts and Theories in Cultural Resource Management คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550. (อัดสำเนา)

ประเวศ วะสี. การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน, 2547.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. “การพัฒนาอย่างบูรณาการ” เอกสารประกอบวิชาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548. (อัดสำเนา)

พิสิฐ เจริญวงศ์. “การจัดการทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม” เอกสารปาฐกถาศิลป์ พีระศรี ครั้งที่ 4 หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ 15 กันยายน 2542. (อัดสำเนา)

ศรีศักร วัลลิโภดม. ทัศนะนอกรีต : สังคม วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, 2543.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.

_____. “พิพิธภัณฑ์ชุมชน.” จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑ์ก้าวไปด้วยกัน. 1,1 (ตุลาคม-ธันวาคม 2547) : 5

_____. ภูมิปัญญาท้องถิ่น : รวมบทความ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2549.

ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน. สรุปรายงานเวทีประชาคมตำบลสวก เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน-วัตถุ. น่าน : ศูนย์ประสานงานประชาคมน่าน, 2544.

สมพันธ์ เตชะอธิก และทรงพล ตุละทา. ศัพท์พัฒนา เพื่อชุมชนและสังคม. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, 2547.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. โบราณคดีชุมชน : การจัดการอดีตของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการโบราณคดีชุมชน, 2546.

_____. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

_____. กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา และ ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

_____. การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, 2550.

_____. โบราณคดีเครื่องถ้วยสยาม แหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์ นครปฐม, 2551.

_____. “กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์” เอกสารประกอบวิชา 357621 Museum management คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552. (อัดสำเนา)

_____. โครงการโบราณคดีชุมชน. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2553. เข้าถึงได้จาก www.archaeopen.com

สาวิตรี แก้วประภาและคณะ. “รายงานปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ณ ชุมชนบ้านสวกพัฒนา หมู่ 10 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.” รายงานวิชา พช. 401 ปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สิริพร สมบรูณ์บูรณะ. “มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษวิทยา ครั้งที่ 1 เรื่องคนมองคน นานาชีวิตในกระแสการเปลี่ยนแปลง.” กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน), 2546.

สิริพัฒน์ บุญใหญ่. รายงานการขุดค้นแหล่งเตาบ้านหนองโต้ม. น่าน : สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, 2550.

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร.กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2548.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.รายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑ์ : ขุมพลังแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544.

สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน. รายงานการขุดค้นแหล่งเตาดงปู่ฮ่อ. น่าน : สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน , 2547.

องค์การSEAMEO. บูรณาการกับพัฒนาการ. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2553. เข้าถึงได้จาก www.seameo.org

อุษณีย์ ยุทธพงษ์ธาดา. “การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน : ศึกษาเปรียบเทียบพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ตำบลสวก และพิพิธภัณฑ์วัดนาซาวสามัคคี ตำบลนาซาว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.” พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

Hein, Hilde S. The museum in transition : a philosophical. Washington : Smithsonian Institution Press, 2000.

การสัมภาษณ์

วง ไสธิ. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552.

ยอด สีโน. คนในชุมชนบ้านเด่น. สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552.

เสนาะ บุญปติ. ผู้ใหญ่บ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.

บุญสาร เรือนอุ่น. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.

พรรณ เรือนอุ่น. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.
ชัญญณัส รอดพยุง. ประชาชนทั่วไป. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.
ณัฐธวัช รอดพยุง. ประชาชนทั่วไป. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.
พระภักดี ยตินธโร(เมฆอรุณ). สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.
ทวิทย์ เสาร์แดง. ประชาชนทั่วไป. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2552.
สุนัน ติคำ. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
ชัยยุทธ ดุกสุขแก้ว. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสวก. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
บุญยืน เรืองอินตา. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
กิติพันธ์ ติคำ. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
กิติลักษณ์ ติคำ. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
สิรินทร ติคำ. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552.
สุชาติ คนการณ์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
สมเกียรติ อินน้อย. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
บุญส่ง คำนวณ. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
เชาว์ มันจันทร์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
ประสงค์ นันสว่าง. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก หมู่ที่ 10. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
วิสิทธิ์ สงวัฒนา. ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
ปลด ถิ่นถลาง. ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2552.
แสน กาแก้ว. ผู้ใหญ่บ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552 , 17 มกราคม 2553.
ยศ ธิเสนา. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552.
ตา ดวงอินตา. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552.
คำ กาแก้ว. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552.
ยืน คนกลาง. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552.
จันทร์ หลวงใจ. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2552.
จันทร์เพ็ญ วงค์ลังกา. ประธานกลุ่มแม่บ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552.
บุญเรือน กระอาจ. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552.
วรรณดี กระอาจ. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552.
หวัน ไชยจันทร์ดี. คนในชุมชนบ้านหนองโต้ม. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552.
มนัส ติคำ. ดาบตำรวจ. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552 , สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2553.

ชื่น ธิเสนา. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2552 , สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2553.
ถนอม มันจันทร์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2553.
อิสราวดี สีโน. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2553.
สมผล ใหม่แปลง. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2553.
สมชาย สีโน. ดาบตำรวจ. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2553.
สมใจ คนการณ์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2553.
ถิน ดวงคำ. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก หมู่ที่ 8. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2553.
สุนทร ธิเสนา. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวก. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2553.
มานพ ติคำ. ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก. สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2553.
สิริพัฒน์ บุญใหญ่. นักปฏิบัติด้านวิชาการโบราณคดี. สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2553.
อภิญญา ทนะขว้าง. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2553.
ศศิธร นามตะ. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2553.
บุญยงค์ วงค์รักมิตร. นายแพทย์ , ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2553.
วุฒิชัย โลหะโชติ. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2553.
ฉัตรชัย เรือนอุ่น. ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2553.
ศรีพรรณ มันจันทร์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2553.
นรินทร์ เหล่าอารยะ. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2553.
ถนอม คำนวณ. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2553.
อ้วน รวมทรัพย์. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553.
เกี๋ยงคำ อินน้อย. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553.
สุดใจ เกษนา. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553.
แก้ว ถุงบุญ. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2553.
ดวงพร ทะปาละ. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนา. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2553.
จีรวรรณ ศรีหนูสุด. คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน. สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2553
จุไรรัตน์ ปิยะวัชร์. คณะทำงานโครงการยุวชนโบราณคดีชุมชน. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2553.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำถามประกอบการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน
การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง
(องค์การบริหารส่วนตำบลสวกสวก องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่านและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน)

1. หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วม/บทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์เมื่อไร อย่างไร ใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์
2. ท่านคิดว่าอัตลักษณ์ เป็นอย่างไร /อะไรที่เข้ามาพิพิธภัณฑ์แล้วต้องนึกถึงเป็นสิ่งแรก/อะไรที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์
3. ท่านคิดว่าทรัพยากรวัฒนธรรม(เตาเผา,สิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์)ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีคุณค่าในด้านใดบ้าง ทำไมถึงคิดเช่นนั้น และคุณค่าของทรัพยากรนั้นช่วยเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการพิพิธภัณฑ์ได้หรือไม่ อย่างไร
4. ท่านคิดว่าหน่วยงานของท่านได้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ด้านใดบ้าง อย่างไร
5. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์มีการจัดการของในลักษณะใดบ้าง (จัดแสดง-จัดเก็บไว้ในตู้-ไม่มีการจัดเก็บหรือปล่อยทิ้งไว้) มีการทำทะเบียนของหรือไม่ อย่างไร และท่านคิดว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงในการทำทะเบียนของ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงของและการให้บริการอย่างไร มีวิทยาการให้ความรู้หรือไม่ ถ้าไม่มีจำเป็นต้องมีวิทยากรคอยให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมเยือนหรือนักท่องเที่ยวหรือไม่ วิทยากรควรเป็นคนในชุมชนหรือนอกชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรหรือไม่ อย่างไร
7. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์ มีชุดความรู้อะไรบ้าง และชุดความรู้นั้นได้มาหรือเกิดขึ้นได้อย่างไร และต้องชุดความรู้อะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ชุดความรู้อะไรบ้าง อย่างไร
8. พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์อะไร อย่างไรบ้าง ใครบ้างที่เข้าร่วมกิจกรรม
9. พิพิธภัณฑ์มีการดำเนินการธุรกิจพิพิธภัณฑ์หรือไม่อย่างไร และจำเป็นต้องมีการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์หรือไม่ อย่างไร

คำถามประกอบการสัมภาษณ์

ผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

1. ท่านเข้ามามีส่วนร่วม/บทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑ์เมื่อไร อย่างไรและใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์
2. ท่านคิดว่าอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ เป็นอย่างไร /อะไรที่เข้ามาพิพิธภัณฑ์แล้วต้องนึกถึงเป็นสิ่งแรก/อะไรที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์
3. ท่านคิดว่าทรัพยากรวัฒนธรรม(เตาเผา,สิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์)ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีคุณค่าในด้านใดบ้าง ทำไมถึงคิดเช่นนั้น และคุณค่าของทรัพยากรนั้นช่วยเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการพิพิธภัณฑ์ได้หรือไม่ อย่างไร
4. ท่านคิดว่าหน่วยงานของท่านได้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ด้านใดบ้าง อย่างไร
5. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์มีการจัดการของในลักษณะใดบ้าง (จัดแสดง-จัดเก็บไว้ในตู้-ไม่มีการจัดเก็บหรือปล่อยทิ้งไว้) มีการทำทะเบียนของหรือไม่ อย่างไร และท่านคิดว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงในการทำทะเบียนของ อย่างไร มีวิธีการจัดการของในรูปแบบอื่นๆหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงของและการให้บริการอย่างไร มีวิทยาการให้ความรู้หรือไม่ถ้าไม่มีจำเป็นต้องมีวิทยากรคอยให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมเยือนหรือนักท่องเที่ยวหรือไม่ วิทยากรควรเป็นคนในชุมชนหรือนอกชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรหรือไม่ อย่างไร
7. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์มีชุดความรู้อะไรบ้าง และชุดความรู้นั้นได้มาหรือเกิดขึ้นได้อย่างไร และต้องชุดความรู้อะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ชุดความรู้อะไรบ้าง อย่างไร
8. พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์อะไร อย่างไรบ้าง ใครบ้างที่เข้าร่วมกิจกรรม
9. พิพิธภัณฑ์มีการดำเนินการธุรกิจพิพิธภัณฑ์หรือไม่อย่างไร

คำถามประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา

ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง

1. สถานการณ์ของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน มีการจัดการในลักษณะใด อย่างไร ใครหรือหน่วยงานใดเข้ามีจัดการพิพิธภัณฑ์
2. การจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมาเผชิญกับปัญหาอะไรบ้าง และแก้ไขปัญหาอย่างไร ใครหรือหน่วยงานใดที่เข้ามาแก้ปัญหานั้น
3. ท่านคิดว่าแนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ควรมีการจัดการในลักษณะใด อย่างไร

คำถามประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการ

1. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น พิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวก พิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อ พิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต่ม ควรมีการเชื่อมโยงกันหรือไม่ในฐานะที่เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ที่มีการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

2. การบูรณาการ/การเชื่อมโยงกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ควรเป็นอย่างไร

2.1 มิติด้านการเมือง หน่วยงานใดควรเข้ามารับผิดชอบ แต่ละพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีการประสานงานกันหรือไม่อย่างไร

2.2 มิติด้านเศรษฐกิจ ควรมีการกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์ดีหรือไม่ อย่างไร และควรมีการมีสร้างสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงหรือไม่อย่างไร และสัญลักษณ์ควรเป็นแบบไหน

2.3 มิติด้านความเชื่อ จำเป็นหรือไม่ที่พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรมีศาลเจ้าที่ และพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงควรมีการบวงสรวงบรรพบุรุษช่างปั้นเตาและเจ้าของทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชน

2.4 มิติด้านการท่องเที่ยว ควรมีการทำเส้นทางการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร วิทยากรของแต่ละพิพิธภัณฑ์ควรมีการประสานงานกันหรือไม่

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงวัตถุประสงค์ ขอบเขตในการศึกษา วิธีการศึกษา

วัตถุประสงค์	ขอบเขตในการศึกษา		วิธีการศึกษา
	เนื้อหาที่ศึกษา	ประชากรที่ศึกษา	
1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง	1. ศึกษาประวัติ พัฒนาการและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง อาทิ ที่ตั้ง ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเป็นมาของชุมชนในพื้นประวัติความเป็นมาของแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง การปกครอง ลักษณะเศรษฐกิจ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมเป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ 2. ศึกษาประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเริ่มก่อตั้ง ตั้งขึ้นเมื่อใด วัตถุประสงค์ของการตั้งพิพิธภัณฑ์คืออะไร องค์กรใดหรือใครบ้างเข้ามาร่วมในการก่อตั้งอย่างไร ทรัพยากรที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีอะไรบ้าง มีการให้คุณค่าและความหมายอย่างไร 3. ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการจัดการตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์หรือไม่และการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นไปตามกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างไร ดังนี้ 3.1 การกำหนดอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ (Research for museum identity) คือ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีการจัดการ/จัดแสดงอะไร และอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์เป็นอย่างไร 3.2 การประเมินคุณค่าและศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์และวัตถุพิพิธภัณฑ์	1. ผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม 2. คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม 3. บุคคลภายนอกชุมชน - นักวิชาการ - องค์การบริหารส่วนตำบลสวก - องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน - สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน - หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 4. ประชาชนทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่าน	1. ศึกษาเอกสาร 2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 3. การทำแผนที่ทรัพยากร 4. การสนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ 5. การสัมภาษณ์แบบลึก

วัตถุประสงค์	ขอบเขตในการศึกษา		วิธีการศึกษา
	เนื้อหาที่ศึกษา	ประชากรที่ศึกษา	
	(Valuation) เป็นการประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและประโยชน์อย่างไร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรนั้นให้ความสำคัญต่อทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างไรในการจัดการพิพิธภัณฑ์ 3.3 การเสริมสร้างศักยภาพผู้ดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ (People empowerment) คือ การแสดงศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างไร เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงศักยภาพของตนเองในการจัดการทรัพยากรนั้นๆให้เกิดประโยชน์อย่างไร 3.4 การจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ (Collection management) คือ การจัดการอธิบายถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งของนั้นๆอย่างเหมาะสมหรือไม่ อาทิ การทำทะเบียน การจัดเก็บของ 3.5 การจัดแสดงและการให้บริการ (Presentation & Services) คือ การจัดแสดงและการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีเพียงพอแค่ไหน ทั้งการถ่ายทอดความรู้ผ่านการจัดแสดงและวิทยากรหรือสื่อต่างๆได้อย่างสมหรือไม่ 3.6 การจัดการความรู้ (Knowledge management) หมายถึง การแปลงความรู้ให้ง่าย โดยการขุด ค้นหา สร้าง ฟื้นฟู จัดเก็บ อนุรักษ์ นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการถ่ายทอดสู่คนอื่นๆมีการปรับปรุงให้สมสมัยและเผยแพร่ให้แก่คนและของ ผ่านการสร้างความรู้และการจัดหาความรู้		

วัตถุประสงค์	ขอบเขตในการศึกษา		วิธีการศึกษา
	เนื้อหาที่ศึกษา	ประชากรที่ศึกษา	
	การจัดเก็บความรู้ การกระจายความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีวัฒนธรรม คนในชุมชนและนอกชุมชนได้รับความรู้มากน้อยแค่ไหน คนในชุมชน สามารถนำไปปฏิบัติได้หรือไม่อย่างไร 3.7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ (Museum activities) พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์อย่างไร อาทิ การใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชนแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 3.8 ธุรกิจพิพิธภัณฑ์ (Museum business) พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีการดำเนินธุรกิจพิพิธภัณฑ์อย่างไร 4. ศึกษาปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง 4.1 ผลได้ที่เกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงมีอะไรบ้าง มีผลดีและผลเสียต่อชุมชนอย่างไร 4.2 สภาพปัญหาที่เคยเผชิญและแนวทางแก้ปัญหาที่ผ่านมา พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงแต่ละแห่งเป็นอย่างไร การจัดการที่ผ่านมาเป็นการจัดการที่เหมาะสมหรือมีความสำเร็จและล้มเหลวในการจัดการในด้านใดบ้างอย่างไร และการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ใครบ้างเข้ามาร่วมในการแก้ปัญหาบ้าง		

วัตถุประสงค์	ขอบเขตในการศึกษา		วิธีการศึกษา
	เนื้อหาที่ศึกษา	ประชากรที่ศึกษา	
2. เพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงที่เหมาะสม	รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงให้มีความเหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์ควรทำอย่างไร ใครควรเข้ามามีส่วนร่วม และนำความรู้ชุดไหนมาจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสม และควรเป็นการจัดการที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสม หรือว่าเป็นการจัดการที่ต้องพึ่งพาภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว รวมทั้งรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไปแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง ให้มีการจัดการที่เชื่อมโยงกัน พึ่งพิงอิงอาศัยกันอย่างเหมาะสมอย่างไร ในมิติดังนี้ 1. มิติด้านการเมือง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานใดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงอย่างไร 2. มิติด้านความเชื่อ คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงทั้ง 4 แห่ง ต้องมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ในมิติความเชื่อให้เป็นรูปธรรมและมีการเชื่อมโยงกันหรือไม่ อย่างไร 3. มิติด้านเศรษฐกิจ คือ วิถีชีวิตของคนบ้านสวกพัฒนาและบ้านหนองโต้ม สามารถอยู่ร่วมกับทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชนได้ในลักษณะใด มีการจัดการอย่างไร 4. ด้านการท่องเที่ยว คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง ควรมีการท่องเที่ยวแบบใดและเชื่อมโยงกับชุมชนอย่างไร	1. ผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่นพิพิธภัณฑ์เตาเผาคู่บ้านบ่อสวกพิพิธภัณฑ์ดงปู่ฮ่อและพิพิธภัณฑ์บ้านหนองโต้ม 2.คนในชุมชนบ้านสวกพัฒนาและชุมชนบ้านหนองโต้ม 3.บุคคลภายนอกชุมชน - นักวิชาการ - องค์การบริหารส่วนตำบลสวก - องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน - สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน - หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 4.ประชาชนทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่าน	1.ศึกษาเอกสาร 2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม 3.การทำแผนที่ทรัพยากร 4.การสนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ 5.การสัมภาษณ์แบบลึก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาววนิษา ติคำ
ที่อยู่	34 ถนนสุริยะพงษ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน 55000
	โทรศัพท์ 089-9978246

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2550	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (สหวิทยาการสังคมศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2551	ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร